

С (Купр) 7-5

С 20

Балгынга

КЫРГЫЗ КЛАССИКАСЫ

Карт тарых бардыгына күбө... Кыргыз улус болгону нечен-нечен жер ооштурган, Улуу-Тоого чыкканы эле канча суу акты, канча мезгил тогошту... Мына, кыргыздын жазма тарыхта аты аталган биздин эрага чейинки 201-жылдан бери быйыл туура 2197 жыл өтүптүр. Буга чейин деле кыргыз болгон, болгондугунан аты аталган да. Айтор, бардыгына күбө болгон ата-журт, көк асман, көлкүгөн көл, ташкындаган дайра, анан да бабадан бабага, атадан балага, укумдан тукумга көөнөрбөй өтүп, уланып келе жаткан, улусту улус кылган, кыргызды кыргыз кылган кунсуз көркөм дөөлөттөрүбүз болгон улуттук тилибиз, маданиятыбыз, адабиятыбыз, музыкабыз, философиябыз эмеспи!

Улуттук адабиятыбыз—калкыбыздын ой-сезими, жашоо философиясы, турмушунун күзгүсү. Кыргыздын улуттук адабияты дүйнөлүк деңгээлде таанылган, тастыкталган, өз орду, орошон тарыхы бар көркөм дөөлөт. Кыргыз баласы ааламдын кайсы гана элине, жерине барбасын, сыймыктанып көрсөтүүгө арзыган, айтууга татый турган көркөм адабияттын ээси, ошонун жаратуучусу.

Кыргыз эли тарыхта башкалар тарабынан таанылган 2197 жылдын ичинде эки жолу өз алдынча эгемен мамлекет курду, башка учурларда жармакташып өзгө мамлекеттердин курамында өз эркиндигинин жолун чапты. Зор империянын тарашынан кийинки эркиндигибиздин 6-жылын жашап жатабыз. 2000 жыл жол чаап жеткен мамлекетибиздин, эркиндигибиздин боосунун бек болушун тилеп, шүгүрчүлүк айтып, билекти бекем түрүп, ар бир кыргыз, ар бир кыргызстандык так иштеп, ак кызмат, эмгек кылып, ар бирибиз ошол эркиндик жолун даңгыр жолго, абат мекенге айландырууга өз үлүшүбүздү кошуу парзыбыз, атуулдук милдетибиз.

Мына, колунуздагы көркөм адабиятыбыздын эң мыкты үлгүлөрүн камтыган, илгери үмүт менен башталып жаткан

«Кыргыз классикасы» сериясы тарыхтандоосунан, мезгил сынынан өткөн акын, жазуучуларыбыздын тандамал чыгармаларын камтымакчы. Серияда көзү өтүп кеткен классиктерибиз менен катар арабыздагы эли-журтунун сүймөнчүгүнө арзыган акын, жазуучуларыбызды да жарыяласак деген ниетибиз бар. Себеби, өзү күбө болуп, өз көзү менен эмгегинин үзүрүн көргөнгө не жетсин!

«Кыргызстан» басма үйү баштап жаткан «Кыргыз классикасы» сериясынын чыгарылышынын максаты, биринчиден, көркөм адабиятыбыздын мыкты үлгүлөрүн, классикага айланган чыгармаларды мүмкүн болушунча толук жарыялоо, урпактарга калтыруу, экинчиден, ошол классикалык адабиятыбызды мектеп окуучуларына, студенттерге, жалпы эле жаштарга жеткирүү, аларга терең окутуу. Ушулардын негизинде ата-журт, эл намысын сактоого, коргоого, айкөл Манастын атуулдук улуу принциптерине тарбиялоого, керемет көркөм табитке үйрөтүү, ошого көндүрүү, алыштыруу.

Ак жол Сага, көп үмүттөндүргөн «Кыргыз классикасы» сериясы!

Айдаркулов Мелис
«Акыл» мамлекеттик
концернинин төрагасы

Конкобаев Кадыралы
«Кыргызстан» басма
үйүнүн башкы директору

Бишкек, 22-январь, 1997-жыл

Аздык менен болуп сократыла
не позже указанного здесь срока

Колич. предыдущ. выдач.

Заказ 2382. Тираж 1.000.000

Улутчул дешет билбеген,
Улутун кимдер сүйбөгөн...
Кызыл эт кезден торолтуп
Кыялым көккө күүлөгөн,
Кыргыз деп келгем дүйнөгө
Кыргыз деп отом дүйнөдөн.

Толкундап бийик үн менен
Топтошуп алып сүйлөгөн,
Токсон миң тоскоол болсо да
Топончо көрбөй үйлөгөн...
Достук деп келгем дүйнөгө
Достук деп отом дүйнөдөн.

Б. Саркыс

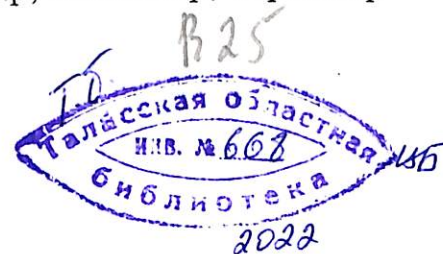

Кыргыз классикасы

Балдырга

Тандалган
ырлар, поэмалар, термелер

БИШКЕК
«КЫРГЫЗСТАН» — 97.

ББК 84 КИ 7-5
С-20

С-20 Сарногоев Б.
Байдылда: Тандалган ырлар, поэмалар. тер-
мелер/ Түзүүчүсү А. Өмүрканов; Сүрөтчүсү З. Миди-
нова. — Б.: «Кыргызстан». 1997. — 360 б.
ISBN 5-655-01151-4

Атпай кыргыз журтчулугуна акын Байдылда Сарно-
гоевдин ысмы өзгөчө урмат менен аталат. Анын ар бир
ыр китеби менен жолугушуу калдайган калың элдин
каркыттап күткөн майрамына айланууда. Акындын көптө-
гөн тандалмаларынын каны жерге тамбай таралышып
кетиши — анын калкка кадырлуу, журтка жугумдуу,
айылга алымдуу экендигинин ачык далили.

Колунуздардагы жаны чыккан тандалма акындын
мурдагы тандалмаларынан айрымалуу — анткени бул
китепке акындын ырлары хронологиялык тартипте
жайгаштырылды жана акыркы жылдарда жазган ырлары
кирди бул анын чыгармачылыгын изилдеген изил-
дөөчүлөргө, ошондой эле жалпы окурмандарга акындын
акындык өсүшүнөн даана кабар бере алат. Орок жаак от
тилдүү орошон акындын бул тандалмасы дагы окур-
мандын сүйүктүү китебине айланарына ишенебиз.

С 4702300200
М 451(11)-97
ISBN 5-655-01151-4

ББК 84 КИ 7-5

© «Кыргызстан» басма үйү 1997

АКЫНДЫН АКЫНДЫГЫ

...«Акынга мансап эмес, тагдыр керек». Акындык
өнөрдүн улуу сырын, жападан жалгыз улуу чындыгын керт
башы менен ачып чыгып, аларды өз чыгармачылык
тажрыйбасы, өмүр өрнөгү аркылуу кашкайта далилдеп бере
алган улуу адам гана ушинтип айталмак. Ар бир калем
кармап ыр жазууга ниеттенген жаш акындыктын айныбас
ыйык эрежеси катары күтүнүп, өмүр бою бешенесине шам
кылып карманып бараткан багытын текшерип жүрүп
отуруш үчүн, табышталган бул акылман адабий нусканы
бизге мураска калтырган кемеңгер Александр Блок болгон.

Ырасында эле акындык тагдыр күтүү дегенибиз кайсы
бир жомоктордо катар-катар тартылган каролдун кырк
жибек торунан өтүп барып, малайдын чыбык чоосуна түшүп
берген алтын балыктай, же күмүш туур орнотуп күтүнүп
жаткан хандын алтымыш ак өргөөсүн айланып өтүп, тээ
төштүн түбүндөгү койчунун өчөйгөн кара алачыгына конуп
берген бакыттын алтын кушундай, же нечен бир байлар
менен бектердин аргымак туйлатып, жорго коштотуп
келген барман мырза балдарына барбай, жыланайлак,
жыртык чапан томожак жигитке колун сунган Айпери
кыздай, ыр жазып китеп чыгарып жүргөндөрдүн онунун
бирининби, отузунун бирининби шыбагасына туш келе
турган сейрек таалай окшобойбу.

Ага кабылып, кабылбай калыштын өзгөчө себептери
көп. Биринде табигый көрөнгөнүн жугу аз. Ал канчалык

* Макаланын кыскача газеттик варианты «Сөз өнөрүнүн эстетикасы» (1984) деген китебиме кирген — автор.

жети кат териси жешилгенче жан алып, жан берип иштебесин жарытылуу эч нерсе өнбөйт. Көп эле болсо ыр техникасын жакшылап сабаттуу өздөштүрүүнүн үлгүсүн берет. Экинчиси — жаркын көрөсөн личность эмес, күнүмдүк жашоонун майда куулук-шумдугун ашкере өздөштүрөм деп жүрүп психологиясын ошого ыңгайлаштырып алган. Ошол адаты боюнча ырды да чекене алды-берди мамилелердин дипломатиясына салып өтө сактанып, кысынып түмчүндөп жазып, айтылчу чон сөздү түз айталбайт. Кулачын бир кенен жайдырып, курушу жазылганча чуркатып, көмүскөдө быгып жаткан көркөм дүйнөсүн чындап чечектетип ачылта турган шартка өзүн кабылтпай үстүртөн жылмакай өтүп кете берет. Чыныгы турмушунда бир бөлөк жашайт, башкача ойлоп, башкача сүйлөйт, жазууга келгенде жекече адамдык болмушун жоготуп таптакыр таанылгыс болуп калат. Көлөмгө жараша көлөкө түшөт дегендей, андан кайдагы оригиналдуу изди күтөсүн...

Үчүнчүсү — табиятынан принципсиз, адеп-актык дүйнөсү аруу эмес, поэзиянын ыйык салты менен ыйык чындыгына ачыктан ачык кол салып, таза ишенимдерди, аздектеген идеалдарды ойрондоп акты кара деп, караны ак деп жазып ушундан кетет. Төртүнчүсү — чыгармачылыктан мансап издеп, ага мансапка жетүүнүн мүмкүнчүлүгү, сөөлөт күтүүнүн бирден бир ыңгайлуу жолу катары мамиле жасайт. Бешинчиси — аны жалаң гана акча табуунун курал-каражаты деп билет. Болбосо кызмат абалынан пайдаланып, алтымыштан китеп чыгарып, бирок алты сабы элге жетпеген «жашоону билген» эпчил «акындар» кайдап чыгып жүрүштүр. Калк тааныбай кагаз бетинде гана калчу акын да акынбы. Жекече катуу талаптын жоктугу, принципсиздик менен келишүүчүлүк мамилелер, же мансап алдында жүгүнүүчүлүк адаттар ошондойлорго каратып туруп эле жол берип келатпайбы.

Ушундай утурумдук чекене максаттардын камылгасы менен жашап, бар болгон күч-жөндөм ошондой мамилелердин куулук-шумдуктарын үйрөнүүгө жумшалып, поэзиянын өз табият-талабына алпарчу жол ак дилден өздөштүрүлбөй, ыр жазып жүрүп ырга чындап кездешпей кайкып өтүп, акындык өнөрдүн улуу парзы акталбай калат. Кээде таланттуу эле калем ээлеринин ошондой жолго түшүп кеткенине таң каласын.

Анткени менен мындай адабий шылуундар да көрсөткөн өнөрүнүн ачуу акыбетин жыйынтыктабай калбайт:

поэзияга ак кызмат өтөбөй, чыккынчылык кылганы үчүн алардан поэзия кайра өч алат, абийир-ыйманын кийинкилердин сотуна коюп, мезгил келекесине салат, кантип жашап өткөндүгү тууралуу акыйкатты небере-чөбөрөлөрүнө чейин жарыялап жүрүп отурат...

Көрсө Э.Хемингуэй жакшы адам гана жакшы жазуучу болот деп айтканынын түпкү сыры ушунда жатат экен да. Личносттук сапаты бийик, абийир-ишенимин кара так түшүрбөй кастарлап таза сактай билген акын гана баарына кайыл болуп, поэзиянын урматы үчүн күнүмдүк көрөөктүн азгырыгы менен мансап, сөөлөттөн кечип коюуга эрдиги жетип, кудум Алыкул Осмоновчо:

Мен тансам жаштан танам, ырдан танбайм,
Ыры жок өмүрүмө канааттанбайм.
Кудайга мин мертебе калп айтсам да,
Ырыма бир мертебе калп айталбайм —

деп чыгармачылык мүдөөсүнө өзгөчө бир фанатикалык берилүү, жанбас сүйүү менен жашай алат. Поэзияга жоокердин ыйык постто туруп, ыйык чек арага жасаган мамилесиндей таза жана жооптуу мамиле кылып, аны өмүр-жашоосунун бирден бир манызы деп санап, өзүн курмандыкка чалса да, ыр чындыгын курман чалууга алы жетпеген, дилинен түртүлүп, тилинин учуна келип турган сөздү өлтүрбөй ошол боюнча алып чыгып, калк кулагына угуза алган акын гана акындык тагдыр күтүшү мүмкүн.

Акыйкатта да ыр дубанасы болуп жашап, тагдыр күткөн акындын гана дүйнөгө айта турган олуттуу сөзү болот. Жөн эле ыр чыгарып, ыр жазып, аны кесип катары гана урунуп жүрүп өтүп кеткендер менен Токтогул, Барпы, Алыкул Осмонов окшоп (арабызда жоктордон) нукура акындык тагдыр күткөндөрдүн айырмасы кандай болорун адабият тарыхынын тажрыйба-мисалдарынан өз көзүбүз менен көрүп, айныбас чындыкка ишенип жатпайбызбы.

Мына ушундай чон акындык тагдыры бар, ыр үчүн туулуп, ыр үчүн жашаган нукура тубаса таланттардын бири Байдылда Сарногоев. Бул акындын өмүр жолу, ички рухий дүйнөсү, пендечилик жекече сапаттары канчалык жөнөкөй жана татаал болсо, поэзиясы да ошончолук жөнөкөй жана татаал, ошончолук оригиналдуу. Ага карата болгон жалпы окурмандар менен адистердин мамилеси да өзүнчө кызык, берилген баа, пикирлер акынды болуп туруп болбогондой,

болбой туруп болгондой эле ойго келгис парадоксалдуу элестетет.

Бир жагынан карасак, аны толук эл өзүнүн ак калпагындай эле ашкере таанып билет. Бардык катмарлардын өкүлдөрү — тоо башында кой жайган чабандан тартып лабораторияда иш жүргүзгөн химикке чейин, катардагы жумушчудан тартып инженер-механикке чейин, мектеп балдарынан тартып алтымыш ашкан пенсионерлерге чейин, адабият, искусство өкүлдөрүнөн тартып чарба жетекчилерине чейин жата калып окулат. Айылдык, райондук өздүк көркөм кружокторунун катышуучуларынан тартып филармония менен операнын профессионал ырчыларына чейин обонго салынган ырларын ырдашат. Анын поэтикалык тизимдери менен учкул сөздөрүнөн, же тамаша дептеринен эки сап жатка айтпаган кыргыз баласын табуу кыйын.

Бир жагынан карасак, ушул күнгө чейин адабий чөйрө — жазуучу, сынчылар — тарабынан анын реалдуу баасы бериле элек. Кыргыз поэзиясында Б. Сарногоевдей акындын чыгып калыш законченемдери түшүндүрүлбөдү, ал эмне деген көрүнүш экендиги айтылбады, адабиятта ээлей турган орду көрсөтүлгөн жок. Айрым бир сын макалалар менен атайын баяндамаларда саналып өтчү дежурный тизмелерде гана атын атасак атайбыз, атабасак баягы раматылык Мидин айткандай «и другиенин» ичинде калат.

Кээ бирөөлөр аны профессионал акын дешсе, айрымдар жазма адабияттын маданиятына жетпеген «фольклор акын», «ырчы акын» дешет. Эң кызыгы айрым акындык данк-даража күткөндөр менен нечендеген «төкмөлөрдүн» ыр китептери беш-он жылдап магазиндерде жатса, Б.Сарногоевдин китептерин чыгып-чыкпай туруп талап кетишет. Мына быйыл эле жарык көргөн «Ашуудан берген отчөтү» типографиялык боёгу кургап үлгүргөнгө жетпей заматта сатылып кеткенине өзүбүз күбө болдук. Аны канчалар издеп, сурап жүрүшөт азыр, нускасын көбөйтүп кайрадан бастырып бергиле деген каттар басмаканалар менен редакцияларга жаай баштады...

Ачык туюнтулган пикирлер мындай. Элүүнчү жылдардын аягы, алтымышынчы жылдардын башы ченде авторго карата жөндүү жана жөнсүз айтылган мактоолор менен сын-дооматтар болгон. Көкөлөткөнү да (Ш. Үмөталиев, К. Укаев) көө сүртмөкчү болгону да (М. Ворбугулов) акын өзү куруп, жасай баштаган поэтикалык чарбагына

түркүн түс мөмө дарактын көчөттөрүн каяктардан алып келип отургузган, кандайча кыйыштырып, кантип жаны түргө өткөргөн, баарынан да аларды кабыл ала турган кыртышты кандайча даярдап, кантип ыңгайлуу климат түзгөн, эми кантип азык берип өстүрүп жатат дегендей анын багбанчылык системасын туташ андаштырып карай алышкан эмес.

Кээси ошол түр жемиштүү бакчадан бир түп чилги киларсты көрүп алып, бул жемиш бүткөндүн паашасы (анын эрте бышканы үчүн эле), мөмөлүү дарактын баары ушундай болуш керек деген талап коюп чыкса, кээси тээ боз кыроодо бышып жетилчү кымыз алманы короо кезинде акын өзү айткандай «адегенде аткый тиштеп ачуусун, таттуулары такыр жок» деп кол шилтеп кете берген. Кыскасы, ар бир жемиш багынын өздүк табияты кылдат байкалып, кайсы түрү кайсы маалда мөмөсүн жетилтээрн ажыратылып, алчасы алчадай, өрүгү өрүктөй, шабдаалысы шабдаалыдай, алмуруту алмуруттай, алмасы алмадай өз-өзүнчө бааланбай, баары бир түр жемиштин даам-татымы менен бааланган да, анан ошол бойдон калып калган.

Б. Сарногоевдин поэзиясы тууралуу өз учурунда калыс сөздүн айтылышы зарыл эле. Андай пикирдин сөзсүз керек экендиги бүгүнкү күндө дагы ачыгыраак, дагы күчтүүрөөк сезилгенсип жатат. Кеп акындын ысмы бөлөктөрдүн катарында мактоо тизмеден калбай окулуп же окулбай турганында эмес. Кеп жалаң гана анын башкаларга окшобогон өзүнчө оригиналдуу талант экендигинде деле эмес. Кеп Б. Сарногоев жараткан көркөм дүйнөнүн тереңден ар тараптуу каралбай жатышы менен кошо азыркы кыргыз поэзиясында күн тартибине курч коюлуп, чечүүгө муктаж болуп турган көп маанилүү маселелердин айтылбай келатышында. Акындын поэзиясына карата түрдүүчө мамилелердин жашап турушу да, ушул убакка чейин адабий чөйрөдөн реалдуу сын-баасын ала электиги да ошого байланыштуу экендигинде. Эгерде автордун поэтикалык дүйнөсүнө кирүүгө туура ачкыч таба алсак, аны туура андаштырып баратып, бир эле учурда ошол айтылбай келет деген көп түйүндүү маселелерди кошо чечмелеп чыгууга шарт түзүлө тургандыгында.

Б. Сарногоевдин поэзиясы өзүнчө көрүнүш болгону менен өзүнчө обочолонуп түшүндүрүлбөйт жана кыргыз поэзиясында табигый түрдө эркин өздөштүрүлүп жаткан айрым бир өзгөчө сапаттык жаны белгилерди Б. Сарногоев-

дин гана мисалында жакшы көрсөтүүгө болот. Конкреттүү айтсак, фольклор менен ырчылар поэзиянын нускалуу салттарын профессионал поэзия менен орус жана дүйнөлүк синтездеп чыгуудан келип өзүнчө Сарногоевдин поэзиясы — поэзиянын салттарына кыябын келтирип жалгаштырып, анын жаралышы; адабиятка чоңбу чаканбы өз мектебин, менчик салтын түзүү деген эмне экени; акынга акындык тагдыр күтүү кай себептен керектиги жана ал жазуучулук өнөрдө неликтен башкы маселе экендиги; чындыкты өзүнчө ачкан, өзүнүн личностту, биографиясы, тагдыры чыгармаларында катышып ыр саптарынын арасынан башбагып көрүнүп турган оригиналдуу акын менен бирөөлөрдүн китебинен китеп, ырынан ыр жазган, жекече жүзү, өз сөзү поэтикалык саптарына түшпөгөн, сабаттуу жазмакер акындын айырмасын көрүү; көркөм сөз өнөрүнүн бийик үлгүсү — классикалык жөнөкөйлүккө жетишүү деген эмне экени; кайталангыс улуттук колоритке ээ болчу; мурда эч качан жана эч бир акындын чыгармачылыгында бул даражага жетип көрүнбөгөн күчтүү юморду жаратуу; нукура жандуу элдик тилдин стихиясына кире билүү; көркөм песня жанрына өмүр берүү өзгөчөлүгү сыяктуу сапаттар акындын поэзиясында үлгү катары коёрлук даражага көтөрүлгөн.

Ушул айтылган белгилерди ачып чыксак, биринчиден Б. Сарногоев эмнеге тете иш жасап койгонун айкын билебиз. Экинчиден, анын көркөм тажрыйбасы аркылуу кыргыз поэзиясы кандай жаны түс, боёктор жаны ийкем, ыргактар менен байыганын аныктайбыз. Үчүнчүдөн, окурман акындын поэзиясына кайсы тарабынан кирип, аны кантип өздөштүрүү керек экендигине жансоо берип, аларда автордун чыгармаларына карата сергек көз караштын калыптанышына көмөктөшөбүз. Төртүнчүдөн, анын акындык сабактарын нускалап айтуу менен адабиятка кантип өзүнчө жол салып кириш керек экендигин артта келаткан жаш калемгерлердин көзүнө түшүрүп, кулагына табыштайбыз.

Албетте, булар мындан нары карай аткарылчу, фундаменталдуу эмгекте жүзөгө ашырылчу иш. Азыр болгону ошолордун айрым эскиздерин түшүрүп, айрым урунттуу түйүндөрүнө гана белгилер коюп өтөбүз. Кантсе да аларды санжапка салып, ырааты менен бир баштан айталы.

Б. Сарногоев кыргыз поэзиясында эч кимге окшобогон, эч кимди кайталабаган жана эч качан, эч ким тарабынан экинчи кайталанбай турган өзүнчө бир уникалдуу акын.

Мунун адаттан тыш сыйкыры жок, сыры жөнөкөй эле. Аны ошондой кылып даярдап чыгарган тарыхый шарттар эми кайра жаралбайт, алар небак эле кайткыс болуп мезгил түпкүрүнө түшүп кеткен. Анын поэзиясы канчалык даражада күчтүү таланттын түшүмү болсо, ошончолук эле даражада коомдук шарттардын да натыйжа-жемиши деп билишибиз керек. Ал өзгөчө (исключительный) бир учурга, кыргыз элинин турмушунда бир эле мезгилде эки-үч доордун көрүнүштөрү аралаш өмүр сүрүп турган кызык кырдаалга туш чыгып, аз гана убакыттын ичинде ошолордун баары менен катар жашап, баарынан тең рухий булактарынан катар азыкталып, бири-бирине куюлуп, ашташып өтүшүп жаткан процесстин дал кайноолорунда тарбияланып калыптанды. Кантип?

Тээ түп тегинен келсек, Байдылда Сарногоевди табигат-тагдыр Эсенаман, Чонду, Эшмамбет, Жеңижок баш болгон «чон суулар Аккан арыктан агызыптыр». Ал ошондой таланттардын тандамал уругу бузулбай өнүп, чатырап оожалып кетүүгө бар шарты жарашкан кереметүү Таластын сынаакы кыртышына түшүптүр. Бактысы экен, биринчи шарт аны эне сүтүнө кошо ыр менен оозандырды. Көзү жарык дүйнөнү карап, кулагы ачылаары менен улуулардын ыр күүлөрүн укту. Ошолордун ыр, күүлөрү тараган абадан дем алып, ошолордун ыргак-шанын угуу, туюу сезимдеринде кайрып, жаңырыктатып жатты. Аларга кошумча: «Энеси эл жомогун удаа-мудая, куйчу эле күндүр-түндүр кулагына». Анан мектепке каттап калганда «эрте-кеч санаасынан чыкпай окуган китептери «Эр Төштүк» менен «Кедейкан» болот («Адабий кызык китептер, аз эле анда саны абдан»). Ошентип, «Элдик жомоктон наар алып», жатып-туруп тиленип «кудайым акын кылган деп, жок экенин сезбей жалынып» ырга ышкын артат.

Келип-кетип таланттын дартына чалдыккан балапан Байдылданын үлбүрөгөн наристе дил, сезиминде ырчылык шыгы (жазуучулук эмес) кеберлеп, жук ала баштайт. Райондук газетага чыккан биринчи ырын жазганда профессионал акын болсом деп ойлобоптур. Ал мындан көрүнөт. 1946-жылы өнөрпоздордун областтык кароосунда эл алдында:

«Көк-Арык менин мектебим,
Көп акын болуп кетпедим.
Ойнотуп кызыл тилимди,
Осмонкулга жетпедим» —

деп жамактатып ырдап чыгат (комуз менен), баарына үйрөнчүк бала ырчы катары кабыл алынат.

Мына ушинтип, бала талапкер, али жазуучу акын эмне экени капарына көп түшө элек, аларчылап окуп бергидей ыр жазууга өтө элек, профессионал поэзиянын өкүлдөрү Аалы Токомбаевдей же Алыкул Осмоновдой акын болсом деп көксөбөй, Осмонкулдай ырчы болсом деп самап, ошого камынып, жан дүйнөсүндө төкмө ырчылыктын уюткусу түптөнүп, өзөк байлап калган кезинде Фрунзеге келип, жазуучу, акындардын чөйрөсүнө кирет.

Эми түшүнө ыр кирип, ойгонсо оозуна ыр келип, дилгирленип турган өспүрүм Аалы Токомбаев, Алыкул Осмонов, Мидин Алыбаев, Райкан Шүкүрбековдор менен аралашып, ошолор жараткан профессионал поэзияны жата калып окуп, ошолордой акын болууга ниетин оодарат. Жаны шарт аз-аздан барып аны «Пушкиндин мөлтүр булагына тааныш кылат». Жаш акындагы эки башталма — түбүнөн негизделип жүлүн улап келаткан ырчылык камылы жана жазуучулук маанай жалгашып да, катарлашып жана да өнүгө баштаганда, ал үчүнчү жаны шартка туш келди. Чон Москванын адабий чөйрөсү менен орус жана дүйнөлүк классиканын эстетикалык таалимине кирди. Дүркүрөп эмнени болсо да өзүнө тез сиңирип алып турган жаш сезим, жаш канга баары табигый кабылдана берди. Айылдан эне сүтү менен кошо сиңирип алып келген нукура элдик жандуу речь, ырчылар менен эпостон алган бай тил, акын кийин өздөштүргөн адабий тилге өзүнүн алгачкы тумсак абалына сакталып жеткен керемет түс, боёктору менен угум, татымын ала кирди.

Карап турсак, жаш акын беш-он жыл ичинде эле канча доорду жашап салыптыр. Жомок менен эпостон чыгып келип, Роберт Бернс, Ж. Байрон, А. Пушкин, А. Кольцов, С. Есенин, А. Твардовский, Алыкул Осмонов, Аалы Токомбаевдерге шакирт түштү. Ошол эле учурда кайрадан классикалык ырчылар поэзиясынын акыркы өкүлдөрү Осмонкул, Алымкул, Ысмайылдар менен катар басып, замандаш, пикирлеш, табакташ болду. Жыйырманчы кылымдын гомери — Саякбай менен Сашка деп азил-аския айтышып, чөйчөк кагыштырган «жашы улуу, жаны бирге» дос. Буларга кошо элдик музыканын классиктери Карамолдо, Ыбрай, Атайлардан күүлөрдүн кайрыктарын үйрөнүп, комузда кол ойнотуп жүрдү.

Мына ушундай бир эле учурда аралаш келген өзгөчө

шарттар туш кылган түрдүү типтеги көркөм мектептердин баарына бир эле учурда ой-туюмун табигый ыңгайлаштырып өсүп, бир эле учурда ошолордун баарын таланттуу өздөштүрүүдөн келип өзүнчө Байдылда Сарногоев деген синтез чыккан. Ал эч кимге окшобогон жеткен оригиналдуу акын. Ошол эле учурда баарына да окшош. Элдик лирика менен эпоско да окшош, Барпы менен Ысмайылга да окшош, Алыкул Осмонов менен Мидин Алыбаевге да окшош, Роберт Бернс менен Байронго да окшош, Пушкин менен А. Кольцовго да окшош, С. Есенин менен А. Твардовскийге да окшош (муну тамгалай маанисинде түшүнүп алба, окурман!). Акындын өзү канчалык «көп катмардан» турса, тили да ошончолук көп боёктуу, жүз кубулмалуу, өзгөчө жөнөкөй жана татаал, элдик жана адабий. Аны чыгармаларында элдик поэзиянын тили кайда, жазма адабияттын тили кайда, фольклор кайда, профессионал поэзия кайда деп ажырата албай жүргөнүбүз да ушундан эмеспи.

Б. Сарногоевдин биринчи жалпы өзгөчөлүгү акындык тагдыр күткөн акын экендигинде болсо, экинчи чоң индивидуалдуу өзгөчөлүгү мына мында. Анын чыгармаларында баштан аяк өзүнүн личносту катышып, бар турум-турпаты; он-терс кыял-жоругу, жүрүш-туруш манерасы менен кошо көрүнүп, бизди бирде олуттуу, бирде ачуу ойлонтуп, кээде сүйдүрүп, кээде боор оорутуп, түрдүү көңүл жагдайларга түшүрүп жүрүп отурат. Өз биографиясы, тагдырын, өйдө-төмөн бар баскан жолун алдына тартып жүрүп олтурган ал кызык личность аларга айрыкча бир жагым берет, ошол бар үчүн алар көңүлдүү окулат.

Бирок ошол личность деген сапат негизинде бардык эле акындарда болгон менен аны баары эле поэзиясына чыгара албайт. Ыймандай сырын жашырбас ашкере ачыктыгы бар таланттар гана чыгармаларына өз личностун түшүрө алышат. Мындай сапат Б.Сарногоевде эң жогорку деңгээлде өнүктүрүлгөн. Ал окурман менен өтө жакындан сырдаштык маанай түзүп туруп чындап агынан жарылып чечилишет, бар дүйнөсүн жашырбай, бул ашыкча кеткен жерим, бул айып-өксүгүм билинбей калсын, кеп-сөз болот дебей, эң бир жакын, эң бир ишенген, бирден бир санаалаш кишисинин алдында тургансып минтип төгүлүп таштайт:

Мен эсенмин. Бирге жүргөн,
«Көк сулуудан» айрылгам.
Махабаты терең экен,

Терен жерди жай кылган.
Аз-аз жерден чоҗө жаздап,
Аран калды Байдылдан.

* * *

Жебедей учсам дейт элем
Жел менен кошо сызыла.
Женил баа кылдым өзүмдү
Жете албай максат учуна...
Желбей да калдым бир топ жыл
«Жем» түшүп кетип бутума.

Акынга мындай ачык-айрым болуунун таасир-күчү ушунда. Ал ырларынын биринчи эле саптары менен куплеттеринде өзүнө карата окурмандын ысык ымаласын жандырып, ишеничине кирип кетет. Заматта окурман менен акындын ортосундагы чек-сызык жоюлуп, экөө камыр-жумур жуурулушуп, ийиндерине колдорун артышып туруп сүйлөшүп калышат. Чыгармаларына өзүнүн личностун бар керемети менен таасын түшүрө алышы жагынан, ыймандай сырын жашырбас ашкере ачык, ашкере чынчылдыгы жагынан, окурман чөйрөсү менен чек-сызык күтпөй бет чыккан эле жерден «Салам сага, Карвалан!», «Салам сага, Сарногйдун коргону», «Салам айтам, саан уйлар багына» деп гана жадырап көкүрөгүн эркин ачып келип аралашып кетүүгө болгон табигый машчылдыгы жагынан ал дүйнөлүк поэзияда Роберт Бернс, Сергей Есенин, Расул Гамзатовдор жеткен бийиктикте турат.

Б. Сарногоевдин поэзиясында ушул күнгө чейин биз жакшылап ачып бере элек, өзү көрүнүп туруп, жашынып алып, көпчүлүк окурмандарды адаштырып келаткан бир өзгөчө «сыйкыр» бар. Ал — сыйкыр — анын ырларынын «архитектуралык» түзүлүшү өтө жөнөкөй болушу. Бирок ал жөнөкөйлүк жөнөкөй эле жөнөкөйлүк эмес, алыстан жалтылдаган түнкү оттой алдамчы, жакын көрүнгөн чексиз талаанын учундай алыс, Асан - Үсөн (күн желеси) түшкөн горизонттой ыраактан-ыраак, жеталбайсын. Окшоштуруп жазайын десен жазылбайт, жамактайын десен жамалбайт. Акын болсо кыйналып-кысталбай, дем алып, дем чыгаргандай ушунчалык табигый, ушунчалык эркин төгүлүп:

Жумшак колдуу, жытсыз түтүн,
Тоо баштарын ушалап.

Жел көбүктөй жеңил сампар,
Жердин бетин упалап.
Жыртыгынан түнт булуттун,
Жылдыз турду шыкаалап.

Тынбай муздак тили менен,
Муздун жалап капталын.
Анда-санда серпип коюп,
Агыш тармал чачтарын.
Өзөн жатат дем албастан,
Өжөрлөнтүп акканын.

* * *

Тиштем эт жок түлкү жагы,
Былк-былк этип сүйлөсө.
Оркон этип кекиртеги
Шилекейин күрмөсө.

«Баяс»

* * *

Жашырын сырдуу күү чалып,
Жай толкуп кайра тынчалып.
Жангактуу тоонун койнунда,
Жатканын көрчү суйкайып.

«Сары-Челек»

* * *

Он жагын деле былдырайт,
Сол жагын деле былдырайт,
Баладай бал тил булактар,
Бардыгы ырдап, үн курайт.

Кай бири көбүк сапырып,
Капталдан төмөн шашылып.
Камала түшүп корумга
Кайрадан чыгат атылып.

Өзүбү кыздын, саныбы...
Өзөндөн өскөн кайыны.
Жаштыгын эске түшүрүп,
Жалындап иет жаныны.

«Чаткал баяны»

сыяктуу ушунчалык жөнөкөй сөздөр менен колуна алып кармалап, аяк-быякка антарып карап көргүдөй танкалар-лыктай жандуу, жүз түрлөнүп, жүз кубулган керемет кооз сүрөттөрдү катар-катар тартып, музыкада гана бере алчу түркүн дабыш, үндөр менен адамдын ар кыл абалга өтүп турган көңүл жагдайларын тарам-тарамы, жик-жиги боюнча кагаз бетине дал түшүрүп таштап кете берет, кете берет. Сен суктанып гана артынан ээрчип жүрүп оту-расын.

Бир сөз менен айтканда, Б. Сарногоевдин поэзиядагы жөнөкөйлүгү кээ бирөөлөр ойлогондой примитивизм эмес, ал чеберчиликтин бийик үлгүсү — классикалык жөнөкөй-лүктүн татаалдыгы ушунда турат. Муну ырастап түшүн-мөйүн акындын поэзиясынын жалпы эле өзгөчөлүгүн да жарытып түшүнбөйбүз. Ага ар тараптан туура мамиле жа-сай албайбыз.

Б. Сарногоевдин кыргыз поэзиясына кошкон дагы бир чон салымы, ачкан жаңылыгы тууралуу айтпай кетүүгө болбойт, айтылбай да жүрөт. Ал бизде профессионал адабиятта боло турган көркөм песня (художественная песня) жанрын негиздеди. Анын элдик песня менен профессионал ырдан — стихтен бөлүнүп, өзүнчө «түтүн булатып» жашап, мисалы, орус поэзиясындагыдай (А. Кольцов, М. Исаковскийдин көркөм тажрыйбалары сыяктуу), айкын таанылып, гүлдөө дооруна бет алышы түздөн түз Б. Сарногоевдин ысмы менен байланышат. Ал тубаса песенник. Башкалар песняны атайылап жасап, окшоштуруп жазса, Б. Сарногоев туруш-турпаты менен песнянын өзү бирден-бир түпкү айырмачылыгы ушунда.

Бул сейрек өзгөчөлүктүн табигый уюткусу акындын алгачкы көк канат «Шумкар» (1952) аттуу жыйнагындагы «Кызыл гүл», «Акбары» (учурунда ырдалып жүргөн) деген ырларынан эле кылайып көрүнүп турган. Ал башталма улам кийинки жыйнактары чыккан сайын калындап, терендеп отуруп өзүчө бир өзөнгө айланды. «Биз калдык», «Кайсы сенин терезең», «Жайдын бир түнү», «Музыка», «Курсактагы бала», «Сөзүн жана белегин», «Дилбар», «Жашасын аял», «Селки бозой ырдашат», «Жылкычы бозой», «Ак чыны», «Көкүрөгүм шыбырайт» ж. б. көптөгөн ырларды кимибиз гана ырдабадык, алар кайсы гана тоолор менен талааларда, кыштактар менен калааларда жаңырыктабады. Кимдердин гана арзуу сезими, асыл ой, тилеги болуп туюнтулбады. Акындын

көркөм песнясына алдыда далай-далай обончулар менен композиторлор кайрыларына эч кандай божомол-түзөмөлү жок эле ишене берсек болот.

Автордун таланты стих түрүндөгү ырларды жаратууга канчалык кудуреттүү болсо жана поэзиянын бул тарма-гында өзүн канчалык эркин сезсе, ал жөндөм көркөм пес-няга келгенде да ошондой эле көбүрүп-жабырып ташып турат, бардык учурдагыдай эле элпек ийкемге келип, өзүн өз төрүндө отургандай абдан ыңгайлуу сезет. Башка жанрдагы чыгармалары менен катарлаш:

Көздөн чачып сен жалын,
Көктөн чачып күн жалын,
Эки ысыкка чыдабай
Эрип барат бир жаным.
Эрк өзүндө не кылсан
Эх, Дилбарым, Дилбарым!!!

өндүү өзүнөн өзү лепилдеп обонго түшүп, сени үн кошууга чакырып турган көркөм кудурети бийик песнялык ырлар акындын учкул каламынан табигый чуурат. Болгону автор песнялык көңүл жагдайга гана түшүшү керек, калганы өзүнөн өзү эле келет... Кыргыздарда көп жатталып, көп ырдалыш жагынан бир да акын Б. Сарногоевдин алдына чыга албайт. Өзгөчө анын обонго салынган махабат ырларычы. Алар кыргыз поэзиясында Барпы, Мидин сыяктуу чанда бир келчү таланттардын гана чыгармала-рынан табылчу нукура асыл кенчтердин категориясына кирет.

Байдылда Сарногоев ар кандай көрүнүшкө улуттук мүнөздүн стихиясынан караган нукура элдик акын. Анын ачуу сарказмы да, астыртан тымызын жылжып келип анан заматта жан-дүйнөндү жаркыратып жиберип, «күтпөгөн жерден күлдүрүп, күлбөстүн тишин ырсайткан» табигый юмору да, даанышман жышаанасын туюнткан таасын афоризмдери да, калк духунун теренинен келет. Ал улут-тук калоритинин молдугу, дааналыгы, кайталангыс күчү боюнча азыркы совет поэзиясында Расул Гамзатов менен барабар турат.

Акындын жаратылышынан сергек туйгусу, анали-тикалык ойлоо жөндөмү, ачуу чындыкты, олуттуу түрдө айтылчу кеп-кабарды жылмаюу менен туюнткан жайдары юмору, акын-жазуучулардын чыгармаларындагы эң башкы өзөктүк белгилерди, мүнөздүү өзгөчөлүктөрдү бирден-бир

«өлө турган» талуу жерлерди жаземдебей кармай билүү артыкчылыгы, ашкере чынчылдык жөрөлгөсү, айрыкча достук азилдер менен эпиграммаларды жазууга келгенде бир ажайып көрк, күчү менен жадырап ачылып берет. С. Каралаев, А. Токомбаев, К. Маликов, Ж. Самаганов, Ч. Айтматов, М. Борбугулов ж. б. арналган достук азилдери менен эпиграммалары дал мына ушул чындыкты далил дешет.

Б. Сарногоевдин поэзиясындагы бул жаны салаа асыресе анын кийинки «Мидинге кат» аттуу поэмасындагы айрым акын-жазуучуларга берген чыгармачыл портреттик мүнөздөмөлөрүндө дагы бир баскычка көтөрүлдү десек болот. Акын ушул жааттагы циклдеринде Мидиндин атактуу «Адабий парадын» тематикалык-идеялык жактан улантып, адабияттын бул кенже жанры алган женишти бекемдеп гана тим болостон, аны өнүктүрүп, жаңы форма, жаңы ыкма, жаңы боёктор, табылгалар менен байыткан. Айтылуу устаты бийик үлгүлөргө эгедер кылып жаратып кеткен көркөм салттарга Байдыкен да бийиктен туруп чыгармачыл мамиле жасаган. Мында ал Мидин менен кадимки талант, өнөр, акыл жарышында келет...

Менин жекече баамымда Б. Сарногоев «Ашуудан берген отчёту» менен өзүнүн эң сонун акындык формасына түштү. Ал катаал реализмге эми келди. Акын ушул формасын сактап, дал ушул деңгээлинен тайыбай, кокустан «бутуна жем түшүп кетпей» түз жолун уланта берсе, кыргыз поэзиясынын бактысын ачыша турган эң мыкты китептерин эми жазат. Кайсы далилдерге таянып, кайсы конкрет белгилерден улам ушундай ишеним, жыйынтыктарга келип жатам.

«Ашуудан берген отчёту» — Байдылда Сарногоевдин чыгармачылык жолунда экинчи бурулуш мезгилди көрсөткөн (биринчиси «Ак калпакта» болгон — 1961) этаптык жыйнак. Анын башкы нарк-баасы, башкы сапаттык өзгөчөлүгү — акынга чындап акындык тагдыр күттүргөн китеп экендигинде. Ушул китеп анын мурдатан бардык жагынан даярдалып келаткан акындык тагдыры биротоло чечилип, аныкталып бүттү. Дүйнөнүн түпкүлүктүү маселелерине кайрылуу, турмуштун татаал көрүнүштөрү тууралуу нукура реалисттерче олуттуу ой жүгүртүү, адамдын жан-дүйнөсүнө ичкертен талдоо жасоо жактары өөрчүп, чыгармаларынын мазмуну тереңдеп, формасы жаңыланды.

Ырас эле форма демекчи. Көпчүлүгүбүз уйкаштын түрлөрүн ак ыр же эркин менен жазып, муун өлчөмдөрүн өзгөртүп койсо эле форманы жаңылоо, форма жаатында изденүү деп түшүнөбүз. Форманы жалаң гана ыр түзүлүшүнүн сырткы белгилерине байлап, ошолорго салып чектеп, аны муун өлчөмдөр менен уйкаштык белгилердин суммасына айлантаып келебиз. Нукура жаңычылдык мисалы, он бир муунду он алты муун менен, болбосо тогуз муун өлчөмүн ак ыр, же эркин ыр менен алмаштырып чыгууда эмес, а поэтикалык ойду айтуунун, ошол ойду кандайча ырга салып чыгуунун бүтүндөй формасын жаңылоодо, мурда болбогон көркөм ыкма табууда. Барпынын орозо жөнүндөгү «Эмне бар бул жерде?», А. Осмоновдун мекенге арналган «Ата журт» наамдуу классикалык чыгармаларындагы накта жаңычылдык уйкаштын түрлөрү менен муун өлчөмдөрүндөбү? Албетте, жок, алардын жекече табылгасы, көркөм ачылыштары ойду туюнтуу ыкмасына өзүнчө оригиналдуу форма бергендигинде турат. Экөөнүн тең ыр уйкаштары менен муун өлчөмдөрү башка ырчы, акындар колдонгон эле өлчөм (биринчисинде тогуз муун, экинчисинде он бир муун), ошолорго коюлчу эле үтүр, нокот, илеп же суроо белгилери. Ал эми поэтикалык ойду алып чыккан көркөм ыкмасын, ошол ыкманын формасын башкалар тарабынан ошол темада жазылган ырлардын калыбына салып көрчү, окшош схемага түшөт бекен, эч качан.

Эмесе Байдылда Сарногоевдин «Мидинге кат» поэмасы да дал мына ушулардай өзүнчө оригиналдуу, ой, идеясы, өзүнчө оригиналдуу көркөм ыкмасы, өзүнчө оригиналдуу формасы менен айырмаланган нагыз жаңычыл чыгарма. Ал — автордун жекече адабий тажрыйбасы үчүн эпикалык жанрда буга чейин жетип көрбөгөн чеги, алып көрбөгөн бийиктиги болсо, жалпы кыргыз поэзиясы үчүн кол менен санала турган ири поэмалардын дагы бир жакшы үлгүсү. Акындын жаркын личносту, бар пендечилик сапаттары кошо чагылып турган синкреттик стили, өнүккөн артистизми, күлгүн юмору менен ачуу ирониясы, ойчулдук жөрөлгөсү менен таамай доконизми, портретчил машчылдыгы менен мүнөздөп — баа бергич жөндөмү ушул чыгармасында айрыкча бир кулпуруп ачылган. Мында калам ээсинин турмуштан алган катаал сабагы да, өйдөлөп бараткан жаш курактын нускасы да, кызык жана карама-каршылыктуу татаал чыгармачылык жолдон жыйнаган адабий тажрый-

басы да жатат. Эстетикалык кредосу жазуучулук, граждандык позициясы, адамга жасаган гуманисттик мамилеси канчалык туура, канчалык бекем экендигин дагы бир жолу талашкыс кылып далилдеп салды.

«Мидинге кат» сыртынан тамашалуу туюлуп, бир окуганга жеңил кабыл алынган менен ичинен олуттуу, көп маселелер жөнүндө чекенди бекем таянтып олтургузуп терең ойлонто турган поэма. Анда шаттык менен кайгыга, жениш менен утулушка, трагедия менен кайгыга, трагедия менен оптимизмге толо түркүн-түркүн кайчылаш тагдырлар бар. Болгондо да алар чыгармачыл адамдын тагдырлары. Акын өзүн өзү андап билүүгө адат, өмүр жолун, жасаган ишин чыныгы эрдикчил реалисттерче калыс жана катаал таразага салат, адеп-актык талабынан баалайт. Мындай батылдык ишке бардык эле калам кармагандар бара бербейт, бул өтө кыйын маселе. Өзүн өзү эч качан аябаган, өз ишине өзү айрыкча бир сын көз менен карап өзүнө өзү туура баа бере алган калам ээси гана башка таланттарга да туура баа бере алат, алардын көзүнө түз карап туруп, оюн тайманбай айта алат. Ошондо гана бирөөгө сөзү өтүп, дегени «эм болот».

Куду ушундай өрнөктүү салт, сапат Б. Сарногоевге да толук бойдон тиешелүү. Ошол үчүн ал кыргыздын «Мен» деген тандамал өнөрпоз, акын-жазуучуларына мүнөздөмө берип, нарк-салмагын өлчөп-бычууда зор чыгармачыл дараматка эгедер, адеп-актык жактан аруу, жеке субъективдүү эгоисттик ойлордон алыс, кандай сөз айтса жараша турган моралдык укугу бар, турмушка бийик карап, бийик мүдөөлөр менен жашаган адамдын бийиктигинде туруп жатат. Кеп-сөзгө алган улуу-кичүү каламдаштарынын да, өзүнүн да «маркасын» түшүрбөйт.

Чыгарманын бир өзгөчөлүгү мында: автор Мидиндин акындык тагдырын айтуу менен ошол эле учурда өзүнүн да өмүр акыбетине кайрылат. Мидин жөнүндө канчалык кубанычтуу жана асирет-армандуу кеп-сөз курса, ошондой эле даражада өзү жөнүндө баян этет. «Мидинге кат» — Байдылданын Байдылдага да жазган каты. Ал кайсы бир даражада Мидиндин тагдырынан өз тагдырын көрүп турат. Ошол окшош өмүр таржымалдарынын ачуу-таттуу сабактарын бизге жарыялап, абайлап бакпай алдырып «арам өлтүрүп», «табийгат берген белектин талаага көбүн ыргыткан» — ай, жылдыздын алдында абийир сотуна түшүп, анан жаныча акыл-эстүү жыйнтыктарга келип

жатат. Ал жыйынтык — «кара так калган жылдарын» агартып, «ак бойдон калган дептерин» толтуруп калууга ашыгуу, мындан наркы басар жолдун багытын өзгөртүү, керт баштан кеткен каталыктарды кайталабоо, башкаларды ушундай опурталдуу азгырыктардан сактанууга чакыруу.

Поэма Мидин менен Байдылданын, же башка акын-жазуучулардын адабий иш орду, кулк-мүнөзү, наркы-берки таржымалдары тууралуу гана жазылган чыгарма эмес. Анын ички пафосун жалпы эле турмуш, коом менен жеке чыгармачыл личносттун ортосундагы өз ара байланыш мамилелердин социалдык табияты туурасындагы түпкүлүктүү маселелер түзөт. Жалпылоочу күч мына ушунда.

Б. Сарногоевдин «Ашуудан берген отчету» алып келген дагы бир сапаттык жанылык — акындын поэзиясында ойчул ырлардын пайда болушу. Мисалы, «Жараткан», «Өмүр автобусунда», «Бак жана чал», «Жашап келем», «Кабылсам кайра кайгыга», «Кырсык», «Киного кетип баратам» ж. б. менен «Мидинге каттын» айрым бөлүмдөрү. Булардын артыкчылыгы жасалма акыл күтүп, чолок философчулук кылып, окуган китептерине карап отуруп бирөөлөргө окшоштуруп жазуудан эмес, а табийгый түрдө автордун менчик табылгасы, өз керт башы менен ачык чыккан чындыгы катары жаралгандыгында. Эмки кеп акындын ушундай акыл жылдыз ырлардын үйүрүн көбөйтүп, системалуу өнүктүрүп кетүүсүндө калды. Келечек бактысынын бир орчун түйүнү ошол жактан чечилет.

Таланттын таланттыгын, тапкычтын тапкычтыгын, чебердин чеберчилигин сыноочу болсоң, анын башкалар жүз жолу кайрылып, узун-туурасын аралап «актап бүткөн» темалар менен идеялардан эч ким көрүп, жаза элек жанылык чыгарып, капарга алынбаган майда-барат «таштанды» материалдардан «жогорку сапат белгиси бар» асыл буюмдарды жасай ала турган артыкчылыгынан бир карап көр. Эргежээл арымдуу чабал акын жаныдан эски, бийиктен пастык жаратат. Жанычыл каламгер төңкөрүшчүл-көөнөргөндү кулпуртуп, жапызды бийикке, майданы залкарга айлантат, баарын өз денгээлине көтөрөт. Муну «Ашуудан берген отчетундагы» бир цикл куп гана ырастап берет.

Кыргыз поэзиясында качан уй, же чебич менен кандек он сөзгө предмет, жакшылык жышаанга үлгү, мисал боло

алышкан эле. Эгерде алардын аты жазып-тайып ооздон чыгып кетсе да бирөөнү келекелөө, кордоо, акыл, мүнөзүндөгү майыпчылыкты туюнтуу маанисинде айтылат. Угуп деле көрөлү: «уйдай талпайып пайпас», «уйга окшоп мурдунун жыты жок», «уйча басат», «сасык мурун уй», «тууган чебичтей тырбыйып», «тыйбыктаган чебичче», «чинкилдеген кандектей», «кандек итте сүр болбойт», «кандектин карыганы билинбейт» ж. б. — кайсы ырыс-кешиктүү сынсыпат, салыштыруу бар. Бирок Б. Сарногоевдин көрөгөч сынчыл каламы ушундай караманча тенирден тескери түшүнүк — элестетүүлөрдүн туруктуу символуна айланып калган эски темадан кандай сонун жаны мазмун, он идеялар таап чыккан.

Атын укканда эле ирониялык сезим чакырып турчу уйга акын: «Сени көрсөм чон энемди көргөнсүйм, ал киши да сендей басчу майпайып», — деп кайрылат. Андан өтө бир жакын кишисинин кешпирин табат. Ал адамга эне сыяктуу сүтүн да берет эмеспи... Ал эми экинчи бир ырында адам — чабанга: «чебич — кызы, улак — жээни болуп көрүнүп» кетет. Жети күчүк тууган кандек эне катары кадырлуу болот экен. «Ал байкуш балалуу да, багалы деп, кошунасы сарайына кийирип алды». Саан уйларга да, койлорго да бирдей жакшылык каалоо айтып, ак ниетин билдире алат. Адам менен жаратылыштын ички жакын жана окшош жактарын ачып, алардын ортосунда ысык ымала түзүү — циклдеги ырлардын башкы да, жалпы да идеясы.

Деги Байдыкендин көркөм өнөрканасынын керемет сыйкырына даба жок окшойт. Жада калса поэзияда эстетикалык маани, таасирин таптакыр жоготуп, жөн эле бир куру кыйкырык, дырдай жыланач банал ойлорду эске салып калган баягы «жашасын!» деген сөз да минтип анын оозунан чыкканда:

Секирге дагы элүүдөн
Селкилер үчүн жаш акын.
Дүрмөтү күчтүү, дүнү чон,
Түмөнбай акем жашасын!

— башкача угум-туюмга ээ болуп, башкача кабыл алынып, окурмандын көңүл жагдайына да башкача бир жагымдуу маанай берип калат.

Акындын ыр түзүлүш системасы, ритм, уйкаш, көркөм туюнтуу каражаттары да оригиналдуулукка ээ, кай жагы-

нан карасан да Байдылда көздөнүп, ошонун таанымал устаканасынан даярдалып чыкканы дапдаана көзгө түшүп, баамга урунуп турат. Аларды өзүнчө атайылап изилдөө керек, кызык ойлордун жаралышына түрткү болчу бир топ кызык материалдар жатат.

Талаша турган да, тана турган да эч нерсеси жок. Ар кандай эле, мейли гений, мейли улуу, мейли таланттуу жаралсын, акын-жазуучуларда табигый түрдө боло турган чон жана кичине делчү адабий өксүктөрдөн Б. Сарногоев да куру эмес. Кыргыздын башка акындары сыяктанып ага деле далай эле сын-дооматтарды койсо болот жана ошентүүгө биздин толук акыбыз бар. Мисалы, андан предмет өзү толкундатып ичинен кайрытып ырдатып жатпаса да, өзүн өзү зордоп «толкундатып» кара таланттын күчүнө салып туруп шилтеп койгон түрмөктөрү да (Байдыкене сап уйкаштыруу деген кеппи), кайталанып калган банал ойлорду да, кошумча киргизбей фольклордук каражаттарды сулп-сулп бойдон колдонуп жиберген учурларды да көп эле тапса болот. Өзү ушунчалык зор юморист болуп туруп, айрым ырларында юмوردун денгээлине көтөрүлө албай, юморду туурап калган кездери да жолугат. Акын үчүн мүнөздүү көрүнүшкө айланып калган бир поэтикалык штамп кайталанып келет — «Бийлеп жатып шиш такан менен басып алып бутумду оорутуп койдун, бирок көңүлүбүз оорубаса эле болду», же «кычыраган чилденин кечинде сүйлөшүп турсак, чыйрыгып үшүп кеттин, жүрөгүбүз муздабай ысык бойдон калсын» ж. б. өндүү схемага салып жазуу. Ыр жаратуунун мындай ыкмасы эстетикалык ан-сезими төмөн турган окурман үчүн гана анча-мынча сырткы эффект жаратпаса, олуттуу поэзияга үлгү болорлук эч нерсе бербейт.

Б. Сарногоев — табиятынан каны менен кошо бүткөн тубаса патриоттук сезими бар акын, жүрөгүнүн теренинде түбөлүк оттой жанып турган эл-жерге болгон чон сүйүү алып жүрөт. Кыргыз элинин тарыхый жолу, келечек тагдыры тууралуу кудум Алыкул Осмоновчо ойлонот: сынчыл көз менен карайт; жазмасы, китеби жок эле «мээсине сактап; тилине басып «Манасты» өзү туулган доорго жеткирген» калктын генийин ааламга жар салып сыймыктаса, «кыргыздан чыккан учкучтун, кыл чокуга чыккычтын, станок тилин билгичтин аздыгына» ичи күйүп чындап намызданат.

Ошол өксүк, кенемтелерди тезирээк толтуруу, катардан калышпай алдыңкы элдердин сабына чыгуу жолдорун

издейт, боордошторунун арына тийип, намызын козгоп ойлонот.

Толкун болот дениздин күчтүү жери,
Толкундай бол, кыргыздын жигиттери.
Токсон тогуз өнөрдүн ээси бол деп,
Тоолук эне төрөгөн сени, мени,
Чоку болот тоолордун бийик жери,
Чокудай бол кыргыздын жигиттери —

деп духун көтөрүп, дем берип, сүрөмөлөп алга үндөйт. Анткен менен кыргыз эли күтүнүп келген үрп-адат, каада-салттардын кээ бир чектелген жактарына, табийгый түрдө өзүнөн өзү жоюлуп бара жаткан, же келечекте сөзсүз жоголчу белгилерине д и а л е к т и к а л ы к мамиле жасай албай, аларды түбөлүк өзгөрбөс жана үлгү тутунчу көрүнүш катары ырдап салган чактарына да таптакыр көрмөмүшкө салып жөн эле көз жуумп коё албайбыз (мурдагы жыйнактарында, термелеринде). Эгерде кара кылды как жарган калыс сөздү айтсак, орто же андан төмөн чыгып калган ырлар менен айрым борпон саптар кыргыздын кайсы классигинен, кайсы чоң акынынан табылбайт. Андай кемчиликтер Токтогул менен Тоголок Молдодо жокпу, Барпы менен Алыкул Осмоновдо жокпу, А. Токомбаев менен С. Эралиевде жокпу?

Деген менен мындай өксүктөр чон акындын чон поэзиясында эч кандай чечүүчү жана аныктоочу мааниге ээ боло албайт, бир кап күрүчтүн ичинен терип алган бир ууч күрмөк окшоп таразаланып калчу гана чекене фактылар. Ошондуктан аларды өтө эле керип-чоюп, жалгыз тал кылдан жарым кулач аркан чыгарып отурууну мен анча-лык макул таппай турам. Акындын чыгармаларын бизсиз эле мезгил өзү редакциялап майын майга, сүтүн сүткө, суусун сууга ажыратып ар бирин жай-жайына ыңгайлаштырып койгон. Мезгилден калыс болуп, мезгилден көрөгөчтүк кыла албайбыз...

Ырас, Б. Сарногоевде мындан да бийигирээк, мындан да теренирээк, мындан да масштабдуураак болууга, аудиториясын дагы алда канча кенитип алууга реалдуу мүмкүнчүлүктөрү бар эле. Бирок, акын көпкө аларды толук пайдаланбай, мисалы, бир талант курчун Алыкулча дайыма тапталган абалында кармап жүрүлбай, Алыкулча бир ашкан жанкечтилик менен кажынып катуу иштеп, болгон дүйнөсүн бүт шыпкап төгүп берүүгө чындап умтулбай, же

чыгармачылыгына ошондой мамиле эте турган абалга түшпөй, ушунчалыгы деле жетишет го дегенсип, бир аз ток пейил тартып, бейкамыраак келди. Албетте, бул бизди өкүнтпөй койбойт.

«Ашуудан берген отчёту» айтып жана ишендирип тургандай, Б. Сарногоев өмүрдүн гана ашуусуна чыкпастан, чыгармачылык жетилиштин да бир жаны ашуусуна чыгып отурган кези. Ал окуй турганын окуп, көрчүсүн көрүп, үйрөнчүсүн үйрөнүп бүткөн. Талант оргуштап жатат, тажрыйба жетишет, акылдын толуп турган маалы, колундан баары келет, «жарышты да сагынып калдын». Окурман журтчулугун болсо кийинки жаны ашуулардан берилчү жаны отчётторунду күтүп, кулак түрүшүүдө. Убакыт куштай зымырап барат... Ошондуктан өзүндүн ырында айткандай:

Жаз акын, жалкоолонуп жатпа көпкө,
Мээнден бермет качаар мезгил өтсө.
Өмүрдүн өчпөс отун алоолонтуп,
Өргө чап, өжөрлөнгүн өткүр кезде.
Жаз акын, жабык көөнүң чокулансын,
Ырында жүрөгүңдүн оту жансын.
Эл сени эски жылдай эске тутуп,
Эл сени жаны жылдай тосуп алсын!

Кадыркул Даутов
Филология илимдеринин кандидаты

ШУМКАР

Фрунзе, 1952-жыл
Кыргызмамбас

МЕНИН СҮЙГӨНҮМ

Эстүү болуп эстүүмүн деп айтпаса,
Көп мактанбай көйрөндүгүн таптаса.
Токтоо мүнөз эстүү болуп ар качан,
Мен барктасам, ал да мени барктаса.
Көргөн жерден күлө карап жылмайып,
Көнүлүндү калтырбаса, какпаса.
“Баланчанын сүйгөнүндөй жан жок” деп
Тууган элин, жолдошторун мактаса.
Бек ишенип, берген антты, сырынды
Өмүрүнчө өз ичинде сактаса.
Жүрөгүндө сага арнаган сүйүүсү
Ысык болсо, тунук болсо таптаза.
Ар убакта арман болбос жигитте,
Сүйгөн жарын ушуларды аткарса.

АКБАРЫ

Кадырлашкан жаш, кары,
Колхоз кызы Акбары.
Каптап жыйып салыпсын,
Кардан аппак пахтаны.

Бардык жагын келишкен,
Ишин сулуу жүзүндөй.
Эмгек күнүн тизилет,
Бышып турган жүзүмдөй.

Топ-топ кылып талаага,
Тоо тургуздун кебезден.

Караанына көз тоет,
Карап турсам белестен.

Саат сайын көрсөм деп,
Сага бөлдүм оюмду.
Машина деп ойлоймун,
Пахта терген колунду.

Күндөн-күнгө данкыны,
Күчөтө бер Акбары.
Баары сендей күжүрмөн,
Гүл өлкөнүн жаштары.

ТОКТОГУЛГА

Толгон күүнүн, чексиз ырдын автору,
Тоо булбулу, сенин ысмын жүрөктө.
Ырларын ок тешип манап өпкөсүн,
Комузунду найза кылдын күрөштө.

Жырткыч залым заарын чачты жыланча,
Бирок ага ууланбадың, сезбедин.
Бир гана сен ажал арбап жатса да,
Биз жашаган нур заманды көксөдүн.

Коржондогон эшен, кожо, молдонун,
Ачык айттын ач көздүгүн, соргогун.
Асман менен чабыттаган бүркүттөй,
Терен карап келечекти ойлодун.

Талантыңды артка тартып көп кадам,
Өч болушкан өзүн айткан “Беш каман”.
Өткүр жүрөк, кайратыңды басынтып,
Өмүрүңдү чокко салган ал заман.

Сен жатканда кучагында тумандын,
Күн жылмайды көөдөй түндү таратып.
Таттуу тилиң таңшып чыкты булбулдай,
Ленин сага жаңы жүрөк жаратып.

Ырларыңда жыргал күнүн элиндин,
Черин жазып келатканда көнүлдүн.

Карылык кууп, өлүм кыстап өчөшүп,
Кайран булбул калың элден бөлүндүн.

Бизде калган ырларыңдын тамчысы,
Кымбат сөздөр өзүн менен бир кетти.
Аз да болсо көптөн артык баалайбыз
Атагыңды ар улуттар сүйлөштү.

КЫЗЫЛ ГҮЛ

Кырында кызыл гүл турат,
Кызыктырып кулпурат.
Адамды тартат өзүнө
Атырдай жыты буркурап.

Жүрөгүм ошол гүл үчүн,
Ашыгып согот күнү-түн.
Күзгүдөй ачык, айдан ак
Гүлдө чон менин үмүтүм.

Толкутуп учкул көңүлдү,
Өткөрөм бирге өмүрдү,
Кызматын баалап сүйгөнмүн,
Карагат көздүү тенимди.

Жүрөктүн ошол тапканы,
Алмашпайм ага башканы,
Сүйүүнүн күчү керемет
Толкуса бузат асканы.

Заманам ырыс, жемиш бак,
Сайрандап өстүк, көңүл шат.
Кызыл гүл деп айтканым
Кымбат баалуу замандаш.

ДОСТОРУМА

Фрунзе, 1955-жыл
Кыргызмамбас

КЫМБАТСЫҢАР

Аз эмес дүйнө жүзүндө,
Ала-Тоо, сендей жерлер көп.
Аз эмес дүйнө жүзүндө,
Ысык-Көл, сендей көлдөр көп.

Пейзажы сулуу сенден да,
Мен көрдүм нечен жерлерди.
Тунугу тунук сенден да,
Мен көрдүм нечен көлдөрдү.

Бирок, сен мага, Ала-Тоо,
Кымбатсын тууган энемдей.
Бирок, мен сени, Ысык-Көл,
Сүйөмүн боордош эжемдей.

Анткени сенде, Ала-Тоо,
Мен өскөн чынар — кыргыз бар.
Сүйөмүн сени, Ысык-Көл,
Сүйүшкөн үчүн кыргыздар.

БУЛБУЛДУН ЖООБУ

— Булбул, кайда барасын?
— Бетпак чөлгө барамын.
— Чөлдө өлүп каласын,
— Өлбөс жерди табамын.

— Өлбөс жерин кайсы жер?
— Бак өстүргөн совет эл.

— Чөлдө да бак өсөбү?
— Ишенбесен барып көр.

— Ал жактан эмне издейсин,
Ал жакта эмне иштейсин?
— Концерт берем жер-жерге,
Чөл жашарткан элдерге.

КУЧ БИРДИКТЕ

Көп өзөн суулар кошулса,
Көк ирим дайра жаралат.
Таш күйгөн чөлдөр өтсө да,
Ташкындайт, соолбой шар агат.

Дүйнөнүн эли бириксе
Душмандар кантип даай алат?!
Эркиндик сүйгөн эл күчү
Тынчтыкты сактап кала алат.

БУЛАККА

Алдастап бат, бат дем алып,
Арыкка боюн ургулап.
Аманбы? — курбум дегендей,
Агасын, булак шылдырап.

Билерсин бала кезимде
Көп жолу сени бойлогом.
Убара кылып шарынды
Тегирмен салып ойногом.

Калкыткам көлчүк жерине,
Кайыкты жасап кагаздан,
Көйнөктү чечип жалбызга
Кирингем ысып баратсам.

Ойногун! — дейсиң эми да,
Кайрадан бала болбосмун.
Жээгинди бойлоп менчылап,
Бөбөктөрүм ойношсун.

АТАСЫ КУБАНДЫ

Желп эткен желге кум учуп,
Жер бети какшып күн ысып.
Тартайган сөксөөл талыкшып,
Тамыры турду курушуп.

Ирени саргыч жалбырак,
Ичер суу таппай жалдырап.
Куу чөлдөн куюн ойносо,
Денесин козгойт калдырап.

Бул жерден качан суу агат?
Бак-дарак качан буралат?
Ар дайым көрсөм ач талаа,
Булуттан кайыр суранат.

Алма, өрүк жыты буркурап,
Адыр, түз качан кулпунат?
Какталган жерге жайкалып,
Кай кезде түрдүү гүл чыгат?

Катар үй качан салынат?
Ильич шам качан жагылат?
Жайылып суусу Иртыштын
Жапан чөл качан жанырат?—

Деп айтып казак карыя,
Кайрылып туш-туш жагына.
Чөмүлүп ойго турганда,
Баласы келди жанына.

— Шашпаныз, куу чөл жашарат,
Жашыл көрк кийип жасанат.
Күнүндөй жарык түнү бар,
Гүлстан талаа атанат.

Айлыбыз көчүп келебиз,
Ак пахта, жүзүм эгебиз.
Баштагы купкуу талаанын
Көркөмүн шондо көрөбүз,—

Дегенде уулу карыга,
Арылтып ичтен санаасын;
— Айтканын туура, балам—деп,
Атасы сүйдү баласын.

ЖУМАЛЫ

Бир күн жатса кылган ишин сагынар,
Биздин элде Жумалы аттуу кары бар.
Бөдөнөнүн уясындай бөйтөйгөн,
Бөөт-чоот бөлмөсү көп тамы бар.

Бир тамында уулу менен келлини,
Бир тамында тамак ашы, эгини.
Бир тамында байбичеси, өзү бар,
Бир тамында курал-жарак, темири..

Бир тамында торпок менен уй турат,
Бир тамында тооктору кыйкырат.
Бир тамында уй-музоосу мөөрөсө,
Оозгу үйдөн сур күчүгү унчугат.

Кош колунан эски буюм жанырар,
Жумакемдин усталыгы дагы бар.
Ар убакта эмгек сүйгөн адам деп,
Сөз кылышат биздин айылдагылар.

Түптөгөндө келиндердин чакасын,
Алкыш алат: "Акем дагы жашасын".
Тал, терегин, гүл бакчасын көргөндө,
Танырканып арасында басасын.

Качан болсо карыянын айтканы,
Көп болсо экен колхозумдун бактары.
Арасында сайран куруп жүрсө дейт,
Замананын сергек мүнөз жаштары.

ФРУНЗЕМ

Алтын шаарым, жашыл шаарым Фрунзем,
Алыс жүрсөм, сагындырган үйүм сен.
Ошолордун көпчүлүгү сеники,
Өмүрүмдө канча жолу сүйүнсөм.

Ажыраса арбын эмес, аз гана,
Ата-энесин сагынгандай жаш бала.
Мен да сени көп эстеймин көрбөсөм,
Башка шаар сендей болбойт жакса да.

Ук, Фрунзем, караса да жүз кабат,
Көзүм талбай да, көрүүгө шыктанат.
Көп сагынып, сүйгөнүмдүн белгиси
Көчөлөрүн эне жыты жыттанат.

ШЕРДИН ЖООБУ

Айылда да, сыртта да,
Көп ойноп, көп күлбөгөн.
Адаты бар Ашымдын,
Ачыктыкты сүйбөгөн.

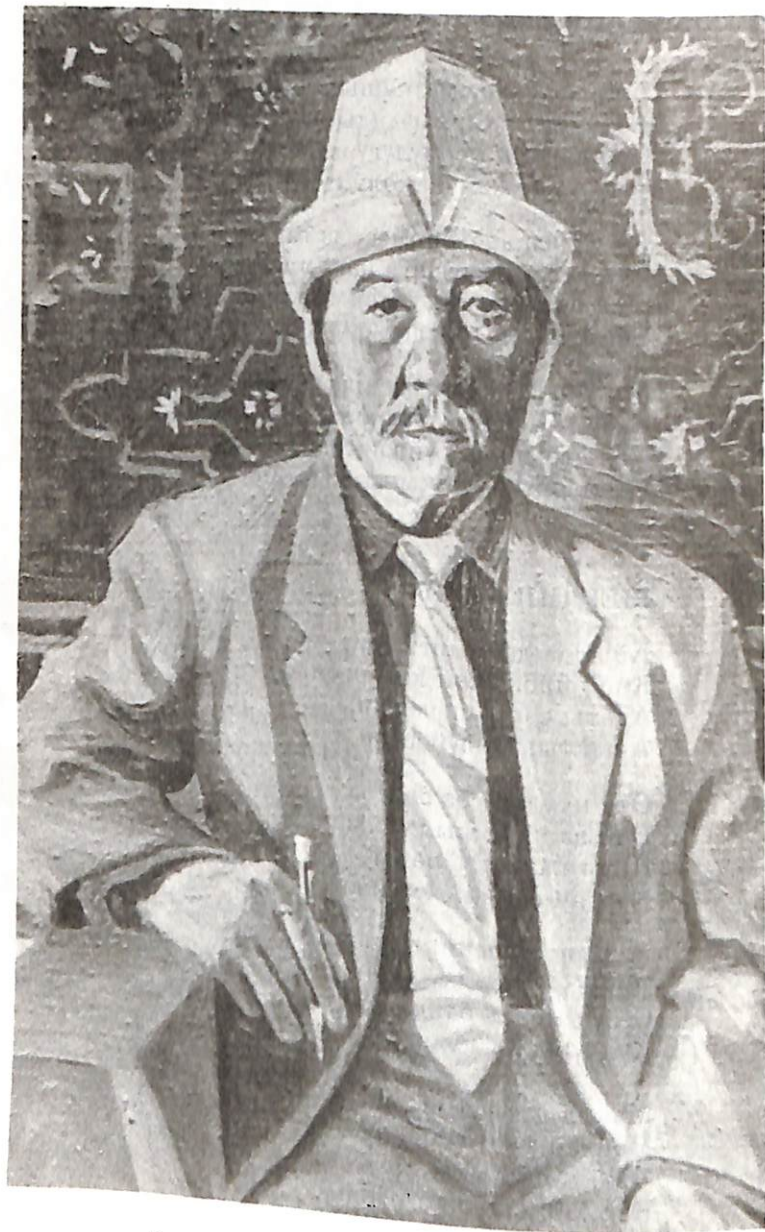
Өтө куудул сөз болсо,
Бир аз коет жылмайып.
Шерге акыл үйрөтөт,
Калган сымак улгайып.

— Кандай сенин мүнөзүң,
Дайым ачык жүрөсүң?
Сөзүң менен балдарды,
Күлдүрөсүң, күлөсүң.

Макул десен Шер үкөм,
Мендей токтоо болуп көн.
Чоң кишидей өзүңдү,
Кармай билгин эмитен.

Жооп берет Шер анда;
— Өсөмүн шайыр, ага, жан.
Күлбөстөн кантип турамын,
«Күлгүн» деп жатса заманам!

Ү. Сарыбаев тарткан сүрөт. «Байдылда»

ЖАЛГЫЗ ЭМЕСМИН

Жаныма келип кез-кезде,
Жалооруп жашык немече,
Жан күйөөр ага-инин жок,
Жалгызсың—дейсиң эжеке.

Агадан артык агам бар,
Алдыга мени сүрөгөн.
Иниден артык иним бар,
Жыгылып кетсем сүйөгөн.

Таалайлуу ушул өлкөдө,
Тарбия алып мен өстүм.
Дүйнөдө тууган, досум көп,
Эжеке, жалгыз эмесмин.

ШЫБАКЧЫ

Колунда бар кистиси,
Кийими кирдүү бир киши.
Эшикте турсам сурады,
— Бул турган үй кимдики?

— Биздин үй — деп мен айтсам,
— Чакыр—деди—атаңды;
Атам үйдө жок эле,
Чакырып чыктым апамды.

Апам менен сүйлөшүп;
Эшикке чыгар жүгүндү,
Жарым сааттын ичинде,
Майлаим—деди—үйүндү.

Үйдүн ичин булгайт го,
Кийими жаман кандай жан,
Көп сүйлөп турбай бул жерден,
Кетсе экен дедим кайрадан.

Ойноп жүрүп талаада,
Үйгө келсем кеч убак,
Кошо сүйлөйт сүйлөсөм,
Үн алышып туш-туш жак.

Айнекти ачып коюптур,
Жел кирип турат тап-таза
Көтөрүлдү көңүлүм,
Күндөгүдөн башкача.

Апам мени кучактап:
— Көрдүнбү тентек Жүзүмүм.
Жанагы кирдүү кийимчен,
Тазасы — деди — кишинин.

Чын эле таза киши экен,
Кечикпей эрте келсе экен.
Биз турган үйдү жаңыртып,
Дагы бир майлап берсе экен.

СЫНЧЫГА

Сынчы жолдош, сында мени, аяба,
Таарынат деп тааныштыкка караба!
Кылба мага либералдык мамиле,
Сынды сүйөт мен жашаган замана!

Жакшы болсо жакшы дегин ырымды,
Жаман болсо жашырбай айт чынынды.
Абдан байкап акыйкаттап текшерсен,
Капа болбой кабыл алам сыныңды.

ҮЧ СҮЙҮҮ

Жайкы кеч. Бакта олтуруп,
Имере кармап белиңден;
«Жүрөгүм бирөө болсо да,
Сүйгөнүм үчөө» — десем мен,
Чыйрыга түштүн заматта,
Кечкендей муздак өзөндөн.

Жашына калды булутка,
Жаркылдап күлгөн кабагың.
«Рахмат сага» — дедим да,
Сумсайып мага карадың.
Тартынып ичин башкадан,
Аядын мени, аядың.

Тарынбай жаным угуп тур,
Айтайын сүйгөндөрүмдү:
Азамат кылып өстүргөн,
Биринчи сүйөм элимди.
Элимдин алтын мекени,
Экинчи сүйөм жеримди.

Үчүнчү сүйгөн кишимди,
Айтпасам дагы билесиң.
Бөлүштү кылба оюңду,
Бөлөк кыз эмес бир өзүң.

БИЗ КАЛДЫК

Сен да сүйдүң Айнашты,
Мен да сүйдүм Айнашты.
Экөөбүз аз келгенсип,
Дагы бирөө жармашты.

Жалбарынып жалынып,
Эчен катты сен жаздың.
Карегинен кагылып,
Эчен катты мен жаздым.

Бирок сулуу биздерди,
Сүйөмүн — деп айтпады.
Же болбосо таптакыр.
Сүйбөймүн деп какпады.

Ачык жообун ала албай,
Арман кылып биз жүрдүк.
Кээде «сени» — деп коюп,
Кээде терең үшкүрдүк.

Артта калып көп мезгил,
Ай айланып, жыл өттү.
Айнаш чыгып турмушка
Ачыштырды жүрөктү.

Биз жүгүрдүк, биз сүйдүк,
Кылып жүрдүк ичтардык.
Сүйгөнүнө кыз кетти,
Жүгүрүп, жүгүрүп биз калдык.

КАЙСЫ СЕНИН ТЕРЕЗЕН

Атын билем сен жашаган көчөнүн,
Бирок, билбейм үйүн кайда экенин.
Биргелешип кирмек элем киного,
Бүгүн сени кайдан табар экемин?

Үй номерин сегизби же сексенби?
Көчө бойлоп көрүп чыктым көп жерди.
Же болбосо токсон бешпи тогузбу?
Толук билбей чарчай турган кез келди.

Өткөн күнү бул үй турган жер менен,
Кыздар менен жүргөнүндү көрдү элем.
Кап, ошондо сурап калбай бир сөздү;
«Акинайым, адресиң бер» — деген.

Катты башым карай берип ишенсен,
Катар үйдүн айнектери көп экен.
Капа кылбай өзүн келип айтсаңчы,
Кара көзүм кайсы сенин терезен?

Мен өскөнмүн шаар эмес кыштакта,
Кыздын үйүн көп издебейт биз жакта.
Жок болсо да көчөбүздүн номери,
Жигит табат сүйгөн кызын бир паста.

Көз талдырып табамын деп үйүңдү,
Көчө бойлоп издеп жүрбөй ар качан.
Акинайым, жолукканда экинчи,
Адресиң тактап жазып албасам.

ЖАЙДЫН БИР ТҮНҮ

Жайкы түн жымжырт айлана,
Асманда калкыйт ай гана.
Айга окшоп мен да токойдо,
Кыдырып жүрдүм жай гана.

Жан жактан жумшак жел келет,
Жалбырак бутак термелет.
Жанаша өскөн кайын тал,
Жаш селки бозой өндөнөт.

Бадалдуу бактын түбүндө,
Тийишип ийин ийинге.
Эзилип эки жаш турат,
Тартылып таттуу сүйүүгө.

Болжошпой мезгил эсебин,
Бойлошуп жаштык өзөнүн.
Өзгөсүн толук айта албайм,
Өбүшүп жатты эки эрин.

Мен болсо лира сүйгөнүм,
Тапсам деп сөздүн гүлдөрүн.
Ойлонуу менен өткөрөм,
Кез-кезде жайдын түндөрүн.

БАЯС

Фрунзе — 1956-жыл
Кыргызмамбас

ТУУГАН ЖЕРГЕ

Алыска жөнөр кезимде,
Алгын—деп мени эсиңе.
Апамдай сүйүп тууган жер,
Гүлүндү тактың төшүмө.

Тынымсыз кагып кирпичин,
Ай, жылдар өттү. Мен бүгүн—
Сагынып сени жыттадым,
Сакталуу болчу ал гүлүн.

Чарчаган элем көп басып,
Эс алдым дароо күч ташып.
Үшүдүм эле сууктан,
Жылыдым дароо бой жазып.

Анткени жерим мен үчүн,
Аябай көп кам көрүпсүн,
Күч менен жылуулукту да,
Гүлүңө кошуп берипсин.

1955-жыл Москва.

МЕНИН УЛУТ-УРУУМ

Алтын тапкыч инженер дейт мыкты экен,
Ал азамат кайсы элден чыкты экен?
— Саяк дешет...
— Антпей эле Солто дейт,
— Мен билемин Таластагы Кушчу экен.

— Бугу дешет.
— Саруу экен кайдагы...
— Кыпчак го дейм, кыйын чыгат балдары?
— Бекер эле жатасынар талашып,
— Майтык болот биздин Кызыл-Жардагы.

Дал ушундай сөз талашып жабыла,
Дөбөчөдө отурду көп карыя.
Сыртка чыгып конок болгон үйүмдөн,
Мен алардын басып бардым жанына.

Салам бердим, алик алып бардыгы,
Сурашты эле айтып бердим дайнымы.
— Жазгыч экен,
— Кайсыл элдин уулусун,
— Уруун ким, айтсан балам, айлыны.

Башкалардын аты озгончо байгеден,
Андан биздин тай чыкса деп жүрөмүн.
Балам биздин Сарыбагыштан болбогун,
Көрүнгөнсүйт тааныш окшоп иренин.

Жооп бердим:- Ай абаке угунуз,
Калган эски калдык болот мунунуз.
Уруулашкан мезгил өткөн капкачан,
Улутум да, уруум да бир, — кыргыз!

ПАЙДА БЕРГЕН ӨЛБӨСҮН

Келин өлсө айылдан,
Көргөн, билген кеп салат.
Жаштайында жайрады, —
Кайран келин — деп калат.

Жигит өлсө айылдан,
Тууган эли кеп салат.
Көктөйүндө көмүлдү,
Кайран бала — деп калат.

Кемпир менен чал өлсө,
Айыл анча кейибейт
Жашашканын жашашты,
Ашашканын ашашты,
Артын берсин мейли — дейт.

Бирок кээ бир жаштар бар,
Төмөн турган карыдан.
Акыл, эмгек жагынан,
Ар өнөрдүн барынан.

Жаш-кары деп ылгаган,
Жактырбаймын эл сөзүн.
Биздин улуу Мекенге,
Пайда берген өлбөсүн.

ЭНЕ ТИЛИН ЖАКШЫ БИЛ

Тоо инженер, Молдобек,
Дайым сүйлөйт орусча.
«Привет» — деп кол берет,
Тааныштары жолукса.

Агроном Дүйшө да,
Же орусча так билбейт,
Кыштакта туулап жүрсө да,
Кыргызчалап аз сүйлөйт.

Бассан, турсаң эрте кеч,
Байка алардын балдарын.
Аталары келсе кез
«Папалашат» ар дайым.

Орус тили жылдызда,
Биздин улуу заманда...
Бирок кыргыз кыргызча,
Сүйлөбөсө жаман да!

Эне тилин билбеген,
Эси жогун аныктайт,
Эне тилин сүйбөгөн,
Элин сүйүп жарытпайт.

ЭШЕК

Жаныбар эшек илгертен бери,
Жакшы сөз элден укпадың деги.

Куйругу жаман, кулагы чон деп,
Көргөндүн баары шылдындайт сени.

Тамсилге кошуп далайлар жазды,
Бирөө да анча көрбөдү жакшы.
Аңкоо, макоо, жалкоого тенеп,
Арзыбас сага аттарды такты.

Чыкпады — дейсин бир дагы данкым,
Чыдагын чыгат, чыдамдуу жансын.
Эт, сүтүн арам болгону менен,
Күчүн бар, адал эмгегин алтын.

Баспаган жардан туягы аттын,
Куланган жоксун, тартынбай бастын.
Койчулар минсе ташыркап койбой,
Койчылап шагыл кырлардан аштын.

Аптапта дагы топурак күйгөн,
Өзүндөн оор кишини минген,
Жүк-мүгү менен көтөрүп алып,
Кыдындап талбай жүргөнүн жүргөн.

Жеңил баа болуп келгенин жетет,
Мактоого сени келди эми кезек.
Айбандар менен укугун тептен,
Айкыргын күчөп алп күчтүү эшек.

КУРСАКТАГЫ БАЛАМА

Курсагында апандын жатып алып,
Кыймылдасан кез-кезде чатактанып.
Кубангандан эзилип эрип кетем,
Сага жетпей энеңди эркелетем.

Көп кишинин ысымын санап чыгып,
Ошолордун ичинен тандап туруп.
Экөө болду атандын койгон аты,
Эркексинби, кызсынбы садагасы.

Ким болсон да жарыкка келсен экен,
Кимибизге окшошсун көрсөк экен.
Балабыз — деп өпкүлөп сүйсөк экен,
Бак аралап көтөрүп жүрсөк экен.

СӨЗҮҢ ЖАНА БЕЛЕГИҢ

Жашыл жалдуу арчанын,
Бирге жыттап бүрлөрүн.
Мөл булактуу жылганын,
Терип алып гүлдөрүн.
Чет жагында айылдын,
Жайдын салкын түнүндө.
Ак балтырлуу кайыңдын,
Сыр айтыштык түбүндө.

Сүйөмүн деп боюма,
Бек кыналып эркелеп.
Коштошордо колума,
Белек бердин — эсте — деп.

Тилегимди билдирип,
Тилегине кошууга.
Эрининден бир сүйүп,
Жөнөп кеттим окууга.

Каратпастан эч артын,
Мезгил кууду көп күндү.
Белек кылган бет арчын,
Бет сүртүндүм эскирди.

Бирок жаным сен өзүн,
Кайда болсом биргесин.
Жүрөктө жүрөт эскирбей,
Сүйөмүн деген бир сөзүн.

Сүрөттө, солдон оңго карай акындар:
А.Белеков, С.Жусуев, М.Алыбаев, Т.Уметалиев, Б.Сарногоев, М.Жаңгазиев,
экинчи катарда турган жазуучу К.Осмоналиев

АК КАЛПАК

Фрунзе. 1961-жыл
Кыргызмамбас

МЕН КИММИН

Мен киммин, мен бир акын жаман сары,
Колунда койкондогон калам сабы.
Энекем эптеп төрөп койсо керек
Кыргызда көбөйсүн деп адам саны.
Китепте ырларымдын начары көп,
Күйпөктөйм элге жетпей жатабы деп.
Кез-кезде көк базарга бара калам
Соодагер наспай ороп сатабы деп.
Чынында чыгарманын чатагы көп,
Жакшысын жаратуунун азабы көп.
Кез-кезде айылга да бара калам
Кээ бирөө кесип, айрып жатабы деп.
Мен киммин, мен бир акын жаман сары,
Колунда койкондогон калам сабы.
Кылган иш, ырым менен кубантсам дейм
Кыргызды, кыргыз сүйгөн замананы.

ШААРГА КЕЛГЕН КАРЫГА

Көчөдө жүрсөм сөз айтты,
Көпкүлөң бирөө соо, маспы:
«Көп жүрбөй шаардан кеткин» деп
Көрсөттү дейсин тоо жакты.

Элде көп эстүү жакшылар,
Кездешет кээ бир бакшылар.
Кейибе ата, анчалык
Көп айткан адам мас чыгар.

Жери эмес бул жер өзгөнүн,
Жети атаң сүйгөн өз жериң.
Өз жериң менен шаарыңда
Өзүңдү мейман сезбегин.

Орундап Ленин тилекти,
Октябрь бизди ширетти!
«Кош» десе койчо жалтанып
Кор болуп жүрчү күн өттү.

ӨЗ ЭЛГЕ ЖАК

Жасап-түзөп башка тилге которсо
Жаман ыр да жакшы чыгат ошончо.
Аны билбей кээ бир акын дердендеп
Өйдөсүнөт өзүн санап опол тоо.

Ар бир тилде айкын болуп ырларым
Алсам дагы алкыштарын кыйланын,
Ак калпактуу кыргызыма жакпасам
Анда мени акын деп сөз кылбагын!!!

Поэзия, оной ичер аш эмес,
Же болбосо, сормо баткак саз эмес...
Өз тилинде элге жаман көрүнүп,
Башка тилде макталгандар аз эмес.

НАМЫСТАНЫП

Кыргыздан кыйын учкуч аз,
Кыл чокуларга чыккыч аз.
Курулуш салган чебер аз,
Ойлонуп тапкан өнөр аз.

Гүл бакча тиккен багбан аз,
Күрөштө чыккан балбан аз.
Футболчу жагы жокко эсе,
Бул жактан начар, алгалаш.

Ар иштен мисал келтирип,
Айтсам бар бир топ кемчилик.
Кыйындар чыкчу кез жетти,
Кырк бир жыл мурун телчидик.

Тоолуктун шаарын көрсөк деп
Дос элдер келет кубанып.
Кыргыздар аз го дегенде
Кызарып кетем уялып.

Жулунган жаштар жашыраак,
Жумушчу табы азыраак.
Жардамы менен орустун
Жетилсек экен батыраак.

Ар минут сайын өскүн деп,
Алдынкы элге жеткин деп.
Акылман улуу партия
Айтып жатат өткүр кеп.

Далай иш бүттү колундан
Таланттуу кыргыз жаштары.
Жебиреп сүйлөй бербейин
Жетишкен жагың аз дагы.

Ар-намыс үчүн арналсын:
Жүрөктүн ар бир какканы,
Бар болгон күчтөр бойдогу,
Бар болгон акыл баштагы.

ЖАШАСЫН АЯЛ

Ак куу жок кезде — көл көрксүз,
Аял жок кезде — эр көрксүз,
Аялдын иши тендешсиз.
Ансыз бир шандуу жүрө албай,
Көйнөктү жөндөп бүрө албай,
Көргүлүктү көрмөкпүз.

Булбулсуз — токой, гүл көрксүз,
Аялсыз — айлуу түн көрксүз,
Ал жокто кимди сүймөкпүз?
Кечиксе сулуу ич күйүп,
Үмүттү үзбөй үшкүрүп
Үнкүйүп басып жүрмөкпүз.

Балага барктуу атабыз,
Баккандан бирок качабыз,

Жуурканга башты катабыз:
Эмгизчи бачым деп койюп
Сооротчу катын деп коюп
Солдоюп уктап жатабыз.

Ойлосок уят муну биз,
Бул жагын керек билүүбүз,
Аялдар эмес күнүбүз.
Эскинин өткөн заманы,
Эссиздик калган баягы,
Эми, энелер биздин гүлүбүз!

Алдыга сүрөп биздерди
Аянбай эн зор күч берди.
Ар жерде кыйын иштерди
Ысыкта бирге болушуп,
Суукта бирге тонушуп
Аялдар кошо бүткөрдү!

Жатканда дүйнө карангы
Жараткан жыргал заманды,
Жашарткан сансыз адамды
Жакшылап барктап түбөлүк
Жалындап дагы сүйөлүк
Ленинди тууган аялды!

ТАЛАС СУУСУ

Салаадай сансыз сайлардан
Шаркырап ойго түшкөн суу.
Каткаксып келип жортуулдан
Кабылан Манас ичкен суу.

Аялдын узу Каныкей
Ак жүзүн күндө жууган суу.
Айчүрөк менен Семетей
Аптапта чабак урган суу.

Кылымдын кыркып кыйласын
Кызыктын көбүн көргөн суу.
Бала кезде Чолпонбай
Балыктай сүзүп көнгөн суу.

Аскадан атып чыккан суу,
Аккуладай ыкчам суу.
Аянбай иним иче бер
Ар ташка тийип бышкан суу.

Далай жол талбай баскан суу,
Талааны көздөй шашкан суу.
Талапаш кыргыз, казактын
Тамекисин баккан суу.

Жамбылды жарып өткөн суу.
Жаш жигиттей өктөм суу.
Жайылып кургак жерлерге
Жашылча, бакча өскөн суу.

Ташкындап кирсе теректи
Тамыры менен жулган суу.
Эн кетпей тамчысы
Эки элге кызмат кылган суу.

КАНТИП ЖЕҢДИМ

Маңыз менен айтыштым «кыйын» экен,
Маанилүү сөз ал үчүн тыйын экен.
Кезек бербей келжиреп сүйлөй берди,
Кечке чейин чеккени чылым экен.

Топон сөзүн тоо кылып үйүп жатты,
Ыксыз жерден ырсактап күлүп жатты.
Менин кебим мээсине жетсе дагы
Кабыл албай, эмгегим күйүп жатты.

Акырында айтканын уктум, уктум,
Бирок өзүм унчукпай женип чыктым.

Күч сынаштым көп жолу арак менен,
Жеңген жокмун, женилдим, танат белем.
Канча жолу эрксиздик кылганымды,
Каалап турсаң калтырбай санап берем.

Эссиздигим экен деп ыйлайынбы,
Эстейм кээде өткөндө кылганымды.

Көк теректи кучактап көздү сүзүп,
Көктү карап ыкшыйып турбадымбы.

Акырында акылдуу ойго келдим
Ичип жеңбей аракты ичпей жеңдим.

ТАҢ КАЛАМ

Топтолук бүтүп төрөр күн
Толгоосу бышып энемдин,
Үстүндө туулган экенмин
Уй жечү саман өлөңдүн.
Саманды азыр ойлоном,
Эмне үчүн сокур болбогом?...

Борошо бороп, кыш болуп
Боз үйгө карлуу муз тонуп.
Какылдап далай ыйлапмын
Калчылдап үшүп, бут тонуп.
Анда мен бышык өңдөнөм,
Эмне үчүн сууктан өлбөгөм.

Колго алар кийим кийбепмин,
Кокочтой болуп кирдепмин.
Койгулап жерге башымды
Коломто чукуп, күл жепмин.
Эстесем күлдү эми көп
Ичегим темир көрүнөт.

Бирде ток, бирде ач калып,
Кирпигим какпай чакчайып,
Оорупмун далай кыйналып
Онтолоп көздөн жаш тамып.
Ал кезди эстеп кайрадан
Ажалым жокко таң калам.

Кубанып атам кетчү экен
Чүкө атып, сака өкчөсөм.
Көп түрлүү оюнчугум жок
Көңүлүм кантип өстү экен?
Ойлосом кейип кетемин
Баарынан кемчил экемин.

Жетишпей жүрсөм мен анда,
Жетиштүү баары балама.
Саманга туулуп, күл жебей,
Сары жамбаш болуп кирдебей
Саламат жүрөт садага.
Ойногон оюнчуктары
Өзүнчө чакан араба.
Ойносом деймин кошулуп
Окшошпойм бирок локуяп...

РАХМАТ ОРУС АГАГА

Ою бар арам санагыс
Орустар биздин агабыз.
Ошолор менен гүлдөдү
Ондогон кыштак-калаабыз.

Ак кызмат кылды күн-түндөп
Ат жалын тартып минген деп.
Алачык тиккен инисин
Айнектүү тамга киргин деп.

Ой, тоодо, үйдө отуруп
Ой тилек бирге кошулуп
Орустан көптү үйрөнүп,
Орустан көптү окудук.

Бул кезде кыргыз иниси
Билимдин минди канатын.
Окуй билсе агадан,
Окута билет агасын.

Бул кезде кыргыз иниси
Билүүдө билбес чаласын.
Үйрөнө билип агадан
Үйрөтө билет агасын.

ЖАЛАЛ-АБАД

Ак алтынга үстү бай,
Кара алтынга асты бай.

Жазуучулар айткандай
Жангагы бар түгөнгүс
Жалал-Абад жакшы жай.

Тоо койнунда көлү бар.
Ток пейилдүү эли бар.
Толгон эмгек баатырын
Ошол жактан көрүп ал.

Сүйгөн жигит кызганар
Сулуусу бар суктанар.
Күздө колу бошобойт,
Күтүп жүрүп кышта бар.

Жемиш кендин мекени
Жер сонуну ал жакта.
Көп иштердин көсөмү
Эл сонуну ал жакта.

Ак алтынга үстү бай,
Кара алтынга асты бай.
Каалап калсан эрте жет
Жалал-Абад жакшы жай.

ОШ

Кыргыз жери сопсонун,
Кыйласынан Ош сонун.
Көнүл эргип кубанып,
Көп жерине токтодум.

Байлыктарын санашсан,
Баш айланат санаштан.
Кен жагынан, пахтадан
Кем калбайт Жалал-Абаддан.

Супсак болуп айтканым,
Суу болбосун жазганым.
Атай берип не кылам
Ар түрлүү жер аттарын.

Жерден жерди тандаган
Тандап Ошту жайлаган.

Дыйкан болгон илгертен
Бабаларга айланам.

Кыргыз жери сопсонун,
Кыйласынан Ош сонун.
Кыдырган сон көп жерин,
Борборуна токтодум.

Денем балкып сый көрүп,
Тең иштеди кош колум.
«Чай ичин» — деп турушат
Чаар топу досторум.

ЖЕР СООРУСУ

Кыялай басып жон-жонун
Кыдырдым Көлдүн тоолорун.
Көлкүгөн күмүш сыяктуу
Көк кашка суусун бойлодум.

Акса да ташка соктуга
Аялдоо мында жок тура,
Күүлөнүп келип бир тиет
Көбүргөн бойдон коктуга.

Жылгасы жыпар жыттанат,
Жыттуулук жактан кыз калат.
Бетеге гүлү кол булгап
Беркел деп турат туш-тарап.

Көк челген учу найзабы,
Көз мелжийт аска-жалтаны.
Таластык күйөө келди деп
Таңыркап карайт аркары.

Жаралган экен аябай
Жайнаган жашыл карагай
Көк тескей ылдый оонадым
Көп эрке өскөн баладай.

Төрлөрдүн сансыз эсеби,
Төрүнө төрлөр жетеби.

Кызгылтым тартып шыбырап
Кымызы чертет кесени.

Көрсөм да түрдүү мин жайды,
Көрбөгөм бирок мындайды.
Созулуп жаткан Ысык-Көл
Соорусу жердин турбайбы!

ЖӨНӨКӨЙЛҮК ЖӨНҮНДӨ

Самап жүргөн көпкө мен
Самолет миндим көк менен.
Ыр жаздым көркөм сөз менен,
Сүйүштүм кара көз менен.

Поездге миндим жердеги,
Кемеге түштүм көлдөгү.
Бирок да өтө самаган
Бир ой бар калган мендеги.

Тамырым жайып теренге
Таанытар тууган көп элге,
Талпынып жетпей жүрөмүн
«Жөнөкөйлүк» дегенге.

ИЗДЕП ЖҮРӨМ

Салдырган сөздүн жоргосун
Санасан, бир топ жолдошум.
Залкарын бирок аз таптым
Салмагы жактан коргошун.

Чын жолдош болом деп бирөө
Чырмалды чылым чеккенде.
Чычайып кетти сүйлөшпөй
Чылымдын оту өчкөндө.

Жан жолдош болом деп бирөө
Жармашты шарап ичкенде.
Жанымдан кетти бөлүнүп
Бөтөлкө бошоп бүткөндө.

Акчам бар кезде бир жолдош
Алыстан көрдү түндө да.
Акчасыз кезде көрбөдү
Чанкай түш ачык күндө да.

Инженер кумдан, аскадан
Издеген сымак алтынды.
Издеп жүрүп жолдош тап,
Билгендей сырды, баркынды.

КЫРГЫЗЫМА

Байыртан болгон билими,
Байыртан болгон илими
Элдерди мактап өзүндү
Алардын кылба кийини.

Кылымдар ачпай сабатты,
Кармабай калем, кагазды.
Карангы болуп жүрсөн да,
Мекендеп түрлүү тарапты.
Мен туулган доорго жеткирдин
Мээне сактап «Манасты».

Эзелдеп ачпай сабатты,
Эч билбей калем, кагазды.
Кой менен кошо жүрсөн да
Конуштап түрлүү тарапты.
Түптүгөл бизге жеткирдин,
Тилине басып «Манасты».

Мактагым келет күндө эле,
Басынтып өзүң сүйлөбө.
Эпосун ойдо жат билген
Элдер аз сендей дүйнөдө.

1959-ж.

КЫРГЫЗ ЖИГИТТЕРИНЕ

Толкун болот деңиздин күчтүү жери,
Толкундай бол кыргыздын жигиттери.
Токсон-тогуз өнөрдүн ээси бол деп,
Тоолук эне төрөгөн сени, мени.

Чоку болот тоолордун бийик жери,
Чокудай бол кыргыздын жигиттери.
Чок кармаган кол менен баатыр бол деп,
Чон атабыз үйрөткөн сени, мени.

Көрдүнөрбү орустун уландарын
Көздөрүнөн тынымсыз жанат жалын.
Арабызда андайлар болсо дагын...
Бош байлаган боо сымак жүрбөй дайым
Үйрөн тынбай улуу элдин ушул жагын.

АК КУУГА

Зинаханга

Мен сүйдүм Ысык-Көлдүн Ак-Кууларын
Бирок да эссиз эмес баштууларын.
Сүйбөдүм узун кара чачтууларын
Сүйдүм мен көңүлүмдүн жактырганын.

Мен сүйдүм, мени чындап а да сүйдү,
Үйлөндүк, үйүбүзгө бакыт кирди.
Ал Ак куу Ысык-Көлдө сүзгөнүндөй
Турмуштун көлүндө да сүзө билди.

ЧЫНДЫКТЫ АЙТСАМ

Кай бир кыргыз туугандар
Камыры жок эт жешет.
Картөшкө менен пиязды
Кадырлашпай чөп жешет.
Аштык экпес илгерки
Аталарды эстешет.

Чындыкты айтсам аларга,
Чычалашып сени дейт.
Чыр баштоого камынып,
Чыйт түкүрүп берилейт.
Жаман көрсө көрүшсүн,
Жалаң этти бөрү жейт.

1958-ж.

КОМПОЗИТОР БИРӨӨГӨ

Ким сүйбөйт үч кыл комузду,
Ким сүйбөйт коңур добушту.
Комузду жерип ойлойсун
Бетховен, Шопен болушту.

Күлдүрөп, кээде кыгырап
Музыканы кулак тундурат.
Мааниси жокпу билбедим...
Балкыбай боюм чыйрыгат.

Кыйла жыл кылган эмгегин
Кыргыздын оюн аткарысун.
Озондойсун обу жок,
Обонду кайдан тапкансың?

Улуулук кимде? Шопенде!
Элине жаккан эн мурун.
Эл сүйөр композитор бол
Эгерде болсон сен кыйын.

1958-ж.

ЖЕТИМГЕ КАЙРАТ

Женелерин жерге кир, — деп тилдесе,
Агаң кээде, ай жетим, — деп сүйлөсө,
От жанында улутунуп олтурсан
Ойлоп-ойлоп ойго түшөм бир нече.

Ким турмушта жакшы жашайм дебеген
Ким турмушта ачуу-таттуу жебеген.
Он жыл мурун какшап, маарап бир улак
Өзүң окшоп жетим калды энеден.

Эми кирсе эмчектерин түрткүлөп,
Көп эчкилер көмөлөтө сүзгүлөп,
Далай аял таяк менен сабады
Табактагы сүтүмдү уурдап ичти деп.

Жылдар өтүп, айлар суудай агылды
Жетим улак тангалдырды айылды.

Эркеч болуп, короо-короо кой баштап
Койчумандын конгуроосун тагынды.
Сен да бөбөк эр жетилип, толорсун,
Ал улактай элдик жигит болорсун.
Жетим кылбай жетилдирет заманан
Жетимдикти чыгарып сал санаадан!

1958-ж.

МЕКЕН

Ак кептер койнун ээлеген
Апамдай сүйкүм көң мекен.
Ар дайым атап атыңды,
Ар дайым толкуйм сен десем.

Атагың уккан дегдешет,
Алыстан көрүп эл кетет.
Ааламда сонун жайлар көп,
Кайсысы сага теңдешет.

Эх, чиркин! Кандай жер элен!
Козголуп барат делебем.
Түшүнсө, билсе баркынды
Туюкта жаткан бала да
Түшкөнчө шашар энеден...

Тырнактай болуп жаралып
Тууган жер көнсөн оюма,
Көрсөтөр элем дүйнөгө
Көтөрүп жүрүп колума.

АЯЛЫМА

Мен акынмын кээде кедей, кээде бай,
Ичкен ашым кээде кесме, кээде чай.
Кай бир күнү конок толуп үйүмө
Казанымда кайнап турат жалаң май.
Кай бир күнү капа кылам өзүңдү
Жаш балана сүттүк акча табалбай.

Көп-көп жаз деп айтчу болдуң сен эми,
Көбү жакшы, бирок болот ченеми.

Эң уят го эки бетти тултуйтса
Эртенки күн элдин калыс элеги.
Аман болсок жетишээрбиз баарына
Азырынча чабал жашап көнөлү.

1958-ж.

САРЫ-ЧЕЛЕК КӨЛҮ

Сагынган акын жүрөгү
Сары-Челек көлдүн чүрөгү.
Сайрандап үч күн жээгинде
Семире түштүм бир эли.

Жашырын сырдуу күү чалып
Жай толкуп, кайра тынч алып.
Жангактуу тоонун койнунда
Жатканын көрчү суйкайып.

Көп жолу тиктеп түпкүрүн
Көрбөдүм мунун түк кишин.
Көрүнүп сакал кыра бер,
Кереги эмне күзгүнүн!

Сары-Челек көлгө келишкен
Салбайбыз курорт неликтен?
Кооздук жагы кем калбайт
«Кой-Сары», «Жети Өгүздөн».

Айрыкча шандуу байкасан
Айтканда тоодон кашка таң.
Көл болбой эгер кыз болсо
Көз тиймек экен капкачан.

1959-жыл.

ЖАШ ЖӨНҮНДӨ

Эл ичинде жүрө берсе баш эсен
Эй боз балдар, ойго жетүү бат экен,
Энсеп жүрүп жолдош болсом сырдашып
Жыйырма беш — жаштай эле жаш экен.

Мен ойлогом жыйырма бештин белинде
Жыйырма жылы токтойм го деп кеминде,
Токтоо кайда, колун берип коштошуп
Кете берди достошолу дээримде.

Мен ойлогом жыйырма бештин белинде
Парк бар го деп мен көрбөгөн өмүрдө,
Өтүп кетти ресторан, биллиардын
Кайсы жерде, айтып берчи дээримде.

Жыйынтыктап айтып берем айт десен,
Жыйырма бештин данкы гана башка экен.
Текке кетпей, тер агызса эл үчүн
Жаштын баары жаман эмес, жакшы экен.

1958-жыл.

ШАМПАН ИЧТИМ

Шампан ичтим, шампан ичтим өкүртүп,
Шампан жатты кээде мени кекиртип.
Биздин элден Пушкин чыкса деген ой
Бир мезгилде жыргалдантты көшүлтүп.

Мен шампанды ичкен жокмун тим гана
Бүгүнкү күн кубанычтуу күн мага,
Каламдашы жакшы ыр жазса кайгырып
Капа болот, капа болот ким гана?

Ал каламдаш мага салкын көңүлү
Аз келгенсип урушканбыз өгүнү.
Урушса да ошон үчүн шыңгыттым
Ырларынын узун болсун өмүрү.

Шампан ичтим, шампан ичтим өкүртүп,
Шампан жатты кээде мени кекиртип.
Кыргызымдан Байрон чыкса деген ой
Кыйла убакка кыялдантты көшүлтүп.

1959-жыл.

БАЛЫКЧЫ

Айыл тургай алыскы
Атын түрлүү жан укту.
Шайыр мүнөз шаар экен
Шамалга бай Балыкчы.

Кайдан келди билбейсин
Катуу желби, куюнбу?
Тамашалап оозундан
Жула качат чылымды.

Жайында, же кышында
Барып калган учурда?
Калпагыңды баса кий
Калдактатып учурба...

Талант го деп санадым
Таш учурган шамалын.
Көйрөн толкун ошондон
Көлдүн үстүн карагын.

Тааныш тургай алыскы
Даңкын түрлүү жан укту.
Татынакай шаар экен
Тамашакөй Балыкчы.

ЧЕТ ЭЛДИК БИР АКЫНГА

«Сынчы дос», анча сын такпа,
Сый жолун менен ырската.
Тантырап кыргыз элинде
Талант жок дейсин бир паста.

Акындын арбын эсеби
Ала-Тоо талант мекени.
Айкырса сенден жакшы ырдайт
Адамы тургай эшеги.

Көп тартып жүрүп чылымды
Көрбөсөн керек кыйынды,
Торгойдун тилин жаңылткан
Токтогул сага тыйынбы?

Тарынбай ушул сырды уккун,
Дал өзүн айтам чындыктын,
Уйкашы менен арсылдайт
Ити да «ырчы» кыргыздын.

«Сынчы дос» анча сын такпа
Сый жолун менен ырската.
Мактанба, талант, жагынан
Баласын али курсакта.

ТҮШҮНБӨДҮМ

Жолукканда бал тамызып таңдайын,
Жолдош болуп жорголойсун ар дайым.
Алаканда ойноор элең кылтылдап
Атаа сенин сымап болбой калганын...

Туугансынбы, душмансынбы ким билди,
Түшүнбөдүм түрлүү чыккан күлкүндү.
Дарбыз болсон чертип көрүп заматта
Билер элем бышыгыңды, чийкинди.

ЖАШТЫГЫМ КЕТСЕ МЕЙЛИЧИ

Жагалмай куштай чабыттап
Жат болор кезин аныктап,
Жалбарсам токтоп турбастан
Жаштыгым барат алыстап.

Ак бети акак жүздөнгөн,
Ажары анар түстөнгөн
Кымча бел азыр терс карайт,
Куйругу кумган түптөнгөн.

«Ой чечек...» десе көп женем
Ойлонуп сырын чечпегем.
Орондоп азыр кээ бир кыз:
«Ой киши» десе өрттөнөм.

Узак жыл өтсө арадан
Улгаят тура ар адам.
Жаштыгым кетсе мейличи,
Жаш болсо болду заманам!

КЭЭ БИР АКЫНДАРГА

Ташкынсыз дайра дайрабы,
Ак көбүк чачып акпаса.
Талантсыз акын акынбы,
Жазганы элге жакпаса.

Уялбай элдин көзүнчө
Учкашып минип бир өгүз,
Жакшылап билбей турмушту
Жазуучу болуп жүрөбүз.

Кыйналып жаздык көп китеп
Кыргызга маалим сырыбыз.
Кызарат качан бетибиз,
Кылканга толо ырыбыз.

Чыгарма бүтсө саптарын
Чыгабыз санап ач карын.
Эс алып жыргап калабыз
Элесин көрүп акчанын.

Эскертем сырды ойдогу
Эл сүйбөйт окшойт болжолу.
Биз өлгөн кезде ырыбыз
Бирге өлбөсө болгону.

АРАКЕЧ ДОСКО

«Ак молдо» деп айтпай жүрчү аракты,
Арак качан «молдомун» — деп сага айтты.
Адегенде ат маанисин түшүнгүн
Ал аракты биздин завод жаратты.

Айтпай жүрчү «жинди суу» деп аракты,
Арак качан «жиндимин» — деп сага айтты?
Кагылайын шынгыта кет мени — деп
Канча жолу кадыр салып жаратты?

Каалабасан, капаланып ал арак —
Картайганча сүт ичип жүр дейт белем.
Каалабасан, капаланып ал арак —
Куубайт сени, кулап түшүп текчеден.

Ичкилик да, тамак дагы чек менен,
Ичи көбөт этти деле көп жеген,
Ашык ичип акыл-эсин жоготкон
Анык жинди сенсин го деп шектенем.

«Азгыргыч» — деп айтпай жүрчү аракты,
Арак качан «азгырам» — деп сага айтты.
Айып сенде, айтпай жүргүн жинди деп
Ал аракты биздин завод жаратты.

ТҮЙДӨГҮН ЭСТЕП ЭНЕМДИН

Чон энемдин кесиби ийик эле,
Ийигиндей ою да күлүк эле.
Жаны тынбай жарыктык эртели-кеч
Жатчу дайым жиптерди түрүп эле.
Түгөтпөстөн түйдөгүн өлүп калды
Кадимкидей кайраттуу жүрүп эле.

Өлүм жаман, курбулар, өлүм жаман,
Балан күнү барам деп айтпайт саган.
Ырды баштап аягын бүтпөй калсам
Чон энемдин түйдөгүн эске салам.
Анча-мынча аша чаап кеттим окшойт,
Адам чакпас жылан да болсун аман.
Жашпыз азыр жашайлык дагы көпкө
Жашоо көркү жыргалдуу биздин заман.

1959-ж.

КӨРГӨНДӨЙ БОЛДУМ ӨНҮМДӨ

Баратып өскөн жеримде
Бала чак түштү көңүлгө.
Көп жылдар мурун өткөндү
Көргөндөй болдум өнүмдө.

Кармалбас жибек жел эзет,
Капталда жолдон эл өтөт.
Капыстан келет оюма
Карагат терген көнөчөк.

Кыяда жолдон эл өтөт,
Кыбыладан жибек жел эсет.
Кыялга түшөт заматта
Кызылгат терген көнөчөк.

Балалык өзү жакшы убак
Байка деп мени жакшылап,
Тойпондоп кемпир-чал болуп
Той берген жалпак таш турат.

Эч кетпейт кызык күн эстен,
Элестейт балдар бир өскөн.
«Өлөсүн турсам» — дечү элек
Жыгылып жатып күрөштөн.

Топтоло калып ыкташып,
Торпокко толо учкашып,
«Үч таман» ойноп чүкөдөн
Уруштук далай мушташып.

Козу, улак байлап көгөнгө
Кой саадырып биз жүрдүк.
Тентектик кылып минем деп,
Текеге далай сүздүрдүк.

Ушунун баары жыйылып
Алдымдан өтөт чубуруп.
Жаш кездей келет ойногум
Жалпак таш жакка бурулуп.

Баратып өскөн жеримде
Бала чак түштү көңүлгө.
Көп жылдар мурун өткөндү
Көргөндөй болдум өнүмдө.

1959-ж.

АТТАН УЛАМ

Арыбас ашса, сан тоону
Ардактап баккан май соору,
Атамдын жалгыз аты элең
Ай жаныбар Сартору.

Арадан ай-жыл өттү эчен.
Алма, өрүк гүлүн төктү эчен.
Ар убак жашым кылгырат
Атамды, сени эстесем.

Баягы тентек кезим жок,
Балалык чактай сезим жок.
Тунжурайм, дубал түбүндө —
Туягын жатат өзүн жок.

Тууган жер кымбат бул анык,
Туланы жатат буралып.
Боюнда суунун сен ичкен
«Волганы» турам сугарып.

Кайратка капам багынбай,
Өрттөнөт ичим жалындай.
Өзүңдөй күлүк табылып,
Атадай ата табылбай.

1959-ж.

ТҮРКМӨН ДОСУМА

Үндөшө келсек үн бирге,
Сүйлөшө келсек тил бирге,
Тилмечсиз баарын түшүнөм
Түбүбүз бирге, үй бирге.
Төбөдөн тийген күн бирге,
Төрөлгөнбүз бир күндө.

Энекен карап көзүмдү
Элжиреп мага эзилди.
Эрке да кылып жиберди
Эстетип тентек кезимди.
Балтыр бешик баладай
Бактылуу сездим өзүмдү.

Жеринди көрдүм бир далай:
Жемиш, кен, пахта, кумга бай.
Элинди көрдүм сыйга бай,

Өзүндү көрдүм ырга бай.
Эмне үчүн досум бир гана
Болбодуң экен сууга бай?
Дүйнөдө баалуу белек көп
Досторго берчү белектеп
Кымбатын тандап баш катты
Кыйышпас боорум сени эстеп.
Аргымак берсек бат арып,
Тон берсек турар эмес көп...

Аяймбы сенден жанымды,
Аяймбы колдо барымды.
Ар дайым жашыл калсын деп
Адыр, түз, суусуз жайынды,
Акылга көнсө ноктолоп
Алып келет элек Нарынды.

Биз жакта күн-түн шылдырап
Бир тоодон түшөт миң булак.
Беш жүзү келсе чөлүндө
Буруксуйт эле гүл бурап.
Экөөбүз жүрүп жээгинде
Толкубас белек ыр курап!

Кадырлуу боорум, биз жактан
Каалаган нерсен алып кет.
Түркмөн, кыргыз достугу
Түбөлүк турсун анык деп,
Суйкайган сулуу «Соң-Көлдү»
Самолётко салып кет.

КАРКЫРА

Көл жайлоосу Каркыра
Мактаганча бар тура.
Тоосу толгон карагай,
Түзү түмөн мал тура.

Чыккан чөбү май тура,
Аккан суусу бал тура.
Сочи, Крым не керек
Бул жердеги малчыга!

Канырыгым түтөдү
Кайтарымда артыма.
Ашык кылдын акынды
Ай Каркыра, Каркыра!

БАШКАРМАГА

Өзүн жоон өгүздөй,
Өнөкөтүң жеп ичмей.
Курсагыңды кучактап
Кулак салчы терикпей.

Ушул опкок курсакка
Кымыз кирди мин чака.
Уй, жылкы, кой дагы бар
Урунар эле сыйпаса.

Калыс болсун эл тегиз
Кайдан чыктын, эй жегич?...
Калк көзүнө жарашпайт
Колхозуң кедей, сен семиз.

1958-жыл.

ЭМИ БИЛДИМ

Көрбөсө бир аз сагынып,
Көлөкөмө жалынып
Боор эт менен тенсин деп
Сүйчү эле атам кагылып.

Түшүнбөй анын сөзүнө
Тенейт деп боор этине
Жактырбай кээде айтканын
Жаш алчу элем көзүмө.

Билбеген жагым көп экен,
Акылдан анда кем экем.
Чын эле бала дегенин
Боор эт менен тен экен.

Атамдын сөзү ырас да,
Айланып ар бир убакта

Чүйтүйгөн жаман уулум бар
Чүчкүрсө «чү» дейм врачка.
Айтыптыр атам туурасын
Эссиздик экен ыйлашым.
Боор эт менен тен деген
Түшүндүм сөздүн тулгасын.
Балалуу өзүм болгондо
Баланын билдим кымбатын.

1958-ж.

КИМ МЕНЕН

Көчөгө чыксан кол бошто
Жанында жарым сом жокто
Айттырбай билген сырынды
Айланса болот жолдошко.

Кайнаган ичте сыр жатса,
Кайгылуу же бир мун басса
Кайратын айтып кенешкен
Кагылса болот курдашка.

Тен тартып жалгыз чылымды,
Тен бөлүп сокур тыйынды
Жүрөлүк, жолдош курбулар
Көтөрбөй көккө мурунду

Адамдын көөнү гүл деген,
Акылсыз аны билбеген.
Жалгыздап жүрсөк бөлүнүп
Жашайбыз жыргап ким менен?..

1957-ж.

СЕЛКИГЕ

Айга окшош сүйкүм карашын,
Ай алтын,
Агай деп кээде каласын.
Айчүрөк болуп буралып,
Сыланып
Ичиме чокту саласын.

Жылдыздай сүйкүм карашын,
Ай алтын,
Жигит деп кээде каласын.
Жылмая карап токтолуп
Оштонуп
Жүрөккө чокту саласын.

Күлгөнүн күндүн нурундай,
Сулуу ай,
Күтөйүн жатка бурулбай.
Гүл болчу жыттап жүрөйүн
Сүйөйүн
Өзүмдүн жазган ырымдай.

МҮРЗӨ ЖАНЫНДА

Сагынып сөзүн укпай эчен жыл
Сабыр кылчы шаштырасын...эмнен бул?
Томсоргон бир белги турат дебегин
Токто, жолдош, сүйлөйт азыр Алыкул.

— Жүргүн үйгө, сүйлөшөбү жансыз көр.
Жинди го деп сөз кылбасын көргөндөр,
Ага окшогон өлүк эмес тирүүмүн,
Жаны ыр жаздым окуп чыгып, кеңеш бер?

— Сыйын көрүп, ырын угуп күн бою
Сырдашканча сендей тирүү акынга.
Түшүн, жолдош, тургум келет түн бою
Өзүм сүйгөн өлгөн акын кашында!

1957-ж.

БИР МИСАЛ

Жумшактык кылсан кээ бирөө
Майталкан кылат аябай.
Катуулук кылсан кээ бирөө
Кабагын бүркөйт карабай.

Өтө таттуу болбогун
Жебесин бирөө үзүнүп
Өтө ачуу болбогун
Кетпесин бирөө түкүрүп.

1956-ж.

КОШ, МИДИН!

Каралуу кылып женемди
Калтырып жетим Медерди,
Кай жакка кеттин, Мидике,
Кайгыртып тууган көп элди.

Аяйбыз ичтен сызыла
Алп талант элен нукура.
Ажырап калдык заматта
Айла жок... тагдыр ушу да.

Көп сырын кетти ачылбай,
Көп ырын кетти жазылбай.
Кыйды экен кантип куу өлүм
Кырк бештен жашын ашырбай.

Кайрылып сынды кош мүрүн,
Калк сүйгөн тилин жок бүгүн.
Какшасак дагы келбессин
Кантелик эми, кош, Мидин!

1959-ж.

КАЗАК ЭЛИНЕ

Музафарга

Дүйнө эли билген атагын
Туушкан элим казагым.
Кашымдан кетпей күн-түнү
Капамдын бирге жазарым.

Узак жол бирге басарым
Уялаш элим казагым.
Эгизи бизбиз кыйышпас
Эне менен атанын.

«Досым» — десен күйүнөм,
«Баурым» — десен сүйүнөм.
Бир тууганын дос деген
Укпадым элдин биринен.

Казак айтат «Канша» деп,
Кыргыз айтат «Канча» деп.
«Ч» менен «Ш» болбосо
Айрыма жок го анча көп...

1957-ж.

ТОЛУКТУН ПЕЙЛИ

Коноктон эч бир жадабас,
Колунда барын аябас,
Тоолуктун жоомарт пейли бар,
Толкуган көлгө чамалаш.

Самасан барып коносун
Сайрандап, дуулдап оносун.
Сары май, этин, кымызын,
Сат десен уят болосун.

Атайлап көрбөй камылга,
Акчасыз барам айылга
Аш менен атым дапдаяр,
Ак калпак кыргыз барында.

ЖИГИТМИН

Кээ бир кыздын айтуусуна карасам,
Жылдан жылга мен улгайып баратам.
Баягыдай жакпай калды аларга
Магнит сөз, бала кыял тамашам.

Аялымдын айтуусуна карасам
Жылдан жылга мен жашарып баратам.
Магнит сөз жакпаса да көөнүнө
Майдай жагат бала кыял тамашам.

Мейли, кыздар мени «чал» деп күлүшсүн,
Таарынчым жок ыгы бардыр күлүштүн.
Бирок өзүм токсон жашка барсам да
Аялыма солкулдаган жигитмин.

ҮЙ ЖӨНҮНДӨ

*Шаардык аткаруу комитетинин
председателине*

Мал айдап тоого көчкөн мин
Баласы менмин көчмөндүн.
Баш маанек берер бекенсин
Байырлайм шаарга деп келдим.

Калаанын ичин жаңылап
Катар жыл көп үй салынат.
Катар жыл менин кезегим
Арылап барат, арылап...

Үй, үй — деп жүрүп, агайын,
Өткөрдүм күндүн далайын.
Болбосо... шаардан конуш бер
Боз үйдү тигип алайын.

КЫЗ БУРАК

Сүрдөнүп сөз айталбай көпкө жүрүп,
Сүйлөшсөм сүйгөнүм бар дедин күлүп.
Ай өттү, бир нерсени шылтоо кылып
Акырын комнатаңа барсам кирип.

Өзүнчө ичке назик обон салып,
Ойлонуп бир азыраак токой калып,
Жатыпсын окуп жаман китебимди
Үстүнө кош алмандын коюп алып.

Ошондо кубандырып, сен кыз бурак —
Ордундан тура калдың этип булак.
Сүйсөң да, сүйбөсөң да жыргай түштүм
Башымды ак төшүнө койгон сымак.

ЖАЗДЫ САМАП

Келгенде көктөм мемиреп
Көнүлүм эргип семирет.
Келин-кыз тургай көзүмө
Кемпир да сулуу көрүнөт.

Гүлдөткөн адам, айбанды
Гүлдүү май сендей ай барбы!
Күчтөнүп жигит кыласын
Күү-шайы кеткен чалдарды.

Жаз айы жандын көркү экен,
Жашыл бак жакшы нерсе экен.
Титирей түшүп бой балкып
Тил соргон түндөр келсе экен.

1959-жыл.

ТҮШҮНГҮН

Эжемдей сүйүп бир кезде
Эжене сунсам гүлдесте,
Эмне үчүн мага бербейт деп
Эки ойлуу болдун күн кечке.

Жанда жок экен шериги
Жабыркай жүрсүн көңүлү.
Жашамал тарткан эженин
Жашара түшсүн өмүрү.

Улгая түшсөн сыйлаарга
Укмуш сый болот мындан да...
Гүл берип азыр не кылам
Гүл болуп өзүн турганда.

1959-жыл.

ДИЛБАР

Он миң эмес бир жаным,
Бир жанымды сүй жаным.
Өтө жактын көңүлгө

Өзүн ойлоп бил барын.
Орундайбы тилегим
Оо, Дилбарым, Дилбарым?

Үкү билет түн жайын,
Булбул билет гүл жайын.
Жүрөм толук байкабай
Жүрөгүндө ким барын.
Айтып койчу жашырбай
Ай, Дилбарым, Дилбарым.

Калктын ойлоп жыргалын
Кап, кап, пахта жыйганын.
Кап кебезче жокмунбу
Капа кылбай сүй, жаным.
Каалап калдым өзгөчө
Кантем эми, Дилбарым.

Көздөн чачып сен жалын,
Көктөн чачып күн жалын,
Эки ысыкка чыдабай
Эрип барат бир жаным.
Эрк өзүндө, не кылсаң
Эх, Дилбарым, Дилбарым.

1959-жыл.

ОН СЕГИЗ ЖАШЫМА

Жан жыргоо көпкө созулбай
«Жай»... деген сөзгө кошулбай
Жарк этип өттүн он сегиз
Жайдын бир чакмак отундай.

Кымбатын жезби, алтынбы,
Тездигин окпу, шар суубу?
Тиш каккан женем билбесе...
Түшүнбөй калдым баркынды.

Жүрсөн да менден ыраактап,
Жүргөнсүйт демин кубаттап.
Жигиттик сенден башталды
Жүз жолу сага ыракмат.

Калсан да менден ыраактап
Караанын жүрөт кубаттап.
Муруттун ээси кылган сен
Миң жолу сага ыракмат.

1958-жыл.

КАП СЕНИ

Түшүнбөй сырын бойдоктун
Түрлүү сөз айтып ойноттун.
Түндөсү көзүм илинсе
Түшүмө кирип ойготтун.

Билалбай жүрсөм сырынды,
Бир күнү айттын чынынды.
Жигитим бар деп жылмайсан
Жибердим тартып чылымды.

Сууюн сенден ак пери,
Сумсайып эми как мени...
Сүйгөнүн барын билгенде
Суусабай койбой, кап сени!..

ДОСТУК АЗИЛДЕР

САЯКБАЙ КАРАЛАЕВГЕ

1

Сакемдин өзүн карасан
Сакадай киши кичине.
Залкар тоо бирок тен келбейт
Сапаттуу эмгек-ишине.
Айкөл Манас бүт баткан
Алмадай баштын ичине.
Алтымыш жаштан ашса да
Айта элек аны бүтүрө.
Анткени кээде момундай
Ашык сөз айтат мүчүмө:
«Мээнетин алайын,
Балакетин алайын,

Мына ошондо Эр Манас,
Дал ушинтип шер Манас,
Кайран энен Каныкей
Мына ошондо энекен,
Атандын көрү шум дүйнө
Атандын көрү дүйүнө»
Кантип бүтөт ушинтип
Кайталай берсе күнүгө.
Сан жагын сөздүн көбөйтпөй,
Сакем, токтолсо дейбиз бирине.

ААЛЫ ТОКОМБАЕВГЕ

Ат салбаган астына
Алп Манастын Аккула...
Аргымактар келетат
Арт жагынан шаштыра.
Ашып кетип жүрбөсүн
Бол, Алыке, чапкыла!

Талыккан го сыягы,
Ташыркаптыр туягы.
Такалатып алыңыз
Талбай чуркар бу дагы.
Карылыкка эмитен
Кула моюн сунабы?..

ТЕМИКУЛ ҮМӨТАЛИЕВГЕ

Ачык көңүл Темикем,
Алтын ырдын кени сен.
Анык тулпар чаалыкпайт
Арыбассың эмитен.

Канаттуу ыр сен жазган
Катуу учуп талбастан
Өлкөнү бүт кыдырып
Өтү тоолуу Кавказдан.
Жалгыз сенден өтүнүч
Жайыраак жаз шашпастан!

КУБАНЫЧБЕК МАЛИКОВГО

Жакшы ырына баш урдум,
Жүйрүгүсүн акындын.
Жаман жери, аксакал,
Оозу катуу атыңдын.

Абдан кызып алабы
Абайлабай мараны,
Чуркай берет талыкпай
Аралап тоо, талааны.
Ал жагын биз билбедик,
Же атын,
Ашык байге алабы?

ЖЭЭНБАЙ САМАГАНОВГО

Белинский болом деп
Беленденди көп жылы.
Чыккан эле бир кезде
Чыйрак сөздүү көп сыны.
Көптөн бери унчукпайт
Түгөнгөнбү сөз куну.
Же жарытылуу сындан жок,
Же бир жазган ырдан жок,
Калабы деп арабөк,
Капа болуп ичим чок.

ЧЫНГЫЗ АЙТМАТОВГО

Жаман-жакшы болсо да
«Жамийлан» жетти Парижге
Жазып баарын койгонсуп
Жатып албай дагы иште.
Халтура кылбай ак иште,
Тил жагынан так иште.

МУХТАР БОРБУТУЛОВГО

Күн-түнү катырып башты,
Тамсил деп далайды жазды.
Калтырбай кыдырып бүттү
Зоопаркты, тоо, ташты.
Акырында азилге өттү
Айбандардын тилин түшүнбөй жакшы.

Муктар!
Ошентип азилден баштадын,
Жок эмес жетишкен жактарын.
Кемчилигин айтсак,
Тумшугунан бир тийип
Же тик турар төбө чачтарын.
Оюн орундуу болсо да
Же кара сөз эмес,
Же ыр эмес
Чыгармандагы саптарын
Оозубузду мүмкүн ачпайт элек
Ойдогудай сонун болсо жазганың.

ТООЛОР ЖАНА ТООЛУКТАР

Фрунзе, 1966-жыл
«Кыргызстан» басмасы

КАРЫЯНЫН ЖООБУ

Кабакта бир карыя
Кайраттуу экен дагы да.
Басып барсам жанына
Таптап коюп далыга:

— Кимсин балам?
— Акынмын.
— Акыны бар акындын.
Таш талкалап, жол түзөп
Мен да келе жатырмын.

Кайдан келдиң?
— Турмушту
Үйрөнөйүн деп келдим.
— Андай болсо ар иштин
Ысык суугун көп көргүн.

Үйрөнөм десен турмушту
Үйүңө жатпай сыртка чык.
Жалкоорок болсоң жайда чык,
Кыйынмын десен кышта чык.

Бул сөздү айтып карыя
Муздан бүткөн жанчылап
Муздуу ташты көтөрсө
Мен баратам калтырап.

— Үшүбөйбү колунуз?
— Үйрөнгөм суукка көп болду.

Үшүсө мүмкүн таш үшүйт,
Үшүбөйт колум, — деп койду.

КЕРИМБҮБҮ ШОПОКОВАГА

Издеп жүрүп биздин Совет жергеден,
Далай жолу тааныш болуп эл менен.
Эри баатыр, өзү баатыр аялды,
Эч укпагам, эч бир жерден көрбөгөм.

Мен жигитмин бир топ эле кубаттуу,
Аялыма айткан сөзү дымактуу.
Элге кенен пайда бербей жатабыз,
Экөөңөрдүн тырмагыңар сыяктуу.

Калк эскерсе азаматтын багы да,
Калк ыраазы Дүйшөнкулдай жарына.
Эсибизге түшө калат кылт этип
«Эрдик» деген сөз угулса дайыма.

Алтын эже атактуу бол дагы да,
Жеткен кезин Жерден көктүн Айына.
Аял, эркек сени да эске түшүрөт,
Ар бир жолу кант салганда чайына.

Алган жарын алп Дүйшөнкул деген эр
Алптыгына кыргыздан ким тенелер?!
Ал өлсө да бүт өлкөгө көрүнүп
Ала-Тоодон ашып турат төбөнөр.

ЖЫЛКЫЧЫ БОЗОЙ

Аргымак минип туйлаттын бозой,
Ай жарык тоодо түн каттын бозой.
Анда бир санда көрүнүп коюп,
Ашыктык отун ыргаттын бозой.

Оттой бир жанган көзүнөн бозой.
Ординин жанган төшүнөн бозой
Орчундуу айткан сөзүңдөн бозой
Түшүмдө сенсин, өнүмдө сенсин,
Түк кетпей койдун эсимден бозой.

Кыргызга кеткен данкыңдан бозой,
Кыйлага кымбат баркыңдан бозой.
Кыялың бүткөн алтыңдан бозой
Кылчактап карайм артыңдан бозой.

Капталдап созгон үнүңдөн бозой
Караткан сүрдүү түрүңдөн бозой.
Кызматта кабак түйбөгөн бозой
Кыздардан бирок сүрдөгөн бозой.

Жайганың колхоз жылкысы бозой,
Жайлоонун сенсин ырчысы бозой
Жылдызын көктүн өзүнө тарткан
Жылкычы бозой, жылкычы бозой.
Жашчылык жактан уйкучу бозой.

ТААЛИМ АЛ

Кир — дейсин бардык жоолугум.
Кишиге жакпайт, кой мунун...
Кийимге кине койгончо
Кир жүрбөй чыйрак болгунун.

Салынып башка тазасын,
Сайрандап бакта басасын,
Сарала болсо жамгырдан,
Санаркап дагы капасын.

Карт энен тигил Ала-Тоо
Кандай кыз экен жашында...
Мин жылдар бою кир болбой
Бир жоолук жүрөт башында...

Таза жүр дебейт элем мен,
Тарбия алсан жеңенден.
Таасындап эми карындаш,
Таалим ал ак чач эненден.

ТУРА ТУРЧУ

Көктөм келсе жагып алып чалкаман
Көп караймын булуттардын көчкөнүн.

Кээ бирине окшоштурсам өзүмдү
Көзгө элестейт торпок минген кездерим.

Ана, тигил буурул буулут төбөдө
Окшоп кетти буурул чачтуу энеме.
Бир топ жылдар бир көрүшпөй жүрсөк да
Мурункудан чыйрак экен дегеле.

Ал түрүнөн булут кайра өзгөрүп,
Ак сакалдуу атакемдей кейптенип.
Минип алып мен сугарган тору атын
Бара жатат көрпө тонун бөктөрүп.

Энем болуп, атам болуп көрүнүп,
Эгер булут жерге түшсөн бөлүнүп.
Желдей сызып жетип барып заматта
Өлүп-талып өппөс белем берилип.

Бирок муну ук, мага күйбөй коштошуп,
Кете бербей сапарыңды токтотуп.
Тараганча далай жылкы сагынчым
Тура турчу, ата-энеме окшошуп.

ТООДОГУ КОРГОН

Сенде туулгам. Сен жүрсөн да ойдогу
Көп жыл өттү көрүүгө шарт болбоду.
Сагыныпмын, сагыныпсың аябай
Салам сага, Сарногойдун коргону.

Бийик боюн кар, жамгырга эзилип,
Бузулсан да туш-тушундан кетилип,
Өнүн турат атакемдей көрүнүп
Өнүн турат атакемдей сезилип.

Кайда бүркүт тиги тоодо шаншыган
Кантара тээп, каршыкканын жанчыган.
Аскаларды баратканда кыдырып
Атам маркум көз салчу эле артынан.

Же өлдүбү шум ажалга тушугуп
Же жүрөбү балапанын учуруп?

Же болбосо өзүң сымак уясы
Калды бекен капталдары бузулуп?

Ошол бүркүт бизге турчу кошуна
Ошол бүркүт атакемдин досу да.
Тирүү болсо кайран чалдын уулу деп,
Тиктеп мени отургандыр чокуда.

Кана коргон, мен эмесмин бөтөнүн
Кара мага, карызымды өтөйүн.
Жеширейин жер бололек кезинде
Сүрөтүңдү тартып алып кетейин...

ЖОЛДОШТОРУМА

Жакшы жолдош жанга ынак
Жабык көөнүн бай кылат.
Жаман аттуу сөз укса
Өзү уккандай кайгырат.

Жаман жолдош барда ынак
Жалпак тилин бал кылат.
Көзүн жокто ушактап,
Көтөрүп чаап анга урат.

Аяйт экен кээ бири
Айга, Күнгө жетсе деп.
Каалайт экен кээ бири
Жардан учуп кетсе деп.

Жакшысынар барынар
Жалындаган чагынар.
Байланышкан силерге
Байдылданын багы бар.

Кагылайын жолдоштор,
Кайтпайм берген антыман.
Карааныңды көбөйтүп,
Жүрсөм болду артынан.

ЭНЕ ЖҮРӨГҮ

Асман жактан кат, кат булут калдайып,
Адыр-жонду имерчиктей айланып,
Чакмак чагып, чарт-чурт этип чагылган
Кара нөшөр төккөн турат камданып.

Ачык күндүн бүркөлгөнүн карачы,
Көйнөк кийбей ойноп кеткен баласы.
Ушул нөшөр жаабаса деп уулума
Үйдөн тынбайт энесинин санаасы.

Булут тарап асман чайттай ачылды,
Күн желкеден теше тиктеп чакыйды.
Эми уулумдун этине ысык өтөт деп,
Энесинин капааттыгы ашынды.

Уулу келди бүркөлгөнсүп кабагы
Ошол кезде даяр эле тамагы,
Куюп берип чон уурттаса кубанып,
Курган эне калбай жатты жан-алы.

Уулу уктады, төшөгүндө жай жатты,
Ошондо да эне тынчып калмакпы?...
Кынкыстаса кыймылдатат акырын
Кулунумду бастыбы деп «албарсты».

Жайдыр, кыштыр жайлоо жыттуу илеби,
Баласында бардык ою — тилеги.
Билбей жүрөм кандай заттан бүттү экен
Бизди тууган энелердин жүрөгү.

ЧЕХ ДОСУМА

Урматтап өскөн бири-бирин
Уулубуз эже, синдинин.
Көп күткөн боорум сен менен
Көрүшүп турган күн бүгүн.

Сууткан терин катыра
Кааласан мингин атыма.
Энебиз көрүп кубансын
Европа менен Азия.

Бул да сенин өз элин
Бул жер да сенин мекенин,
Аралап чыккын айлындай
Адыр, түз, күмүш өзөнүн.

Эгерде көөнүн сүйдүбү,
Эс алып кеткин мин күнү.
Ак калпак элдин жери ушул
Асмандан бүткөн түндүгү.

Кылымдар жаткан уюп кар,
Куш өтпөс эчен туюк бар.
Төрт түлүк малга аралаш
Төрүндө жуушайт булуттар.

Ырдабай акпайт бир дагы
Ырыска шерик суулары,
Кумарын канбайт тыншоодон
Кулагын тоссон жыл маалы.

Көлдөрү жатат көйкөлүп
Үстүнө көктү көмкөрүп.
Менине чейин көрсөтөт
Бетинди жуусан энкейип.

Мекени бизде жангактын
Түшүмүн жыйнап албассын.
Дүпүйгөн шагы калкалайт,
Түбүнө минден мал жатсын.

Тоолорун көрсөн кыш, жайы,
Ракет окшоп учтары,
Каратып башын космоско
Камданып турат учканы.

Кааласан даяр убадам
Дал ошол тоого чыгарам.
Көзүндү салсан дүрбүгө
Көрүнөт дароо Праган.

Көрүнөт дароо Праган.
Көркөм үй, бийик мунаран.
Көрөгөч биздин дүрбүнү
Жасаган Ленин улуу адам.

Урматтап сүйгөн бири-бирин
Уулубуз эже, синдинин
Өмүрлүк доспуз күн сымак
Өчүрмөк көктө күндү ким?!

СОҢ-КӨЛ ЖАЙЛООСУ

Көк орой-чалгын бетеге,
Төрүн төр эмес бекен, ээ!
Ыксырап жаткан тиги көл
Ырыс бейм бүткөн чекеге.
Ушундай төрдө туулган
Ушундай көлгө жуунган
Ырыстуу кыргыз экем, ээ!

Мезгилдин өткөн баттыгы, ай
Жашаармын аз жыл, аз күн, ай.
Калдын го чөгүп карекке
Кашка суу аккан жакшы жай.
Түбөлүк сенде жүрүүгө
Түбөлүк көлдү сүйүүгө
Өмүр көп болсо аттин, ай!

БИРӨӨГӨ КЕҢЕШ

Күрдөөлдүү күз айларын узатканда
Кыш келип кыроо турса бутактарга,
Каркылдап колхоз тургай шаарда да
Теректен теректерге учат карга.

Күн батса күтүп турбай күүгүм кирет,
Жол бою бак башына келип түнөп.
Каргалар кай бирөөнү күйүндүрөт...
Каргалар кай бирөөнү сүйүндүрөт.

Ушундай сүйүнгөндүн бирин билем
Ырымчыл мүнөзүнө ыкшып күлөм.
Кол тургай калпагына карга чычты
Байкушум байыт го деп күтүп жүрөм.

Жыл келип жыл артынан дагы, дагы
Көбөйдү көп адамдын малы, жаны,
Жалкоолук жармач кылган мен айткан дос
Негедир жарыбады, байыбады.

Кур кыял куураган тал ичи көндөй,
Кайраным калыс сөздү чеки көрбөй,
Бакытты мандай терден издебейби,
Калпагын каргаларга тосо бербей.

ДҮНҮЙӨКОР

Өткөн жыл айылыбызда адам өлдү,
Чынында адам эмес саран өлдү.
Кээде биз кишилердин эсебине
Кошобуз мен адаммын дегендерди.

Ичинин тангаламын тарлыгына,
Тапса да арбын акча ар жылына,
Тамшанып аттин ай деп ач көздөнүп,
Сук артчу башкалардын байлыгына.

Бар экен салган үйү алты бөлмө.
Чай бербейт үй куттуктап келгендерге.
Ач көзгө алты бөлмө аздык кылып,
Тактайлап там салыптыр да бир жерге.

Эл айтат: «Эмгегинен тапкан эмес,
Керилип кетмен деле чапкан эмес.
Кезинде колхоз мүлкүн камтый коюп
Кесиби чайкоочулук, жаткан эмес...»

Ошентип, чайкоочу өлдү, кирди көргө
Эки үйү ээсиз калды эки жерде.
Тирүүндө эркин жүргөн «кайран эрге»
Жаткандыр тарлык кылып «жалгыз бөлмө».

Ошентип ач көз көрдө жаткан кези
Андайды айтып койсок болбос чеки.
Тирүүндө дүнүйөгө тойбосо да
Тойгондур топуракка эки көзү.

Ошентип, саран өлдү, несине убал...
«Маркумдун» кубаты жок өйдө турар.
Көрүнө кокус кирген кумурскадан
Кызганып топуракты жаткан чыгар.

Өткөн жыл айлыбызда адам өлдү
Чынында чайкоочу, ач көз, саран өлдү.
Кээде биз кишилердин эсебине
Кошобуз, «мен адаммын» дегендерди...

ӨГҮЗДҮН АЛКЫШЫ

Салкын төр, сарала саз жүргөн жери
Оролот жоон санга өлөн чөбү.
Кыш, жайы комун ачпас күрөң өгүз
Кылчайып мөөрөп койду карап мени.

Жер челип, желге тосуп жайык төшүн
Укмуштай спортсмен сезип өзүн,
Жашынын улгайганын карабастан
Мулундап эске салат музоо кезин.

Бир кезде быш-быш этип токтой калып
Биз түшкөн грузовикке жакын барып,
Жанында жаткан тузга көңүл бурбай
Жалады дөнгөлөктү тилин жанып.

Мектепте, мугалимден алдык билим,
Бирок да үйрөткөн жок уйдун тилин.
Өмүрү ойго келбес өгүз сырын
Түшүндүм мимикадан мына бүгүн.

Бышылдап бизге мөөрөп караганы
Туз жебей дөнгөлөктү жалаганы,
Түбөлүк оор жүктөн куткардын деп
Алкаптыр биз жашаган замананы.

Жан бирге жакын эле мүнөзүбүз,
Ичсек да ыр өмүрүн тилечүбүз.
Созулуп тура берсин үй боорунда
Сүт ичкен сопуга окшоп сүрөтүбүз.

КӨКТӨМДӨ

Көктөм келсе көбүктөнүп суу кирет,
Суу күчүнөн таштар агат гүлдүрөп.
Өркөчтөнгөн өйдүк-сөйдүк толкундар
Өмүр күчү, алп экенин билдирет.

Көктөм келсе күндү карап гүл күлөт,
Бугуп жаткан булбулга да тил кирет.
Бардык жерде махабаттын сезону
Магдыратып башталганын билдирет.

Көктөм келсе тракторлор дың жиреп,
Түтүн бүркүп түн жүрөт да, күн жүрөт.
Канат элеп торгой сайрап ободон
Кызуу эмгек кайнаганын билдирет.

Көктөм келсе жалкоо Жанай үргүлөп
Көзүн ачпай уктаганы күйдүрөт.
Оозуна анын алма түшпөс үзүлүп
Ойготолу кулак, башын сүргүлөп.

Көктөм келсе жатып албай очоюп,
Бытыркы эски төшөнчүсүн которуп,
Ишин иштеп ийининин оозунда
Суур деле олтурбайбы чочоюп...

ЖАЙЛООГО КАТ

Жүргөнүм жайлоо Көк-Ойрок
Жүдөдүм сени көп ойлоп.
Кагазың короп калса да,
Кат жазып ийсең не болмок?

Баккан мал аман, мен аман
Мал баккан теңтуш-тең аман.
Тамаша кылдым таарынып,
Терикпе жаным сен аган.

Ойлосоң мени түшүнүп...
Окуунду келгин бүтүрүп.
Токтолбой күндөр өтсө деп
Той жагын жүрөм күтүнүп.

Илинип кетсе кирпичим
Түштөрдүн көрөм түркүмүн.
Бирөөлөр сага жанапса
Миң жылдай болот бир түнүм.

Көңүлдөш селким Махаббат
Көңүл тынч кантип жаталат?
Көз ачсам жоксуң жанымда
Көзүмдөн учат жака жак.

Жүргөнүм жайлоо Көк-Ойрок
Жүдөбөй жүрсөм не болмок?..
Шашпайын өзүң келерсин
Саамайың менен жел ойноп.

МИДИНГЕ

Талантың таңкы Чолпон жылдыз эле
Таптаган мүнүшкөрүң турмуш эле.
Аялдар акын төрөйт, баатыр төрөйт.
Сендейди сейрек төрөйт кыргыз эне.

Күлкү эле күндүр-түндүр жүргөн жерин
Айтчусуң ар адамдын сүйгөн кебин.
Агай деп ак чачына кыз көз салса,
«Атаат» деп шыпшынчу эле далай келин.

Кез-кезде кээ келжирек жаагы тынбай
Кеп кылат «Мидин андай, Мидин мындай».
Далай жыл талантмын деп жүрсө дагы
Жакшы ырды жазды бекен бир ырындай?

Талантың таңкы Чолпон жылдыз эле,
Таптаган мүнүшкөрүң турмуш эле.
Аялдар акын төрөйт, баатыр төрөйт,
Сендейди сейрек төрөйт кыргыз эне.

ЧОКУЛАРДАН КӨРҮНГҮН

Ырас, бүркүт биздей эмес канаттуу
Кең асманда канаттарын кагат шуу.

Акыл-эси адамдан кем болсо да
Көздөрү анын көрөгөч да сабаттуу.

Көп кылымдар көккө турган кошуна
Кезек-кезек келип конуп чокуга.
Кыргыз жерин кымбат баалап карайт ал
Салып алып алакандын отуна.

Сен чыныгы уулу болсоң элиндин
Элин үчүн барын өтөп өмүрдүн.
Булуттардын арасына жашынбай
Бүркүт болуп чокулардан көрүнгүн.

СОНУНДАР

Дүйнөдө түрлүү сонун бар
Түгөнбөйт тура сонундар.
Түбөлүк менин сонунум
Тууган эл жүргөн ой, кырлар.

Түпкү атам күткөн жоомарттык
Түпкү энем ойгон оюулар.
Сонундан сонун, сонун бар
Сонунга шерик оюм бар.

Сонунум менин космоско
Созулта салган жолум бар.
Сонунум сонун адамдар
Жоголсун арам ойлуулар!

ТҮШ КӨРГӨНДӨ

Түшүмдө көлдү көрдүм көп чон эмес
Ичинде ай да жүрдү, тоо да жүрдү.
Дардайган таргыл бука тилин жанып
Баш салып бир четинен ичип кирди.

Баратты бара-бара көл түгөнүп
Көз менен көрүү кыйын бул укмушту.
Акырында саркындыга кошуп туруп
Ал бука айды жутту, тоону жутту.

Бакырдым: «Айды жутпа, тоону жутпа
Аларсыз жашоо кыйын, өмүр кыска» —
Дегенде чочуп кетип ойгондум да
Чын го деп көргөн түштү чыктым сыртка.

Карасам ай да турат, тоо да турат
Кадимки эзилишкен ашык жардай.
Түштөрүн калптан да калп неме тура
Келатам көптөн бери көңүлгө албай.

ЫСЫК-КӨЛ

Көлдөн мындай ким көргөн
Көпкө унутпас бир көргөн.
Онтоп келген оорулуу
Ойноп кетет бул көлдөн.

Жерден мындай ким көргөн
Жетине албай сүйгөндөн
Ыйлап келген оорулуу
Ырдап кетет бул жерден.

Күндөн күнгө көрктөнүп
Кызык болуп барасын.
Кыргыз тургай башкага
Ысык болуп барасын.

Сага түшкөн көп эл бар
Ичи тар бар, кенен бар.
Замзам болсоң чөйчөктө
Уурдап кетсем деген бар.

Кол идишке батпастан
Жер идишке батпастан
Жер идиште турасын
Сенсин байлык-мурасым
Сенсин бардык кубатым.

СЕЛКИГЕ

Жаркылдап турган мандайын
Жадымдан чыкпай ар дайым.

Карагым келет кайталап
Карегим талып калмайын.

Ажарлуу апкак бетинден,
Кылгырган мөлтүр көзүндөн
Кызыккан башка жан тургай
Кызганама кээде өзүмдөн.

Тизилген акак тиштерин
Түшүмө кирип бүт менин.
Зорго эле турам суктанып,
Сен өзүн күлүп бүтмөйүн.

Күчтөнтүп сүйүү көрүгүн
Бөрсөйөт кызгылт эринин.
Бүт өмүр бою унутпас,
Биринчи өпсө сени ким.

Келишкен жумур моюнун
Кебездей кыял — жоругун.
Жигиттин боюн жибиткен
Жыпар го деймин моюнун.

Тирсийген түгөй алмандан
Корунам колго алгандан.
Батынып барып төшүнө
Баш коёр экен кандай жан.

Кыйнадын мынча мени не
Кызыгам кыпча белине.
Курушат куйкам аябай
Кучактайм десе кээ бирөө.

Түшүнсөң калдым берилип,
Түрсүлдөйт жүрөк элирип.
Тууду экен сени кайсы эне
Турасың жерден бөлүнүп.

Жылмая карап бир жолу
Жылытса болду чекемди.
Табалбай ички сырынды
Тамшанып жүрүп өтөмбү.

Сүйөм деп сүйсөн, айт жаным,
Сүйбөсөн силкип какпагын.
Тамакка тоюп жүрсөм да
Махаббат жактан ачкамын.

КЕЙИБЕЙМИН...

Гүлсүнбү күлүп турган кен өзөндөн
Күнсүнбү тийип турган тереземден.
Карашын кандай сүйкүм, кандай назик
Кагылам сени тууган энекенден.

Кандырган чанкаганда кумарымды
Эринин кыргыз тоонун булагыбы?
Көөшүлтүп чанкаганда чалкып жаткан
Пейилин кыргыз тоонун туланыбы?

Караса каректерин мөлтүлдөшүп
Өзүмдү кармай албай эрким жетип.
Махаббат магдыратып кучагында
Баратат коргошундай көлкүлдөтүп.

Карачы, каймак майдай эригеним
Калбайт го катуу жерим эми менин.
Бир гана сага айтарым, сага айтарым
Бүт бойдон эрисем да кейибеймин.

АК ЧЫНЫ

Кош бол эми, кооз гүлдүү ак чыны
Сага жетпес чынылардын актыгы.
Колдон түшүп сынып калдын кокустан
Атаганат сенин өмүрүңдүн аздыгы.
Чанкаганда чай куюп ич деп мага
Белек кылып берген эле жаш сулуу.
Сен сынсаң да сени берген перизат
Жашасын көп жары менен бактылуу.

АЧЫК КАТ

ПОЭМА

I

Карасам ойду жиберип,
Кайсы жыл, кайсы ай бүдөмүк.
Катарлаш туулган имишпис,
Калганда согум түгөнүп.
Катуу жут болгон кези экен
Кармыштын күрөн ую өлүп.
Карылар айтат бул кепти,
Калп, чынын кайдан билелик.
Карангы ата, энеден
Калбаптыр кагаз-күбөлүк.

Экөөбүз бирдей элеттик,
Эселек чактан тен өстүк,
Ээрчишип эгиз козудай,
Эчен ай, жылды жөнөттүк.
Энесин жуткан балдар деп
Эси жок жандар бөлөксүп,
Эт эмес жетпей сорпого,
Талашып талкан жеп өстүк.
Жененин уктук жемесин,
Жетимдик жактан көп өксүп.

Алаамат баскан дүйнөнү
Ал кезде согуш күндөрү.
Азамат кеткен жоо беттеп
Алыста калып сүйгөнү.
Акактай эчен селкинин
Азайып шандуу күлгөнү,
Айлуу түн кирсе түшүнө
Аргасыз жашын ирмеди.
Ал кезде айбан иттин да
Армандуу болчу үргөнү.

Чарбага көрүп камылга
Чал, кемпир калган айылда
Чалкалап жаткан Ала-Тоо,
Чамынып суусу сайында.
Жоокерлер жоосун жеңсе деп,

Жол карап күткөн чагында,
Томпондоп анда экөөбүз,
Толбосок дагы карууга,
Кол кабыш кылып колхозго,
Кой жайдык кокту, адырда.

Таластын күнгөй, тескейи,
Тааныштыр сага көп жери.
Таш кырчып көгүн чокойдун,
Таманы түшкөн кездери.
Корумдан башын кылтыйтып
Кой андып жатса көк бөрү.
Коргонсок болбой тоо бурчак
Кол, кулак, башты черткени.
Эчен жыл өттү арадан,
Эстеби, курбум, эстеби?..

Тепкедей тентек убактан
Тентуштар болот сыр ачкан.
Тен бөлүп жарты тоочту
Тепетен курсак бир ачкан.
Кантсе да алар биз эмес
Катаал күндө сынашкан
Кабагым кетчү жарк этип,
Караанын көрсөм ыраактан.
Катарлаш жатып жутчу элек,
Кайберен ичкен булактан.

Ысык күн болуп кеткенде
Ыктатып койду тескейге.
Ышкынды терип колтуктап,
Ырдашчу элек Көк-Белде.
Айгышкан жоону талкалап,
Агалар келсе дешкенде,
Ач курсак калчу тоюнуп,
Айтылган тилек сөздөргө,
Ошолор келет элестеп,
Оюма түшкөн кездерде.

Ачуулу, зөөкүр чыр адам
Аталаш сенин бир аган,
Аскерге барбай кууланып
Арамдык оюн улаган.

Атайлап бутун сындырды,
Ат минип бир күн кыядан.
Айылда белдүү жигит жок,
Ар кандай ишке чыдаган.
Ал гана калып колхоздо,
Чиренип мурут бураган.

Ак эмгек кылбай бир дагы
Аралап кесип кыйланы.
Анжиян, Аксы тарапка,
Ай сайын барды тынбады.
Ак ниетсинип айылга,
Алкымын бирок тыйбады.
Какшатып далай малчыны,
Колхоздун мүлкүн уурдады.
Аялын чанып, кыз алып,
Арамдык менен жыргады.

Калыптыр баары эсимде,
Кар жааган күнү кечинде.
Билмексен болуп акырын,
Биз турсак короо четинде.
Буржуйган күрөң өгүздү
Муздап жаткан кезинде.
Бутунан жиби чечилип,
Мөңкүдү туруп кетүүгө.
Алдуураак адам болгон жок,
Ал ишке жардам этүүгө.

Өлбөйм деп ойлоп мен эми
Өкүрүп өгүз жөнөдү.
Каарын чачып анда аган,
Кабаттап айтып жемени.
Кайрыгын бери катын деп,
Как башка койду жеңени.
Кан болуп жолу көчөнүн
Колхоздун көрдү көп эли
Камакка алды эртеси
Калк мүлкүн соргон немени.

Уялып анда сен жетим,
Тик карай албай эл бетин.
Иниси дешсе уурунун

Ыйладың тартып өнгөчүн.
Калчылдап туруп муну айттын:
«Камактан кайра келбесин.
Ууруга ини болгончо
Уу ичип өлөм мен өзүм
Андан мен таяк көп жегем
Аны эми көзүм көрбөсүн».

Кой жатып бир күн адырда
Кечке жуук туруп жанымда,
Көп тиктеп туруп сүйлөдүн,
Көздөрүн толуп жалынга:
«Таякты таштап окуйлу,
Дартым көп билим жагында
Бешинчи класс бүтүпүз
Белгилүү чаркы анын да.
Кейибей өткөн төрт жылга
Кеч эмес курбум адымда!»

Ошентип көпкө сырдашып
Ой менен байып жыргашып,
Эл соту болуп бирибиз
Эл жегичтерди кууратып.
Жазуучу болуп бирибиз,
Жалпы калк сүйөр ыр жазып.
Кобурап сүйлөп жатканда
Койлор да турган тындашып,
Куттуктап биздин тилекти
Күн дагы кеткен кырды ашып.

Кечикпей эрте озунуп
Кийинки жылы окудук.
Алты жаш кичүү балдарга
Аралашып кошулуп.
Аларга эреен көрүндүк,
Агайы сымак локуяп.
Айдындап качкан түлкүдөй
Ай күндөр сызды созулуп.
Бүтүрдүк орто мектепти
Беш жылы бирге отуруп.

Көркөмү көздү караткан,
Чокусу айга жанашкан.

Жөжөдөй кезде өскөн жер
Жөнөдүк бир күн Таластан.
Көрүнбөй Көк-Бел да калды,
Көбүрчөк ишчү чаначтан.
Карагат терген Кара-Төр
Кашка-Суу калды шар аккан.
Белгилүү болду беш колдой,
Окуйбуз барып каяктан.

II

Ай бүтүп айга алмашты
Жыл бүтүп жылга жалгашты.
Төрт курдай жерге көк чыгып,
Төрт курдай жерди кар басты.
Ушунча мезгил ичинде
Улан да болдук кайраттуу.
Үмүткөр сага мен жүрдүм
Унутуп курбум калмакпы...
Кат алдым сенден бир күнү
Кабелтен сөздүү салмактуу:

«Ээрчишип өскөн эгизим
Эзилет жүрөк сен үчүн.
Бир тынбай сүзүп жүрсүңбү,
Билимдин терен деңизин?
Кошулуп качан экөөбүз
Көрөбүз тууган эл ичин?
Кат жазбай калдым бир жылдай
Капамын бебе... көп ишим.
Аз калды, күткөн күн келет
Ак эмгек кылар эл үчүн.

Кесенип адам тырмышса,
Кез келет жыргал турмушка.
Окуум жакшы, ден таза,
Октолгон чагым жылдызга.
Үйүмө келип конок бол,
Үйлөндүм тектүү бир кызга.
Ташкентке Маскөө алыспы
Таш деле жетер ыргытса.
Ойдогу сырды чечелик,
Олтуруп алып кыргызча.

Адеөлөт киши кайнатам
Куу казан эмес, май казан
Айлына барктуу башкарма
Акыйкат издейт ар качан.
Кайненем жеткен боорукер
Капага түшөт барбасам.
Он бөлмө салган тамы бар
Оюмча жыргап жай жатам.
Капшыты толгон килемдер
Каларсын көрсөн анда тан.

Бош болуп калган күндөрдө
«Волгасы» даяр мингенге.
Кишилер карайт артымдан,
Кийим да кат-кат кийгенге.
Эрке өскөн эстүү жарым бар.
Эрдине эрдим тийгенде,
Жаным деп бийлеп жиберет,
Жай турбай тынчып бир жерге.
Таалайлуу экем кошулдум
Ташкентте окуп жүргөндө.

Кыскасы ушул курбалым
Кырк атам көрбөс сыйдамын.
Эл соту болуу тилегим
Оозуна кирип кыйланын,
Таалай бул байлык экен го
Далилдеп айтсам чын жагын.
Жигитмин дебей эбин таап
Жыргасан мендей жыргагын.
Бакытка эрте жеткирбес
Баш катып, жазган ырларын».

Столго таштап катынды
Үшкүрдүм кармап башымды.
Орунсуз кээ бир сөзүндөн
Ойлорум болду чачынды.
Кычыгын көздүн толтуруп
Кылгыртып алдым жашымды.
Андан сон минтип сүйлөдүм:
«Акылдан байлык асылбы? —
Ырыска мени жеткирер
Ырымбы?.. Эрке катынбы?..»

Ар жагын эстеп жаш чактын,
Ал түгүл билбейм... аз жаттым.
Андалап жиби сөгүлдү,
Алдыга койгон максаттын.
Кылбаса катын алагды
Алты сап жакшы ыр жазмактын.
Көп элес чубап алдымдан
Көз жумбай танды кашкайттым.
Эсендик сурап куттуктап...
Эртеси мындай кат жаздым:

«Кулундай кезден сырдашым,
Куш боо бек болсун курдашым.
Эс менен жүргүн эсирбей,
Экиге жетти бир башын.
Ак эмгек чечет акыры,
Ар кандай жандын жыргашын.
Ак жоолук, арзан байлыкка
Азгырып жатат бул катын.
Бош болсом керек андайга
Болгонум менен ырга тын.

«Волгасын» минип атаңын
Болгончо жырғап жашагын.
Турмуштун түптүз жолу жок,
Түмөн тоо дагы ашарын.
Өчпөс из, өлбөс атакты
Өз колун менен жасагын.
Жазымыш болуп төрт сап ыр
Жансактап мен да жатамын.
Сагынсаң кийин барармын,
Саламат турсун катарын.»

III

Фрунзе. Жайдын кечи эле
Буруксуп турган кези эле.
Бак-дараң күнгө магырап,
Баш алган буудай, бетеге.
Сен кокус мага жолуктун
Серүүндөп жүрсөм көчөдө
Оштонгон жарын бар экен,

Ойсондоп турган өзү эле.
Олтуруп, туруп сүйлөшүп,
Бир болдук шандуу кечеде.

— Коноктойм үйгө жүр — дедин,
Колумдан алып сүйрөдүн.
— Балама белек берем деп,
Магазин издеп жүрбөгүн.
Жолугуп калдын жарк этип
Жолдошум башка ким менин?...
Бойдуксун али үйлөнбөй
Бош кеткен окшойт күндөрүн
Төрөчө эркин жата бер,
Төрт кабат бийик үйдөмүн.

— Тепетен сага жашым — деп,
Тентуштук жактан азилдеп.
Ээрчитип мени жөнөдүн —
— Эмгиче албай катын — деп.
Үйүнө бардым үч бөлмө
Килемдер жайнайт жашыл, көк.
Башкарма кайын-атана
Мактадын: курбум акын — деп.
Аш бышып даяр болгончо
Айтылып жатты ар кыл кеп.

Уламдан улам жанырып,
Рюмка жатты кагылып.
Кызарып кызып алганда
Кыраандан бетер чамынып,
Үшкүрүп туруп муну айттын:
«Уксан көп бизде жаңылык.
Курбу элен сырды жашырбас,
Курсакта кептин барын ук.
Капага салды башымды
Кайнатам кылып карылык.

Окууну бүтүп алганмын
Орчундуу ишке барганмын.
Эки, үч ай өтсө жыл толот
Эл соту болуп шайландым.
Алты ай өтпөй атам үстүнөн
Арыздар түштү тангалдым.

Ким кыят жакын кишини
Кичиртип башын жаңжалдын.
Кийлигип бардык иштерин
«Ким билди» кылып салганмын.

Айгышкан адам турабы
Арыздар кайра чубады.
Айласын ойлоп тапкын деп
Аялым мойнун бурады.
Балакет басып атамды
Башка сот келип сурады.
Зарп болуп сансыз чыгымга,
Сатылды үй жай турагы
Эбин таап дагы куткардым
Эрдигим менин бу дагы.

Ошентип «Волга» жоголду,
Он чакты килем тонолду.
Он миң сом жесе колхоздон
Онойбу, курбум, онойбу.
Уй, жылкы, кою дагы бар
Укмуш иш мындай болорбу
Үшкүрүп кейийт кайненем
Үй ичи кандай оңолду?
Тобокел десем бардыгын
Толтурбай кайра коёмбу!..

Карч урсам чындап жаш жанды
Жаш жаным дүйнө таппайбы...
Санаркай энем бербесин
Салдырам дале ак тамды.
Жаш керек элди эбин таап,
Жебеген жерге жатпайбы.
Арааны жүрүп турганда
Атасын уулу бакпайбы.
Айыптай көрбө акыным
Азыраак курбун мактанды.

Ишинен тайды дебегин
Бул жерге келген себебим,
Укпайын дедим айылдан
Ушагын кээ бир неменин.
Которду мында сот кылып,

Козголбой иштей беремин.
Айлыгым алган аз эле.
Андан көп башка жегеним.
Самасам барам элетке,
Шаарды жакшы көрөмүн.

Үйүмө келип отурсун,
Укканын эстеп чочурсун.
Жүрөктөн айткан сырыма
Жүрөгүн менен кошул чын.
Эр өлтүрүп койсом да,
Эч кимге айтпас досумсун.
Чоюлбай алгын арактан,
Чочунар жерден чочурсун.
Амандык үчүн ичели,
Атам да бизге кошулсун».

Бүтүрүп сөздүн аягын,
Тентегин жакка карадын:
«Өзүмдү тарткан уулум» деп
Өптөлөп калбай жан-алын.
Эр жигит чыгат дегенде
Ээгинен сүйөп баланын.
Чыныга демдеп пиязын
Чыгарган окшойт тамагын.
«Хозяин ужин готов» деп
Көз кысып койду аялын.

Зарылбы сенин керегин
Зайыбын жакка жөнөдүн.
Урушуп секин муну айтты,
Укпадым андан бөлөгүн:
«Өлгөндөй маңыз экенсин
Өлүккананды көрөйүн.
Ачпайбы эртең айбынды
Алдагы акын сөрөйүн...»
Уксам да кылып билмексен
Уу болду тамак жегеним.

Кайнатан токтоо, тымызын,
Кайталап жанып мурутун.
Конкойтуп кочкор тумшугун,
Толтуруп желге ууртун:

«Оф, дүйнө: эркек балам жок
Өзөгүм жалгыз бу кызым.
Күйөрүм жалган дүйнөдө
Күйөөсү тиги ырысым.
Өлүмдөн сактап калды» — деп,
Өзгөртүп койду турушун.

Созулган окшойт түн көпкө
Төшөк даяр бир кезде.
«Жатыңыз», — деди аяшым. —
«Уйку да канар чырма этсе.
Чарчап да калган чыгарсыз
Чаалыга басып күн кечке.
Билишип алдык келерсиз
Бул сыйды болбойт сый дешке.
Элжиреп турду жүрөгүм
Эки дос эркин сүйлөшсө».

Бир кезде курбум сен келип
Бийчиден бетер термелип,
«Бирге сал, — дедин, — төшөктү»
Бир жата турган өңдөнүп.
Көзүнүн агын айлантып,
Көрөркөз жарын шерденип,
Көнүлсүз гана муну айтты:
«Досуна тынчтык бербедик.
Уктасан бирге уктагын
Уйкусуна дем берип».

Ошондо бирге ыкташып,
Коюндашып жытташып,
Балалык чактан баштаарда,
Башымдан уйку бүт качып.
Кол, бутун жайып эркинче,
Конурук тарттын сулк жатып.
Түшүндө көпкө кыйналдын
Түрлүү жан менен мушташып.
Кыя эмес түптүз сүйлөйүн
Кызыкка кыйла ук батып:

«Билбеген жанга жамансың,
Бирок митаам, «барансың»
Билгизбей алпар зайбыма

Бир жүз сом дейсиң, ал алсын.
Туйбасын муну тышкы адам...
Тюрьмадан өзүм куткарам...
Аа сенчи, күнөөн кечемби...
Айтпагын мага бөтөндү...
Магазин бузуп мал уурдап
Балаң жок кылды неченди...
Беш жүз сом берсең куткарам
Билбесин муну сырткы адам.

Аа сенчи, жердеп! Сенсинби?..
Жердешим туруп жейсинби? —
Алты жүз берсең бошотом
Аядым аркы-беркинди

Айтпагын мага жок сөздү...
А нука... иди чорт возьми!!!
Өткөрүп көбүн ачуунун
Ошентип азга басылдын
Прокурор сурап жатат деп
Бир кезде кайра бакырдын.
Ойгонуп алып суу-суулап,
Ойсоке жарын чакырдын.
Тагдыры кандай болот деп
Даамын мен таттым ачуунун.
Чындыгын айтсам ал түнү
Чырма этпей танды атырдым.

Эси жок жандан эмессин,
Эртеси мындай деп өттүм:
«Тойпондоп өскөн бала элек
Токочун жеген элеттин.
Алкымын тыйып, ак иштеп,
Ар дайым чындык деп өткүн.
Күйгөндөн айттым бул сөздү
Түшүнсөң чеки дебессин»
Деп айтып үйдөн жөнөөрдө,
Мандайын өбүп бөбөктүн.

IV

Кийинки жылы. Жазгы учур
Гүл жыты анкыйт ак, кызыл.
Тал-терек сөйкө тагынып
Ташкындап күн, түн акты суу.
Келгиндер келип, мал төлдөп
Кең талаа бетин басты чуу.
Бутактан конуп бутакка
Булбул сайрайт. Мас, кызуу.
Бардык жан сүйгөн ишинде
Магдырап жатат чакпы ушул!

Убада кылган күн келип
Үй күткөн кезим үйлөнүп.
Чакырсам жарын экөөнөр
Чай ичтиңер бир келип.
Ак тилек тойдун үстүндө
Ар кайсы достор гүл берип.
Жанырып туш-туш тараптан
Жакшы сөз жатты сүйлөнүп.
Мас болгон кезде муну айттын
Басалбай бутун сүйрөлүп:

«Тоюна сенин түкүрдүм,
Тойгузбай арак ичирдин.
Тоогун аз койгон столго,
Топорлук жагын түшүндүм.
Саран жан билбейт турбайбы,
Шарттарын конок күтүүнүн.
Ойлогом сени баштуу жан
Дүйнөгө өзүн карк кылган.
Үч-төртөө тургай бирөө жок
Үйүндө килем аттуудан.

Жакшылап билсен оболу,
Жашоонун түрлүү оңою.
Оокаттуу жерден кыз алсан
Коногун мындай болобу...
Кеткен соң бүгүн үйүндөн
Кеп кылбай булар коёбу...
Түшүндүм сендей акындан

Дүкөнчү жашайт жогору.
Канакей достор, арактан
Кайталап да бир соголу».

Кетирсен ыксыз айламды
Кенгиреп башым айланды.
Тууралап кээде сөзүндү
Дудуктай тилим байланды.
«Кечени бузбай эс ал» деп
Келишкен жаштар тангалды.
Төшөккө койдук жаткырып
Түз турар сенде ал барбы...
Ырдашып калган коноктор
Уланта бердик сайранды.

Ар ойго чөмүп аялын,
Ачмаксан болуп кабагын.
Кечирим элден сурады,
Кебинин түзөп аягын:
«Аш кылбай койду ээ, катыгун,
Ак тоюнардын тамагын.
Азыраак кызып алганда
Адаты мындай бар анын.
Жастыктан башы ообосун,
Жанына эрте барайын».

Келаткан кезде тан атып
Коноктор кетти тарашып.
Түшүндөн чочуп сен жаттын
Коңурук тартып баратып.
Койгулап коёт капталга
Көрөр көз жарын жаны ачып.
Окшусан улам куздурдум,
Оозунду төмөн каратып.
Окшотуп чочкоканага,
Үйүмдөн качып жарашык.

Калыпсын курбум каткансып
Эртерээк туруп баш жаздык.
Тунжурап анан сүйлөдүң:
«Түндө ким кылды акмактык».
Бул менин айбым көрүнөт,
Булганган экен ак жастык.

IV

Кийинки жылы. Жазгы учур
Гүл жыты анкыйт ак, кызыл.
Тал-терек сөйкө тагынып
Ташкындап күн, түн акты суу.
Келгиндер келип, мал төлдөп
Кең талаа бетин басты чуу.
Бутактан конуп бутакка
Булбул сайрайт. Мас, кызуу.
Бардык жан сүйгөн ишинде
Магдырап жатат чакпы ушул!

Убада кылган күн келип
Үй күткөн кезим үйлөнүп.
Чакырсам жарын экөөнөр
Чай ичтиңер бир келип.
Ак тилек тойдун үстүндө
Ар кайсы достор гүл берип.
Жанырып туш-туш тараптан
Жакшы сөз жатты сүйлөнүп.
Мас болгон кезде муну айттын
Басалбай бутун сүйрөлүп:

«Тоюна сенин түкүрдүм,
Тойгузбай арак ичирдин.
Тоогун аз койгон столго,
Топорлук жагын түшүндүм.
Саран жан билбейт турбайбы,
Шарттарын конок күтүүнүн.
Ойлогом сени баштуу жан
Дүйнөгө өзүн карк кылган.
Үч-төртөө тургай бирөө жок
Үйүндө килем аттуудан.

Жакшылап билсен оболу,
Жашоонун түрлүү оңою.
Оокаттуу жерден кыз алсан
Коногун мындай болобу...
Кеткен соң бүгүн үйүндөн
Кеп кылбай булар коёбу...
Түшүндүм сендей акындан

Дүкөнчү жашайт жогору.
Канакей достор, арактан
Кайталап да бир соголу».

Кетирсен ыксыз айламды
Кенгиреп башым айланды.
Тууралап кээде сөзүңдү
Дудуктай тилим байланды.
«Кечени бузбай эс ал» деп
Келишкен жаштар тангалды.
Төшөккө койдук жаткырып
Түз турар сенде ал барбы...
Ырдашып калган коноктор
Уланта бердик сайранды.

Ар ойго чөмүп аялын,
Ачмаксан болуп кабагын.
Кечирим элден сурады,
Кебинин түзөп аягын:
«Аш кылбай койду ээ, катыгүн,
Ак тоюнардын тамагын.
Азыраак кызып алганда
Адаты мындай бар анын.
Жастыктан башы ообосун,
Жанына эрте барайын».

Келаткан кезде тан атып
Коноктор кетти тарашып.
Түшүндөн чочуп сен жаттын
Коңурук тартып баратып.
Койгулап коёт капталга
Көрөр көз жарын жаны ачып.
Окшусан улам куздурдум,
Оозунду төмөн каратып.
Окшотуп чочкоканага,
Үйүмдөн качып жарашык.

Калыпсын курбум каткансып
Эртерээк туруп баш жаздык.
Тунжурап анан сүйлөдүн:
«Түндө ким кылды акмактык».
Бул менин айбым көрүнөт,
Булганган экен ак жастык.

Мунумду аяш кечиргин
Бу дагы болсо, мас, жаштык.
Жалжанбай жигит экен деп
Жамандап элге айтпассыз...

Жашташа келсек бир жылым
Жарыңыз менен курбумун.
Жарымды сиз да көрдүңүз
Жайдары мүнөз кыр мурун.
Түк көрбөй эрке чоңойгон,
Турмуштун өйдө, ылдыйын.
Андан да эрке бул кезде
Апыртпай айтам чындыгын.
Аялды сыйлоо жагынан
Айтсаныз аяш... ким кыйын?

Кийминиз неге жупуну
Ким болсо киет ушуну.
Кыйын деп тийген жарыңыз,
Кыйын акын ушубу?..
Айда алтын, күндө күмүш таап,
Арааны жүргөн учуру.
Өмүрдө жырдап дуулабай
Өлгөн соң эмне кызыгы.
Сөзүмө курбум тарынбас
Сөз сүйлөп койдум кытыгы».

Аялым күлдү. Не демек
Айтышып ага не керек.
Чырт мүнөз жандан болгондо
Чуурутмак эле жеме кеп.
Алдына койгон тамакты
Алгын деп турдум «же-же-леп».
Узаттык үйдөн бир кезде
Урматсыз жандан беле деп.
Жөнөөрдө катуу сөз айттым
Мурунтан айтып көрө элек:

«Ак мөңгү басып жатуучу,
Ашуу көп курбум ашуучу.
Тумшукка коёт терс жүрсөк,
Турмуштун келсе ачуусу.
Тырчытты айрым сөздөрүн,
Түндөгү менен азыркы,

«Кызына, байлык» мага жат,
Карангы жактан ташылчу.
Кагаз жейт эле дебесең,
Калк мүлкүн жебейт жазуучу.

Адалдан башы кылдайдан,
Аягы тоодой кырданган.
Ардагы болот элинин,
Ал тоого чыгып турган жан.
Арамдын башы тоодойдон,
Аягы терең ор болгон.
Ак жүрбөй, сенче жүргөндөр,
Ал жолго түшүп кор болгон.
Калк сөзү ушул илгертен
Калганын билер ойлонгон...»

Деп айтсам мага жулундун,
«Бардыгын урдум сыйындын!»
Акылдуусунуп сөз айтат,
Ал жактан сенден кыйынмын,
Апенде чалыш байкушум,
Артынан кууган тыйындын.
Өзүмчө ичип аракты,
Өзүмчө жерге жыгылдым.
Бар беле кезин тургузган
Балчыгын сүртүп шымымдын.

Жедим мен пара өзүмчө,
Жебедем сенин көзүнчө.
Жаман, жакшы адамдын,
Жашоосу бар өзүнчө.
Жолобой койгун жаныма,
Жолдошун ката кетирсе.
Дердендеп калат экенсин
Тентушсуп сага чечилсе».

Тарт десем эми тилинди,
Өзгөртүп өтө түрүндү.
Керилип жаакка бир чаптын,
Келтирип менин жинимди.
Келсе да жиним не кылам,
Кем акыл жагын билинди.
Өзүндү сүйгөн жүрөгүм,
Ошентип сенден түнүлдү.

Кандайдыр толук бир жылы,
 Көрбөдүм сендей курбуну.
 Наадандык кылган жок элем,
 Назары менден сындыбы?
 Жолдошсуп акыл айтканым,
 Жологус мага кылдыбы?
 Деп ойлоп жүрсөм бир күнү
 Өчкөнсүп такыр ындыны.
 Үйүмө келип аялын
 Үшкүрүп айтты ал муну:

«Камалып калды курбуңуз
 Кашайып өчтү ындыңыз.
 Айласын сизден деп келдим,
 Ал жагын эптеп тындырыш.
 Курбуга деле намыско
 Курбусун өрткө кыйдырыш.
 Ичимден сызып жүрөмүн
 Ишинде болбой бир жылыш.
 Ойлонуп оокат кыларбыз
 Онунан чыкса бул жумуш.

Жыргалдын арты өкүнүч,
 Өкүнүч тарткан кезибиз.
 Тик карай албай кишиге,
 Түгөнүп барат бетибиз.
 Айланган окшойт адатка
 Адамга адам өчүгүш.
 Жогорку сотко келиптир
 Прокурор жактан өтүп иш.
 Башты кор кылат турбайбы
 Байкабай ката кетириш.

Акталган иши каралып
 Атам да жатат камалып.
 Бар болгон айбы күйөөмдүн
 Пара алган бир топ ал анык.
 Үй ичи опись кылынды
 Үшкүрүп очок карадык.
 Кассада акча бар эле
 Катташты аны дагы алып.

Кабаттап тартып кайгыны
 Кабыргам калды саналып.

Жакында болот сурагы
 Жазалайт көп жыл сыягы,
 Алпарсам тамак киргизбейт
 Арыктап калган убагы.
 Айтуу да кыйын ким билсин
 Азаттык күнгө чыгабы...
 Артынан түшүп каматкан
 Агентке жетсин убалы.
 Көңүлдөш тени күйбөсө
 Колдомок эле ким аны...

Кааласа келет жаш деген
 Карыйм го күйүп жаш менен...
 Көрөр көз элем бирөөгө
 Көчөдө баскан наз менен.
 Койбопмун мурун ойлонуп,
 Кол кири тура бак деген.
 Кейпинен кетти бу күндө
 Кейишке түшүп жаш денем.
 Жакшы эле байкуш биринчим...
 Жанылган экем башта мен».

Айлантип бир топ башымды
 Аялын сүйлөп басылды.
 Онолор сени деп жүргөн
 Ойлорум орго жашынды.
 Тыянак чыгар шашпагын
 Тый — десем аяш жашынды,
 Эми кеч болуп калды деп,
 Эринин тиштеп ачуулу.
 Үнүлө карап көзгүгө
 Унутуп койду жашууну.

Бир күнү болду сурагын
 Бир көрбөй кантип чыдадым,
 Башынан чыктым элестеп,
 Балалык кездин убагын.
 Өзүндү өрткө кыйсам да
 Ойлондум кайра бул жагын
 Көпөлөк кармап, кой жайып,

Көп бастык эле туланын
Көбүрчөк ичкен чаначтан
Көк-Белди кантип кыямын.

Атайлап мында келгенби...
Ар жактан түрлүү эл келди.
Жайылып соттун залына
Жек көрүп карайт сендейди.
Айыптап жатты күбөлөр
Аныктап билген, көргөндү.
Таасындап айтты кээ бирөө
Далайлар пара бергенди.
«Чон» болуп турган кезинде
Чоюпсун эпсиз керденди.

Бир кезде сенин үйүндө
Мен барган күнү түнүндө,
Чыrm этсен жөөлүп чыкканын
Чын болуп чыкты бу күндө.
Эми анык билдим түшүпсүн
Экинчи чыкпас иримге.
Арбакка окшоп сен турдун
Адамдык кейп жок түрүндө.
Сын таккыч башын башкага
Шылкыйып турду ийинде.

Сот карап, атап атынды:
«Сурактын бүтөт акыры
Айыптын баары туурабы
Айтып кал — деди — датынды».
Жандалбас кылдын анда сен,
Жамгырдай төгүп жашыны
Катыным буга күнөөлүү
Калтыргын аман башымы.
Кантейин... пара же деген
Кайнатамдын акылы...

Айыптап жатсан турсунбу
Аялын залдан кыйкырды:
«Атамдан айлан. Өзүңсүн
Араандай ачкан кулкунду.
Көп жебе пара деп айтсам
Көп жолу салып сыртыңды,

Кекетип келип урчусун
Көп көрбөй түндө уйкумду.
Билер деп күтүп жүрчүмүн
Бузбастан сенден ыркымды.

Жыргатам колун бер дедин
Жыргата турган эр дедим.
Жыргалын менен жылас бол
Жыртылды сен деп көйнөгүм.
Атамдын мүлкүн, эл мүлкүн,
Айлантип келип сен жедин.
Күнөөлөйт мени бети жок
Күнөөлөп жүрүп көнгөнүн.
Аман бол эми айбаным
Акыры ушул көргөнүм».

«Тынч, тынч» деп жаңсап сот колду
Тытынып жарың токтолду.
Кыжырым кайнап экөөнө
Кызарып көзүм чок болду.
Балалык кезде курдаштык
Башымдан учуп жок болду.
Титиреп албуут ачуум
Тиреди көөдөн, колкомду.
Түзөлөр деген мен эссиз
Түрү суук сендей «досторду».

Сөлөкөт сымак сыягын
Сөзүңдү кайра уладың:
«Доорунда жеп-ич деп айткан
Досторго жетсин убалым.
Кара да болсом акмын деп
Калп айтсам мурун, чын аным.
Жан тирүү калса өлгөнчө
Жаңылбай кызмат кыламын.
Жардам кыл, сурайм адил сот
Жармашып жарда турамын.

Каралап жатат аялым
Камасан кошо камагын.
Кыз эмес, жубан алгамын
Кыялы түрлүү бар анын.

Мурунку эри соодагер
Бул жагын дагы карагын.
Ажалым жетсе аталап,
Артымда калчу дарагым,
Айласы эми не болот
Артымда жалгыз баламын?..»

Деп айтып бүттүн сөзүндү
Айланып кылыр көзүндү.
Жаш кезден өскөн курбу элек
Жардамдаш деген шекилдүү.
Калбайган эрдин тиштенип,
Караттын мага бетинди.
Канткенде анда билмексин,
Калчылдап турган кезимди.
Көп убак өтпөй арадан,
Окуду сот да өкүмдү...

VI

Жакшы кат жазат адамга,
Жаман кат жазат жаманга.
Тиеби сага бул катым,
Тийбесе деле салам да.
Сен укпай калсан эл угуп,
Сени жек көрсүн алар да.
Кезинде төрт сап ыр ойлоп,
Кенешип жүрөм каламга.
Мээмдин күчүн берсем деп,
Мени адам кылган заманга.

Тен курбун сенин болуп чын
Тепкендей кезде жолуктум.
Тепкилеп балдар жатканда
Тентушсуп сага болуштум.
Окууну бирге окушуп,
Орокту бирге оруштум.
Минтеринди билгенде,
Миң-сан элден болуп — «тын».
Кайберен ичкен булактан,
Катарлаш жатып не жуттум!..

Сезбепмин, жаш кез, билбепмин
Сен менен неге бирге өстүм.
Керилген жигит болсок деп,
Келечек жактан сүйлөштүм.
Ырдашып неге жүрдү экем.
Ышкынын терип бир беттин.
Ышкындай кезде солусаң,
Ич күйүп кээде күндөп түн.
Укмуштай жолдош эле деп
Унутпай эстеп жүрмөкмүн.

Өзөндө суусу шар акма
Экөөбүз өскөн Таласта,
Өрдөштө кетип баратсам,
Оюма түштүн заматта.
Билсек дейт кокту, колоттор
Бир жүргөн тени каякта?..
Башсыз деп сени ырдамасам
Бакай-Таш, Көк-Бел тарапка,
Башсыз деп кошо жаңырды
Баягы бийик Сары аска.

Туура иш кылбай калкына,
Турбадың берген антына.
Алтындай наам атакты,
Алмаштын бузук алкына.
Артымда балам бар дебе
Адаштын жетпей баркына.
Атасыз калбайт Бактыбек
Ардактар адам бар тура...
Акылдуу кылып өстүрчү
Атасы анын Партия!

Алгалап өскөн кадамы,
Адилет Совет заманы.
Кара кылды как жарып,
Аныктайт акты, караны.
Онолор деген оюм бар,
Онолсон достук калабы...
Түзөлсөң мүмкүн чыгарсын,
Түк жебес болуп параны.
Түзөлбөй койсон бир сенден
Дүйнө эли кемип калабы...

Жаңырган сайын жыл сызып,
Жакшы адам көрөт миң кызык,
Жегичтер элге жек болот,
Жегенин кайра кулгушуп.
Көз жумсаң «курбум» оңолбой,
Кетти деп бизден бир бузук,
Алыкул акын айткандай,
«Кубанып жашым жылжытып,
Кара чым баскан мүрзөңө,
Кайтармын жылан ыргытып!»

ҮЗҮЛБӨГӨН ҮМҮТТӨР

Фрунзе, 1968-жыл
«Мектеп» басмасы

ИМЕРЕ ТАРТ

Ай, иничек, алп мүчөн бар келишкен
Айтчы бирок атка бошсун неликтен?
Аркы балбан ыкчыл жигит көрүнөт
Арынды ойлоп кере тартып кериш тең.
Адам тургай Ала-Тоонун кырында
Ата-бабан бороон менен энишкен.

Чап сорууга чабдар атты, жиреш тең,
Чап жабышкан бурай кармап билектен
Ата-бабан ат жалында аш ичип,
Ат үстүндө эчен эрдик түнү өткөн.
Анан кантип болмок элен оп көчүк
Жигитсин го жылкы менен бир өскөн.

Эрдик кылып эр намысын өтөгүн,
Эсине алгын ээрге басып кетерин.
Күчү кетип куларына аз калды,
Имере тарт оодаруучу кезегин.
Кыйла достор кызыгышып көрүшсүн
Кыргыз уулу атка бышык экенин.

БИЛБЕДИМ КАНДАЙ КҮЧ БАРЫН

Жай салып жайык талаага,
Жактырсам дагы жашоону.
Жарым күн тоону көрбөсөм,
Жармашат мага баш оору.

Түз жердин суусу дудук суу,
Кусасы арбып кулактын,
Сай-сайдан сайрап ырдаган,
Сагынам үнүн булактын.

Алыска жөнөөр кезимде,
Алгансып бирөө артыман,
Ак мөнгү жакка негедир,
Айланчык болуп тартылам.

Козголбой жаткан кени көп,
Көп билем кокту, жондорду,
Темирди тартчу магнит,
Адамды тартчу болгонбу...

Көрбөсө жашыл жайлоосун,
Көөдөндө жанар жүз жалын,
Бул биздин ак баш тоолордо,
Билбедим кандай күч барын!..

МЕНИН ОЮМ

Чыкпасмын бүт дүйнөлүк аренага,
Чыкчудай ташкын талант кайда мага...
Кынылдап ырдап жүрсөм ыраазымын
Кымбатым тууган элим, араларда.

Эриксем кээде чыгып тоолорума
Көз салам көп чыбырдуу жолдоруна.
Кыр, кырга чыгып алып ыр окуймун
Кыргыздын өзү тургай, койлоруна.

Көп жазып, көзгө толор бүттүм нени,
Эл билер, элге тааныш иштин жөнү.
Маанисин ырдын бурган кээ сынчыдан
Пайдалуу сур эркечтин чүчкүргөнү.

КААЛОО

«Кыргызстан маданияты» газетасына.

Камылганды жечү элек,
Качан чыгат дечү элек.

Көрдүк эми көзүңдү
Көнүлүбүз көкөлөп.

Жазуучуну жактай жүр,
Жакшы эмгегин мактай жүр.
Орточосун оңдотуп,
Жаман жазса баспай жүр.

Сүрөтчүнү сүрөй бил,
Мокоп калса бүлөй бил.
Залкар эмгек жаратсын,
Шакелдерин шилей бил.

Овону көп «жорго» арбын,
Ошолорду ойго алгын.
Нота үйрөтүп ноктолоп,
Озондотпой колго алгын.

Бийчилерди билип жаз,
Кежири бар тил укпас.
Мактай бербей начарын,
Арасында жүрүп жаз.

Аты тааныш далайга,
Артисттерди абайла...
Кемчилигин бетке айтып
Көпчүлүккө кабарла.

Жамандыкка бурулбас,
«Жайлаймын» деп жулунбас,
Кара кылды как жарган
Сынчылардын сынын бас.

Маданият баркы бол!
Басма сөздүн данкы бол!
Халтурага каршы бол!
Калкын сүйгөн жарчы бол!

АЯЛДАРДЫН АЧУУСУ

Унчукпай үч-төрт жылдын баарын жыйып
Аялдар аз урушат сагындырып.

Айланып «ак жаанга» кете электе,
Айтышпай күт акырын сабыр кылып.

Муз кылат кайнап турган арашанды,
Кыш кылат жайкы чилде саратанды.
Бээжайы безеленип тил тийгизсең,
Таанытат атан тургай таятанды.

Көзүнүн кирпичтерин жаш аралап,
Бакырып баласын бир матап алат.
Колуна кокус тийсек сынабыз деп,
Корголоп коркуп турат казан-аяк.

Жылытсаң жылуу сөзгө аздан-аздан,
Кабагы жарк дей түшөт кайра баштан.
Ачуусу жаап бүткөн кара нөшөр,
Ал эми аял өзү тунук асман.

Күн болуп булут жарып чыга келет,
Гүл болуп кучагына тура келет.
Уяга үйүр алган көгүчкөндөй,
Уялып көөдөнүнө ыга берет.

Эркектен аял сырын билгендер аз,
Жат кылат жаакташып өзүнө кас.
Баа берсек зайыптардын ачуусуна,
Башы кыш, аяк жагы жаркыган жаз.

КАРЫГАН УЙ

Кайран уй кандай эле баралында,
Карылык, кайгысы жок кабагында.
Манкайып басып жүрсө жарашчу эле,
Өзөндүн өлөн чөптүү аралында.

Уй эмес соолбогон булак эле,
Көздөрү көргөн жандын кумар эле,
Саагын деп убагында үйгө келип,
Желини жерди чийип турар эле.

Сүт, майга чара толуп, чака толуп,
Женекем сааганына курсант болуп.

Салдырган алтын тишин жаркылдатып,
Жечү эле каймагынан күлүп коюп.

Жашы жетти, уй байыды, уй карыды,
Байкуштун баштан кетип сый-кадыры.
Канчалык жумшак чөптү жеген менен,
Тиши өтпөй кашек чыгат тең жарымы.

Ээси жок мурункудай көңүл бөлгөн,
Бир жолку окуясын өзүм көргөм.
Женекем таяк менен тарсылдатты,
Байпагын жалмаласа жайган жерден.

Уй качып кыйраландап дубалга ыктап,
Эти ооруп көргөн кордук көөдөн кыстап,
Титиреп тилин жанып, кирпич кагып,
Бийлады музоосунун мурдун жыттап.

Бала го эн кымбаты өмүрдөгү,
Жыттаса ооруган жер жеңилдеди.
Жаш кезде берген майы, берген сүтү,
Ээсине бир тыйынча көрүнбөдү.

Ошондо ойго кеттим кайта-кайта,
Айбан да... адам эмес, айла канча...
Тиш врач сообуна калмак экен,
Женеге салган тишти уйга салса.

КУБАНУУ

Согуш жылдар. Алсырашып канча жан,
Ачарчылык аткый кармап аркаман,
Жетпегеним аз келгенсип өңүмдө,
Түшүмө да түк кирчү эмес арпа нан.

Эми көрсөм эл пейили кенейип,
Менин уулум бейкут күндө төрөлүп.
Тайраландап көзүн салбай көмөчкө,
Дарбыз минет анделекти өнөрүп.

Кумарланып куйрук, башын чойгулап,
Шокаладдан качыр жасайт чоң кулак.

«Адал аштан арам эшек жасайт» деп,
Апакеси алдап-соолап койдурат.

А мен турам тентегиме делбиреп,
Атан далай аччылыкты көрдү көп.
Тынчтык мезгил, тоого айланды токчулук,
Качыр тургай пил жасасан мейли деп.

КҮЛҮК ЖӨНҮНДӨ СӨЗ

Мага бүткүл жер шарындай көрүнүп
Жатат жашыл ипподром керилип.
Секундуна сексен метр жол басып,
Күлүк чуркайт, күлүк чуркайт элирип.

Чендебес дейм катуу учкан куш да ага,
Кара тери жаны гана чыкты ана!
Көрүнүшү космостогу спутник,
Көрүүчүлөр көзүн кадайт суктана.

Жомоктогу Аккуланын тукуму,
Жел жетпеген анык тулпар ушубу?..
Учуп барат, сызып барат чабандес,
Жашка толуп көздөрүнүн кычыгы.

Күлүк чыгып караандатпай башкага,
Бак-бак сүйлөйт саяпкери мактана.
Азыр эле Марска барып келгенсип,
Ардакталды күлүк чапкан жаш бала.

Эл дуулдай ойлоруна ой кошо,
Мындай дешет мин чонойтуп ойду ошо:
Эчак эле Айга барып бир тиймек,
Эгер жерде тартылуу күч болбосо!

СҮЙЛӨШҮҮ

Фрунзе, 1970-жыл
«Кыргызстан» басмасы

«МАНАС» ТООСУ

Чөмүлтүп мөнгү, ак карга
Чокусун созгон асманга.
Ой-өтөк, түзү жаз, жайда
Оронгон жашыл макмалга.

Илбирси ыргып корумдан
Барчыны көктөн бой урган.
Капталдан дүргүп аркары
Калтары качкан конулдан.

Кадимки куут болордо
Карашып үркөр Айды улам,
Кулжасы кумга тил жанып
Текеси тентип кангыган.

Найзадай типтик зоолору
Башында булут булаган.
Бал кымыз сымак түбүнөн
Наристе суулар чураган.

Ар барган сайын Таласка
Ал жакка көңүл бөлүнөт.
Эмчекке окшош эгиз тоо
Эне, атам окшоп көрүнөт.

Эченди баштан өткөрүп
Эсепсиз жашка барган тоо.
Барыбыз үчүн кымбаты
Манастын изи калган тоо.

КОШ, ЖЕТИ-ӨГҮЗ

Кош, Жети-Өгүз, кош бол жашыл карагай
Сенде жүрүп серүүндөдүм аябай.
Кыялымды кырдан кырга учурдум
Кыркка чыгып калганыма карабай.

Көрбөй жүрүп көрүштү элек кечээ биз
Кана, бүгүн «Ат аягым» көтөр, ич...
Айда качан, араң таштап баратам
Айрылгандай жыйырма беш жаш экөөбүз.

Кош, Кашка-Суу, ден соолуктун тенири.
Кош, түрлүү гүл, күндү күткөн ээрини.
Эстегенде элестетип жүрөөрмүн
Жылдыз жуушап, Ай калкыган көгүнү.

Унутулбас мен узаткан көп күндөр
Кош, «Көк-Жайык», сыр чыгарбас эстүү жер.
Сенде калды серепчилеп кол булгап
Сөз жетпеген, тил жетпеген мезгилдер.

Кош, Жети-Өгүз, ээлеп алдың эркимди.
Сагынам го сайма түстүү көркүндү,
Эсен болсом эчен ирет көрмөк бар
Сулуу мүчө суу бойлогон телкинди.

ТИРҮҮ ТАРЫХ

Саякбай Каралаевге

Байыркы Гректин Гомерин
Көрбөдүк, китептен окудук.
Азыркы кыргыздын Гомерин
Көп көрдүк, жүрөбүз кошулуп.

Билбеске сыртынан караса
Бир жүргөн чүкөдөй карыя.
Билгенге бүт элди тамшанткан
Жомоктон жаралган дарыя.

Кээде мен таңгалам өзүмчө.
Бул адам адамбы башкабы?

Канткенде сыйды экен башына
«Манастын» миллион саптары?

Дарт келсе өмүргө айыкпас
Табарбыз сакайтар дарыны.
Бирок биз таппайбыз жоготсок
Сакемдей океан карыны.

Кайран чал, арыды, карыды.
Өчпөсүн сөзүнүн жалыны!
Жашасын кыргыздын Гомери!
Жашасын типтирүү тарыхы!

АМУ ДАЙРА

Буркулдайсын көбүк чачкан буурадай
Азоосунбу жанына жан жолотпос?
Ач, койнунду толкунунда толкун
Аму дайра, сары дайра мага окшош!

Гүлгө бөлөп Түркестандын талаасын
Күндүр-түндүр тыным албай агасын.
Кууш жерден кудуп кирген бүркүттөй
Жайык жерден канатынды жаясын.

Заманында Аккуласын алкынтып
Жиреп өтүп сендей нечен дайрадан,
Манас баатыр күйөө болуп Букарга
Каныкейге өмүр жолун арнаган.

Мүмкүн Манас сенден дагы кечкендир
Дайра экенсин тоо болсо да акчудай.
Ал кездеги тулпарлардын чондугу ай!
Ал кездеги баатырлардын алптыгы ай!

Менмин ошол алп Манастын тукуму
Ташкындарды, тайфундарды тоготпос.
Ач, койнунду, Аккуладай жирейин
Аму дайра, сары дайра мага окшош!

БУКАР КЫЗЫНА

Кайран энем Каныкейдей иренин
Айчүрөктөй асыл окшойт жүрөгүн.
Же Үргөнчтөн, же Букардан болсон да
Ал экөөнө синди экенин билемин.

Укчу сулуу, укчу менин кудачам,
Баштап берем байыркыдан сурасан.
Жезден болот Манас менен Семетей
Бирөө агам, бирөө минин улуу атам.

Айчүрөктүн жолун жолдоп сен дагы
Алыс жерге чыксаң боло турмушка.
Эки кандан эр төрөлсүн эл сүйгөн
Даа бир Сейтек керек чыгар кыргызга.

Орой айтсам кечир мени, кудачам,
Баштап берем байыркыдан сурасан.
Менден баатыр, менден орой, көк болгон
Эженди алган Манас менин улуу атам.

Кааласан жүр, бийик жерде мекеним
Абалтадан Айга, Күнгө кошуна.
Жигиттер көп тоно турган суугуна...
Жигиттер көп күйө турган отуна...

МЕНИН ЖЕРИМ

Элден угуп караганда картадан
Кыргыздардан казактардын жери кен.
Ойлой келсем, ага макул эмесмин
Өз жеримди өлчөп берем эми мен.

Түркүк болуп түшүрбөстөн көгүмдү
Толгон тоолор ээлеп жатат жеримди.
Чокусуна чыгып көрсөң, кол сунуп
Алам дээрсин же жылдызды же Күндү.

Ошол тоолор ата-бабам курган мүлк,
Ошол тоолор, чоң энекем жыйган жүк.
Моюн сунбай бороондордун дөөсүнө
Кылым бою кыйшайбастан турган тик.

Чындыгында кыргыздардын жери кен
Казактарга калп болбосмун эми мен.
Тоолорумду жазып, жайып жиберсем
Ашып түшөр Азиянын тенинен.

КЫМБАТЫМ, БООРУМ КАЗАГЫМ

Жаңы жылдык каалоо

Басканга жери түгөнбөс,
Казганга кени түгөнбөс.
Айтканга кеби түгөнбөс,
Ырдоодон ыры түгөнбөс
Сыйлоодон сыйы түгөнбөс
Кыргызым менен түгөйлөш
Кымбатым, боорум казагым!

Мин жылдап жүргөн жолу бир
Мин жылдап билген ою бир.
Мин жылдап кийген тону бир,
Октябрь чачкан нур менен
Обого созгон колу бир.
Жаралган кезден жаны бир,
Бөлүшүп жеген наны бир.
Партия берген багы бир
Мактанчым, менин казагым!

Өзгөртүп мекен өрүшүн
Эмгектен алган женишин.
Сеники эмес, бир гана
Менин да болот женишим.
Колунан Ленин атанын
Космоско жеткен атагың,
Сеники эмес бир гана
Менин да болот атагым
Меймандос калкым казагым.

Таалайын болуп өтө кен
Тамылжый берсин бешенен.
Кен пейил кемпир, чалдарын
Өз атам менин өз энем.
Шат күлкү, сайран, эмгекте
Жыргабай сенсиз жеке мен.
Кут кетпес кыргыз үйүнөн
Сен үчүн бокал көтөрөм!

ОСМОНКУЛ АГАМА

Мисалга албайм башкасын...
Мен болсом кашан жазма акын.
Он сап ыр жазсам ойлонуп
Көбөйө түшөт ак чачым.
Укмуш ээ төкмө акындар
Уйкаштын ачып капкасын,
Уютуп элдин көңүлүн
Урдурган жорго чапмасын.

Ошонун бирөө Осокем
Опол тоодой улуу адам.
Шаркыратма сакалын
Салаасы менен сылаган.
Ой менен ойду ширетип,
Сөз менен сөздү кынаган.
Канаттуу ырлар оозунан
Каркыра болуп чубаган.

Мөндүрлөп төгүп кээ бирде
Моокумун элдин кандырган.
Нөшөрлөп төгүп кээ бирде
Кыш чилдесин жай кылган.
Ак жаан болуп алганда
Айтышканын маң кылган.
Жоргосун жалаң түз эмес
Жошултуп өрдө салдырган.

Ырчынын алпы Осмонкул
Ыр жандуу калктын баласы.
Тоо булбулу таншыган
Токтогул болсо агасы.
Жайык жердин торгою
Жамбыл экен тагасы.
Ал экөөнөн кем түшпөйт
Айтып кеткен санаты.

Бууруккан кезде термени
Бурганак кардай элеген.
Ыраагын жолдун кыскартып
Ыр-метр менен ченеген.
Сай күлүктүн өзү экен

Санына камчы жебеген.
Ыйлап туулбай Осокем
Ырдап туулган энеден.

Октябрь таңын көрбөстөн
Өмүрү чөгүп арманга,
Өтүптүр далай ырчылар
Окшотуп кургак сайларга.
Осокем жашап армансыз
Кат таанып калды карганда.
Пушкиндей болмок кайран чал
Бизге окшоп билим алганда.

Тоюнда бүгүн сый алып
Толгон эл келди кубанып.
Жүрөгү сокпой калса да
Жыл сайын бирден куралып.
Жаш чагы жатат уланып.
Партия, кыргыз барында
Сексен чыккан Осомду
Жүзгө да алат чыгарып.

ЧЫҢГЫЗ ЖАНА МЕН

— Чыңгыз, кайда?
— Москва, Берлин, Лондондо.
— Эмнеге кетти?
Бир маанилүү маселе болгон го.
— Байдылда кайда?
— Мал жайылган тоолордо.
— Эмнеге кетти?
— Туз берип жүрөт койлорго.

Чыңгыз кайда?
— Прага, Париж, Римде.
— Эмнеге кетти?
— Эл аралык адабияттын
Абалын билүүгө.
— Байдылда кайда?
— Таластагы үйүндө.
— Эмнеге кетти?
— Тамеки үзүүгө,
Апийим тилүүгө.

Чынгыз кайда?

— Джакарта, Каир, Алжирде.
Америкага барат кай бирде.

— Эмнеге кетти?

— Эл менен жолугушат

Ар күндө...

Жакшы жазуучу менен

Жалпы элдик жан бирге.

Байдылда кайда?

— Бүгүн Ташкенде.

Эртең барат Баткенге.

— Эмнеге кетти?

— Суу сактагыч курушат

Суу жетпеген какжерге.

— Чынгыз кайда?

— Варшавада, Багдатта.

Чакырган эл көп ар жакта...

— Азамат экен!

— Азаматтыгы

Адабияттык салмакта.

— А Байдылда кай жакта

— Алма терип жүрөт чарбакта.

Жакында кызылча казышып

Пахта теримге бармакта.

— Чынгыз кайсы кызматта?

— Сырттагы кызматты аткарат.

— Байдылда кайсы кызматта?

— Үй тиричилигин...

Чарбаны башкарат.

Чынгыз дүйнөнү кыдырат

Кыргызга сыймык жыйнайт деп.

Байдылда тоодо олтурат

Тоолорумду кыйбайм деп

Тоо жылмайынча

Жылбайм деп.

Чынгызды кыргыз көтөрдү.

Кыргызды Чынгыз көтөрдү.

Бириктирип

Советтик турмуш көтөрдү.

Жакшы тилек, жакшы сөз

Кут кылсын ушул экөөнү.

— Байдылда деле көп элге

Барганды жаман дебестир,

Акындардай ыр жазат

Болбосо дагы эн өткүр.

Алыска чыкпай жүргөнүнө

Айрым бир нерсе себептир?

— А мүмкүн...

Чынгыз сыртта жүрсө

Айылга да киши керектир...

ЖОКТУГУБУЗ БИЛИНБЕС

Түшүнбөдүм эмнеликтен экөөбүз,

Кээ бир кезде жаман, жакшы дешебиз.

Билгин курбум, мин жашаган киши жок,

Бул дүйнөдөн бир өтөрүн өтөбүз.

Калар артта, кадырлашып сыйлашуу,

Калар артта катарлашып бир басуу.

Тируулүктө канча болсо сыйлашуу,

Өлгөндө да шончо болор ыйлашуу.

Ажал келер уурулардай сыр айтпай,

Биз кетербиз, бирок калат турак жай.

Турак жайга тутка болот балабыз,

Карангы үйдү жарык кылган чырактай.

Артыбызда өрнөк калса түнүлбөс...

Балдар менен тирүү жашаар тирүү кез.

Акыл-насаат сөзүбүздү эскерсе,

Анда биздин жоктугубуз билинбес.

ТООЛОР МЕНИН ЫРЫСКЫМ

Ууз ойлуу уланымын чыгыштын,

Улар учкан тоолор менин ырыскым.

Ошол тоону оюп туруп аскасын,

Жаштагымды, жалынымды уюттум.

Зоолор менин төшөк менен жаздыгым,
Жатсын анда жалыным да, жаштыгым.
Алар мөгдөп азайганда кубаты,
Жалын берээр кээ бир жазган жакшы ырым.

Мен жөнөкөй эл ичинде бир адам,
Көктөн эмес, жерден таалай сураган.
Атак-данкым бийик болсун, болбосун,
Бийик жерге төрөлгөнгө кубанам.

Ууз ойлуу уланымын чыгыштын,
Улар учкан тоолор менин ырыскым.
Ырыскымдан ыраак кетип данк издеп,
Жүргүм келбейт ары жагында булуттун.

АТ ЖАНА ЖУБАН

Жактырдыбы күлүктүгүн, кашкасын,
Өз баасынан ашык берип акчасын,
Биздин Шамбет сатып алды кызыгып,
Боронбайдын минип жүргөн кашка атын.

Бирдей чуркап жакын менен алыска,
Күрөн кашка чыкты далай чабышта.
Эл сөз кылса «Боронбайдын аты» деп,
Шамбет дароо ыза болот аны укса.

Жактырбады акыл-эсин, жамалын,
Ал дегенде унут таштап тамагын,
Бойдок Медер алып алды кызыгып,
Элчибектин ажырашкан аялын.

Келин бышык баскан турган ишинен,
Бирок Медер бир жери бар мүчүгөн.
Эл сөз кылса «Элчибектин жары» деп,
Капаланып сыза берет ичинен.

Кээде Шамбет ачка кылса кашканы,
Кашка күлүк ээсин ойлойт баштагы.
Кээде Медер кекээрлесе аялын,
Эске түшөт биринчи эри, жаш чагы.

Шамбет, Медер сызса сызсын ичинен!
Ат, жубанда айып жогун түшүнөм.
Мурунку ээсин, мурунку эрин ойлобос,
Азаматтар аз чыгат бейм ичи кен?..

САКАЛ ЖӨНҮНДӨ СӨЗ

Акылын аз, бирок байсын сакалга,
Күч кетирип күндө кырсаң жатарда,
Жаз айында кырын жапкан арпадай
Жайнап чыгат тура калсан азанда.

Жаратылыш саран го дейм тырышкан,
Алдап сага акыл берген муруттан?..
Мага болсо беш тал кылды сербейтип,
Сакал бербей көсөө кылып куруткан.

Менин ээгим ээк болбой жер болсо,
Бак-шагы жок такыр келген адырлуу,
Такыр жерден кен чөп чыгат дечү эле,
Ээгим анда болмок экен кадырлуу.

Сага бүткөн коюу сакал сапсайган,
Сакал эмес бүт карагай болгондо,
Көрк үстүнө көрк кошулмак экен ээ,
Тигил биздин аз токойлуу тоолорго.

Турмуш жолу бир-бирине тескери,
Кээде өзүмө, кээде сага күлөмүн.
Сен сакалды жогото албай жүдөдүн,
Мен сакалды көбөйтө албай жүрөмүн.

НУРА ТООНУН ЧОКУСУНДА

Мен турдум Нура тоонун чокусунда
Менсинген темир текөөр кыраанга окшоп.
Булуттар көчүп жүрдү тегеректеп
Бал ачып «бакыт берчү» цыганга окшоп.

Булутту жастык кылып жастандым да
Кынкайдым бийик тоодон бийик болуп.

Эркелеп тууган жерге, туу чокуга
Кыялым чимирилди ийик болуп.

«Нура» деп ат койду экен эмнеликтен?
А мүмкүн күн биринчи тийгендиктен —
«Нур» деген нурлуу сөзгө «А»ны кошуп
«Нура» деп аташкандыр сүйгөндүктөн.

Чокудан, алаканга салган сымак
Таластын даана көрдүм баш, аягын.
Эрдигин көз алдыма элестеттим
Байыркы баатыр, жоокер аталардын.

Ким билсин, канча кылым жашаганын
Бир билсе билген чыгар аталарым,
Бул чоку капкачанкы карт болсо да
Буга мен чыккан сайын жашарамын.

ЖАНАР ТОО БОЛУП ЖАНАЛЫК

Айсыз түн жолтоо болот дейт
Ашыктар сайран курганда.
Ай нуру мага не керек
Алтыным өзүн турганда.

Карасаң учкул мезгилди
Канаттуу куштан ылдам да.
Калалык көрүп кызыгын
Кайрылбас ушул түн кайра.

Күн бүркөк жолтоо болот дейт
Кыз, жигит сайран курганда.
Күн нуру мага не керек
Күмүшүм өзүн турганда.

Таалайлуу жаштар экенбиз
Таранып өстүк гүл жайда.
Таталык таттуу жемишин
Табылбас ушул күн кайра.

Жабылбай жүргүн жан эркем
Жаш өмүр өтсүн жыргалда.

Жанар тоо болуп жаналык
Бир жолу эмес миң кайра.

ТҮНКҮ ЖОЛДО

Айсыз түн. Сага аттандым
Айылын тоодо, алыс жер.
Ай нуру болуп жолума
Алтыным өзүн жарык бер.

Капчыгай черден өтөрдө
Кабылдым кара нөшөргө.
Күлүгүм чалпоо, жол тайгак
Кулайм деп чоочуым өзөнгө.

Коркунуч бийлеп боюмду
Көзүмдөн учат жайык жер.
Көрүнбөй барат айланам
Компасым өзүн багыт бер.

Ашыгым селки сен үчүн
Айлык жол жүрсөм талбасмын.
Айылын Марска консо да
Акыры таппай калбасмын.

Жакадан бозой келет деп
Жаталбай уйкуң качкандыр.
Жүрөмүн жолдо кыйналып
Жүрөгүн сезип жаткандыр.

Чыпкалап нөшөр куйса да
Чын сүйүүм жанат шам болуп.
Түн бою сага жетпесем
Таң менен барам таң болуп.

ЖАРАШПАС

Көк шибер ойлоп ак карды
Көчөдө каалап басканды,
Сакалды күндө кырынып
Сайрандап жүрчү чак калды.

Кыйланы сүйүп маш болгон
Кыялым бирок жаш бойдон.
Калтардай не бир селкини
Кармагым келет шап колдон.

Ойнулдун тени бүтө элек
От жаны мени күтө элек,
Жүзүмдө бырыш болсо да
Жүрөккө бырыш түшө элек.

Көйнөгү көрктүү сулууга
Көнүлүм дале үмүткөр.
Улгайтып жатат аргасыз
Өзүмдөн кичүү жигиттер.

Кылтындайт курган кабак, каш
Көбөйүп бирок барат жаш.
Инилер сүйгөн кызга эми
Ырсактап турсам жарашпас.

ШУМКАР УЯ

Асканын падышасын көрсөң мына
Абалтан данкы бийик шумкар уя.
Айтылуу Семетейдин ак шумкары
Бир кезде канат күүлөп жаткан тура.

Эстесек далай заман андан бери
Жок болду кайра артына имерилбей.
Бул аска дале турат, дале жап-жаш
Кыргыздын өлбөс өчпөс жүрөгүндөй.

Мына эми уясы бар, шумкары жок
Бир гана сактап калган жаңырыгын.
Эзелки шумкар ээси баатырды эстеп
Эрксизден түтөй түштү каңырыгым.

ЫРЫМДЫ СҮЙ

Карындаш, менин сенден суранарым,
Канча деп жаш эсебин сурабагын.

Отуздан оодум дешке оозум барбайт,
Жыйырмага чыктым дештен уяламын.

Атайлап китебимди белектедим
Агай деп көпкө чейин жөнөтпөдүн.
Качанкы как баш го деп ойлосон да
Жылгындай жигит кезим элестедин.

Китепте бул турмуштан алгандарым,
Сындагын жакшы жагын, жалган жагын.
Кааласаң мени сүйбөй ырымды сүй
Какшыктап катырбасын алган жарым.

АКЫН БАЙКУШ ЖҮДӨЙТ ЭКЕН

оюн, чыны аралаш

Түн күзөп акындар ыр жазат экен,
Түйшүктөн мээси чарчап катат экен.
Дүкөндөн түрлүү буюм алабыз деп
Түш көрүп аялдары жатат экен.

Акындар ойлой берип тажайт экен.
Танга маал татты уйкуну самайт экен.
Эбиреп эртең менен аялдары
Канча деп ыр саптарын санайт экен.

Жакшы акын ыр өмүрүн тилейт экен.
Жакшы аял ал тилегин сүрөйт экен.
Жаманы көйнөктөрүм көп болсо деп
Аз жазса ачуу тилин бүлөйт экен.
Ошентип акын байкуш жүдөйт экен.

ДАНИЯРДЫН ЫРЫ

Ала-Тоо көркү малда бар,
Асмандын көркү Айда бар.
Айга окшоп мага нур чачар
Асылкеч селки кайда бар?

Булбулдун көркү үндө бар,
Бүт аалам көркү Күндө бар.

Күнгө окшоп күндө жылытар
Күйүмдүү селки кимде бар?

Кыдырып кыштак Шекерди,
Кыздардан көрдүм неченди.
Кыз деген кыз да... не кылсын
Кычырак буттуу төкөрдү.

Кептери наздуу, шекерлүү
Келинден көрдүм неченди.
Дартымды кенен айталбай
Тамшанып жүрүп өтөмбү.

Кагылам Совет мекеним,
Кан берип карзың өтөдүм.
Жалгыздык жанга батса да...
Жабыкпайт жоокер төкөрүң!

АЯЛ, АЯЛ

Жалаң жакшы, жаманы жок аялдын,
Жан жыргалы, жароокери адамдын.
Турмуш көркү, дүнүйөнүн туткасы
Үйдүн куту, апакеи баландын.

Жаман дебей, жакшы дедим барысын,
Акыйкаттап айтпайт тебе калысын.
Кетирсе да бир ката эмес, мин ката
Кекээрлебей кечирип кой анысын.

Аял, аял..., айтар сөзүм менин мин,
Сенсиз секунд жашай албайт көрүндүм.
Элжиретип эркелеген назына
Эркек болбой, таш болсом да эрирмин.

Өлүм парс го өкүмүнө көнөрмүн,
Кез жеткенде келбес жайга жөнөрмүн.
Ошондо да жыйып соңку күчүмдү
Аял сени бир жалт карап өлөрмүн!

КАРАП КОЮП ТИМ БОЛОМ

Кай бир кезде жигит болуп чиренген,
Көнүлүмдө көп кыздарды сүйөм мен.
Бирок, аздап мокой берет экенсиң
Бир кездеги курчтугундан бүлөнгөн.
Бет алдымдан перизаттар жолукса
Карттыгымды билеби деп иренден,
Алдыртадан карап коюп тим болом
Мергенге окшоп дүрмөттөрү түгөнгөн.

СООРОНБАЙ ЖУСУЕВГЕ

Билишпеген, көрүшпөгөн кезекте
Бирге барып Москвадан окудук.
Катар жатып жатакана төшөктө,
Кострюль жууп, борщ кайнаттык кошулуп,
Ыраспы?

Кызматчыбыз. Чөнтөгүбүз түптөлүп,
Улуу-кичүү урмат кылып ызаттап,
«Ала-Тоодо» дагы бирге иштедик
Сен бир стол, мен бир стол кучактап,
Ыраспы?

Кары-жашка консультантпыз бул кезде,
Жазып келген чыгармасын текшерип.
Дагы бирбиз, бир иштейбиз күн кечке,
Арабага чеккен кош ат кейиптенип,
Ыраспы?

Ортобузду ким желимдеп таштады,
Ордубузду алмаштырбай башкага.
Ээрчий чыгат атабыздын аттары,
Эл ичинде, жыйналышта, басмада,
Ыраспы?

Арбын жазбай алаксыдым беш жылы,
Атыбызды алыстатар бекен деп.
Сынчы жолдош көңүлгө албай көп муну,
Салды кайра, мурункудан бекемдеп,
Ыраспы?

Энекебиз бирин-бири көрбөгөн,
Жер боюнча мен Таластан, сен Оштон,
Такыр сенден бөлүнө албай өндөнөм,
Же окшошпу бала кезде чолок тон?..
Ойлонуп көрчү!

Биз кыргызбыз, берекелүү элденбиз,
Конок жерде койдун башын аласын.
Неге мынча чырмалышып келгенбиз,
«Ит көйнөктү» мурун жырткан баласын
Түшүнтүп берчи?

Өмүр сүрүп, өтөт жашоо күнүбүз,
Сен карыйсың, мен да карып эскирем.
Сактап жүрүп мурун өлсөк кимибиз
Көргө дагы бир коёбу деп жүрөм...
Макулсунбу?

Шашылыш жок, өлөлүкчү кечинен
Жашоо кызык, жамандыкты айтпай жүр.
Ортодогу жолдоштукту бекиген
Көзүндөгү көз айнектей барктай бил.
Акын курбу!

КУБАНДЫМ ӨЗҮМ АЛГАНДАЙ

Кыргыйдай мүчөң келишкен
Кыз элең жүрөк эриткен.
Боз улан кезде жүрчү элем
Болсо деп менин периштем.

Балбылдап жанган тандагы
Бакытым элең андагы.
Коюнун мамык, гүл жыттуу
Көк конуш элең жайдагы.

Калганда кокус кез келип
Карегин кетет өзгөрүп.
Калыңга сатып ата, энең
Каалаган ойго жетпедик.

Илебин индус чайы эле
Кылыгың кымбат шайы эле.

Кыйла жыл өтүп кетсе да
Кылчактап карайм дагы эле.

Азыркы шартка көнө элек
Атанды ичтен жемелеп,
Аёочу элем ичимден
Алганы кандай неме деп.

Кечээги сүйүү сайран жай
Кетсе да кайра айланбай.
Курдашың эстүү жан экен,
Кубандым өзүм алгандай.

КЫЗДАР ЖАНА КӨЙНӨКТӨР

Көк көйнөк, кызыл көйнөк, жашыл көйнөк
Бардыгы махаббатка жакын көйнөк
Бардыгы кир чалбаган асыл көйнөк.
Жүрөктү чытыраткан сүйүүм менен
Жакасын жыттасам дейм жаным дегдеп.

Кыздардын мүчөсүнө кыналышып,
Кыздар да ого бетер сыналышып,
Келатса кең көчөдө күлкү төгүп
Назданып сыланышып, буралышып,
Мына кызык...
Өзүмдөн өзүм эле турам ысып.

Шайы көйнөк, сайма көйнөк, сары көйнөк
Бардыгы кусалыкка дары көйнөк.
Келатса карлыгачтар кийинишип
Көрсөм да көргүм келип дагы дегдеп,
Дартымды дары суудан айыктырып
Өзүмдү врач болуп өзүм эмдеп
Жүргөнсүйм «Жети-Өгүздүн» сайын өрдөп.

Эх, чиркин! Жаштык улуу, жаштык сулуу
Өмүргө мүрөк суусун тамызат ээ!..
Эх, чиркин! Жаштык тулпар, жаштык шумкар
Талыкпай мезгил менен жарышат ээ!..

Мен көргөн түрлүү көйнөк эскиришип
Туш келди көмүс жерде калышат ээ!..
Мен көргөн сулуу кыздар бир кездерде
Чын эле кемпир болуп карышат ээ!..

ОТ КОЙГУН МАХАББАТТЫН МИЛТЕСИНЕ

Жыттасам жыпар мончок илебинден
Жылдызым учуп чыгат жүрөгүмөн.
Күндүзү Күнүм болсоң, түнкүсүн Ай
Экөө тең өзүн го деп жүрөмүн мен.

Бакытым сенин чолпон көздөрүндө
Байлыгым сенин наздуу сөздөрүндө.
Жүз жылдык ырахатты алгансыймын
Жүзүндөн бир нур чачып өткөнүндө.

Ак куунун моюнуна окшоп салааларын
Жиресе чачтарыңдын араларын
Тап-такыр эрип эле кетким келет
Тапшырып жан дүйнөмдүн сага баарын.

Эмесе жаным бирге жаркын жазым
Жаштык кез алмаз болуп жалтылдасын.
От койгун махаббаттын милтесине
Чагылган жарк-журк этип чартылдасын.

АЛТЫ АЯЛДЫН АЗАБЫ

Картайып кетип барамын
Канча деп алган аялым,
Бухгалтер менен олтуруп
Бир күнү кечке санадым.

Үйлөнгөн мезгил стажым
Үч жылдан аран өтүптүр.
Алганым жубан, кыз болуп
Алтынга зорго жетиптир.

Биринчи жарым Бүбүкан
Бийик эле өзүмдөн.
Диванга чыгып өпкөнүм
Түк кетээр эмес эсимден.

Тартыша кетсек бир күнү
«Тамам, — деп, — сендей мин эрди»,

Үтүрөйүп жолотпой
Үйүмдөн кууп жиберди.

Келеке кылды мени көп,
Кекенем кээде сени деп.
Башымды сүйбөй Бүкөшүм
Байлыгым сүйгөн көрүнөт

Экинчи жарым Бурулкан
Спортто жүргөн мурунтан.
Көтөрүп жерге бир чапчу
Кожоюнсунуп жулунсам.

Аялга алым жетпейт деп,
Арданып далай өтчү күн.
Капталы менен койгондо
Камгактай ыргып кетчүмүн.

Үчүнчү жарым Тойбүбү
Үч-төрт ай бирге туруштум.
Жак деген жагын бербеген
Кыйыгы болчу кыйыктын.

Көрүксүз эле тутанып
Көздөрү турчу кызарып.
Бээжайланса уу тили
Беш метр кетчү узарып.

Төртүнчү жарым Төрөкан
Мен үчүн отоо чөпкө тен.
Белгилүү кыял-жоругун
Безгегим кармайт эстесем...

Ызатташып сүйүшпөй,
Ыркыбыз кетти бирикпей.
Ошондон тартып ортодо
Отубуз калды күйүшпөй.

Бешинчи жарым Алмакан
Ардактап жүрсөм ар качан,
Жетиштүү калын бербейт деп
Жетелеп кетти кайнатам.

Кош-коштоп аял алам деп,
Кол жууду болдум үй-жайдан.
Көчөдө калдым мен байкуш
Корозчо болбой курган жан.

Жанылып бир топ тагдырдын
«Жазганын көрдүм чекеме».
Баа берип көрсөм, мен деле
Башы жок эркек экем ээ!..

КАЛА БЕРДИ

Ал мени итсин деди.
— Итмин — дедим...
Тек гана терикпестен күлүп туруп.
Не кылам жаман айтып жаакташып
Мен анын ит экенин билип туруп.

Ал мени эшек деди,
— Ооба — дедим.
Болбосо шылдыңдоого жетет тилим...
Не кылам ажылдашып, кажылдашып
Мен анын билип туруп эшектигин.

Ал мага албууттанып жана берди
Сөздөрү жийиркентип кара жерди.
Ролун эки айбандын бир аткарып
Артымдан ээрчий басып кала берди.

БИР «КУУДУЛГА»

Куйкум сөзү күйбөгөндү күйдүргөн,
Кулк-мүнөзү сүйбөгөндү сүйдүргөн,
Кайран Мидин, кайран гана Райкан
Куудул эле күлбөгөндү күлдүргөн.

Көргөн, билген жоруктарын айттырдык,
Көп сөздөрүн көөнүбүзгө жат кылдык.
Кээ бир кезде бет арчуну белендеп
Көзүбүздөн жаш чыкканча каткырдык.

Байкап көрсөм сен алардын күкүмү,
Маныз сөзгө чыгарасын күчүнү.
Курап айткан куудулдугун курусун
Мостойтосун күлүп жаткан кишини.

Куйручуктан ашкан куудул ким болмок?..
Сени көрсө дөөпөрөс деп тим болмок.
Шаршен келип сабак берип окутса
Сага дайым «2» койбой «1» коймок!

МАС МЕНЕН ТОРПОК

Аралаш агы менен кызылынан
Ал ичти ичкен сайын кызып улам.
Үйүм деп уй сарайга кирип барып,
Уктады тарс жыгылып узунунан.

Кайран эр кайдан билсин түн экенин,
Сезбеди өлү экенин, тири экенин.
Ачкыл жыт чыккан жакка мурдун тосуп,
Агызды кашка торпок шилекейин.

Каптагы силос го деп чачын көрүп,
Торпокен токтоп турбай жакын келип,
Муйтуйган учу тукул мүйүз менен
Оонатты ары итерип, бери итерип.

Кызыткан «Кырк жылкысы» кырдан ашып,
Башынан магдыраткан уйку качып,
«Ой катын, түрткүлөбөй ары жат» — деп
Бир кезде мас ойгонду көзүн ачып.

Караса эки жагын эсин жыйып,
Калыптыр мандайында торпок туруп.
«Сен жей турган мен силос эмесмин» — деп
Сендиректеп сарайдан кетти чыгып.

Эртеси бүт көгала бүткөн бою,
Эргулун мына ушуну көрмөк экен.
Багына торпок сүзүп аман калды
Шаа мүйүз өгүз челсе өлмөк экен.

ТЕРМЕЛЕР

АЯЛДАР ЖӨНҮНДӨ

Тең болуп бизге жаралган
Термемдин башы аялдан.
Баш кошуп бирге келатат
Байыркы атам замандан
Энебиз болуп бакканын
Төрөйм деп азап тартканын
Далилдейт тарых далайдан.
Дүйнөнү алгач көргөзүп
Түн күзөп бешик терметип
Сактаган эчен ажалдан.
Жарыбыз болуп сүйүшүп,
Жамандык кезде күйүшүп
Жүрөктөн жакын жай алган,
Эмчегин берген эненди,
Алган жар, асыл жененди
Кур койбой сыйдан, саламдан,
Эси бар эркек аттуулар
Чыгарбай жүргүн санаандан.

Ырысы көлдөй чалкыган
Урматтуу эне, эжелер,
Жыйырманчы кылым тушунда
Жылдызга жетти төбөнөр.
Ырыйымсыз заманда
Ырасын айтсам мен эгер,
Эгиздеп уул туусан да
Эркектен төмөн эленер.
Эненин ыйы угулат
Эскерсем эски заманды.
Эркекти гана адам деп
Эсепке кошпой аялды,
Кырчындай не бир кыз-келин
Кыйналып торго камалды.
Каныкей, Жаныл, Сайкалдар
Калп, чынбы, билбейм аларды,
Эркекке бир аз тең болуп
Эркиндик жолун таба алды.

Башкасы жетпей тендикке
Өмүрү өтүп кордукта
Өлгөндө гана жай алды.

Телмиртип колго тийбестен
Тендигин орго басылып,
Кубарган булут артына
Хрусталь күлкүн жашынып,
Токол, күн болсон илгери
Бапыйган байга баш уруп.
Жанар тоо сымак бул кезде
Жарыкка чыктын атылып.

Өркүндөп өскөн убагын
Өткөндөн алып өчүндү.
Түнөргөн чакты төшкө тээп
Түбөлүк тушоон чечилди.
Кылымдар чөккөн көңүлүн
Кызыл гүл болуп жетилди.
Азыркы кезде аяштар
Ай-аалам укту сөзүндү.
Бутунар тийген жерлерде
Буруксуп гүлдөр жайнаган.
Колунар тийген жерлерде
Курулуш бүттү сандаган.
Эркектен артта калбастан
Эмгекте иштеп талбастан,
Анча-мынча эркекти
Ар кесип жактан арданткан,
Аялдар чыктын кайратман.
Ээрчишип дайым силерге
Орундап тилек, оюбуз,
Ракет минип ышкыртып
Космоско жетти колубуз.
Уламдан улам бийикке
Узарды сунган колубуз.
Бир жүрсөк дайым силерге
Билинбейт ачка, тогубуз.
Эркелеп койгон назынар
Эркектер үчүн чоң ырыс.

Ардагы болуп ардактын
Атагын учту көкөлөп.

Турмуштун тутка, көркү деп
Турабыз дайым бөпөлөп.
Бирок да кээ бир аяш бар
Билимсиз өскөн эселек,
«Уруят» дешип унчуксан
Уу тилин жанып өтө көп,
Мурунтук тагып мурдуна
Күйөөсүн жүрөт жетелеп.
Акылсыз андай аяштар
Ашыра оозун желдентип,
Жети апасынын тендигин
Жеке эле ага бергенсип,
Октябрь ачкан бак-таалай
Онойдук менен келгенсип,
Эгишкен эчен душманды
Эркексиз өзү женгенсип
Көп жылдар өткөн кемтикти
Көздөрү бүгүн көргөнсүп,
«Чолок» — деп жоокер күйөөсүн
Чойтондоп коёт эрдемсип.

Апыртма кээ бир аяш бар
Ак жерден жокту, барды айтып,
Бакпайт деп сени атакен
Балдарын сөзгө алдантип,
Кийимин өзү алпберип
Отунун өзү жаргансып,
Тамагын өзү даярдап
Табышкер болуп калгансып,
Бардыгын өзүм туудум деп
Баласын ата чангансып,
Үй, жайды курган күйөөсүн
Үшкүртүп кээде тангалтып,
Күйбөгөн жерин күйгүзөт
Күлгө оонап төрөп алгансып.
Эринин баркын кетирип
Эрте-кеч элге жамандайт.
Эки эли тили жай албайт.
Бирок эриндей эрди табалбайт.
Келжирек аяш өзүнүн
Кем акылдыгын баяндайт.
Жамгыры жаап иелек
Булуттуу түндөй түнөрөт.

Баламды өзүм бактым деп
Бардыгын өзүм таптым деп
Чиренгенден чиренет.
Алды-кийнин ойлобой
Ак жеринен күнөөлөп,
Айран-сүт ичкен күйөөсүн
Аракеч кылып жиберет.

Көпкүлөн кээ бир аяш бар
Көзүнө жанды илбеген.
Тенсинбей жерде адамды
Тең санайт өзүн күн менен.
Он ооз сөздүн жарымын
Орусча тантып сүйлөгөн.
Макарон менен лапшанын
Маанисин толук билбеген.
Обу жок кээде иш кылат
Ойлонсон түшкө кирбеген.

Момпосуй сүйгөн балдардай
Моданы билет катыра.
Жарым ай кылып тегиздеп
Жакшы эле карайт кашына.
Бирок көчөдө жүргөн элдерге
Көрүнсөм дейби татына.
Ороп туруп чачына
Стакан коёт башына.
Чачырайт мээси деп корком
Чалынса жолдун ташына.

Жел көйрөн кээ бир аяш бар
Жетсем дейт сулуу чырайга,
Жетишпей калат сүйкөнсө
Жети кил упа бир айга.
Бет жагы аппак, мойну кир
Жубайбы, жууйбу бир айда.
Эмне үчүн эрдим түйрүк деп
Эрте кеч түшүп убайга,
Айыпты коёт акыры
Апасы менен кудайга.

Таарынат дайым дагы эле
Табигат берген мүчөгө.

Балкайган эгиз «алмасын»
Байкасан кебез бүт эле.
Өрөскөөл андай ишине
Өзү да кээде уялат.
Жашылдап көйнөк тиктирип
Жакшы эле киет мудаалап.
Турпатым элге жаксын деп
Түз жерден басат кыялап.
Жаман жери бир гана
Жалпайбай соорум жүрсүн деп
Жасалма куйрук чыгарат.
Мүчөсү сонун экен деп
Бир көргөн жигит кубанат.

Мунусу кызык баарынан
Бут кийим киет тарынан.
Манчалары кысылат
Баскан сайын дагы улам.
Аяп да кээде кетесин
Аксайт деп кайсы жагынан.
Кененин кийсе болбойбу
Аша кечпей жанынан.

Урушчаак кээ бир аяш бар
Үйүнүн кутун кетирген.
Таап берген эринин
Таалайына эсирген.
Ариясы баштаса
Ажырап акыл сезимден,
Жалтактап качып туш-тушка
Жаш балдары бекинген.
Чарк-чурк эткен кадимки
Чакчыгайдай мүнөзү.
Кожоюнсунуп кез-кезде
Коржондоп койсо күйөөсү,
Жок кылып муну тынам деп
Жок болсо деле күнөөсү,
Баласын кармап бетине
Баатырсынып бир өзү.
Кыйраткансып кыйкырып
Кызматын көздөй жүгүрөт.
Кокуй күн андай кылба деп
Кошунасы бүлүнөт.

Кой, айга моюн бербестен
Кош этегин түрүнөт.
Күйүткө түшүп ак жерден
Анан күйөөсү иштен сүрүлөт.
Балдарын жөндөп багалбай
Эси жок аяш, чарылдак
Эскисин кайра кийинет.
Бардыгын тапкан атанын
Баркы ошондо билинет.

Билимсиз кээ бир аяш бар
Билимдүүсүнүп чокчоёт.
Акын Мидин айткандай
Калпты чынды сокмолоп,
Ар түрдүү тармак боюнча
Анча-мынча кеп чоёт.
Тантырап көбүн калп айтып
Тарыхка барып токтолот.
Жамгырчиновду¹ химик деп
Жанталашып талашса
Жай жаткан күлкүн козголот.
Улутун ким деп сурасан
Кегетилик Тынай деп
Кебелбей туруп мостоёт.
Социализм деп коюп
Саясат сөздөн жүргүзөт.
Татарстан борбору
Таллин деп ичти күйгүзөт.
Ат-Башы ГЭСи Ошто деп
Аргасыз жерден күлгүзөт.
Окубайбы, окуйбу
Көчөдө дайым басканда
Колунан түшпөйт бир китеп.

Ыпылас кээ бир аяш бар
Үйүнүн ичи самандай.
Жипкире түшөт көңүлүн
Жытына даап баралбай.
Жамынып жаткан шейшебин
Бир айда бир жууп алалбай,

¹ Жамгырчинов — тарых илимдеринин доктору

Баласын көрсөн ботала
Жакасы жүрөт агарбай.
Табышып бер дейт күйөөсүн
Тарагын издеп табалбай.
Көчөдө жүрсө андайдын
Көрүнүшү маралдай.
Көпкөнү анын курусун
Көп билбейт үйдүн жумушун
Конокко келген адамдай.

Араккеч кээ бир аяш бар
Айткан сөзү дың бузган.
Тандап туруп жыргалды
Тапкансып кенен турмуштан,
Шарап менен аракты
Закускасыз шынгыткан.
Мас болуп алган кезинде
Баласын топтой ыргыткан.
Айланып башы аракка
Карабай казан-аякка,
Байкабай горшок экен деп
Баласын тосот табакка.
Ун элеп, камыр жууруса
Ушунусу тамаша.
Сулк жатат кеспей кесмесин
Супара менен жанаша.
Кийимди чечип жаткыр деп
Күйөөсүн жумшайт балача.
Көйнөгүн кийип тескери
«Көк моюн» издеп эртеси
Көчөгө чыгат тан ата.

Ачылган гүлдөй жайдагы
Аял го эрдин ардагы.
Ардагы алжып көчөдө
Кетире берсе айланды,
Көйнөгү өйдө түрүлүп
Көпчүлүктүн көзүнчө
Көрүнүп жатса сандары,
Ардагым деген эркекте
Абийир калсын кайдагы...

Ичи тар ач көз аяш бар
Ийнесин кыйбас кишиге.
Меники болсо деп коюп
Тигиле карап тикие.
Карегин кадап сук артат
Бирөөнүн алтын тишине.
Арбын дүйнө, көп акча
Ар дайым кирет түшүнө.
Бербесем, алсам элден дейт
Кабагын карыш түшүрө.
Кара таруу айланбайт
Баласы баткан ичине.

Кийими кат-кат болсо да
Килемге үйү толсо да,
Керектүүнүн барысын
Кемитпей алып койсо да,
Дүкөнчү болгон жарына
Тиртийген көзүн каратып,
Арыктап кеттин жаным деп
Аямыш болуп жаны ачып
Арамдан тапкан буюмун
Алмак-салмак санашып,
Эми башкасын алып бергин деп
Ман кылып башын жадатып,
Азгырып жүрүп акыры
Алганын тынат каматып.

Барк албас кээ бир аяш бар
Бакубат турат мартсынат.
Колунда тапкан акчасын
Көрүнгөнгө зарп кылат.
Жасалгалап үй ичин
Жашабайт элче жакшылап.
Барктабай майда тыйынды
Баласына чачтырат.
Жарым күн карды ач болсо
Таанышынан карз сурап.
Жарыйсын качан жаман деп
Күйөөсүн карап акшыят.

Үнкүрдөй кылбай жакшы аял
Үйүнүн көркүн чыгарат.

Орду орду менен буюмун
Ойлонуп коёт мудаалап.
Аз, көппү болгон байлыгын
Жок кыла бербейт будалап.
Билгендерге дүнүйө
Бир тыйындан куралат.
Бирок ашкере зыкым болом деп
Атанып элге сугалак,
Бир тыйындын артынан
Кеткен да жаман кубалап.

Тар пейил кээ бир аяш бар
Тамагын ичкен кыйланын.
Тааныштар келсе үйүнө
Жакшылап билбейт сый жагын,
Кара нан менен сары чай
Кайышпай берет бул жагын.
Казан ас десе күйөөсү
Барбы дейт терген жыйганың.
Кайталап дагы сүйлөсө
Сары саман кылып ыйманын,
Орондоп турат полду тээп
Ороктой кылып тырмагын.

Сыпайы сылык жакшы адам
Аябайт сыйын башкадан.
Кошулушуп тен көрөт
Колунда барын сактаган.
Катаал кез өткөн илгерки
Калгандай өлүп ачкадан.
Ашкере пейлин тарытпа
Ат болуп бербейт аш саган.
Жанынан жарым сом чыкпай
Пейли тар аяш жүгүрөт
Меймандайм десе башка адам.

Ушакчы кээ бир аяш бар
Үй-үйгө кирип тынбастан,
Канырыш уккан сөзүнө
Калптарын кошуп бир батман,
Бөйрөктөн шыйрак чыгарып
Болбогон кепти ырбаткан.
Кас кылып ынак досторду

Калтырган сыйдан урматтан.
Кесиби жалан жамандык
Кенедей эмгек кылбастан,
Оймоктой болгон оозуна
Он тонна ушак бир баткан.

Тили тил эмес тикенек
Калп айткан сайын күчөнөт.
Баш-аягын айылдын
Элекке салат бүт элеп.
Укпай калган жан болсо
Уйга окшоп жээк, сүзөнөк,
Эртелеп ага жетсм деп
Эки буту талыса
Эмгектеп жөнөйт тизелеп.

Кызганчаак кээ бир аяш бар
Кыялы чатак желденме.
Кызматтан кийин күйөөсү
Кечигип үйгө келгенде,
Жети атасын таанытып,
Жүрдүн деп кайсы жерлерде,
Сурданып сурак жүргүзүп
Түн бою алат тергөөгө.

Күнөөсүз эри канетсин
Күчөнүп анча кетпе деп,
Ууланып ачуу тилине
Унчукпоону эп көрөт.
Кажылдап аяш ан сайын
Капталга, түртүп өпкөлөп,
Дөнгөчтөй тилсиз түгөнгүр
Төшөктөн тур деп чекчейет.
Кине таап болор болбостон
Кийимине чейин текшерет.
Коймаарек коңур эринен
Шектенет эле шектенет.
Иримчик болуп ичкени
Илдетке бөөдө тушугуп,
Ишенбейт мага жарым деп
Ичинен ойлоп сызылып,
Туруктуу тунук сүйүүсүн
Туш келди жакка учуруп,

Ак жүрсөм жакпайт экен деп
Күйөөсү кетет бузулуп.

Чоң бээжай деген аяш бар
Чогулган элди тараткан.
Короосун чууга толтуруп
Коншуларын жадаткан.
Өз энесин өнтөлөп
Кемчил кылбай тамактан,
Кайненесин желкелеп
Кайра тартпай сабаштан.
Шайтаны чындап келгенде
Көчөгө чыгып халатчан,
Жолуккан жанга акшыят
Жол менен өтүп бараткан.

Безбелдек болуп кеткенсип
Безилбейт бей маал убакта.
Жарым мүнөт эс алат
Жаагы талса бир азга.
Олбуй, солбуй чамынат
Ордунан кайра турат да.
Кантесин аяш кой десен
Каласын өзүн уятка.
Арылдап беттеп качырса
Овчарка калат быякта.

Болжурак кээ бир аяш бар
Боюн бакпай жүргөн көп.
Үзүлүп калган топчусун
Кадай албай ийрендеп,
Шылтоого шынаа тапканы ай
Эне, атамдын төрүндө
Эрке кыз болуп жүргөм деп.
Бир сындап койсо күйөөсү
Былтыркы сөзүн дагы айтат
Бышык деп сага тийгем деп.
Тигилүү кийим жок болсо,
Түгөнгүр кантип күн көрмөк...
Жаш кезден баарын иштеп көп
Жаш улгайып калганда
Аяштар кыйын болот үйрөнмөк.

Ылгабас кээ бир аяш бар
Ага ыйгарсак сөздүн калысын
Көп аялдар катары
Кийимдин алат барысын.
Үлпөткө кийип эскисин
Үйүндө киет жаңысын.
Баш аламан кийинсе
Жаныга кайдан жарысын.
Кембагал экен дедиртип
Келтирет элдин көзүнчө
Күйөөсүнүн намысын.
Акыл айтса алганы
Анчалык деле наалыбай,
Эскини кий деп эскидей
Жаныны кий деп, жаңыдай.
Туура эмес айтып жаткансып
Түшүнбөй аяш эрине
Тултундап жүрөт жарым ай.

Жыргал го чиркин жашчылык
Жигит, кыз көөнүн шат кылып,
Күлүндөп турса жаш келин
Күйөөсүн сыйлап наз кылып,
Табигат берген тартуу деп
Көргөн эл турат жактырып.
Кээ бир чиркин жашчылык
Бактынды матайт ташка уруп.
Балалуу, эрлүү аяшты
Байкоосуз жерден жазгырып,
Онтою келсе оп тартат
Өн тааныш менен бастырып.
Ошондой кээ бир аяш бар
Түз жолдон бутун шарт буруп,
Аягы суюк атанып
Бирок алганы аксынып,
Өлөйүн деп карганып
Өмүрүн жүрөт сап кылып.

Жашчылык ушул экен деп
Шыпырып нокто, жүгөнүн,
Эрте, кеч салып эсине
Элесин башка бирөөнүн,
Кутмандуу үйдү кубартып

Капалуу кылган түгөйүн,
Арзыбас жанга тепсеткен
Ак нике, төшөк түнөгүн,
Бузулган андай аяшка
Бир өлүм эмес, мин өлүм!

Эри жок кээ бир аяш бар
Эркинче ээн жашаган.
Эркиндик деген ушул деп
Өз билгенин жасаган.
Күнүмдүк сүйгөн кишисин
Күйөөмсүн деп атаган.
Боюна бүтсө кокустан
Божомолдоп бүшүркөп
Болду деп кайсы атадан...
Момунураак бирөөсүн
Бошотпой кармайт жакадан.

Көнүлүн куунак, шай кылып,
Көрүнгөн жерди жай кылып,
Балалуу, жарлуу эркекти
Бактысынан тайдырып,
Бүлүнбөс үйгө чыр салат
Бузуктук отун жандырып.
Жаш кези өтүп кеткенде
Карылык кууп жеткенде
Өткөнүн эстеп кайгырып,
Баладан, эрден бак айтпай,
Каргашалуу ал аяш
Калбаса болду кангырап.
Өмүргө адам бир келет
Өмүрдүн өзү — гүл демек.
Көрктөнтүп аны турууга
Сүйүүдөн бүткөн күн керек.
Эзилишкен эки жаш
Эл менен тоюн бирге жеп,
Күнүмдүк деп үйлөнбөй
Түбөлүк деп үйлөнөт.
Түбөлүктүү болгон соң
Дүйнөдө башка ким керек!?
Сыйлашып жыргал заманда
Аяштар сүйгөнүн менен гүлдөп өт.

Эми келин, кыз экөө эки эл деп
Кеп кылып жүрөт бирөөлөр.
Келинге кызды кошпосок
Апабыз бизди күнөөлөр.
Жынысы бир болгон сон
Бир көгөрүп, бир өнөр.
Эмесе жоболондуу кыздар бар
Жогорку аяштар болгон тренер.
Бир тобун айтып кетейин
Билгиси келсе ким эгер.

Чунайган кээ бир кыздар бар
Чубалган чачын кырктырган.
Шаарда туулуп өскөм деп
Колхозго барса чыкчыйган,
Калемдеп кашын карайтып
Карайбаса тушь куйган.
Эрининин эпсиз боёктоп
Эч кимге жакпас иш кылган.
Эртели-кеч көчөдө
Эркекти туурап ышкырган.
Ак калпак кийген жигитти
«Отсталый» экен деп
Алда кайдан бышкырган.

Урушуп тууган энесин
Улуттук кийим киет дейт.
Кадырлап көлөч, маасыны
Карангы бойдон жүрөт дейт.
Алтымыш ашып карыган —
Апасын сындап сүрөттөйт.
Айла жок андай кыздарга
Акыл да жетпейт, тил өтпөйт.

Кыскартып чачын тармалдап
Кырктырса мейли кырктырсын.
Эринин боёп, кашына
Тушь куйса мейли, тушь куйсун.
Жарашык, жакшы жүрүүнү
Жаштарга дайым туш кылсын.
Моданы сүйгөн кыздарга
Моданын барын кут кылсын.
Бирок чыкчындай бербей көп эле

Чыкчыяр жерде чыкчийсын.
Элинин сүйгөн киймине
Эстүү кыз кайдан бышкырсын...
Аз-аздан барып түшүнөр
Алмадай болгон башында
Акылы болсо бир чымчым.
Тартипсиз кээ бир кыздар бар
Тазалык күтпөй кийинген.
Алаксып жүрүп оюнга
Арабөк калган билимден.
Көк тиктеп күндү батса деп
Көзү учуп турат инирден.
Көп жигитке сөз берип
Жүрөгү жүзгө тилинген.
Жашабай жатып башкага
Райкан маркум — айткандай
Лекция окуйт сүйүүдөн.

Кошулсам ошол кызга деп
Көп болуп жүргөн үмүткөр,
Кокусунан бир күнү
Кездешет «бажа» жигиттер.
Кездешкен кезде баарынын
Көнүлүнө муз катат.
Бакылдап улак текедей
Бир-бирин жөөлөп ыкташат.
Балээни баштап ортого
Бакырган бойдон кыз качат.
Балапан короз сыяктуу
«Бажалар» анан мушташат.

Кооганы салган жанкы кыз.
«Короздордо» не күнөө.
Коргойт деп көпкөн балдарды
Кошкурук атаар кээ бирөө.
Жетесиз өскөн ошол кыз
Жел таман эмей эмине?...
Өлгөнчө жаман көрүнөр
Өмүрүн кошкон эрине.
Жибибейт эрктүү, эстүү кыз
Жигиттин алдоо кебине.
Ак барсам экен деп тилейт
Антташып барар тенине.

Арналат ушул айтканым
Селкилер бирин эмес көбүнө.

Жалакор кээ бир кыздар бар
Жакшылап билбей сабагын,
Кекетип ичтен жек көрүп
Сабакты берген агайын,
Үйүнө келип үнкүйүп
Ой-лордун ойлоп далайын,
Эп көрүп эрге тийүүнү
Орундатат талабын.

Артынан чуулдуу сөз болсо
Айтканын угуп көрөсүн.
Билинбей ээрчип кетет да
Бир көрүп тааныш немесин,
Женилирээк айыптап
Женкетай жеген женесин,
Калынга сатып ийди деп
Каралайт ата, энесин.
Канына бүткөн баласы
Капага салып жатса да
Ата, эне байкуш не десин...
Бактылуу болгой эле деп
Жеткирип көккө төбөсүн,
Барган келген кишиден
Баштыкка салып жөнөтөт
Батасы менен көмөчүн.

Окуудан качкан ошол кыз
Бак таппай барган жеринен,
Супсуну сууп ажырап
Сүйүшпөй тийген тенинен,
Жаш туруп жубан атанып
Жабыгып азып өнүнөн,
Алыстай басып уялып
Айылдаш курбу тенинен,
Айланып кайра жай табат
Атасынын төрүнөн.

Эненин билбейт кадырын
Энече азап жебеген.
Ойлосо керек кээ бир кыз

Оной деп бала төрөгөн.
Атанын билбейт кадырын
Атача азап жебеген.
Ойлосо керек кээ улан
Түштүм деп көктөн тобөдөн.
Эси жок кээ бир кыздар бар
Эненин тоодой эмгегин
Чай кашык менен ченеген.
Акылсыз кээ бир жигит бар
Атанын албан эмгегин
Кичине көргөн кенеден.
Ырасын айтсам дүйнөдө
Ыймандуу эстүү жаштарга
Ыйык жок ата, энеден.

Билишсин деп силерге
Миндин бири бул айткан.
Акылдуу аяш аз эмес
Алганы тургай өзүнүн,
Ата-журтун кубанткан.
Эстүү кыздар аз эмес
Элине пайда келтирген
Эженин жолун уланткан.
Бардыгы жаман, жакшынын
Байланат келип акылга.
Баш кошкон эрдин, аяштар
Ман кылып башын катырба.
Эки жар деген эгиз гүл
Эгиз гүл болуп баш ырга.
Ишенип бири-бирине
Ичине кекти жашырба.
Кыз балдар эрктүү, эстүү өс
Кызгалдак болуп жашында.
Кээ бир алтындай эне, ата бар
Ээрчишип сексен жашында,
Кыз куумай болуп жаткансып
Суусамырдын чатында,
Кылчайбай кеткен чакты эстеп
Кымбат баалап бир-бирин
Кылтындашат азыр да.
Үлгү алып андай карыдан
Ырыстуу селки, аяштар
Спутник болуп закымда.

Текебер кылбай барыбыз
Тендиктин баркын билелик.
Эркениз аял эл болбос
Аялсыз эркек тири өлүк.
Бийиктеп өсө берелик
Бири-бирибизге сүйүшүп
Энебиз жердин үстүндө
Өкүнбөй өмүр сүрөлүк.
Октябрь чачкан нур менен
Бир көгөрдүк, бир өнүп.
Улуу Ленин атабыз
Укукту берди түбөлүк.

Аялдар сени багына
Алганын жүрсүн жанына.
Кыз жигит эркин сүйүшүп
Кубансын күлгүн чагына.
Кенге бай кенен өлкөбүз
Көркүнө чыксын дагы да,
Ата-журт үчүн, эл үчүн
Аянбай жанды дайыма,
Туруктуу тутка болгула
Түбөлүк жердин шарына.
Ыймандуу эстүү аяштар
Ийгилик тилейм баарына.

ЭРКЕКТЕР ЖӨНҮНДӨ

Табигат тандап аялга
Тартуулап сыйлап бергени,
Ай, Күндү көздөй жол салган
Ааламдын алпы жердеги,
Кубарган чөлдү жашартып
Гүлдөткөн мекен жергени,
Көп балдардын атасы,
Көп үйлөрдүн ээлери,
Кыз-келиндин кыялы,
Энелердин эрмеги,
Эшиткиле туугандар
Эркектен баштайм термени.

Элүү жыл мурун болгонун
Эскерип сөздү чойбоюн.

Кыйла эркектер өтүптүр
Кызыл камчы, тоң моюн.
Адилетсиз заманда
Айтпасак деле белгилүү
Аялдын баскан жолдорун.
Азыр биз жаны элденбиз
Ал кезге жарчы болбоюн.

Көк асман көрктүү булутсуз.
Көк асман бизбиз тунукпуз.
Жүрөктөн сүйүп жар күткөн
Жибектей мүнөз сылыкпыз.
Баалашса бизди аяштар
Мандайынан төгүлүп
Балбылдап турган ырыспыз.
Эч нерседен жалтанбас
Эркектер баатыр элденбиз.
Жок кылып эски заманды
Жоолордун баарын женгенбиз.
Айтыша койсун калысын
Атабыз Ленин баш болуп
Аялга тендик берген биз.

Өнөрү илим, билими
Өркүндөп өскөн жайдабыз.
Акылдан шумкар жаратып
Ай менен болдук байланыш.
Купуя жаткан бийикке
Кыйын го чабал жан барыш.
Женил-желпи иш эмес
Жер шарын үч күн айланыш...
Коштоосу менен эркектин
Космосто учту Валя кыз.
Ала-Тоодон чонго дейм
Биздин аялга кылган пайдабыз.

Ардактап ата конушту
Айбаттуу кылып турган биз.
Укмуштар чыккан заводду
Тынччылык үчүн курган биз.
Кам көрүп кемпир-чалдарга,
Бак-таалай берип балдарга,,
Байлыктын баарын жыйган биз.

Кечээ күчөгөн жырткыч Гитлердин
Күлүн көккө сапырып
Күм-жам кылып тынган биз.
Эми орусча «Но» деп коёт го,
Кыргызча «Бирок» дегенди
Ошол «Бироктон» сөздү баштайын
Бүт калыс кылып көп элди.
Кемтик жок бекен эркекте
Кечке эле мактай беремби.
Кемсинтип бизди жазат деп
Кекеткен аяш көп өндүү.
Төө басты кылып кокустан
Томуйтпасын төбөмдү.

Ачуубай деген эркек бар.
Акылын шайтан коштогон.
Аларын алып жүрөт да
Бирок аялын санга кошпогон.
«Жерге кир» деп жекирип
Жети атасын козгогон.
Башынан тартып «байкуштун»
Бутуна чейин токтогон.
Таяке, жээнин калтырбай
Орой сөз менен «соттогон».
Оргу-баргы мүнөздү
Окуса керек чочкодон.

«Акылы кыска, чачы узун,
Айбан» — деп баштайт санатын.
Көзүнүн агын айлантып
Көргөзбөй ички карасын,
Кекетет кээде ыгы жок
Келтирбей кепке чамасын.
Мазактап бүтүп Мамасын,
Анан өзгөртүп орой карашын:
«Ушундан кантип чыктын» — деп
Үйрүлүп чаап канатын,
Арсандап коёт өпкүлөп
Аялы тууган баласын.

Уятсыз кээ бир эркек бар
Улгайдым деп арданбай,
Балдарынын көзүнчө

Баркын сактап карманбай,
 Жаткансып жаңы көрүшүп,
 Аялы менен өбүшүп,
 Жоругун баштайт ар кандай.
 Обу жоктонуп кээ бирде
 Оюнун кылат баланын.
 Айырмасын байкабайт
 Ини менен, аганын.
 Айбандын тилин билгенсип,
 Аксакал турса жанында
 Музоого айтат саламын.
 «Курдаш» — деп жакын балдызын
 Окутат сүйүү сабагын.
 Кайненесин «жене» деп
 Түшүнбөйт кепке каларын.
 Курсагы ачса купшундап
 Чыгарар кезде тамагын,
 Баласыбы, эриби
 Баш кошконун унутуп
 «Мамка» дейт алган аялын.
 Ачык ооз деген эркек бар
 Ар кимдин сөзүн тындаган.
 Укканын жерге калтырбай
 Ууртуна топтоп жыйнаган.
 Жыйнаган бойдон жөн коюп
 Жигиттик наркта турбаган.
 Көрүнгөнгө бүт айтат
 Көчөгө басса бир кадам.
 Досунун сырын сыр дебей
 Жолдошун ызаат кылбаган.
 Бир сырдуу токтоо кишини
 Мыскылдап чыгып туурадан,
 Катындан жаман ушакчы
 Калбыр ооз деп сындаган.

Келжирек анын сөздөрү
 Кээ бирөөгө кеч жеткен,
 Кээ бирөөгө кечикпей
 Телефондон тез жеткен.
 Кээ бирөөгө жетпесе
 «Баланчам укпай калды — деп —.
 Бала күндөн эстешкен»,
 Алагүү болгон ачык ооз

Түндү, күндү сезбестен,
 Үйүнө барат жадатып
 Уяласын кет дештен.
 Эшигинди ачпастан,
 Каалганды каккылайт,
 Терезенден кетпестен.

Саранбай деген эркек бар
 Бир тыйын үчүн битиреп,
 Баш жаза элек маска окшоп
 Манчалары титиреп,
 Бир сом берсе бирөөгө
 Бээ бердим деп түшүнөт.
 Үйүнө барса жакынсып
 Урматтап чайын ичирет.
 Бирок «Беш бармак» берсе аздан же
 Оозунду ачып кичирээк.
 Чон ашап койсон кокустан,
 Акшыя карап алдыртан
 Кабагын карыш түшүрөт.

Жашоону билбей жаткансып
 Жарына айтып жаман кеп,
 Акчасын бербейт аялга
 Акылы кем жаман деп.
 Магазинге барарда
 Мунусуна май ал деп,
 Мунусуна чай ал деп,
 Санап берет Саранбай
 Мунусуна нан ал деп.
 Көнүлү куунак жашарып
 Кийинбейт элче жасанып.
 — Үйүнө келсе үнкүйүп
 Жоготуп баркын аталык,
 Киришип казан-аякка,
 Тамагын салып санакка
 Кухнядан чыкпайт кашайып.
 Ошентип тентушуна кеп болот
 Тебетей катын аталып.

Бузукбай деген эркек бар
 Бүт бойдон пейли капкара.
 Көрүнбөс көөсүн жугузат

Байкатпай туруп башкага.
«Баланча сенин уруун» — деп
Назаатын айтып мактана,
Кыргызды бөлүп кырк бешке
Кызарбай сүйлөйт маскара.

Бугудан чыккан Балбай — деп —
Сар-Багыш экен Шабдан — деп —
Азыркы жүргөн чондордун
Ата-теги кайдан — деп —
Эмне үчүн биздин уруудан
Жакшылар чыкпай калган? — деп,
Түз жолунан жанылтып
Тузагын камдап атайын,
Ынтымактуу жаштардын
Ырбатат жансап чатагын.
Балама тартып берсем дейт
Башканын сыймык атагын.
Эмгиче жүрөт жамынып
Эскинин жыртык чапанын.
Түшүнөр беле андайдын
Тутамдап жулса сакалын.
Кара кылды как жарып
Калысын сүйлөйт эр киши.
Уучтан ашпас кыргызды
Урууга келбейт бөлгүсү
Сары-Багыш, Саяк деген сөз
Законго жакпайт эмдики.
Азамат чыкса акылдуу
Ал жалпы совет элдики.
Калк ичин бөлгөн майдалап
Карангылыктын белгиси.

Кытмырбай деген эркек бар
Кыскараак келген бою бар.
Бузукбайдын жолдошу
Бүт бойдон арам ою бар,
Көк жалаяк жолу бар,
Көрүнбөгөн тору бар.
Жолуна түшсөн жанылдын,
Торуна түшсөн чалындын.
Ыплас сөздүү Кытмырбай
Ыркын бузуп айылдын,

Өмүр бою көралбайт
Өскөнүн малы жанындын.
Көңүлүн бузуп алсам дейт
Койнунда жаткан жарындын.
Адам тургай ал урган
Агызбай бүтөп салсам дейт
Чыккан жерин Нарындын.
«Таалайым бирге курбум» — деп
Далыга таптап акырын,
Сөөгүнө чейин эритип
Сөздөрдүн айтат асылын,
«Бирок аялын тилдүү жан го» — деп
Актарын санайт чачынын.
Көрсөтөт четин чыгарып
Койнунда котур ташынын.
Кокустан келсе ачуун,
Барбы деп менин жазыгым
Башкача баштайт басыгын.
Насыят сөзүн чууратат
Башына жыйнап алгансып
Бүт кыргыздын акылын.

Абийири бар азамат,
Андайдын тилин бурап сал.
Жаа бою качып жамандан
Жакшыдан кенеш сурап кал.
Кызматын кылсын чындыктын
Кырчындай жаштык курактар.
Кытмырдын сөзүн укканча
Кыйкырган тоокко кулак сал.

Бойдокбай деген эркек бар
Боз уландык кези өткөн.
Кырына кырктын чыкса да
Кыздарды көрсө көзү өткөн.
«Аялсыз бойдок менмин!» — деп
Алган жарын, балдарын
Чыгарып салат эсептен.
Келинди көрсө келжиреп
Кетирбей кармап этектен,
«Коюнуз» — десе, «Койбойм» — деп
Колунан тартып өчөшкөн.
Артынан калбай ээрчисе

Айырмасы такыр жок
Айкырып баскан эшekten.

Улгайган чагын жек көрүп
Ичинен ойлоп сызыла,
Он сегиз жашын эскерип
Ойлорун көпкө учура,
Кошоор дүйнө барбы деп
Колуктум кылып ушуга,
Кылчая карап тамшанат
Кызынын тентуш кызына.
Арманын айтып Бойдокбай
Аттин деп ичтен тымызын,
Үйүнүн кутун качырып
Урушка сатып ырысын,
Манчыркай басып жашмын деп
Байкабай бетте бырышын,
Ар күнү сайын тегиздейт
Ак кирген сакал, мурутун.
Мышыкта деле мурут бар
Анын муруту менен курусун.

Залимбай деген эркек бар
Шайтанын ичке камаган.
Бир келсе чындап ачуусу
Бир айда аран тараган.
«Барынды багып жатам» — деп
Жутчудай болуп караган.
Баркылдаган үнүнөн
Балдары коркуп жадаган.
Койнунда жаткан аялын
Кол жоолук мисал санаган.
Каяша айтса кокустан
Муштумум ооруп калат деп
Өтүгү менен сабаган.
Анчалык неге кор кылат
Айбан мал эмес, ал адам.
Ура берсе күн сайын
Ыркырап ээсин качырып
Ит деле болор кабаган.

Өзгөгө барксыз Залимбай
Өз үйүнүн манабы.

Кызматына барарда
Кийиндирет аялы.
Кызматынан келгенде
Чечиндирет дагы аны.
Бутуна чейин жуугузат
Үйрөнгөн адат калабы.
Кайран аяш кор болуп
Капалуу дайым кабагы.
Кай жактан таап алды экен
Сакалчан Залим «баланы».
Дүйнөкор деген эркек бар
Тыйындан жыйнап сом кылган.
Алтымыш жууркан каптатып
Аземдеп жүгүн тоо кылган.
Азсынып, аюу, түлкүнү,
Кашкулак, суурдун терисин
Катарлаш илип койдурган.
Көрүнбөйт полу үйүнүн
Көмүлтө шырдак салыптыр.
Төрт капталы бүт килем
Төбөсү эле ачык калыптыр.
Дүйнөкор үйүн үй эмес,
Музейдей кылып салыптыр.

Жакшылап байкап карасан
Жашоосу начар чынында.
Жыйнайм деп өлүү дүйнөнү
Жыргабайт экен мунун да.
Жамынып эски жуурканын
Жанысын жүккө жыюуда.
Тата элек көрүнөт
Даамдуу ашты ырымга.
Жамшыйып жаман өтүгү.
Жамаачы жүрөт шымында.
Адамча ичип жебесе
Алтымыш жууркан, килеми
Арзыбас сокур тыйынга.
Алмадай башы тирүүндө.
Магазин кылып маа десе
Бардыгын жыйсын үйүнө.
Көңүл бур бирок туугандар,
Көргөзмө эмес дүнүйө,
Көпчүлүктүн көргөн күнүнө.

Өзүн менен бир койбойт
Өлгөндө көрдүн түбүнө.
Дүйнөкор болбой көп эле
Өзүндүн карап түрүнө
Окшотуп тоонун гүлүнө
Жүргүнүн жакшы кийине.

Жанбакты деген эркек бар
Жашынан жалкоо үйрөнгөн.
Адамдын санын көбөйтүп
Бул дүйнөгө бир келген.
Эмгектенип иштебейт
Эл катары бир жерден.
Аялы тапкан айлыктын
Аркасы менен күн көргөн.
Ажырап адам кейпинен
Ар кайсы жерде тентиген.
Көчөдөн көрсө таанышын
Көп салып аркы-беркиден,
Чөнтөгүн андып бирөөнүн
Кулкуну күчтүү эркинен.
«Жүз грамм берем жүр» — десе
Жүгүрө басып артынан
Жумгалга чейин ээрчиген.

Адам деген улуу ат
Айтабыз ким деп андайды?..
Алты саны соо туруп
Арабөк жолдо калганды.
Андан көрө ал урган
Бал ачып төлгө салбайбы.
Таягын кармап колуна
Такылдатып тандайды,
Тулубун жонго көтөрүп
Дубана болуп албайбы.

Кызганчаак деген эркек бар
Кыйкым сөз таап аз жерден,
Күнөөлөп алган аялын
Күйгүзө берет ак жерден.
Ман кылып башын айлантат,
Мазасын алып жалбарат.
Ар кайсы булганч сөздөрдү

Ак болсон айт деп карганат.
Көрүнгөн жандан шектенип
Көчөдөн андыйт көрсөм деп,
Үйүнөн андыйт кээ бирде
Үстүнөн чыга келсем деп
Кызгануу зыян билгенге
Кызганып жүрүп күн көрбө.
Өмүрлүк жардан шек санап,
Обу жок жерден күүлөнбө.
Туруктуу болсо алганын
Үйдө же сыртта жүргөндө,
Алмаша койбос башынды
Асылып ырсан күлгөнгө,
Ишенич болсо ортодо
Ырысын турар бир жерде.
Кырчындай эстүү жигиттер
Кыяпаты тийбесин
Кызганчтан сабак үйрөнбө.

Араккеч деген эркек бар
Айранды, сүттү ичпеген.
Апасын көргөн баладай
Аракты көрсө тиктеген.
Ашкандай белин Долондун
А дегенде ичет күч менен.
Чекеси нымшып алганда
Челектеп берсе түтпөгөн.
Тантырап ылжып акыры
Тамагын кусуп бүт жеген,
Темтендей басып жол бою
Тереги калбай сүзбөгөн,
Өхөлөп коюп көчөдө
Өбүшүп жатат ит менен.

Ичпеген киши аз чыгар
Ичкилик деген немени.
Кылт этип койсо кез-кезде
Кыялдын болот жөлөгү.
Тангалтат бирок ойлонтуп
Таптакыр зыян дегени.
Пайдасыз болсо жайнатып
Магазин сата береби?
Шарапка койбой жемени

Шай кеткенче шынгыткан
Өзүбүздөн көрөлү.
Ар бир тамак зыян го
Ашык болсо ченеми.
Челектеп ичпей туугандар
Эмесе ченемине көнөлү.

Кангыбаш деген эркек бар
Капалуу кылып алганын,
Кароосуз жетим калтырып
Канынан бүткөн балдарын,
Баш кошуп башка бирөөгө
«Көрдүм — деп — тагдыр салганын»,
Тилдүү чыкса анысы
Тымызын айтып арманын,
Кемчилигин кеч ойлоп
Кесе тиштейт бармагын.
Ай сайын берип туруучу
Алиментке көнө албай
Ачуусу менен кайгысын
Арак менен жөнөлбөй,
Кызматынан куулуп
Кыйып жанын өлөлбөй,
Жалбарынып жалынып
Жаны аялга жага албай,
Эки бети тултуюп
Эски аялга баралбай,
Көрүнгөн жерде бир жүрөт
Көчөдөн соккон шамалдай.
«Чогулушуп балдарым
Чонойгондо табат — дейт. —
Айбан болгон атасын
Адам кылып алат» — дейт,
Чонойгондо атасын
Табар бекен балдары?
Таштаганын унутуп
Калар бекен балдары?
Же болбосо чокуга
Жер соргур кайда жүрдүн деп
Чабар бекен балдары?
Жашабай жаман атанын
Жакшы бейм өлүп калганы.

Жегичбай деген эркек бар
Желмогуздай кейиптенген.
Колунан келип турганда
Коомдук мүлктү жеп көнгөн.
Орношуп түрдүү кызматка
Онколоп түшкөн көп жерден.
Топордун тойбос ичине
Токуму менен ат кирген.
Токтолбостон бат кирген.
Козусу менен кой кирген
Танганы менен сом кирген.
Мүйүзү менен уй кирген.
Мүшөгү менен ун кирген.
Тактайы менен там кирген
Челеги менен май кирген.
Мамлекет үй-бүлө
Маанисин билген кишиге,
Партия элдин башчысы
Баа берип ыйык ишине,
Онбогон опкок Жегичбай
Онолсо боло кичине.
Түзөлсүн деп андайды
Түрмөгө деле камайбыз.
Эки буттуу бөрүгө
Эс кирсин деп самайбыз.
Ошону билип Жегичбай
Обурун тыйбайт лакылдап.
Сагалап жүрөт эл мүлкүн
Сагызганча шакылдап.
Карышкыр болсо ал урган
Капкачан эле атылмак.

Кошомат деген эркек бар
Жаш кезинде жакшы эле.
Тайсалдабай чындыктан
Таамай сөзүн айтчу эле.
Бара-бара не болду
Баягы мүнөз жок болду.
Кол куушуруп көп жерде
Кошомат кылып чонойду.
Пайдасы тиер кишиге
Магнит болуп жабышат.
Түрлүү сөз айтып жорголоп
Ти.линен балын тамызат.

Начальниги ооруса
Жанынан кетпей жалынып,
Кара улак болуп берсем дейт
Өпкөмдү сууруп камынып,
Садагасына чабылып.
Начальниги айыкса
Күйүтү ичтен арылып,
Килем да болуп берсем дейт
Буту алдына салынып.
Чондорду көрсө ийилип
Чөгөлөп айтат саламын.
Чакырып келип үйүнө
Алдына коюп тамагын,
Агызып таштайт арагын.
Аракты мындай коё тур
Ары жок андай жаманын,
Ашыкмын десе начальник
Аябас деймин аялын.

Билимдүү, эстүү жигиттер
Пикирлеш болбо мындайга.
Өйдөлөш үчүн мансабы
Өзүндөй эле бирөөгө
Өпкөсүн чапкан урганга.
Туурасын сүйлөп, түз жүргүн
Тырнактай жерден булганба.
Өз күчүн менен өйдөлө
Олтурам десен сый жайда.
Азамат десе эл-журтун
Артык баа барбы мындан да.
Кошоматчы болбогун
Көөдөндө жанын турганда.
Соодагер деген эркек бар
Шылуун дейт анын бир атын.
Адегенде сатыптыр
Ар-намыс менен уятын.
Андан дагы жарыбай
Алыска созуп кулачын,
Магазин кармап элди алдап
Үкүнүн тапкан уясын.
Дүкөндө баалуу буюмдун
Түрлүүсүн көмүс каттырат.
Базарда кызыл кулакка

Байланыш болуп жакшылап,
Элүү сомдук килемди
Эки жүз сомго саттырат.
Ой-тоодон акча жамырап
Ошентип байлык табылат.
Ага да нысап кылбастан
Алкымы турат «дагылап».
А берки кызыл кулагы
Бир тыйын үчүн ак урат.
Тилектердин жаманын
Тилей берет жанылап.

Эгин өспөй талаада
Кургакчылык болсо — дейт.
Эл жетишпей кийимге
Кымбатчылык болсо — дейт.
Керектүүнүн бардыгы
Өз үйүмө толсо — дейт.
Тантыраган андайдын
Ташты капсын тилеги.
Калк таалайы көкөлөп
Карыны ачпай бир ээли,
Кат-кат болсун киери.
Соодагер, кызыл кулактын
Солгун согуп жүрөгү,
Кара көзү кашайып
Камак болсун түнөгү.

Арызбай деген эркек бар
Тоголок катка тойбогон.
Буту жеткен жерлерге
Бир күнгө он беш жойлогон.
Буту жетпес жерлерге
Бузук сөзүн чогултуп
Конвертке салып ондогон,
Маскөөгө чейин жиберип
Чыр-чатак жагын ойлогон.
Чын текшере келгенде
Чымындай чындык болбогон.
Балакет экен таптаза
Башы ооруйт арыз жазбаса.
Кара ниет ошол ойронго
Калк арасы жакпаса

Өзүнүн жазган арзына
Өзүн өрттөп таштаса,
Арызчыл андай немеден
Азайбас эле элибиз.
Ачык болмок көөнүбүз.
Илгери кетмек ишибиз,
Жарык болмок жүзүбүз.
Артылып күндө ынтымак
Айылдын ичин тынчымак.

Абалтан элде макал бар
«Аганы көрүп ини өсөт».
Агасы жаман болгон сон
Акылдуу болуп ким өсөт?
Эси жок кээ бир жигиттер
Эссизди жактап сүрөшөт.
Ар кайсы жерде келжиреп
Ата, эне баркын түгөтөт.
Асты менен женилдин
Үстү менен оордун
Жансактап жүрүп күн өтөт.

Көпкөнбай деген жигит бар
Көйнөкчөн жүргөн кышында.
Чучук шымы куучуюп,
Чулдук тумшук бутунда.
Элдикиндей чачы бар.
Чала бышкан дарбыздай
Чач алдында башы бар.
«Жаштык», «любовь» деп коёт
Жакшыбы десен ахыбал.
Көчөдөн көчө кыдырат
Көк моюндан шынгытып,
Көк пияздан сугунат.
Анан жазгы кирген букадай
Жан эле болсо урунат.
Орус, кыргыз тилдерин
Суудай билип алгансып,
Ырдайт кээде зонкулдап,
Уккандарды тангалтып:
«Мой голубчик Клара
Я сокол тыбая,
Ждат эттим келбедин

Ыскупчаймын сураба.
Суюу, суюу чон пажар
Тирпит эттим буга да,
Я чичкан, сен кошко
Кылбасанчы убара».

Мына ушинтип ырдаса,
Мыкты го деп ойлойсун.
Аргын тилдүү чон акын
Чыкты го деп ойлойсун.
Обу жок ошол көпкөн бай
Орус да болуп жыргатпас.
Он ооз сөздү так билбейт
Кыргыз да болуп кыйратпас.
Өз эне тилден башталат
Өзгө элдин тилин урматташ.

Түрдүүчө тилде сүйлөгөн
Дүйнө бай түмөн улутка.
Ошонун бирөө кыргыз эл
Өз салты менен улут да.
Тоолуктун толгон жаштары
Жетсе да төбөң булутка,
Бабанды барктап сыйлай жүр
Бардык жак Батыш, Чыгышта.
Эн негизги милдетин
Эмчегин берип өстүргөн
Энендин тилин унутпа.

Ыймансыз деген жигит бар
Сындаса кеткен катасын,
«Көп башкарба мени» — деп
Көтөрүп чабат атасын.
«Старуха уйди» — деп
Итере түртүп апасын,
Көкала чачтуу башына
Көмкөрө салат чакасын.
Арманын айтат кудайга
Ата-эне боору ташпы — деп.
Багалбай турган болгон сон
Баланы неге тапты — деп.
Эр жетсем көрөм буларды

Эссиз деп мени какты — деп,
Олчойгон киши экөө тен
Отуз жыл зорго бакты — деп.

Жаныдан там-тун баскансып
Жашмын деп ойлойт карганча.
Он грамм акыл кирбептир
Отуз жашка барганча.
Бала күтсө, жар күтсө
Дардактаган ойронун
Тарбия берет кандайча?..
Энеси деле үмүткөр
Эсине кирип калар... дейт
Элүүгө чыгып алганча.
Ким көрүптүр мындайды
Жетеси жок урганды
Тирүү жүрүп жерде жок,
Өлүү болуп көрдө жок,
Бир көлөкө турбайбы.
Ата менен энеге
Оорудан оор бул кайгы.

Жаш бойдок деген жигит бар
Карт бойдоктон үлгү алган.
Кыздардын баарын менчиктеп
Кыялында минди алган.
Үйлөнөт экен кээ бирөө
Үч-төрт жүрүп сынашып.
Үйлөнөт экен кээ бирөө
Үч-төрт ай зорго чыдашып.
А биздин зөөкүр жаш бойдок
Алдамчы сөзгө жубатып,
Тааныбаган кызды эле
Танып туруп кол-бутун
Таксиге салат сулатып.
Айлына жетип түшкөндө
Анан ат-жөнүн угат суратып.

Бойдоктук кезде жар күтүп
Болбоюн десин ким экөө.
Желпинет кай бир жигиттер
Жетсем деп сүйбөс чүрөккө.
Эрки бекем эстүү кыз

Багынбайт балбан билекке.
Башынан жүргөн сырдашып
Баш кошот сүйгөн жүрөккө.
Аптабы болбой жай болбойт.
Аарысы болбой бал болбойт.
Шооласын чачпай тан болбойт.
Солкулдатып ыйлатып
Зордуктап алган жар болбойт.
Жар болгон менен баары бир
Муз болуп ага жүрөгү
Мурунку сүйгөн жанды ойлойт.
Жоругун көрсөн ар кандай
Жоголсун бойдок Дарданбай.
Абийирдүү эстүү жигиттер
Акмактык ишке айланбай,
Сүйүүдөн изде бакытты
Сүйбөгөн кызга байланбай.
Колукту деген кой эмес
Кол-бутун танып алгандай.

Эркебек жеген жигит бар
Эки метр коройгон.
Сары ооз бала кезинен
Шоколад жеп чонойгон.
Энесинин ичинде
Жаткан чакта Эркебек,
Жаны калбай атасы
Жарыкка эрте келсе деп,
Ат жакшысын тандаптыр
Оюнчугун камдаптыр.
Ошол бала мына эми
Жаштык гүлүн жаны ачып,
Буркуратат чылымды
Булутту көздөй каратып.
Он жылдыкты он беш жыл
Окуп бүткөн Эркебек.
Жогорку окуу жайына
Калыптыр өтпөй темселеп.
Чон көчөнүн боюнда
Гитара бар колунда
«Динги-динги-дингилеп
Чинги-чинги-чингилеп»
Бели бутун буралтып

Бийчи экенин билдирет.
Андан башка өнөргө
Ээ болобу ким билет?..

Селсаяк деген жигит бар
Сенделип жүргөн алыста.
Эрк, мээси жетпейт көрүнөт
Элчилеп билим алышка.
Каруусу жетпейт көрүнөт
Колхоздо кетмен чабышка.
Эстүү балдар эр жетип
Ээ болуп атак, намыска
Эне, атасын багышса,
Калтырып картан апасын
Кара жанын багышка
Кангып кетти ал ойрон
Көп жылдар үйгө келбеди
Көрсөм деп эне дегдеди.
Көзүнөн учуп карааны
Көп ойлой берип мөгдөдү.
Кулунум эсен барбы деп
Күн сайын салат төлгөнү.
Белгисиз анын тирүүсү
Белгисиз же бир өлгөнү.
Кулуну эгер ойлосо
Кубантпайт беле кат берип.
Кайрымсыз андай балага
Карыган эне бечара
Кайгыра бербей жаш төгүп,
Тирүү деп күтүп жүргөнчө
Түнүлсө боло аш берип.

Адепсиз кээ бир жигит бар
Ата салт, сыйды билбеген.
Аксакал чалды көргөндө
Ачуусу келген түр менен,
Алиге жашап жүрөт деп
Өзүнөн өзү жиндеген.
Чон энесиндей кемпирди
Чорт эле сен деп сүйлөгөн.
Карыларга кашан ат эмес
Камчылап сөккөн тил менен.
Карыны көрбө макулук

Карынын дайым аты улук.
Сакалы менен чачы улук,
Санжыра баткан башы улук.
Кары бар үйдө ырыс бар
Карыга жүргүн баш уруп.
Колундан келсе жигиттер
Коноктоп сыйла чакырып.
Жез менен алтын бирдейби...
Жеткилен ылгап иргейли.
Женил баа кылса кылгандыр
Жетеси жаман бир «дейди».
Алтындай ата-энени
Ардактап жүрүп гүлдөйлү.
Тагдыры бүтүп, көз жумса,
Дарыдан кымбат сөздөрүн
Табалбай калып жүрбөйлү.

Кеп кылып кээ бир эркектер
Кемтигин айттым туугандар.
Кээ бири туура, түшүнсө
Кекетер кай бир туугандар.
Кекетсе мейли кекетсин
Кемчилигин ондошо
Кез келчү далай жылдар бар.
Таарынчын жазчу сыйлар бар
Тамаша кылчу ырлар бар.

Тепе-тең сага, мага да
Тендикти берди замана.
Тендикти берген заманда
Кемтик жок болсун арада.
Тангалтырып Көк, Жерди
Ким сүйбөйт гүлдөп өскөндү.
Таалайын таптап куш кылып
Талпынып Күнгө жеткенди.
Таалайды берген замандын
Тарбиясын эстейли.
Атабыз Ленин өлкөсүн
Ак эмгек менен көрктөйлү.
Уккула, эркек аттуулар
Уктап келип дүйнөгө
Уктаган бойдон кетпейли.

ТАНДАЛГАН ЧЫГАРМАЛАР

Фрунзе, 1973-жыл
«Кыргызстан» басмасы

ПАРТИЯГА АНТ

Асманда күндөй жаркыган
Айланам сенден, партиям.
Антымды менин кабыл ал
Аз болсо дагы тамчыдан.

Жашымда калып атаман
Жардамын менен жашагам.
Жашырын эмес, бу чындык
Жакынсын тууган апаман.

Көзүмдү ачкан сен шамым
Көп күчүм болуп келсе алым,
Көөдөнүм тосуп беремин
Көтөртөм десен жер шарын.

Калаасын, тоосун аралап,
Калкымда жүрсөм саламат.
Каламым сен деп ыр жазып,
Кара чач сен деп агарат.

Өмүрү болдун адамдын,
Өзүндөн өсүп тарандым...
Өлбөсөм куру дегенде
От тамызгына жарармын.

АЛА-ТОО

Кагылам сенден, Ала-Тоо,
Кан-жаным сага бирге, бил.
Кайратым артат мин эсе,
Караанын көрсөм күндө бир.

Алтындан ичик жасатып,
Арнасам деймин күнүгө.
Сыйлаар элем коноктоп,
Сыйгандай болсон үйүмө.

Байыртан кыргыз уулуна,
Майкөл, сүткөл апасың,
Манасын баштап эмсек да,
Байыбай келе жатасын.

Энесин бүткөн ырыска,
Эр жигит, сулуу кызга бай.
Түн күзөп бешик терметип,
Турганын турган уктабай.

Түйшүктү тартып көп кылым,
Тууганын жетет асырап.
Түн күзөйт эми балдарын,
Тук этип алчы азыраак.

УЛУУМУН

Жаш убак, ойногон кез күчүк менен.
Ийигин ийрип жатып кайран энем,
Бирөөлөр сурап калса кыргыз жөнүн
«Кыргыздар кырса бүтпөс улут» — деген.

Жарышып мезгил менен удаа-мудaa
Жыл өтүп, жигиттикке келип мына...
Ош менен Көлдөн берки тоолуктарды
Ойлосом он табактык киши тура.

Эгерим элим аз деп кейибейм мен
Партия бакыт берди эминем кем?...
Үн созом Хан-Тенирдин чокусунан
Уулумун, улуу элге укугум тен!

Улуумун, улуу элге укугум тең,
Болсом да көп улуттун кенжесинен.
Көкүрөк күчүгүм деп эркелетип,
Көтөрүп келе жатат жер — энекем.

МӨНГҮ МЕНЕН КАРЫЯ

Күкүктөнүп күрпүлдөгөн дайралар
Күндүр-түндүр басат жолдун неченин.
Алар билет күч-кубатын ченемсиз
Тоо башында мөнгүлөрдөн экенин.

Чалагайым кээ бир көпкөн жигиттер,
Чал сүйлөсө салбай кетет кулагын.
Билбейт алар акыл, ойдун арбыны,
Чоң тебетей карылардан чыгарын.

Кетпесе экен тоо башында мөнгүлөр,
Суу көп болсо чөл жашарып жанырар.
Арткыларга акыл-насаат үйрөткөн
Өлбөсө экен өрнөгү көп карылар.

КАПЧЫГАЙ ЖОЛУНДА

Карасам эки жагымды
Кайберен жүрбөс капчыгай.
Кубарган аска салаңдайт
Куланып келип басчудай.

Алдында Нарын шаркырап,
Көбүгү көккө чарпылат
Коркок жан көрсө биринчи
Көп турар эмес жан чыдап.

Баш ийбей келген жолчуга,
Башында татаал жол тура.
Өтчү экен далай жүргүнчү
Өпкөсүн тиштеп оозуна.

Бул жерден кырк жыл илгери,
Бут тайып күнбү, түндөбү.

Жок болгон экен куланып
Жолондун тунгуч сүйгөнү.

Бул кезде ал жол кенейип,
Бульдозер — баатыр төрөлүп.
Баратат ырдап Жолон чал
Баласын атка өнөрүп.

Баргын деп сүйгөн жагына
Багынып зоока, дарыя
Ыр менен жеңип алыптыр
Ыйлаган кезин карыя.

МАКСАТЫ УШУЛ БАЛАНДЫН

Чонойдум кокту-колоттон,
Наар алдым элдик жомоктон.
Жадымдан чыкпайт дагы эле
Жаргак шым менен чолок тон.

Тепкедей кезде жылынган
Тезек-көң жаккан коломто.
Түтүнүн эске түшкөндө
Чүчкүрүп жатсам болом соо.

Киндик кан тамган өзөнүм,
Мен сенден алыс бекемин.
Чымылдап сенде жүрөт ээ
Чыт курсак бала кезегим.

Максаты ушул баландын
Барганмын, дагы барармын.
Карыган чакка карабай
Карына оонап алармын.

КАРАЧЫ, МАГА КАЙТАЛАП

Бийикти сүйөт жүрөгүм,
Бийикте туулган түнөгүм.
Бийиктен көрүп дүйнөнү,
Күүлөдү,
Бийиктен учуп түлөдүм.

Тырмагы кирсе жанбаган,
Туйлатып илбирс кармаган.
Бүркүттөр менен бирге өстүм,
Үндөштүм,
Тумшугун зоого кайраган.

Чон энем мени муз жаткан,
Чокуга бөлөп кыштаткан.
Жыпар жыт алма ордуна,
Колума
Жылдызды берип уктаткан.

Булкушуп ойноп жакадан,
Бороонго бирге жашагам.
Бүт бойдон кийген кийимди
Билдинби...
Булуттан апам жасаган.

Мен өскөн бийик чокудай,
Бийикке жетти турмушум.
Бүт элге данкы таралып,
Таранып,
Бийиктеп өстү кыргызым.

Карангы калкым азыр жок,
Кармаган колдо туум бар.
Карачы мага кайталап,
Чалкалап,
Кайрылбай кеткен кылымдар!

БЕШИГИМ — МЕКЕН

Бешигим мекен ырысым,
Өзүңсүн өткүр кылычым.
Өзүңсүз жашап жанмын деп,
Өткөргөн күнүм курусун.

Атасын, тууган энесин,
Ар дайым көздө элесин.
Ааламга данктуу чокун бар,
Ай өпкөн күмүш төбөсүн.

Сан байлык жаткан жеринден,
Сары өзөн, салкын төрүндөн.
Замандын күүсү коштогон,
Сары-Челек, Ысык-Көлүндөн.

Созулуп жаткан Соң-Көлүм,
Соолбос алтын чөйчөгүм.
Көгүлтүр түбүн тиктесем,
Көрүнүп турат эртеним.

Алыста жүрсөм өзүндөн,
Айырмам болбой жетимден,
Түндүктөн чыккан түрүлүп,
Түтүнүн учат көзүмдөн.

Көркүндөй гүлдүү белестин,
Көнүлүм куунак мен өстүм.
Көкөлөп учкан торгойдой,
Көгүндөн канат элеттин.

Суунду ичтим кашкайган,
Сулуунду сүйдүм назданган.
Күүлөнүп учкан жебедей,
Күлүгүн чаптым тапталган.

Эмгеги синген немедей,
Тузунду таттым ченебей.
Карызым сага. Өзүңдө —
Калган жок акым кенедей.

Күч курап сансыз сайлардан,
Күрпүлдөп аккан дайрандан,
Балыгын болуп сүзө албай,
Баратат өтүп кайран жан.

Көрсөткөн анча пайдам жок,
Колумдан келбейт айлам жок.
Кош маман берген сүттү актап,
Көзүмдү жумсам арман жок!

ЖУСУПКА

50 жылдыгына

Аркардын сырын төр билет,
Аккуунун сырын көл билет.
Алтынбы, жезби, колобу,
Акындын ырын эл билет.
Жаманын эстен чыгарып,
Жакшысын жүрөт белгилеп.

Кынаптап көркөм ыр жазган
Кыргыздын булбул Жусубу.
Кыйла жыл өтүп кетсе да,
Кыялга түшөт утуру.
Дүйнөгө тарап «Тилеги»
Дүнгүрөп жаткан учуру.

Карыбас «Ажал ордуна»
Калкынын мүлкү болду да.
Кадимки талант турбайбы,
Кайнаган суудай оргума.
Катарда жогу Жукемдин
Кайгыртат Ала-Тоону да.

Алп акын бай го өмүргө,
Эл бербейт аны өлүмгө.
Атактуу Жусуп агабыз
Аттаган кезде элүүгө.
Акындар менен олтурат,
Азыр да кыргыз төрүндө.

БУЛБУЛ МЕНЕН АКЫНДАР

Гүлдүү токой гүл бакчаны кыдырып,
Сен булбулдун өзүн көрбой ырын ук.
Өзүн көрсөн купулуна толбостур
Көркү начар кол башындай боз чымчык.

Сезимине алып келер жылуулук,
Сен акындын ырын окуп, ырын ук.
Өзүн көрсөн карапайым бир адам,
Көргөн жерден кеткин келет бурулуп.

Поэзия салтын ойлоп баштагы,
Акындарды булбул дешет жаш-кары,
Булбул болсо эмнеликтен алардын
Бири жаман, бири жакшы жазганы?!

Ар ким айтар окуп, угуп, көргөнүн,
А мен болсом минтип айтам жөн-жөнүн.
Акындардын халтурцигин көрсөм да
Мен булбулдун халтурцигин көрбөдүм.

СЫЙМЫКТАНАМ

№5 кыргыз орто мектебинин
40 жылдык юбилейине

Эрте-кеч ой жүгүртсөм өткөнүмө,
Элестейт ысык күндөр көздөрүмө.
Жаркырап коюнундан билим алдык,
Жарашып төрт мезгилдин көктөмүнө,
Учурдун ууз ойлуу нечен жашты,
Окшотуп тынчтык күндүн кептерине.
Мен дайым сыймыктанам кайда жүрсөм,
Мектебим, сенден окуп кеткениме.

Алтын ой, күмүш чачтуу мугалимдер,
Андагы баланарды билесинер.
Алардын ар түрдүүчө кесиби бар
Бири акын, бири доктор, бири инженер.
Бир кезде мен окуткан окуучум деп,
Кымылдап ичинерден сүйөрсүнөр.
Алыска талбай учкан канат берген,
Ата-эне, экинчиси силерсинер.

Кыйналсам алгебра сабагынан
Эжекем мээрим төгүп кабагынан,
Оку деп он кайталап түшүндүргөн,
Сүрдөнсөм сүйкүм менен карап улам.
Чынында математик болгон жокмун,
Эсепти жакшы билбейм баягыдан,
Эжеке, чоң пайданыз ушул болду,
Жаңылбайм төрт амалдын санагынан.

Кызыктуу химиядан берген эжем,
Өнтөлөп өз уулундай көргөн эжем.

Жашынып сабагында ырлар жазсам,
Жаныма уяткарып келген эжем.
Жибектей жылуу сөзүң дале эсимде,
Окуудан оюнду көп бөлбө деген.
Бирок мен химик болбой калганыма,
Таарынба, эмгегим бар элге деген.

Бала чак, балтыркан кез баштан өткөн,
Баркына учурунда кимдер жеткен.
Кызык кеч, кызыл жагоо, өткүр сезим,
Кыз балдар кыр гүлүндөй жайнап өскөн.
Колтуктап коюндашып китеп менен,
Топтошкон торгой элек сайрап өскөн.
Ошолор ойлондуруп, толгондуруп,
Умсунтуп, улутунтуп учат көздөн.

Көз учуп көп көрбөсөк караанардан,
Наар алдык таттуу тилек санаанардан.
Телчитип темир канат кезибизден,
Тентекти эстүү кылдын алабарман.
Кыйналып кылым бою жердин жүзүн,
Кыдырсак теңдеш чыкмак сага кайдан...
Жок чыкпайт, адамзаттын акылманы,
Бабабыз Маркс сенден сабак алган.

Ак мектеп, алтын бешик учкан уям,
Асманга көтөрүлсүн баркын улам.
Карайсын каным бирге энем сымак,
Кантип мен толкундабай тоңуп турам.
Сен бүгүн кырк кырына чыккан кезде,
Кубанып жерге сыйбас болуп турам,
Ар дайым ак сүйүүм бар кир жукпаган,
Ал силер, силер менен сыймактанам.

ОКУТУУЧУМА

Михаил Алексеевич Рудаковго

Айрылып ата-энемден көктөйүмдө,
Жабыркап жар башына жеткенимде,
Жылуу сөз айта турган тууганым жок,
Жалынып зарымды айттым көктө күнгө

Таласка таштап салып таман изин,
Талпынып келгенимде билим үчүн,
Сен мага түндү сүргөн тандай болуп,
Сергитти көңүлүмдү сүйкүм жүзүн.

Тоодо өскөн тоо башында кийик элем,
Көп элдин көрүшпөгөн бири менен.
Оңдоп сен каткан тилди кайра баштан,
Оозанттын орусундун тили менен.

Энекем эл жомогун удаа-мудаа,
Куйчу эле күндүр-түндүр кулагыма.
Экинчи өзүн болдуң тааныш кылган,
Пушкиндин мөлтүр кашка булагына.

Атамдай ардактадын акыл берип,
Апамдай эркелеттин жакын көрүп.
Кез-кезде кеп козгосом жетимдиктен,
Кейидин кош көзүнө жашын келип.

Жыл өттү, жыл артынан эчен-эчен,
Эскирбес эмгегине эмне десем...
Өзүмдү ошондогу сендей көрүп,
Баламды ошондогу мендей сезем.

Көп жашты тарбиялап таптап атын,
Көрсөттүң келечектин өмүр жазын.
Кыргыздын балдарынын кымбат досу,
Ким десе, эске түшөт сенин атын.

Куттуктап кыркка келген тоюнузду,
Улан-кыз орундаттык оюнузду.
Түбү орус, тили кыргыз окутуучум,
Кана, бир кармайынчы колунузду.

МЕНДЕГИ МҮНӨЗ

Мүнөзүм бар ойноо бала чагымдан,
Кара нөшөр катуу төгүп дагы ылдам,
Моокум канат булуттарды аралап,
Жалын тилин жалмандатса чагылган.

Мүнөзүм бар ойноо бала кезимден,
Күкүк үнү, күкүк кетпей эсимден.
Моокум канат өркөчтөнгөн дайралар,
Өөп жатса көпүрөнүн төшүнөн.

Чарт-чурт эткен чагылгандын үнүнө,
Чарчай түшкөн кайратымды ширеймин.
Жаландаган жалын сымал тилине,
Мокой түшкөн талантымды бүлөймүн.

«Күкүк» деген күкүк куштун үнүнөн,
Жаным сүйгөн жанылыкты табамын.
Күрпүлдөгөн дайралардын сүрүнөн,
Чарчоо билбес күч-кубатты аламын.

ЖАЙЛООДО ЖАЙКЫ КӨРҮНҮШ

Кыштоонун көгүн оттошуп,
Тоо жакты көздөй топтошуп.
Жайлоого келди төрт түлүк,
Жакасы менен коштошуп.

Бир өндөш килем өндөнөт,
Кен асман көпкөк, жер да көк.
Туура суу туйлап сай-сайдан,
Шарынан шамал жел келет.

Түн бою тескей, жон көшүп,
Түрлүү чөп кыздай бой жетип,
Жаркылдап сүйлөйт малчылар:
«Жайытын кандай, оой» дешип.

Күлүндөйт гүлдөр жайкалып,
Гүл жыттуу өрөөн чалкайып.
Мүнөзү желдүү арык ат,
Муунуна кирип дан салып.

Тескейдин бетин шурулап,
Кой, козу ойноп жыбырап.
Чокуда жүргөн чабандын,
«Чой» деген үнү угулат.

Сарала сазда салкында,
Сайгак жок кууган артында,
Котолоп жатат калың уй,
Көнүлүн бурбай шар сууга.

Ашууга жакын аланда,
Какаары сууктун бар анда.
Казан баш не бир топоздор,
Капталын тосот шамалга.

Жамгыр жаап, кайра күн жаркыйт,
Канылжаар жарып төр анкыйт.
Шүүдүрүм бетин шибердин,
Желбиреп жүргөн жел арчыйт.

Жайдары малчы кыздары,
Жайлоонун жаштык, көркү окшойт.
Суйкайып сууга жүз чайса,
Суу ичип жаткан телки окшойт.

Кеп кылып кеткен жаш чагын,
Күүлөнүп күлүк чапканын,
Олтурат дөндө карылар,
Оозуна камдап наспайын.

Арча отун күйүп чатырап,
Түндүктөн түтүн атылат.
Желеге үйрүп бээлерди,
Жээрде айгыр кулак жапырат.

Сабаны ыкшап итерип,
Шанкылдап жеңем күчөнүп,
Сабынан кармап бишкектин,
Саамалды бышат күпө-күп.

Көз жоосун алып каратат,
Көбүргөн жыттуу белестер.
Куушуп жүрөт гүл терип,
Кулундай ойноок бөбөктөр.

Толукшуп турган күр жайлоо
Тоолору көккө керилет.
Жыйырма беш жашка жык толгон,
Жигиттей болуп көрүнөт.

ЖАЙЛООДО КҮЗГҮ КӨРҮНҮШ

Жай өтүп, жайлоо эскирип,
Жакага түшүп төрт түлүк,
Сары журт болгон конуштар
Санаага салат көп бүлүк.

Керилген өрөөн, көк жайык,
Күтүрөп жаткан кез калып,
Көнүлсүз карайт асманды,
Жайылган малды эске алып.

Кабагы карыш салынып,
Аскадан чыкпайт жаңырык.
Конулдайт тоолор жетимдей
Койчунун үнүн сагынып.

Жер чийген желин, ичтери,
Көрүнбүйт уйлар түздөгү.
Сабанын үнү угулбайт,
Сары саамал бышкан бишкеги.

Очоктор турат от жаккан,
Оюнан казан чыкпастан.
Бозойду эстеп томсорот,
Боз үйдүн орду кыз жаткан.

Көз салып малга кээ кези,
Чалдардын чыккан дөбөсү.
Санжыра сөзгө зар болуп,
Саргайып жатат эми өзү.

Желенин орду ангырап,
Желге айтып сырын жалдырап.
Жылаажын үндүү кулундун,
Караанын издеп кайгырат.

Эл жүргөн кезде бул жерде,
Этибар алып көрсүн ким...
Көмүскө жакта күлгө оонап,
Көлөчү жатат кемпирдин.

Куу түлкү жойлоп жон-ойдон,
Жыт алып жайдак короодон,

Кагылып калган ордунда
Казыкты тиктейт соройгон.

Сумбула түшүп сулк жатып,
Булактын көзүн муз басып,
Селкинин шынгыр күлкүсүн
Ойлонтот жүрөк сыздатып.

Өмүрдүн гүлү жаштык кез,
Өткөргөн сымак бал доорун.
Мал менен малчы болбосо,
Баркы жок тура жайлоонун.

БУТТАР

Бул кездеги жаш балдардын буттары,
Барктуу болуп ботинкадан чыкпады.
Тамандары төрт мезгилди тааныбайт,
Даяр турат бут кийими бүт жаны.

Жыртылганын жыйнап коёт апасы,
Самаганын сатып берет атасы.
Тешип салат жарым айдан чыгарбай,
Тери тургай темир болсун такасы.

Оо, кайран бут!... Карга шыйрак биздин бут,
Катаал чакта эмнелерди көрбөдү.
Каткан бойдон каны турат дагы эле,
Ташка тийип, тикен кирген жердеги.

Оо, кайран бут... Карга шыйрак биздин бут,
Кыш келгенде салаалары бышарып.
Бармактары жыртык чокой башынан,
Турчу майда картөшкөдөй кызарып.

Согуш... согуш... Соолуп бүтүп акыры,
Жениш алып эл көңүлү ташыды.
Ошондогу кол жетпеген бут кийим,
Азыр үйдө мени кий деп жатыры.

Суусун куюп, камдап алып бүт барын,
Чылапчынга уулум жууса буттарын,

Сууга түшкөн көлөкөдөй элестейт
Бир кездеги менин кычы буттарым.

КЫЗГАНЧ ЧАБАН

Жаныбай жаман эмес жакшы чабан,
Жан досум, жазда барам, жайда барам.
Конокко кол куушуруп ызат кылат
Аялы ачык мүнөз жайдары адам.

Жакемде жалгыз гана жаман адат —
Аялын ак жүрбөйт деп арам санап,
Үйүнө кирген чыккан, кишилерди,
Үнкүйүп жатат экен тоодон карап.

Эгерде эркек кирсе кокус барып,
Чай ичсе, чай кайнамча чыкпай калып,
Батышты балээ басып жатабы деп,
Кокту ылдый таш кулатат айкай салып.

Бул кезде Батыш ойлойт малдын камын,
Бир тилек баш кошушкан жардын камын.
Келген жан кечикпестен кетсе экен деп,
Олтурат оюна албай жаштык жагын.

Ошентип, Жакем кызганч аялына,
Ишенбей актыгына, адалына,
Үнкүйүп үйүн тоодон карап жатып,
Үч коюн бөрү жептир баягыда...

КАРЫНДАШ

Кайрылбайт өтсө жалын жаш,
Кааладым сени карындаш.
Калтырбай мени өкүттө,
Каныкей болуп багымды ач.

Айланбайт өтсө жалын жаш,
Ашыкмын сага карындаш.
Арманда мени калтырбай,
Айчүрөк болуп багымды ач.

Ойлонсон мени карындаш,
От болуп бирге жалындаш.
Оной иш бекен мен үчүн,
Өзүндү эстеп саруулаш.

Жылдызы сен дейм сүйүүмдүн,
Жыттуусу сен дейм гүлүмдүн.
Жыйылсын ырыс, ынтымак
Жыргалы болчу үйүмдүн.

ЧҮЙ БООРУНДА

Томпондоп тоо-ташында бала күнүм,
Кайталап улар үнүн, булак үнүн.
Өссөм да кен Таласта мына бүгүн
Өзүндөн орун алды турак үйүм.

Көркүнө тамшанышпай койбогон эл,
Бар деги ой толкуткан ондогон жер.
Мен үчүн Сары-Өзөн Чүй сен кымбатсын.
Кыргыздын кут бешиги орногон жер.

Жердешим Фрунзенин атындагы,
Ушул шаар билим жайы, акыл жайы.
Дүнгүрөп тоолук элдин атак-данкы
Дүйнөнүн төрт бурчуна закымдады.

Бул жерде биригишкен билек турат,
Бул жерде достук, сүйүү, тилек турат.
Бул жерде кыргыз арын сактай билген
Кылымдар сындан өткөн жүрөк турат.

КӨК-АРЫК

Поэма

Көк-Арык алтын мектебим
Көп жылдар сенден четтемин.
Баягы чактай дагы эле
Бажырайтып көздөрүн,
Партаңда ойноп жүргөндүр
Балалык, тентек кездерим.

Көзүмдү ачып дүйнөнү,
Көргөзсө алгач энекем,
Биринчи «А» ны таанытып,
Билимин берип сен эчен,
Тушоомду кескен өзүңсүн,
Туубадым эле дебесен.

Болду го жыйырма жыл ашуун,
Жетилип канат-кулачым,
Көрүшпөй алыс жүрсөм да,
Көнүлдө дайым турасын.
Киши эмес учкан куш деле
Унутпайт тура уясын...

Алыстап сенден кеткени
Аз эмес билип, көргөнүм.
Бир тобу эстен чыгыптыр,
Билбеймин азыр жөн-жөнүн,
А бирок дайым эсимде,
Алгачкы сага келгеним.

Ойдо жок «окуу» деген сөз,
Айылдан алыс капталда
Субанкул, Жусуп үчөөбүз
«Таш-казан» ойноп жатканда,
Бизди айдап алып жөнөдү,
Биялы деген башкарма.

Билбейбиз кайда барабыз...
Суроого келбейт чамабыз.
Баш бербеген торпоктой,
Балапан сары ооз балабыз.
Бүткөн бой бүткүл ботала,
Чон тойгон киши карагыз.

Арт жакка кылчак карасак,
Айлыбыз калган алыстап.
Алпарар жери кай жакта,
Ал дагы бизге табышмак.
Калдырайт жаргак жыртык шым.
Кай бирде чуркап жарышсак.

А менде болсо шым да жок,
Көйнөкчөн барам көлбөндөп.

Алдымдан шамал үйлөсө,
Ачылат ичим чердендеп,
Каткыра сүйлөйт башкарма,
Кайсы апан тигип берген деп.

Ошентип келип акыры
Өзүнө жеттик Көк-Арык
«Окууну жакшы окуган
Өкүмөт болот» деп алып,
Башкарма кетти жайына
Баарыбызды өөп алып.

Көк-Арык сенин көркүндү,
Көргүбүз келип даа кайра,
Классын менен залынды
Кызыга тиктеп далайга,
Жолуктук дедик чын эле,
Жомоктон уккан сарайга.

Былтыркы бойдон жуубаган,
Бутубуз кычы капкара.
Шымым жок чоочун балдардан,
Уялып улам жалтана.
Окшошуп эки дос менен
Олтурдум барып партана.

Эсте жок атын билбедим,
Эжемдей болгон бир келин
Доскага «А» деп жазды да,
Токтото калды сүйлөмүн.
Саржанга окшош экен деп,
Шашылып ичтен сүйлөдүм.

Жазарда жалгыз тамганы,
Жан-алым калбай сүйүндүм.
Калемди кармап колума,
Кагазга алгач үнүлдүм.
Эстесем ошол «А» тамга
Эшиги тура билимдин.

Бар болсо ошол эжекем,
Барчындай учуп жетсем дейм,
Баягы балаң менмин деп,
Башымды ийип өтсөм дейм.

Ак буурул тарткан чачынан
Апамдай сүйүп өпсөм дейм.

Башкарма эсен бар болсо,
Кабарым эчак билгендир.
Көз ачып билим алууда
Көмөгү тийген бирден-бир,
Ойлосо шымсыз кезимди
Өзүнчө күлүп жүргөндүр.

Арасы бир топ чакырым,
Ал кезде айлым ыраакта.
Шашылып туруп кийинип,
Сабагым окуп бир азга,
Тампайып үйдөн чыкчу элем
Танга маал болгон убакта.

Калбастан ээрчип артымдан,
Кааласа кай бир кездерде,
Узун куйрук Балтегим
Узатып келип көп жерге,
Айникейлүү ал урган
Арт жакка кайра кеткенде,

Кар баскан таштар алдында,
Карышкыр сымак кубарган,
Кара тер басып денемди,
Калтырап улам уламдан,
Көөнүмө түшүп көп нерсе
Коркчу элем каран-курандан.

Эл кийген кийим менде жок
Эне, атам карган чагы эле.
Эчен жыл кийип эскирген,
Таар көйнөгүм бар эле.
Жаныма баткан жармачтык
Жадыма түшөт дагы эле.

Чокоюм майрык чолчоюп,
Кийизден салган таманды.
А көгү болсо шоонадан,
Чындыкты калп деп танамбы...
Бапестеп байпак ордуна,
Салчу элем өлөн, саманды.

Шоона, көк түтпөй кырчылып,
Таманы күндө жыртылып,
Батегим чууруп жол бою
Ордуна калчу муз туруп,
Көргөндө кейип атакем,
Кетерсин дечү кыш чыгып.

Ошентип жүрүп Көк-Арык,
Окудум сенден көп жылы.
Унуттум далай көргөндү,
Унутуу кыйын эч муну...
Кайгырып кетем ойлосом,
Капкачан өткөн кезди бу.

Кезектешип кээ бирде,
Жашырып жаап кемтигим,
Апамдын эски күрмөсүн
Айла жок кийип келчүмүн.
Окуудан кайра барганда,
Өзүнө чечип берчүмүн.

Жаз жаныдан келгенде,
Жаткан кар эрип, суу агып,
Окшошкон жамшык чокойду
«Отпусмага» чыгарып,
Келерки кышта киём деп,
Кетчүмүн ичтен кубанып.

Балама айтсам аларды
«Бардыгы жалган жомок — дейт, —
Жаргак шым, батек, шоонанын
Өн-түсү кандай болот — дейт, —
Чын сүйлөйт десем атамды
Калп айтып кээде коёт» — дейт.

Анысы туура баламдын,
Көргөн турмуш турмуш жапасын.
Кудундап эрке чонойду,
Курсактын тартпай капасын.
Шоколад соруп, шат жүргөн
Өзүндөй көрөт атасын.

Агай аз, анда эже көп,
Алапат согуш убагы.
Окутуп бизди ошолор

Билимге билим улады.
Кайратын катын, баланын
Катаал жыл өзү сынады.

Борсойгон боорсок тоочту
Өн эмес түштө көрбөдүм.
Кезээрип кардым ачса да
Кечикпей сага келгемин.
Талпынтып көккө учурар,
Таалайым жалгыз сен дедим.

Адабий кызык китептер
Аз эле анда саны абдан.
«Эр Төштүк» менен «Кедейкан»,
Эрте-кеч чыкпай санаамдан,
Кетчү эмес элем окуйм деп
Кенедей китепканандан.

Партанда кээде түнөдүм
Багуусуз калган адамдай.
Үшүткөн жоксун үйрүлүп
Ичинден чыккан балаңдай.
Билерсин өзүн ошондо,
Бир топ ыр жаздым сага арнай.

«Көк-Арык» менин мектебим,
Көп акын болуп кетпедим.
Ойготуп кызыл тилимди,
Осмонкулга жетпедим» —
Калганы эстен чыгыптыр,
Калтырып кеттим көп жерин.

Турдун да карап анда сен
Тилекке жеткин дегенсип,
Сүйкүмдүү энем сыяктуу
Сүйлөдүн кошо мени ээрчип,
Акын да кылган өзүңсүн,
Алгачкы шыгым көбөйтүп.

Кээ бирде чыгып өзүңдөн
Жол жүрүп үйгө жетпестен,
Кулаган-Таштын¹ ичинен

Кулаган-Таш — жердин аты ичинде

Киргенче күүгүм кетпестен,
«Кудайым акын кылгын» деп
Жалыңгам жогун сезбестен.

Аң-сезим өсүп жете элек,
Акылсыз бала кезегим.
Жаныртып тоону, асманды
Кардыккан экен бекер үн.
Мен сүйгөн билим, таланттын
Билбепмин жерде экенин.

Эсинде бардыр, Көк-Арык,
Кышкы суук жерде кар калын.
Эне-атам өлүп удаалаш
Энгиреп жетим калганым.
Ошондон тартып өзүнө,
Окуйм деп күндө барбадым.

Үй ичи окшоп мүрзөгө
Үшкүрдүм ыйлап дембе-дем,
Жонума минип жокчулук,
Жорукту көрдүм көрбөгөн.
Кабагым бүркөө, кардым ач,
Кайгымды айттым желге мен.

Фронтко кеткен күйөөсү,
Бир турчу эжем биз менен.
«Жигит да ыйлайт бекен» деп,
Жылмайып жылуу жүз менен,
Мен үчүн дайым кам көрүп,
Мен үчүн бакыт издеген.

Кибиреп кебээ козудай,
Күн өткөн сайын арыктап,
Тууган жер, турган үйүмдөн
Кандайдыр көөнүм калып бат,
Олтурсам дагы, турсам да,
Ойлонто берди алыс жак.

Эжекем менен сырдашып,
Эрте-кеч ичте сырымды,
Фрунзе шаарга барсам деп
Бүт бойдон оюм бурулду.

Тамакка, жолго жетерлик
Даярдап алдым тыйынды.

Көз жумган ата, энемдин
Көрүнө келип баш уруп,
Тирилип тура калса деп
Түнүлбөй көпкө акыйып,
Ачуу жаш менен бетти жууп,
Алдым да эки, үч бакырып.

Өзүнө келип, Көк-Арык
Өткөндү турдум эскерип,
Жашыл бак менен жарашып,
Жаркырайт түсүн өзгөрүп.
Кыя албай кылчак карадым
Коштошо турган кез келип.

Мээримин төгүп сен дагы
Мени эле карап турасын.
От болуп денем бир кезде
Оргуштап кайрат, кубатым,
Туурундан учтум алыска,
Дүрмөтүн болуп бир атым.

Ал кезде түркөй баламын
Айылдан сыртка чыкпаган.
Машина үнүн уксам да
Паровоз үнүн укпагам.
Келгенде Жамбыл шаарына
Керемет болду бүт маган.

Көп жерде эки-үч кабат үй,
Көзүмдү албай тиктедим.
Окшогон кооз жай экен
Өнүм го эмес, түш дедим.
Ошентип билбей калыпмын,
Поездге кандай түшкөмүн.

Көз жеткис жайык талааны
Көргөзүп барат терезем.
Арт жакта калды көп кыштак,
Арт жакта калды көп өзөн.
Картасы чакан болсо да
Жер өзү чексиз кен экен.

Бурулдап буурул түтүнү
Көмүрдөн тоё жеп алып,
Ар секунд сайын кайталап,
Атынды сенин, Көк-Арык,
Вагондор зуулап баратты
Паровоз «күш-күш» дем алып.

Уламдан улам узарып,
Жол түгөнбөйт жердеги.
Ойлонгон сайын ойлонтуп,
Ой түгөнбөйт мендеги.
Баягы тилек, үмүттөр
Башыма тынчтык бербеди.

Бакырган сайын күчтөнгөн
Паровоз тизгин жыйдыбы...
Вокзалга келип токтоду,
Басандай түшүп кыймылы.
Көксөгөн шаарым көргөндө
Көзүмдүн жашы ыргыды.

Жан жагым катар бийик үй,
Жалтырак жолдо барамын.
Далай эл өтөт көчөдөн,
Такыр жок тааныш адамым.
Кейип да коём ичимден,
Кеч кирсе кайда каламын...

Көк-Арык, өзүн окуткан
Көп балдар мында бар эле.
№ 5 кыргыз мектепте
Окуп жаткан чагы эле.
Аларды кантип табам деп,
Аптыгат жүрөк дагы эле.

Шалпая басып баратам,
Сан ойлор түшүп санаама.
Капилет экен ал оюм,
Калбадым үйсүз талаада.
Капыстан калдым жолугуп,
Кадыркул деген балага.

«Ай эмес жылдан ашты го
Айылдан мында келгенин.

Тепкедей кезден бир өскөн,
Тентушум элен сен менин.
Жазуучулар Союзун
Жанылбай таап бер» дедим.

Союзга барсак топ киши,
Салам айттым баарына.
Көпчүлүгү көз салат,
Көйнөк, шымдын тарына.
«Жол жүрүп келген баламын
Жолуксам—дедим—Аалыга»

Ак саргыл киши балкайган,
«Атыңыз ким» деп тергеди.
«Арызыңыз болсо айтыңыз,
Аалы деген мен»—деди.
Жылуу сөз мындай укпагам,
Жүн чыгып башка көргөнү.

Аптыкпай кайрат жыйдым да,
Айтылчу сөздү бек айттым:
«Талантым ташып чыдатпай
Таластан келдим»—деп айттым.
Жебиреп улам кайталап,
Жетимдик жагым көп айттым.

Олтурду жанкы кишилер,
«Оку» деп жазган ырымды.
Шыдырата баштадым
Шыр тартып коюп мурунду.
Бирдеме чыгат мындан деп,
Бир тобу мага бурулду.

Акыйкат менен сынга алды,
Алашем кеткен жеримди.
Уйкашы дурус экен деп,
Улашып кээде көңүлдү,
Бардыгы менин көзүмө
«Пайгамбар» болуп көрүндү.

Осмонкул болчу тилегим,
Ошондон тартып жанданды.
Журналга ырым бастырып,
Беришти бир топ жардамды.

Таптаза кийим кийинип,
Таштадым эски чалбарды.

Оюнда бардыр, Көк-Арык
Чиймелеп дептер барагын,
Олтуруп алып партана
Ой-тоону кошкон жамагым,
Жамак да болсо ал ырдан,
Жаралды тунгуч кадамым.

Окудум шаардык мектепте,
Окудум алыс сыртта да.
Таалайлуу кылып бардыгы
Тарбия берип чыкса да,
Көңүлгө түшөр биринчи,
Көк-Арык деймин түз гана.

Мен тургай эчен балдарын,
Менчилеп сени сүйүшөөр.
Баарыбыз учкан уя деп,
Баркынды дайым билишер.
Эрте-кеч доска, партанды,
Эстешип коюп жүрүшөр.

Жетилген жеткинчектерин
Түрлүүсү түрлүү кесипте.
Канатын күүлөп учуруп,
Калтырган жоксун өкүттө.
Каламын сени көргөнсүп,
Кай бири кээде кезиксе.

Канаты куштун талса да,
Канаты талбайт жылдардын.
Мезгилди минип камчылап,
Таскагын салат буудандын.
Түн, күндөр сансыз сабы окшойт,
Түгөнбөс төкмө ырлардын.

Көк-Арык, сенден кеткеним
Көп болгон экен санасам.
Чай кайнап эле өткөнсүйт,
Санабай туруп карасам.
Кыялым дале кырчындай,
Кыярып бирок баратам.

Атайлап эки, үч жыл мурун
Алыстан сага барганмын.
Бир тобун көрдүм ал жерден,
Бирге өскөн тентуш балдардын.
«Келечек жаштардыкы» деп
Кеп сүйлөшсө тангалдым.

Алп жигит болот дедиртип,
Атанган он беш жашынан,
«Улгайдым күчүм кайтты» — дейт
Баягы балбан Асыран.
Рысбек болсо ырас деп,
Ак талын сууруйт чачынан.

Жолдошум болгон бир кезде,
Жолдошбек жоош бала эле.
Эртерээк бырыш кириптир,
Эзилинки сары эле.
Бакылдайт курбум Субанкул,
Балалык кездей дагы эле.

Бакас деген бир курбум,
Малчы болуп алыптыр.
Буденныйды туур-айм деп,
Мурутун коюп салыптыр.
Мүнөзү бирок баладай,
Мурунку бойдон калыптыр.

Байкасам сени, Көк-Арык,
Баягы кезин өзгөрүп,
Көрүндүн менин көзүмө
Кичире түшкөн кейиптенип.
Кичирсен деле билгизбей,
Балдарын турду көрк берип.

Замандын ээси бөбөктөр,
Саламын айтып күлүндөйт.
Окшошкон кызыл жагоолор,
Чуркашса желге дирилдейт.
Карап туруп аларды,
Канткенде жүрөк сүйүнбөйт!

Жүрүшөт окуп жайдары,
Жүдөнкү тарткан түрү жок.

Жүздөгөн бала ичинен,
Жупуну кийген бири жок.
Абайлап тиктеп олтурсам,
Айрыгы тургай кири жок.

«Соолгон согуш кезинде
Чыт түгүл бөзгө зар элек.
Ал эмес башка кийгенин,
Андагы көйнөк кана — деп —
Азилдеп коёт Субанкул
Азыр жок шымсыз бала» — деп.

Бырс күлө жаздап токтолуп,
Бир ойго дароо байланам.
Бышыктоо үчүн дагы бир,
Билимин мага арнаган,
Пионер болуп партана,
Олтургум келет кайрадан.

Жөө жомок жөндөп айтпадык,
Жолдоштор менен бир кезде.
Азыркы балдар биз эмес
Алышпай катаал күндү эске,
Көңүлүм эргийт асманга,
Космостон баштап сүйлөшсө.

Жолунда турган сагалап,
Жолбун ит экен жокчулук.
Келтиргис кылып экинчи,
Келтирдик аны жок кылып,
Дүйнөнүн көркү турбайбы
Тынччылык менен токчулук.

Эмдики эрке жаштарды,
Өнөрдүн күтөт көп түрү.
Керектүү шарттын барынан,
Кем-карчы эмес эч бири.
Өзү эле начар болбосо,
«5» ке окуй турган мезгили.

Көк-Арык, сенин колундан
Көппү, азбы алган билимим.
Тарбия бердин далайга,
Далайдын тамчы биримин.

Мекенге, элге канатташ
Мезгилдер сынаар күлүгүн.

Көзүмдүн курчу, Көк-Арык,
Эмгегин дайым көнүлдө.
Кара жер үстү канча кен
Жүрсөм да кайсы ченинде,
Унутам мүмкүн өзүмдү,
Унутпайм сени өмүрдө.

Мугалим болсон «Агай» деп
Чакыраар элем сыйыма.
Жазганым жетээр жанылбай.
Ыраазы болгун ырыма.
Улан, кызды уяндан
Учура бергин жылына.

АШУУДАН БЕРГЕН ОТЧЁТУМ

(Толукталып үчүнчү басылышы)

Фрунзе, 1989-жыл
«Адабият» басмасы

ЭЛГЕ КАЙРЫЛУУ

Жебедей учсам дечү элем
Жел менен кошо сызыла.
Женил баа кылдым өзүмдү
Жете албай максат учуна...
Желбей да калдым бир топ жыл
«Жем» түшүп кетип бутума.

Женил баа жагым жел айдап,
«Жем» түшкөн бутум айыкты.
Жакшылап чуркап бергим бар,
Жакынбы мараң алыспы...
Саяпкер элим таптап көр
Сагынып калдым жарышты.

Жаман ыр жазсам күйүнтүп,
Каргасан дагы сен карга.
Жакшы ырды жазсам сүйүнтүп
Жалгасан дагы сен жалга.
Булбулсун — десен мен булбул
Каргасын — десен мен карга.

ЭЛҮҮ ЖАШ

Метрикам жок, так чыктымбы элүүгө
Мезгили өтүп калп чыктымбы элүүгө.
Айтор билбейм... атам, энем өлбөсө
Айтып бермек менин жашым жөнүндө.

Кайсы жылы, кайсыл айда төрөлгөм,
— Билбеймин — дейт сурап көрсөм женемден.
Кайдан билсин, мен оозанып жатканда
Он бештеги келин экен кедейген.

Не болсо да жашсыз адам болобу...
Мен өзүмдү байкап көрүп оболу,
Болжоп туруп коюп алгам датасын
Же төмөндүр, же кеткендир жогору.

Чынбы, калппы, чыктым эми элүүгө
Кайтты жаштык, калды элеси көңүлдө.
Уул үйлөнтүп, кыз узатып үйүмдөн
Неберем бар, кайнатамын келинге.

Менин бактым, менин баркым элимде
Мен даярмын элиме иштеп берүүгө.
Карт акын — деп айтса дагы кай бирөө
Халтурщик — деп айтпаса экен өмүрдө.

Кана эмесе, эр ортону элүү жаш
Кайра келбейт мен өткөргөн элүү жаз.
Алтымышка аттангыча бир болуп
Аз сүйдүрүп, көп жаздырып көнүл ач!

ЫРЛАРЫМА

Ортокмун, жыргалына, азабына,
Ырларым жөнөй бергин сапарына.
Силерди өзүм үчүн жазган жокмун
Эл-журттун арасында жашагыла.

Байкабай түн киргенин таң атканын,
Баарынды уйку көрбөй жараткамын.
Эл караган бетимди жер каратып
Окуган окурманды жадатпагын.

Кээ бирин эл көнүлүн алаарсынар,
Жүздөгөн жүрөктөрдө жанаарсынар.
Кээ бирин өлүү түшкөн күчүккө окшоп,
Керексиз таштандыда калаарсынар.

Силерди жан дүйнөмдөн жасап алдым,
Беремин балбандарын баталардын.
Кайгырсам силер менен бир кайгырып,
Жашарсам силер менен жашараармын.

Туурабай чардаганын бакалардын,
Ар бирин өз алдыңча атак алгын.
Учкула уянардан перзенттерим,
Силердин атанармын, апанармын.

БИРӨӨГӨ

Биздин кымбат буурул чачтуу акындар,
Мээси тунук, бермет сөздүү асылдар.
Мезгилинде дүлөй түндү суйкайтып,
Дүбүртүнө тизе бүккөн ашуулар.

Эл намысын желек кылып булгалап,
Эли менен максатына шыр карап.
Таш көлкүлдөп лирасына алардын
Жазга айланган кышта жаачу бурганак.

«Талантмын» деп көөдөн керип көлөктөп,
Тамчы суудай жылып аксан сен эптеп,
Учурунда кара нөшөр сыяктуу,
Алар төккөн алтын ырын көнөктөп.

Эки сөздүн башын жөндөп кура албай,
Эрдемсийсин акынмын деп уялбай.
Өзгөлөргө сын такканын койсончу,
Өзүн жатып жумурткадан чыга албай.

Карыларды «халтурщик» деп бүтүрдүң,
Ошол сөзүн өзүн болбо, түшүнгүн...
Мен да сенин мээге жукпас, жүнү бош
Бука сийдик ырларына түкүрдүм!

АРКЫТ

Жайында барсан Аркытка
Жайкалат жашыл баркытча.
Жалжалды эске түшүрөт
Жагымдуу жытын анкытса.

Күзүндө барсан Аркытка
Күлүндөйт күрөң баркытча.
Мөндүрлөп түшсө жангагы
Моокумун канат артыкча.

Адырдан адыр чубалып,
Алмалуу токой уланып.
Ат кирип кетсе көрүнгүс
Ар түрдүү чөптөр буралып.

Торпудан торпу уланып,
Токомдой күүсүн чыгарып.
Торгой көз төкмө булактар
Тоосунан түшөт куланып.

Эч кемтик таппайм кымындай,
Эң сейрек чыккан сулуудай.
Эргиткен чөккөн көңүлдү
Эх, чиркин, кандай сулуу жай!

Кез-кезде басып мунарык,
Керме-Тоо жатат суналып.
Төгүлөт түрлүү жемиши
Төшүндөй кыздын чыңалып.

Бир көрдүм Аркыт өрөөнүн,
Эсимден чыкпайт эгерим.
Бардыгы анда дээр белем
Бар болсо «бейиш» дегенин.

ӨЗҮНӨ КУЛАК САЛГЫМ БАР

Караандан секет кетейин,
Калкагар тоолуу мекеним!
Карегим талбас болду го,
Карасам дагы нече мин...

Өзүңсүн ыйык түнөгүм
Өзүңдөн бүткөн жүрөгүм.
Өмүрүм бүткүл сага арнап,
Өзүн деп жашап жүрөмүн.

Көп элдин көрдүм Мекенин,
Көк жашыл талаа, өзөнүн.
Жат төшөк десем аларды,
Өз төшөк сен деп сеземин.

Айкашкан максат тилегим,
Ата-энем сенсин билемин.
Айрылбайм сенден эч качан,
Алса да андып куу өлүм.

Өзүңө кулак салгым бар,
Өлсөм да жатпай көрдө тим:
Коюңдун тыншап маарашын,
Уюңдун тыншап мөөрөшүн.

КОЧКОР

Кара Кочкор кен өзөн
Кадимден малдын жери экен.
Карандай суугу какшатып,
Кар жатпайт кышта дебесен.
Канчалык алса түгөнбөс
Каймактан бүткөн кен экен.

Кымыз, май, сүтү, айраны
Кылкылдап аккан дайрабы...
Кер мурут буудай бой тирейт
Кем эмес малдан дан жагы
Көк арпа бышпайт дегендер
Кочкордон жешсин алманы.

Илгертен ушул кен өзөн
Ыр менен күүнүн жери экен.
Ыранын кара дебесен
Ырыстан бүткөн кен экен.
Ыңкыган малын санасан
Ыргалган чөптөн көп экен.

Манкайган малдын түрү бар
«Маа» деген жалгыз тили бар.
Бир барып көрсөн кыркында
Булуттан арбын жүнү бар.
Коёндон окшош койлордун
Маанисин байкап билип ал...

Мал багып төлүн жайнаткан,
Катаал кыш менен кармашкан.
Бороондуу күнгө бой бербес
Баатыр көп экен ал жактан.
Жанынан качып сүрдөнөт
Жалкоолук менен жан баккан...

Жигити жанган жалындай,
Кыздары жайлоо танындай.
«Манастан» баштап карысы
Чуурутат сөздү таруудай.
Опол тоо экен өзүнчө
Орозбак уулу Сагынбай.

Каным бир энем окшодун,
Кар жатпас кара Кочкорум.
Көп элдер данктайт атынды
Көбөйө берсин досторун
Өрүшүн дайым кен болуп
Өчпөсүн жанган отторун.

ЖУМГАЛ

Калык айткан Жумгал деп,
Мидин жазган Жумгал деп.
Биз билгенден кыргызда
Жумгал деген ырлар көп.
Бул жетишпей калгансып,
Мен да жаздым Жумгал деп.

Алтын көкүл тоолорун
Айдан ары ашчудай.
Чокуларын түн күзөйт
Чекте турган сакчыдай.
Мал киндиктүү экенсин

Бабам күткөн жакшы жай.
Бүт дүйнөнүн койлору
Бир өзүнө батчудай.
Бир жолу эмес, мин жолу
Жер экенсин жазчудай.
Таамай сөздү таппаган
Талантымдын аздыгы ай!

Торпуларын тогуз мин...
Адырларын алты мин...
Түздүгүндө түр жемиш
Даамын татсам бал-ширин,
Ак буудайын жалтылдайт
Нурун чачса жайкы күн.
Жылдыз толгон көгүн бар,
Жыргал экен ар түнүн.
Жүрөк сүйгөн селкине
Жүздөшөмүн кайсы күн?...

Баатырларын бакыйып,
Баркы менен аты улук.
Чыгып келген жарыштан
Ракеттей атылып.
Орден толгон төшүнө
Олтургум бар баш уруп.
Азаматтар ошолор
Ысык, суукка катыгып,
Пайда берген өлкөгө
Малдын санын ашырып.

Оо, Жумгалым, Жумгалым,
Айтса бүтпөс жыргалым.
Опкогураак жан элем
Ойдогудай сыйладың.
Менин сага кааларым
Минге жетсин бир малың.
Элсиз жердин көркү жок,
Элин менен жыргагын.
Күмүш болсун күндөрүн,
Алтын болсун жылдарын.

КӨЗҮМ КӨРГӨН КЕМЧИЛИК

Сөз жүйөсү бузулбайт
Чындыкты айтып бергенден.
Жадап качма жайым бар
Жалган сүйлөп көнгөндөн.
Бүт кыргызга таандык
Бул кемчилик мен көргөн.

Бир үй көрдүм Кочкордон
Бир топ үйдүн алды экен.
Карап эле тургудай
Кандай уста салды экен?..
Килемге бай а бирок
Китеп жактан жарды экен.

Жалпалактап үй ээси
Жай сурашып отурду.
Кагып-силкет балдарын
Каалашпайт деп окууну.
Китептери жок болсо
Килемдерин окуйбу?..

Ашып кетсе жүз китеп
Акчасы го бир койдун.
Аламбы деп таарынтып
Ачык айтпай тим болдум.

Эки үй көрдүм Жумгалдан,
Эчен үйдүн алды экен.
Бай болсо да жуурканга,
Бак-дарактан жарды экен.

Чөмөлөлөп коюптур,
Чөбүн чала чапкылап.
Огороддун ичинде
Аркандалган ат турат.

Кыйын болсо жүз көчөт
Куну экен го бир койдун.
Кыжырына тием деп
Аны да айтпай тим болдум.

Көңүл жакын дос эле,
Конок кылды Анарбай.
Тамтандадым жер издеп,
Даараткана табалбай.

Жашырынчу ал кепе,
Жарым пулу бир койдун,
Жаман көрөт экен деп
Муну да айтпай тим койдум.

Мурун көчмөн эл элек
Билимдүүлөр көбөйдү.
Атагыбыз ай жандап,
Алдынкы элге тенелди
Качан толук билебиз
Маданият дегенди?..

КАЙГЫРУУ ЖАНА КУБАНУУ

Кай бир күнү көрүстөнгө барамын,
Капа болом карыш түшүп кабагым.
«Жакшы адамдар жашай бербей өлдү ээ» — деп
Жашым төгүп бир кайгырып аламын.

Кай бир күнү төрөт үйгө барамын,
Ачык күндөй ачык болуп кабагым.
Ырыс-бакыт коно калат колума
Ынаалаган үнүн уксам баланын.

ОҢОЙ ЭМЕС БҮТ КЕСИП

Ал мезгилде арбый элек таскагым,
Турмуш жолун жаны баскан жаш чагым.
Кырдан-кырга кыргый болуп кыялым
Кесиптерден кесип тандай баштадым.

Акыл сурап Ала-Тоого кайрылсам
Малчы бол — дейт — малдын төлүн жайнаткан.
Акыл сурап талаа-түзгө кайрылсам,
Данчы бол — дейт — данкы чыккан кайратман.

Акыл сурап көлгө дагы кайрылсам
Сүзгүч бол — дейт — суу түбүндө балыктай.
Акыл сурап асманга да кайрылсам,
Учкуч бол — дейт — Айга жетчү талыкпай.

Тоонун тилин, түздүн тилин албадым,
Көлдүн тилин, көктүн тилин албадым.
Төртөө мени төрт жагымдан тартса да
Көп кесиптен акындыкты тандадым.

Ойлогонго оной эмес бүт кесип,
Кай бир түндө бал уйкумдан бүт кечип.
Олтурамын калемимди соройтуп,
Ойго батып кагаз менен тиктешип.

Чабан иним чарчаганбы кой багып,
Алек кылат акындыкка жетсем деп.
А мен ойлойм түйшүк тартпай түн бою
Мындан көрө кой кайтарып кетсем деп.

ЖАРАТКАН

Оо жараткан, жараткан
Оюмду уккун сага айткан.
Ак боз атка бир минсен
Бир жүрөсүн кара атчан.

Аалам болуп кай бирде
Аппак пейлин кеңейип.
Апкелесин уул, кызды
Ак боз атка өнөрүп.

Ошол пейлин кай бирде
Өзгөрүлүп калат да.
Алпкетесин кайрадан
Учкаштырып кара атка.

Ар адамды абайлап
Алсан бирден четинен
Онурайтпай орунун
Толтурасын экиден.

Мынча неге сараңсың,
Мынча неге кененсиң...
Дүйнөдөгү улуу уста
Тил жетпеген чеберсиң?!

БҮРКҮТТҮН ӨЛҮМҮ

Өзүнчө оокат кылгын — деп
Көп бактырбай энени,
Учуруп бүркүт уядан
Баласын күүлөп жөнөдү.

Окутуп жүрдү балага
Коркпогон кыраан болууну,
Абада кандай учууну,
Аскага кандай конууну.

Окутуп жүрдү балага
Көрсөтүп түрлүү жерлерди,
Түлкүнү кандай сермээрди,
Эликти кандай энгенди.

Окутуп жүрдү балага
Көрөгөч, сактык жактарын,
Карышкыр, каман мүнөзүн,
Кайберен кайда жатканын.

Окуу да бүтүп окуткан
Зуулады кыраан көк жарып.
Этият болуп артынан
Энеси жүрдү көз салып.

Гекилик менен уларды
Таранчы менен бирдей деп,
Коёңго койду кол шилтеп
Тумшугум булгап жүрбөйм — деп.

Эмгектен колун бошотуп
Энесин салды жыргатып.
Кашкулак алды кашкайтып,
Түлкүнү алды туйлатып.

Талыды бутум көп басып,
Табам—деп — кайдан тамакты.
Капчыгай өрдөп бир күнү
Карышкыр кетип баратты.

Көргөндө кыраан турчубу,
Көп турбай көккө чыкты атып.
Айланып алып азыраак
Көзүндө өрт, бойдо күч ташып.

Салмоор таш болуп заматта
Сайылды төмөн куркурап.
Асманда жүрдү энеси
Жүрөгү жүз жол зыркырап.

Жемине кыраан жетти эми,
Ченгелдеп оозун көктөдү.
Асманга алып чыгууга
Ал-күчү бирок жетпеди.

Кай бирде томолонушуп,
Кай бирде жумаланышып.
Өчөшүп жатты экөө тен
Өлбөгөн жерде калышып.

Далайды көргөн карт бөрү
Далайдан митаам сак бөрү.
Бошонуп темир ченгелден
Боёнуп канга качты эми.

Жаш кыраан жатты жаны жок
Акыркы демин бүтүрүп.
Көк жалдан карды эшилип,
Көк жалдан башы үзүлүп.

Ошондо байкуш энеси
От болуп жанды денеси.
Капталдай жүргөн көк жалды
Качырып кирди эми өзү.

Көз ачып, кайра жумгуча
Көтөрүп чыгып асманга.
Кайрадан таштап жиберди
Таманы таштуу как сайга.

Аза күтүп баласын
Асманда мундуу шаңшыды.
Аза күтүп баласын
Асманда сырдуу калкыды.

Аздан соң төмөн бурулду
Акыркы үнү угулду.
Күүлөнүп келип аскага
Өзүнүн боюн бир урду.

Балам — деп күчүн сарп кылып,
Балам — деп өзүн ташка уруп,
Өлсө да эки көзүнөн
Балам деп жатты жаш чыгып.

КАЙЫР КОШ

Кайыр кош эми, кайыр кош
Кара так өткөн жылдарым.
Жалпына арнап бир бирден
Жакшы ырды белек кылбадым.

Таарынбай мага жүргүлө
Табышпай калган чакта бул.
Түшүмдүү болсун деп тилейм
Силерден сонку башка жыл.

Кайыр кош эми, кайыр кош
Ак бойдон калган дептерим.
Жазат деп мени көп күтүп
Жатканын азыр эстедим.

Кайдасын, кайда калсан да
Капарга алба өткөндү.
Калтырбайм эми ак бойдон.
Өзүндөн сонку дептерди.

БИР ГАНА КАРА АЛДЫГА

Үмүтсүз адам тири өлүк
Үмүттүү жаша түбөлүк.
Көксөгөн ойго жеткиче
Көнүлдө турсун гүл өнүп.

Ичинден иргеп ылгай бил
Ойлордун жакшы, жаманын.
Жаманы жапа чектирет,
Жакшысын гана самагын.

Токчулук кирсе үйүнө
Төрүнө өткөр ызаттап.
Жокчулук кирсе үйүнө
Жолотпой куугун бычактап.

Кубаныч кирсе үйүнө
Кубанып эле отурбай,
Кучакташ, жытташ эзилип
Кыйышпас кымбат досундай.

Капалык кирсе үйүнө
Кайткын — деп катуу эскерткин,
Мыжыга кармап желкесин
Мышыктай көзүн чекчейткин.

Күлкү-шат менен өмүр сүр
Кул болбо куса, кайгыга.
Бүт болот максат, тилегин
Бир гана кара алдыга.

КАРГА ЖАНА МЕН

Коштошуп алыс жактарга
Конур күз сапар тартканда.
«Кожоюн» болуп шаарга
Кошулуп жааган ак карга.
Булбулдун булгап бутагын
Каргалар конот бактарга.

Карангы тартып айлана
Агарат жерде кар гана.
Көчөдө кетип баратып
Көз салсам жалгыз каргага,
«Как живешь поэт» — дегенсип
Карк этип коёт ал мага.

Талаада, колхоз айлынан
Таштанды көрсө андыган.
Каркылдаган урганга
Кантип мен сырым алдырам...
«Өйдө жашайм сенден» — деп
Өтүп кеттим алдынан.

ЖАЗ АКЫН

Жаз акын, жалкоолонуп жатпа көпкө,
Мээнден бермет качаар мезгил өтсө.
Өмүрдүн өчпөс отун алоолонтуп
Өргө чап, өжөрлөнгүн өткүр кезде.

Кыңкайып кырктан ашып калган чагын,
Кайрылбайт жалын болуп жанган чагын.
Талантын ташыркаса такалап ал,
Болбосо баспай калат барган сайын.

Не жаздын, нени бүттүн? Кана, сана...
Тартып көр дан, топонун таразага.
Доордун ишеничин актабасан,
Сага уят, сага наалат, сага чала!

Өкүнбө өйдө-төмөн өткөнүнө,
Кабылсан капалыктын чектерине,
Кыргыздын кырка тоосун бир карап ал,
Кубанычтын нуру толсун көздөрүнө.

Жаз акын, жабык көөнүн чокулансын,
Ырында жүрөгүндүн оту жансын.
Эл сени эски жылдай эске тутуп,
Эл сени жаны жылдай тосуп алсын.

СОК, ЖҮРӨГҮМ

Оо жүрөгүм, ээн койбой жайына,
Көп кыйнадым, көп чыдадың баарына...
Арак ичтим, арак уусу кошулуп,
Сага барды аралашып каныма.
Бир да жолу белги берип оорубай,
Фильтр болуп тазаладың аны да.
Сонку тилек максаттарга жеткиче,
Сок жүрөгүм, сого бергин дагы да!

Кай бир кезде сага ырайым кылбастан,
Аз кубантып, андан арбын ыйлаткам.
Ачууланып болор-болбос нерсеге,
Айрым кезде азоо тайдай туйлаткам.
Сени менен ойду-тоону кыдырып,
Сени менен жаман, жакшы ыр жазгам.
Ыйлатпаймын, кыйнатпаймын эми мен,
Сок жүрөгүм, сого бергин тынбастан!

Оо байкушум, ашык жүрөк менде жок,
Сенин жалгыз экендигин сезбестен,
Ысыгыма, суугума батырып,
Эчен түрлүү тоскоолдорго беттешкем...
Кээ бир кезде жалбарынтып, жалынтып,
Келин-кызга чүкө кылып өкчөткөн.
Өкчөтпөймүн, өкчөлбөйсүн сен эми,
Сок жүрөгүм, сого бер «кынк» этпестен!

Сок моторум, өмүрүмсүн сен менин,
Бир да жолу ремонтко бербедим.
Эне-атадан эрте жетим калганбыз,
Мени менен нени гана көрбөдүн...
Ата-Журттун арабасын айдайлы,
Сок жүрөгүм, кокус токтой көрбөгүн.
Солгун тартып бара жатат кагышын,
Сен токтосон, анда менин өлгөнүм,
Сок жүрөгүм, сого бергин, өлбөгүн.

БИЗ АКЫНДАР

Биз акындар мактасак чон мактайбыз,
Чон пафостуу, чон темадан баштайбыз.
Кээ бир кезде «жаша, жаша» дей берип,
Ырдын тузун чала кылып таштайбыз.

Кээ бирөөбүз майда ырларды сүйбөйбүз,
«Бытовой» деп, «сытовой» деп иргейбиз.
Бирок ошол «бытовоедун» ичине,
Чон пафостуу ой батаарын билбейбиз.

Жаз космосту, жазгын Мекен жөнүндө,
Же шыпыргы, же чай кашык жөнүндө.
Ошол пафос, ошол чон ыр, ошол ой,
Окуганда уюп калса көңүлгө.

ЖЕТПЕЙТ ЭКЕН ӨЗ ҮЙГӨ

Ырахаттап келген айдын бир күнүн,
Жакшы салт го чакырышуу бир-бирин.
Чакырыпсын, келип жарым экөөбүз,
Керек болду келгендикти билдирүүм...

Мурункумдай тарсылдабай басыгым,
Чочуйбу деп үй башкарган асылын.
Эшигинди эшигимдей көрсөм да,
Катуу эмес, кагып кирдим акырын.

Жарын айтты: кириңиздер бут чечпей,
А мен айттым: парз экен го бут чечмей...
Ал учурда «мейман» деген ыйык сөз,
Туруп алды көңүлүмдөн түк кетпей.

Дасторкондо түрлүү жемиш, курут, май,
Кызыл топоч, «баба шампан», «тунук чай».
Алгын дедин, алып жаттым ар бирин,
Бирок ичтен меймандыгым унутпай.

Келди жарын «беш бармагын» даярдап,
Байдыке деп, башты койдун мага арнап.
Сенин сыйын өз сыйымдай көрсөм да,
Ашык кетпей, алып жаттым аяглап.

Өз үйүндөй олтур дедин керилип,
Өз үйүмдөй мен олтурдум берилип.
Бирок жанкы «мейман» деген ыйык сөз,
Туруп алды көз алдыма көрүнүп.

Сен бир үйдө мейман болгон кезинде,
Бул айтканым дайым турсун эсинде:
Тууган, жолдош, досункубу, баары бир:
Жетпейт экен «өлөн төшөк, өз үйгө».

ӨМҮР АВТОБУСУНДА

Жарыкка жаны келгенде,
Жеткин деп жердин учуна...
Эне-атам мени салыптыр
Өмүрдүн автобусуна.

Ондун аялдамасын,
Ойноп жүрүп өткөрдүм.
Жыйырмананын аялдамасын,
Бойдок жүрүп өткөрдүм.

Отуздун аялдамасын,
Көп жазып жүрүп өткөрдүм.
Кырктын аялдамасын,
Көп басып жүрүп өткөрдүм.

Эске салып атымды,
Эл айтышат акын деп.
Жайдак кетти көп жылым,
Жазганым аз, жашым көп.

Зуула автобус, зуулагын,
Мага койгун ыр жагын...
Моторуна күч берсин,
Менин жазган ырларым.

Эми келип турганым,
Элүүнүн аялдамасы.
Эр ортону бул жашка,
Тез жеткеним карачы...

Бир топ аялдама бар,
Биз токточу дагы да.

Жешилбесе дөнгөлөк,
Жетебиз го баарына.

Андып жүргөн ар дайым,
Ажал билет ал жагын.
Ажырашпайм өзүндөн,
Ал түшүрүп салмайын.
Айда автобус, чамдагын!

КАБЫЛСАМ КАЙРА КАЙГЫГА

Жок жерден эмес, бар жерден,
Жолугуп кайгы-капага,
Кайышсам жанга келбедин,
Карегим чайып жаш ала.

Жок жерден эмес, бар жерден,
Жолуксам шаттык сайранга,
Чакыртпай келдин чак түштө,
Айлантип үйүм майрамга.

Кел эми досум, не дейин...
Шаттыгым эки бөлөйүн.
Жарымын алып өзүмө,
Жарымын сага берейин.

Кабылсам кайра кайгыга,
Келсен кел... бирок келбегин.
Өзүңсүз ошол кайгыны,
Өзүмчө дурус женгеним...

КЫРСЫК

Качан кырсык келээрин,
Ойлободум, күтпөдүм.
Табылса деп жолумдан,
Дайым бакыт издедим.

Бакыт издеп баратып,
Байкабастан жыгылып,
Максатыма жете албай
Бутумду алдым сындырып.

Бакыт менен барчылык,
Көп издетти таптырбай.
Кырсык менен жокчулук
Өзү келди айттырбай.

Барчылыкты, бакытты
Эмгек менен жараттым.
Жокчулукту жолотпой
Чыкпас жайга каматтым.

Бирок, кырсык дегенин,
Көрсөтпөсө же өнүн...
Билбей калат экемин
Кайсы кезде келээрин.

АРНОО ЖАНА КАЛОО ЫРЛАРЫ

АЛП ТАЛАНТКА АК ДИЛИМДЕН

Талас десем, Манас түшөт оюма,
Манас десем, Талас түшөт оюма,
Тууган жерим, туу көтөргөн алп атам
Кажыбаган кайрат берет боюма.

Кыргыз десем, Чынгыз келет эсеме,
Чынгыз десем, кыргыз келет эсеме.
Кыргызым деп, Чынгызым деп эргисем,
Кубангандан жаш кылгырат көзүмө.

Бабам Манас бардык жерде данкталып,
Аккуласы аалам жарып өтсө экен!
Агам Чынгыз бардык элде баркталып,
Алп таланты өскөн сайын өссө экен!

Азыр Чыкем алтымышта курагы,
Аман жүрсүн Ата-Журттун туягы!
Жазганы элдик. Өзү билсин жаш жагын —
Сексен, токсон же жүзүнө чыгабы.

Чындыгында Чынгыз талант... Чынгыз да,
Чыгармасы чыгып жетти жылдызга!
Каалаганда кайда барса өз эрки,
Бешиги бар, өз үйү бар кыргызда.

ЖАШТАРГА

Жаштык кез жаңы кийимдей,
Эскирсе калган кийилбей.
Боз улан бойдон турбассын
Болжолу өтөт билинбей.

Кыарса калбас күбүлбөй,
Кырчын кез тоонун гүлүндөй.
Кыз бойдон дайым турбассын,
Кызык кез өтөт билинбей.

Күнүмдүк сени жандаган,
Күлгүн чак келбейт кайрадан.
Элирбей жаштык кезинди
Эс-акыл менен пайдалан.

«Күүлөнөт күлүк күнүндө,
Туйлайт, — дейт — тулпар тушунда».
Турмушка өчпөс из калтыр
Туягын бүтүн учурда.

ТОКТОГУЛДУН ЭСТЕЛИГИНЕ

Сүрөтчү колу чебер го,
Сүрөтчү ою терен го.
Бир жылдыгын ойлобой,
Мин жылдык камын жеген го.
Тургузсам кары акындын,
Буттары талыйт деген го.

Жамбашы жадап бүттү эле,
Көп болуп түрмө, түпкүрдө.
Ойлонуп Током ырларын,
Олтурат таштын үстүндө.
Мындан да шандуу көрүнмөк,
Олтурса аттын үстүндө.

БАРПЫ ЫРЧЫГА

Кыргыздан чыккан Барпы ырчы
Кыйланы женген алп ырчы.
Томого кийген бүркүттөй
Той берген жерде шаншычу.
Көр болгон менен, ыр жазган
Көздүүнү артка калтырчу.
«Мөлмөлдү» андай айта албайт
Жыйылып келсе жалпы ырчы.

Оболоп каккан канатын
Окусан терме, санатын
Бир туруп бийик эргисен,
Бир туруп отко жанасын.
Анчалык мээң жок болсо
Акылдуу боло каласын.

Окусан сүйүү саптарын
Оюна түшүп жаш чагын.
Ыраазы болуп «бах!» дейсин,
Ырчынын таамай айтканын.
«Көгүчкөн тумшук эмчектин»
Көп ойлоп жыргал жактарын
Кыз кезин эстеп жарындын
Кылгыра түшөт жаштарын.

Барпы атам азиз көзүнөн
Баракка ырын чие албай,
Басынган кезде жүрө албай,
Бактысына табылып
Бараандуу акын азыркы
Байзактын уулу Түмөнбай
Кагазга жазып калбаса,
Калмакпыз көбүн биле албай.

Ызааттап ырчы атасын
Ырчынын алган батасын,
Ырларын ылгап чогултуп
Келтирген карек машаасын,
Секирге дагы элүүдөн
Селкилер үчүн жаш акын,
Дүрмөтү күчтүү, дүнү чон
Түмөнбай акем жашасын!

ЭЖЕМЕ

Бакен Кыдыкееванын 50 жылдыгына

Залкар талант, шайыр мүнөз эжеке,
Жанылбаптыр сени тууган энеке,
Кыз да болсон кыйын чыгып эркектен,
Кыргыз үчүн көп жарадын керекке.

«Байтал чыгып, байге албайт» — дейт кыргызда
Анын баары төгүндөлдү турмушта.
Өзүн жерде төрөлсөн да бизге окшоп,
Өнөр, данкын чыгып кетти жылдызга.

Элин сүйгөн эрке кыздын бирисин,
Үйдүн куту, сахнанын гүлүсүн.
Акын болбой, булбул болсом мен эгер,
Атынды атап сайрамакмын күнү-түн.

Сендей талант сейрек чыгат, аны бил...
Сен ар дайым анкып турган жаны гүл,
Ойлоп көрүп, мээси боло табигат
Он сегизге чыгарбайбы дагы бир.

Мейли, эжеке, он сегизге чыкпагын,
Кыйла жаштын кыдыра бер бүт баарын.
Ырсактаган жигиттерди тамшантпай,
Ырас болду элүү жашка чыкканын.

Жашай билсе, жаштын болбойт жаманы,
Бакыт жолун баса берсин дагы ары.
Кабак бүркөп, кандай адам картаят
Күн сыяктуу күлүп турса заманы!

Залкар талант, шайыр мүнөз эжеке,
Салтанаттуу ак тоюна береке!
Бардык эне, келин, кыздын атынан
Мандайындан бир жытатчы эмесе!

ДАРЫЙКАГА

Ар адам ырдайт алынча
Аземдүү үнү барынча.
А сенин үнү башка экен,
Ак көйнөк кийген Дарыйка.

Көп адам ырдайт алынча
Көркөмдүү үнү барынча.
Көп үндөн үнү башка экен
Көк көйнөк кийген Дарыйка.

Илебин жанган оттойсун,
Ырдасан бойду козгойсун.
Мукамдан созгон үнүндү
Булбулдан алган окшойсун.

Үнүндөн үзүр тапкансыйм,
Үлпөткө чындап баткансыйм.
Бир жерим калбай катуураак
Бүт эрип бара жаткансыйм.

Кабагын ачык гүл экен
Карындаш үнү үн экен.
Улгайган мени ушинтсен
Уландар кантип жүрү экен...

Карындаш үнү токтотпо
Калкың бар сени коштошко.
Калк сүйгөн бийик обонун
Жер тургай жетсин космоско.

ЭСЕНБИ, ДОСУМ БАЛБАГЫМ

Эчен жыл өттү барбадым,
Эсенби досум Балбагым.
Баягы кездей бакылдап
Жүрөсүнбү ар дайым?

Бактысы кетпес мандайдан
Балдарың эсен жатабы.
Балдардын баатыр энеси
Алганын эсен жатабы?

Совхоздун малы өскөндүр
Сай, тоого толуп кеткендир.
Чабанын менен жылкычын
Чалкак төр жакка көчкөндүр...

Кен Жумгал кандай, эл кандай
Мандайдан чыккан тер кандай?
Сагынып коюп жүрөбүз
Сен келбей мага, мен барбай.

Мүчөсү кулук аттардай,
Мүнөзү жоош, ак мандай
Акыным минип кетсин — деп
Алдыма тарткан ат кандай?

Өйкөлгөн жокпу өркөчү,
Жешилген жокпу желкеси?
Көз салсан жакшы жүргөндүр
Көп аттын болуп эркеси.

Санаалаш жашка, карыга,
Сан байлык берген малына.
«Сарногоевден» — деп туруп
Салам айт менден баарына.

Кайраты зоодой, эрки бек
Калкына тилейм ден соолук.
Калк башкарган өзүндөй
Жалпына тилейм ден соолук.

Кадырман досум Балбагым
Канча жыл өттү барбадым...
Кашка атты кетем элестеп
Башка атты көрсөм ар дайым...

Кен Жумгал барда, эл барда,
Кен пейил досум сен барда,
Баарына жакчу ыр жазып
Барамын дагы мен кайра.

КЫЗЫМ КАРЛЫГАЧКА

Кагылайын Карлыгачым, канатым
Сенсин менин шекер, балым, набатым.
Апан деле бир топ өндүү жан эле
Андан ашып сен суйкайып барасын.

Акылдуусун, боорукерсин билемин,
Кыз дегенге кыйбайт сени жүрөгүм.
Уулум болуп узак кетпей жанымдан
Үйүмдө эле жүрсө деген тилегим.

Ал тилекке сен жеткирээр бекенсин?
Аай, ишенбейм... кандай кылсаң өз эркиң...
Бир жигитиң бизден жакын көрүнүп,
Биздин үйдөн башка жайга көчөөрсүн.

Айла канча, актык ишке каралдым,
Апан менен сенсиз үйдө калаармын.
Обонуна салып туруп Шаршендин
Ордун карап, бир дорулдап алаармын.

АКЫН ДОСУМА

Кыргызым, деп айтаар элен,
Казагым, деп айткандай.
Кыргыз даамын татаар элен,
Казак даамын таткандай.
Кыргыз үйдө жатаар элен,
Казак үйдө жаткандай.

Фрунзени сүйөөр элен,
Алма-Атаны сүйгөндөй.
Көчөсүндө жүрөөр элен,
Өз көчөндө жүргөндөй.
Акын досум амансынбы,
Неге кеттин бир келбей?

Таарындынбы, айтчы мага
Сен агасың, мен ини.
Кыргыз кыздар кокус сага,
Буурул чачсын дедиби?

Кымыз бербей суусаттыбы
Кызыл көйнөк келини?

Казак кайсы, кыргыз кайсы,
Эгиз өскөн улут да...
Жууркан кылып жашап келген,
Оронушуп булутка.
Эгиз элдин уулу болсон,
Экөөнү тең унутпа!

Мен эсенмин. Бирге жүргөн,
«Ак сулуудан» айрылгам.
Махабаты терең экен,
Терең жерди жай кылган.
Аз-аз жерден чөгө жаздап,
Аман калды Байдылдан.

Сагындым го, сагынтың го,
Сагынсын деп атайын...
Саламатпы, дени сакпы,
Баардык бала-чаканын?
Кайда жүрсөн аман жүргүн,
Кыргыз мурун казагым.

ЫРЧЫ ИНИМЕ

Замирбек Үсөнбаевге

Жүргөнүн деле Алыкем,
Күлгөнүн деле Алыкем,
Комузун деле Алыкем,
Добушун деле Алыкем.
Атандын алтын сапатын,
Ардактап күткүн, жан үкөм.

Арбыткан жаны жоргосун,
Азыр сен кунан жоргосун.
Ал-күчтүү асый болгончо,
Ар жагын керек ойлошун...
Ак калпак кыргыз сынчы калк,
Алыска чуркаар жолдосун.

Тартынбай ырда, так ырда,
Таалайын элдин сал ырга.

Таластын ташкын суусундай,
Талыкпай күн-түн шарылда.
Өнөрүн өөрчүп жыл сайын,
Өчпөгөн оттой жалында.

Кезекти бербей нөшөргө,
Нөшөрдөн катуу нөшөрлө.
Төкмөнүн уулу төкмө деп,
Таралсын данкын неченге...
Эсинде болсун иничек,
Эч качан боюн көтөрбө.

МАХАБАТ ЫРЛАРЫ

КАРТАЙБАЙТ МЕНИН ЖҮРӨГҮМ

Бир кезде сүрсө денемди,
Кой тили менен жашчылык.
Жибектей жумшак болбойт деп,
Жүрүпмүн бекер наз кылып.

Бул кезде бир топ улгайтып,
Калгансып мени сагынып.
Денеми сүрө баштады,
Уй тили менен карылык.

Сыртымды мейли картайтсын,
Сүргүлөп бодур тил менен.
Жүрөгүм жапжаш дайыма,
Жигит кез чактай гүлдөнөм.

Кайраттуу менин жүрөгүм,
Карыбас жакка маш болгон.
Көп жылдар жашап, көз жумса,
Көрдө да жатат жаш бойдон!..

МЕН ЖАКТЫРГАН КҮҮЛӨР СЕНСИН

Сен менин кир чалбаган асыл затым,
Сен менин калпты сүйбөс акыйкатым.
Куюлчу кулагымдын жүрөгүнө
Сен менин мукам үндүү «Насыйкатым».

Кыдырткан кыргыз тоосун гүл арасын
Сен менин «Боз салкыным», «Ибаратым»
Сергитчи, өмүрдөгү өткөндөрдүн
Сезбейин кыйындыгын, убарасын.

Күүсү го өлөөр кездин, өчөөр кездин,
Сен менин көксөп жаткан «Көкөй кестим».
Турмушта өкүнтөөрсүн, кубантаарсын
Өзүнө аял заттан жетпейт эч ким!

Шаны жок көрүүчүгө жакпас оюн,
Сен менин шандуу чыккан «Маш ботоюм».
Мен жактырган күүлөрдүн баары сенсин
Узартпай ушу менен токтотоюн.

СЕН МАГА БИР КАТ ЖАЗЧЫ

Сен мага бир кат жазчы,
Кылыктанган кыз кезинди эстетип.
Таанышкан кез жаз беле же жай беле
Бир жыргайын көз алдымдан өткөзүп.

Сен мага бир кат жазчы,
Элестетип жигит кылып өзүмдү.
Көрсөм дагы көргүм келет кайрадан
Кулун сындуу, бала жыттуу кезинди.

Сен мага бир кат жазчы,
Үйлөнгөн соң жазбай койдун жалжалым.
Улгайдынбы... улгайсан да мен үчүн
Дале жашсын, дале кызсын ар дайым.

Сен мага бир кат жазчы,
Бирге жатып, бир бассам да жанаша.
Ойго түшсүн ошол кымбат мүнөттөр
Таарынганын, сүйүнгөнүн балача.

Сен мага бир кат жазчы,
Кызматтанбы же үйдөнбү, тоодонбу.
Эскерейин сүйүү бизди жетелеп
Өйдө-төмөн алып жүргөн жолдорду.

Сен мага бир кат жазчы
Мурункудай чыгат бекен сөздөрүн.
Баягындай кат ичинен баш багып
Жоодур карап турат бекен көздөрүн
Сен мага бир кат жазчы...

ЭСЕН БОЛ

Көп кыздын арасында өзүң гана,
Көктөгү жанып турган Чолпон элен.
Кокустан кир жугузуп аламбы деп,
Колумду тийгизгенден коркоор элем.

Көп кыздын арасында балбал жанып,
Көздөрүн жарык чачкан жакут эле.
Агай деп акак тишин жаркыратып,
Мен үчүн бир жылмаюун бакыт эле.

Сүйчү элем мөлтүр булак сезим менен,
Сезимди сездирбедим көзүм менен.
Тили жок махабатым ичте калды,
Дүйнөдө ким бар дейсин өкүнбөгөн...

Жаш кезде кимдер гана жанылбасын...
Жанымда жок болсон да жанымдасын...
Энсесем эми сени көрмөк кайда,
Эсен бол кайда жүрсөн карындашым.

САРЫ-ЧЕЛЕКТИК СЕЛКИГЕ

Көрктүүсү көлдүн Сары-Челек
Көркүнө анын бар себеп...
Сүрөтү жатат тоолордун
Сүрөтчү мурда тарта элек.
Күндүзү күлүп күн түшсө
Түнкүсүн болот Ай седеп.
Седепке селки кызыксан
Сен үчүн байкең алперет.

Үстүбүз деле көк асман,
Астыбыз деле көк асман.

Кылтылдап кайык терметсе,
Кыялга баттын сен аздан.
Кырк жаштын тенин кыскартып,
Кызыгып мен да келаткам.
Кылгырып төмөн карадын
Кыйышпас болсок деп айтсам.

Оюнду он сан бөлдүрүп,
Олтурдун көпкө телмирип.
Саамайын сылайт кайталап,
Салкын төр жактан жел жүрүп.
Жүрөгүн көнбөй жатканын
Жүзүндөн турдум мен билип.
Тентушу анын башка деп,
Термелип жатты көл күлүп.

Башкадан болсун ангеме,
Башы жок кандай жан дебе...
Картаят баары өмүрдө
Картайбайт сүйүү ал неге...
Капыстан эрип кетипмин,
Качанкы курчтук бар беле...
Ак кууну көрсө кызыгаар
Алтымыш ашкан чал деле...

Жүргөнүн көркөм Сары-Челек
Жүзүнө нурун Ай себет.
Ойлойсуң көпкө ойлойсун
Ошого жолтоо кай себеп?
Жаш кезде биз да карындаш
Жакшы эле дүрт деп жанчу элек.
Жок дегенде бир жолу
Жоодурап койчу байке деп.

ҮЧ СУНУШ

Турмушка чыксан мага чык
Акчага жарды дебегин.
Жердеги жүргөн «Волга» эмес
Самолёт сатып беремин.

Турмушка чыксан мага чык
Акчага кедей немемин.

Чайнекке алым жетпесе
Чай кашык сатып беремин.

Турмушка чыксан мага чык
Сүйүүгө жоомарт элемин.
Бир грамм өзүм албастан
Бүт бойдон сага беремин.

Чыкпаймын десен өзүн бил,
Ага да, буга, мага да.
Үчөөбүз айткан үч сунуш
Ойлонуп көргүн, садага...

ЦЫГАН КЫЗГА

Катуу ашык болупмун,
Каалап сага жолуктум.
Түндө көргөн жаныдан,
Түшүмдү да жоруттум.

Махабаттын айынан,
Бал ачтырдым сага улам.
Балбылдаган көздөрүн,
Мага жакты баарынан.

Кош жүрөктүн деми үрөп,
Кошо жүрдүк көп ирет.
Жай олтуруп азыраак,
Жалындаштык көбүрөөк.

Сүйөм дедин, сүй дедим,
Сүймөк тургай тий дедим.
Кыргыздарга цыгандан,
Керек экен бир келин.

Бирок, болбойт минткенин...
Мындай жолго түшпөгүн,
Көөдөнүмдө жүрөктү,
Чөнтөгүмдөн издедин.

Менде болбойт теригиш,
Калат мындай көнүмүш...

Махабат бар ортодо,
Бактылуубуз деги биз...

Бир айтаарым эмики,
Бүтүн болсон меники,
Чөнтөк-мөнтөк, үй-жайдын,
Баары болот сеники.

УНУТУП САЛБА

Алысмын сенден, алысмын,
Адаштык түрлүү жактарга.
Элестер гана кездешет,
Эндеп жалгыз жатканда.

Эргитип чөккөн көңүлдү,
Эстесем сени кээде ырдайм.
Бугумду сыртка чыгарып,
Эстесем сени кээде ыйлайм.

Эстээрсин мени сен дагы,
Убактын бөлүп бир үзүм.
Аман бол кайда жүрсөн да,
Адашып кеткен үмүтүм.

Баягы кезди ойлобой,
Пайдалуу ишке баш катыр.
Ойлобо десем ойлобой,
Унутуп салба таптакыр.

БЕРЕ ТУРЧУ БИР ТАМЧЫ

Карап эле тургум келет талыкпай,
Сенин колун апшак жумшак мамыктай.
Жүрөгүн да жумшак болуп колундай
Жүрсө болду сүйгөндүгүн аныктай...

Кыйгач карап кыйнадын го карыптай,
Суусаттын го суудан чыккан балыктай...
Аздык кылат бир жылмайып койгонун
Акактааттын суусун берип жарытпай.

Махабатын терен көлгө тенедим,
Уруксат бер терендигин көрөйүн.
Чөгүп кетсем «өз убалым өзүмө»
Мени колдон тартып алгын дебейин.

Ашык болгон абалыма карагын,
Курбакадай кургап барат тамагым,
Сүйүүндөн бере турчу бир тамчы
Жок дегенде эрин нымдап алайын.

АЯЧЫ МЕНИ

Асманда турган алыскы,
Ай алат Күндөн жарыкты.
Ай болсом, өзүн Күнсүн го,
Аячы мендей карыпты.

Мин өчүп, кайра мин жанып,
Сүйгөнүм үчүн кимде айып...
Күттүрүп күндө күйгүзбөй,
Бир күлүп койчу жылмайып.

КАРАП КОЮП ТИМ БОЛОМ

Кай бир кезде жигит болуп чиренген,
Көнүлүмдө көп кыздарды сүйөм мен.
Бирок, аздап мокой берет экенсин
Бир кездеги курчтугундан бүлөнгөн.
Бет алдымдан перизаттар жолукса
Карттыгымды билеби деп иренден,
Алдыртадан карап коюп тим болом
Мергенге окшоп дүрмөттөрү түгөнгүн.

ЮМОР ЖАНА САТИРА ЫРЛАРЫ

БИЛЕМИН ДЕСЕН

Экөө тен эркин жүрүшкөн
Жаратылыштын балдары...
Булбулдун үнүн мукам — деп
Каркылдак, дейбиз карганы.

Кол башындай боз чымчык
Барктуу ал элдин баарына.
А мүмкүн карга сезилээр
Өзүнүн булбулдарына.

Калдагай канат кара куш
Барксыз ал элдин баарына.
А мүмкүн булбул сезилээр
Өзүнүн каргаларына.

Билемин — десен аныгын
Жолугуп калсан кайрадан,
Булбулду сура булбулдан,
Карганы сура каргадан.

КЕТ, АЖАЛ

Байлык баскан өрүшүн,
Мекен үчүн, эл үчүн,
Партиянын максатын,
Улуу эмгектин жеңишин.

Жашыбыз да карыбыз,
Жазып жаткан чагыбыз.
Убакыт жок өлүүгө
Узак жашайт жаныбыз.
Биз кишин эмес өч алаар,
Бизден оолак кет, ажал!

Баркы тоого барабар
Баш-көз болгон агалар
Бара жатат картайып,
Көп жашасын дагы алар.

Ач күсөндөй сүр менен
«Айдаймын» — деп алдыма
Аксакалы акындын
Аалы атаны андыба.
Ал кишин эмес өч алаар
Андан оолак кет, ажал!

Туш келтирсем жыгам — деп
Турпат, күчкө чиренбе.

Тунгуч жазган роман...

Түгөлбайдын имербе.

Ал кишин эмес өч алаар,

Андан оолак кет, ажал!

Терезесин тырс уруп

Тентектенип жүрбөгүн.

Тетик көңүл, чон акын

Темиркулга тийбегин.

Ал кишин эмес өч алаар,

Андан оолак кет, ажал!

Аламын — деп ойлобо

Абдрасул акынды.

Дунган мүнөз, курч акын

Жулуп алат башынды.

Ал кишин эмес өч алаар

Андан оолак кет, ажал!

Суу чайпалбас боз жорго

Сүйүнбайга эч тийбе!

Көрүп алып көлөмүн

«Бир сугунам» — деп жүрбө.

Ал кишин эмес өч алаар

Андан оолак кет, ажал!

Чыгалбай жүрөт көп адам

Чыксынчы жашы бир жүзгө...

Чыгарма жазган дүйнөлүк

Чынгызга жетөл тийгизбе.

Ал кишин эмес өч алаар

Андан оолак кет, ажал!

Жакшы ырга биздин тоолор бай,

Жанырык үнгө зоолор бай.

Тоо, зоо деп толкуп ыр жазган,

Тоо жандуу экен Сооронбай.

Ал кишин эмес өч алар,

Андан оолак кет, ажал!

Баардыгы баркы, аты улуу,

Баардыгы элдин акыны.

Баардыгы элдик жазуучу,

Баардыгы элдин жакыны.

Баскынчын эмес өч алаар,

Баарынан оолак кет, ажал!

Бир ооруп, бирде соо болуп,

Соо болгон кезде ойлонуп.

Мен дагы жүрөм ыр жазып,

Толкумуш болуп толгонуп.

Мен кишин эмес өч алаар,

Менден да оолак кет, ажал!

Бир топ сенде сурак бар,

Бирок бизде убак тар...

Жогол бачым жолго түш,

Келе жатат врачтар!

СҮЙЛӨШҮҮЛӨР

I

— Эй, Эргешбай, кайда бара жатасын?

— Ак-Суудагы Асан чалды көргөнү.

— Ал өлгөн да...

— Ал жалган сөз, ал өлбөйт,

Тирүү сөзүн угуп жүрөм элдеги.

— Эй Ормошбай, кайда бара жатасын?

— Жатып ичер Жантакбайды көмгөнү.

— Ал тирүү да...

— Элге пайда бербесе

Ал эмеспи тирүү жүрүп өлгөнү.

II

— Ушул үйүн канча сомго салды экен?

— Отуз минге...

— Кайдан таап алды экен?

— Шылуун, жегич...

— Уялбайбы жегенден?

— Жегичтерде уят-сыйыт бар бекен...

— Дос, тууганы куттукташып күндө эле,
Той өткөрүп жаткан чыгаар шум неме?

— Элдин мүлкүн эншердин деп эсепсиз,
Эчак эле тыгып салган түрмөгө.

III

— Эй, Курманбай, куттуу болсун колуктун,
Кыздар турса, жубан алды деп уктум.
— «Кызга бергис жубан бар» дейт кыргызда,
Билип жүрүп, сүйүп жүрүп жолуктум.

— Эрден чыгып эшик түрткөн убагы,
Жубан сага кыз окшойт го сыягы?
— Эки-үч аял алып ийдин сен деле,
Эркектердин болбойт бекен жубаны?..

IV

— Кээ бир жигит кез келгенин ылгабай
Алган жүрөт келинби, же кемпирби...
— Сенин оюн атасындай чалдарга,
Жалан эле кыздар тийсе дейсинби?
— Өзү отузда, билесин го Курманды...
Алып алды кыркка чыккан Жыргалды.
— Алсын мейли, абдан ырас болуптур,
Сүйгөн жүрөк кары, жашын ылгайбы...

«СЕНДИ» УНУТУП КОЮПТУР

Ачуусу келген кезинде
Аялын «Сиз» деп урушкан.
Атам да билбейт, мен билбейм,
Аз болсо керек кыргыздан.

А бирок,
Музоосун «сиз» деп урушкан
Мурда жок эле кыргыздан...
Булардын баары иргелип,
«Алынса керек турмуштан».

Атайлап мени чакырды
Айылдаш өскөн бир курбум.

Сыпайы «сиз», «биз» деп сүйлөйт,
Сылыктыгы — ай, кургурдун.

Ар дайым анын үйүнө
Аксакал келет, жаш келет.
Арсылдап үрсө дөбөтү
«Кет» дегендин ордуна,
«Кетиниз» деп тап берет.

Короого чоочун уй кирсе,
Көргөндө жаны чыдабайт.
«Өш» дегендин ордуна,
«Өшүнүз» деп кубалайт.

Тоогу кирсе үйүнө,
«Түт» деп айтуу буга жат.
«Түт» дегендин ордуна,
«Түтүнүз» деп чыгарат.

Көрсө кайран курбалым,
Кошоматчы болуптур.
Кол куушуруп чонуна,
Коюн, тоогун союптур.
«Сиз» деп жүрүп дайыма,
«Сенди» унутуп коюптур.

ЧАЛДЫН АЯЛЫНА

Баа бербей жаштык чагына,
Ээ болуп байлык, малына.
Дүйнөдөн жырдап өтөм деп,
Тиерин тийдин чалына...

Ооруса кээде абышкан,
Өн-түсүн байкап, калып тан.
Ооз учун менен айтасын:
«Онолсоң жаным, айыксан».

Ойношун келсе үйүнө,
От болуп көзүн чачырап.
Ооруган чалга угузбай,
«Өлсөкөн, — дейсин, — батыраак».

Имерип келсе шум ажал,
Иргебейт жашты, карыны.
Өзүндү билбейм... жүз жашка,
Чыгаргай эле чалыны.

ТООКТОР ЖАТТЫ КАКЫЛДАП

Козудан артык көргүн, — деп,
Койсончу десем, жактырбай,
Коноктоп мени үйүнө,
Корозун сойду Саткынбай.

Тамагы даяр болгондо,
Тарс кагып, эшик ачтырбай...
Шыкаалап сырттан тургансып,
Шып кирип келди Качкынбай.

Серпип коюп арактан,
Семиз тоок экен өтө деп.
Көп сөзгө кирди Качыкем,
Короздун төшүн жеке жеп.

Телмире карап сырт жактан,
Терезе жакка жакындап,
Топтошуп жесир калдык деп,
Тооктор жатты какылдап.

ЧАЛ КЕМПИРИН АЗИЛДЕЙТ

Билесин го кемпирчем,
Биз жылгындай чактарда,
Бир керебет, бир жаздык,
Кендик кылчу жатканда.

Азыр неге кемпирчем,
Алтымыштан ашканда,
Кош керебет, кош жаздык,
Тардык кылат жатканда?

Болбос жерден мен эми,
Полго кулап өлөмбү?

«Бери жатың» азайып,
«Ары жатың» көбөйдү.

Узун берсин өмүрүн,
Уулум менен келиним.
Жаны калбай турушат.
Жамаан көрөт мени ким?..

Көрүнбөсөм кээде мен,
Чоң аталайт неберем.
Жактырбайсың сен гана,
Жадаттымбы... бул эмнен?

Бармактайдан баш кошкон,
Абышканмын, аны бил.
Айтсан сотко беремин,
«Ары жат» деп дагы бир.

ДУДУКТУН ТИЛИ

Жанжалын күндө салган көп,
Жададым бейжай жардан деп.
Түрткүлөп, жандап сүйлөшкөн,
Дудук кыз алды Абжалбек.

Кеп-сөз жок уккан мурдагы,
Кулагы тынчып жыргадаы.
Урматтап, сыйлап аялы,
Унчугуп койбойт бир дагы.

Күн өтүп айга байланды,
Ай өтүп жылга айланды.
Балалуу болуп Абжалбек,
Бар жактан көөнү жайланды.

Калбайт го ушак дегени...
Кай бирөө айтты жемени...
Кай жактан таап алган деп,
Карангы, макоо немени.

Болгон сон жашоо, жай бирге,
Болот го чатак ар кимде.

Дудугу менен Абыш да,
Түртүшүп жүрдү кай бирде.

Балапан окшоп жөргөлөп,
Баласы чыкты экиге.
Аталап чуркайт алдынан,
Абжалбек калса кезиге.

Аялы анда кол жансап,
Алганын карап күлүндөп,
Уулунун өбөт ууртунан:
Мынакей менин тилим — деп.

ЧЫДАЙ ТҮШ

Ортодон кээде чыр чыкса
Орондоп жарын кыйкырса.
Оозунду бекем кулпулап
Олтура бергин, унчукпа.

Ачуусу келип кекете
Алкына берсин жекече.
Айтышчу болсон тенелип,
Ал сенден ашат эки эсе.

Ызасы сага ашынат,
Ыйлап да ийип азыраак.
Буулуккан буусун чыгарып,
Бүткөндөн кийин басылат.

Чан салып үйгө бакырат
Чатагын бүтпөй батыраак.
Чамына берип акыры
Чарчаган кезде басылат.

Басылган кезин билип кой,
Бакытым сен — деп сүйүп кой.
Арияң бүткөн окшойт деп,
Азилге салып күлүп кой.

Ал кезде өзүн күнөөлөп.
Аз экен сенде күнөө — деп
Айга окшоп чыккан булуттан,
А дагы күлүп жиберет.

«ИМПОРТ» ООРУСУ

Менин бир аяшыма
«Импорт» деген илдет жабышты,
Импорттук кийим жагынан
Аялдарга
Алдыра элек намысты.
Советтик, сонун кийимдер
Ал үчүн
Сөз болбой деле калышты.

Пальто, көйнөк, кофтасы
Бельгиялык,
Саат сайын күзгүгө барып,
Он кийинип, он чечет.
Эргип алып:
Карачы, — дейт, — күйөөсүн,
Кадимки турпатыма
Келдим анык!
Кандай укмуш кийимдер,
Бельгиялык! Бельгиялык!

Байпак менен эмчек кабы,
Парижден.
Запас кылып камдап койгон
Дагы үчтөн.
Венанын кийимдери келе элек,
Бир көрсөм деп даа күткөн.
Күйөөсү дүкөнчү,
Кантээр экен «күп» дей түшсө
Ал иштен...

Костюм, өтүк, туфлиси
Лондондон.
Аралап өтүп келип,
Океан, дайра, тоолордон,
Как раз мени тапты, — дейт,
Издеп жүрүп
Ушунча узак жолдордон.
Анан
Индиянын жалтырак тапочкасын
Илип алып бутуна,
Эринин кымтып чормойгон,

Ойлонгону ойлонгон.
Өткөн жумада
Ай канчасынан тоголду?
Айтор билбейм, аяштын бир
Кымбат буюму жоголду.
Кырсык мындай болоорбу...
Ичи күйүп тызылдап,
«Импорт» деген илдет онойбу...

Жайып койгон жеринен,
Кандай бир
Жарыбаган неме тооруду,
Жашырынып жок болду,
Япондун жалтырак жоолугу.
Аза күтүп аяшым,
Алты күнү ооруду.
Ордун толуктап күйөөсү,
Ошондон кийин
Онолду ден соолугу.

Аяшым
Тбилисинин кийимин көрсө
«Тьфу» деп калат.
Фрунзенин кийимин көрсө,
«Фу-фу» деп чанат.
Ташкенттин кийимин көрсө
Тангала карап
Табылгыс жеринен,
Дардайган кемтикти табат.
Москванын кийимин көрсө
Башын чайкап,
Кийбесе да, кичине
Турат байкап.
Анан
Импортко кайдан жетсин деп,
Ичинен айтат.
Дүкөндөрдү түгөл кыдырып,
Чаалыгып-чарчап,
Чалкалай басып үйүнө кайтат.

Кайын синдисин
Кай бирде минтип сөз курат:
— Ээ женеке, женеке,

Угуп турчу чыдап.
Биздин өлкөдөн деле
Укмуштай кооз кийимдер чыгат.
Улгайып калдын, ойлочу,

«Импорт», «импорт» дегениң уят.
Анда женеси
Ачууланып карашы,
Көзүнүн агын айлантат,
Көрүнбөйт ички карасы:
— Мунун айтканын карачы...
Кийгениң
Кара-Балтанын халаты,
Бир жери кир, бир жери жамаачы.
Деги запас кийимин барбы?
Саначы!

Чолчойтуп бутка кийгениң,
«Чолпон» фирмасынын чокою.
Джемпер, кофтан Токмоктон,
Жетишкен жагын ошобу...
Мен өнүмдө эмес,
Түшүмдө кийбейм ошону!

Кантсин кайын синдисин...
Карапайым бир киши.
Импорт эмес...
Иш жагынан данкталып,
Жаштарга жаккан үлгүсү.
Женесинин сөзүнө,
Кээде ызаланса,
Кээде келет күлкүсү.
Ошентип аяшымдын
Паспорту гана советтик.
Бардык кийими чет элдик.
Каалаганын ичсин деп,
Каалаганын кийсин деп,
Кадырлап далай көтөрдүк.
Тапканы менен эринин,
Тайрандап алды жетээрлик.

Өткөндө күйөөсүнүн,
Жеп-ичкени билинип,
Кызматынан сүрүлүп,
Арамдан тапкан олжосун,
Аш казаны
Ала албаптыр синирип.
Аяшым
Үйүндө онтоп жатат дейт,
Түпкүч болуп ийилип,
«Импорт» оорусунан
Ичегиси түйүлүп.

БУГУБАЙДЫН БЕЛЕГИ

Бугубай Фрунзеге барып
Аялына келиптир,
Алты жоолук алып.
Аялы сындап жатты
Ар бирин алдына жайып.
Анан күйөөсүнө кайрылды
Каштарын кагып:
Күндө бирин салынып,
Сени кетемин го чанып.
Анда Бугубай
Сөзүн чуурутту шурудай:
Кызыл жоолук алганым,
Сени кыз кезинде сүйгөнүм.
Жашыл жоолук алганым,
Жанаша басып жанында,
Жаркылдап ойноп күлгөнүм.
Сары жоолук алганым
Сени менен
Сагынышкан күндөрүм.
Чаар жоолук алганым
Чарт-чурт этип кээде сен
Чатак салып ийгенин.
Ак жоолукту алганым
«Ала жипти» аттабай,
Сенин аппак бойдон жүргөнүн.
Кара жоолук алганым,
«Өлүгүндү көрөйүн» деп
Мени эчен жолу тилдедин.

Ошондонбу билбедим
Ооруп жүрөт бир жерим...
Анын да тиет кереги
А дүйнө кетсем кокустан
Айылдан издеп жүрбөгүн.

Анда аялы
Бүркөлө түшүп кабагы
Бугубайын кучактап
Мурдунан ооп
Бутуна чейин ызаттап,
«Оозуна ок, өлбө» деп
Ыйлап ийди бышактап.
Букем болсо
Ого бетер оюн-чындап:
«Эмитен машыга бер ыйлап,
Оозума ок тийсе
Желкемден чыгат
Бул мени эми эле
Өлтүргөнү турат.
Кудайым берсин кубат.
Ошентип
Аялы салынып жүрөт
Бугубайдын белегин,
Бирок кара жоолуктан бөлөгүн.
Эми оозунан
Чыкпас болду эгерим
— Деген сөзү жененин:
«Өлүгүндү көрөйүн».

АЛТЫН ТИШТҮҮ АЛМАКАН

Алма жыттуу, аппак келин Алмакан,
Ар күн сайын анда келбет, анда шан.
Күндө бирди кийип чыгат көчөгө
Мода менен моюндашып ар качан.

Көп ооруйт — деп азуу тишин алдырып,
Көп өтпөстөн алтын тиштен салдырып,
Эми жүрөт эл көрбөйт — деп күлгөндө
Эртели-кеч өз ичинен кайгырып.

Күлө берет күлүүчү жер кез келсе
Жамажайы кулагына жеткенче
Кээ бирөөлөр кеп кылышып сын тагат
Оозун жыйрып, аз күлбөйбү эп көрсө.

Көнгөн азат калбас болду жоголуп,
Көп сын сөздүн кеткен да жок онолуп.
Көп көрүнбөс алтын тиштин айынан
Кетмек болду оймок оозу чоңоюп.

ЖАҢЫ КӨЧМӨНДӨРГӨ

Түрлүү булак бир өзөнгө куйгандай
Тили башка, дини башка туугандар,
Кыргыздардын суусун ичип, нанын жеп
Кыргызстан өлкөсүндө тургандар.

Силер бизге эриш-аркак, бел болуп,
Силер бизге күжүрмөн күч-дем болуп,
Жашасанар жалпы үйүбүз жанырат
Өнүп, өскөн өлкөлөргө тен болуп.

Кетет бир күн итке минген кедейлик,
Келет бир күн пилге минген кенендик...
Төркүн-төшсүн көп сагынган келиндей
Ана кетем, мына кетем дебейлик.

Ата-журтту анча кыбыл албаган
Кеткендерден келгендер көп кайрадан.
Бир кездерде бизди көчмөн дешчү эле
Бу силердин көчүнөргө тангалам.

Эчким бузбайт улуттардын укугун,
Көрө элекмин кодулаган учурун.
Урмат кылып улуу калк деп сыйлайбыз
Ким таратты ушак сөздүн учугун?

Эрк силерде чынды калпка бурсанар,
Эрк силерде бизге коншу турсанар.
Кудуреттүү кудай деле жактырбас
Момун калкты жаманатты кылсанар.

Эгемендүү өлкөбүз деп жүрөбүз
Силер менен болсок дейбиз бир эгиз.
Кыргыз тилин билсе деген бир тилек
Андан башка неде биздин күнөөбүз?!

ПОЭМАЛАР

100 ЖЫЛЫҢ БОЛСУҢ 100 КЫЛЫМ

Бул Пишпек жүз жыл илгери
Бир айыл экен кыштакча.
Ал кезде акын мен эмес
Атам жок экен курсакта.
Кыргыздын болуп борбору
Кылымга толду бул чакта.

Жаралган кезде мөгдөптүр,
Жакшылык деле көрбөптүр,
Төбөсүнөн жаан өтүп
Төрүнө чейин көлдөптүр.
«Олчойгон» шаар болом деп
Оюна такыр келбептир.

Чатырын шамал үйлөптүр,
Чан толуп ичи кирдептир.
Сарала болуп сабыркап
Санитар жагын билбептир.
Түнкүсүн жаркып турчу кез
Түшүнө дагы кирбептир.

Ал кездин күлүк «Волгасы»
Ат чеккен шалдыр араба.
Анда-санда түшчү — дейт
Атактуу киши ага да.
Бир түнөп аран жетчү экен
Пишпектен Токмок калаага.

Октябрь таны атканда,
Ободон нурун чачканда,
Уйкудан тоолук ойгонуп
Умачтай көзүн ачканда,
Кайрат, күч кирип карттарга,
Жалын, дем кирди жаштарга.

Карууга толуп ач-арык,
Кайгыдан көөнү тазарып.
Тендикти атка тендендик
Тенсиздик орго маталып,
Бактысыз өткөн өмүрдү
Башынан кайра жасадык.

Коктуда, жондо, туу кырда
Кор болуп келсек мин жылга,
Көп баскан «көчмөн» бутубуз,
Кошулуп шандуу кыймылга,
Эзилип келген мезгилдин
Эсесин алдык бир жылда.

«Соолду» — деген капкачан
Сокурдун көрдү көздөрү.
Дүлөйдүн угуп кулагы
Түшүндөй керең кездери.
Дудуктун тили так сайрап,
Түрлөнүп чыкты сөздөрү.

Дос күтүп түрлүү улуттан
Төбөбүз ашты булуттан.
Кошулуп короо жайыбыз
Коомго кирдик уюшкан.
Чогулуп максат, оюбуз
Чоюндай болду уюткан.

Биргелеш кыргыз эл менен
Пишпек да кошо өзгөрүп,
Жасанып кирди жалтылдап
Жаркыган доорго кез келип,
Мурунку кирдүү кийимин
Музейге салды өткөрүп.

Ондолуп күндө жашарып,
Оюнан чыгып капалык,

Он сегиз жашка караган
Кыялкөч кыздай жасанып.
Билинди бүткүл дүйнөгө
Фрунзе шаары аталып.

Көп көчө, гүлзар жайлардын
Көркүнө дагы көрк берип,
Көргөндүн көзүн кубантып
Көбөйдү фонтан, эстелик.
Бой эргип, толкуп кетемин
«Борборум менин» — деп келип.

Өзгөрүш мындай болоорбу...
Өзгөртүү аны онойбу...
Чырпыктан тиккен жаш көчөт
Чынарга жетип чонойду.
Эшekten бою чон эмес
Эргежээл үйлөр жоголду.

Көмөгү менен көп элдин
Көмөгү менен орустун
Бактылуу ээси аталып
Байыркы ата-конуштун,
Биринен болдук бузулгус
Бир тууган он беш Союздун.

Молдаван элдин тилинде
Фрунзе — жашыл жалбырак.
Кыргыздар данктуу жердештин
Кызматын баалап ар убак.
Мин жылдар бели талбаган
Мингизип койду аргымак.

Ондогон окуу жайлары
Билимдүү жаштар жайнады,
Кемпирден баштап кездешет
Докторлук наамды алганы.
Космостон баштайт сөз башын
Көгала сакал чалдары.

Болжотпой узун, туурасын
Борборум жайды кулачын.
Карасан Түндүк четинен

Казакты көрүп турасын.
Тыншасан Түштүк чегинен.
Дүбүртүн малдын угасын.

Көз салсан Чыгыш жагына
Күн чыгат күндө сагына...
Карасан Батыш жагына
Карагын келет дагы да.
Москва баатыр эжеси
Балбылдап турат дайыма.

Баягы жылы Фрунзе
Бай эле кара чымынга.
Тынч уктатпай балдарды
Турчу эле конуп мурунга.
Жабылып жолтоо болчу эле,
Жасанып жаткан сулууга.

Бул кезде анын бири жок
Бириндеп калды чымын да.
Күн-түндөп тынбай өзгөрүп
Курорт-шаар болду чынында.
Дениз жок гана дебесек
Тенелген кези Крымга.

Фрунзе шаары жашыл шаар,
Бүт кыргыз сүйгөн асыл шаар.
Мурундан жыты кетпеген
Буруксуп турган атыр шаар.
Ала-Тоо менен тенешкен
Ай менен Күнгө жакын шаар.

Ысыкта жүрсөн салкын шаар,
Ырыска бүткөн алтын шаар.
Бир көргөн жанды дегдетип
Мин жолу кайра талпынтаар,
Бий, күүгө, ырга жаны бир
Күлкүсү күмүш жаркын шаар.

Жарашат экен жакшы адам
Жашыл бак, жашыл калаага.
Кадырын билбей борбордун
Кай бирөө жүрөт арада.

Алардын айрым жоругу
Чон эмес жакпайт балага.

Каалаган жерге Картанбай
Какырынганын койсо экен.
Туш келген жерге Тургунбай
Түкүрүнгөнүн койсо экен.
Көгүлтүр көлдүн үстүндөй
Көчөбүз таза болсо экен.

Батмакан тилди алса экен
Баяным эске салса экен,
Байпагы эле он чакты
Башкасын билбейм канча экен...
Көргөзмө кылбай көп элге
Көмүскө жакка жайса экен.

Баткакбай бир аз ой жоруп
Байкаса боло ойлонуп...
Баштагы барктуу кейпи жок
Бар жагы кирдеп мор болуп,
Байыркы жаман шкафы
Балкондо турат солдоюп.

Дүнүйө көрбөй андайды
Түшүрүп жерге салбайбы.
Дүнүйө көрсө андайды
Дүкөнгө алып барбайбы...
Кадырлайт эле кадырлайт
Кайын атасынан калганбы...

Тамара тилге кирсе экен
Тазалык жагын билсе экен.
Таштанды, акыр-чикирин
Талаага төкпөй жүрсө экен.
Өркүндөп өскөн шаарды
Өз үйүндөй сүйсө экен...

Ит каалайт «ыр» деп капканды,
Мас каалайт алжып жатканды.
Жатканы жаман сөз айтып,
Капканы бутка так салды.
Жоготсок экен көчөдөн
Жолбун ит, жолбун мастарды.

Кээ бирде көпкөн боз улан
Көк түтүн үйлөп оозунан,
Адепсиз жактан «5» алып
Абийирин «1» ге окуган.
Өнөрүп «кызын» олтурса
Өрөскөөл көрүп чоочунам.

Көзүнө илбей чак түштө
Көпчүлүк элдин жайнаган,
Жадашып бүтсө өбүшүп,
Жалагып кирет кайрадан.
«Өнөрүн өрткө күйсүн» — деп
Өзүмдөн өзүм арданам.

Жаныртып шаарды туруучу
Жашасын чебер куруучу!
Бойлору бийик көп үйлөр
Борбордун болду сулуусу.
Бирок да кээ бир кемтик бар
Биз байкап, көңүл буруучу.

Ардактап айрым көчөгө
Асфальтты тегиз жабышат.
Асмандын бетин уялтып
Айнектей кылып алышат.
Кайрадан көрсөн эртеси
Кантарып казып салышат.

Аз деле болсо кай бирде
Айгайды салчу жанжал бар.
Жалтанбай жаштар өтсө да
Калтаарып өтчү каргандар,
Жирафтын башы көрүнбөс
Жыгылсан чыкпас андар бар.

Фундаментин көтөргөн
Бир топ үйдүн орду бар.
«Ким мени эстейт» — деп турат
Киши бар бекен ой бураар...
Көп жылдан бери томсорот,
Көңүлгө жакпай койдубу ал.

Ак ниет ар бир куруучу
Айтайын капа болбосо.

Быйылкы бүтөөр жумушун
Кийинки жылга койбосо.
Убада сөзүн узартып
Гармондон бетер чойбосо.

«Өлкөбүз биздин бай го» — деп
Опуртма сөзүн айтпаса.
Бир жерге жайды салаарда
Планын мурун тактаса.
Көчөнүн көркүн кетирип
Көрүнгөн жерди казбаса.

Ошого деле карабай
Өркүндөп борбор кенейди.
Кемчилик артка сүрүлүп,
Керемет жайлар көбөйдү.
Кең бөлмөлүү үйлөрдө
Келечек, муундар төрөлдү.

Ай өтсө жылды жаратат
Абайлап-байкап карасак,
Ар жерде бийик имарат
Ак чоку менен жанашат.
Ай өткөн сайын Фрунзем
Айчүрөк болуп баратат.

Жыл өткөн сайын карасак
Жыргалын элге таратат.
Көчөлөр толгон жанылык
Көңүлгө шаттык жаратат.
Жыл өткөн сайын Фрунзем
Жылдыз шаар болуп баратат.

Бороонго сырдаш калк элек
Боз үйдө өскөн биз мурун.
Борборум сенин 100 жылын
Болсун деп тилейм 100 кылым.
Сапарын улап сайрандап
Самаган жашка чыккынын.

Ап-ачык болсун асманын,
Арбысын өлбөс дастанын.
Атабыз Манас сыяктуу

Атактуу чыксын жаштарын.
Гүлдөрүн анкып Күн карап
Күлүндөп турсун жаз, жайын.

Турганда Ильич жарыгы
Түбөлүк сенден түн качат.
Турганда улуу Партияң
Бар жагын бакыт, гүл басат
Кылымдар өмүр сүрө бер
Кыргызын менен бир жашап!

БИЗДИН БААТЫР ЧАБАНДАР

Жашап жүрүп биздин тоолуу жерде мен,
Көп кыш көргөм, мындай кышты көрбөгөм.
Түндүр, күндүр түгөнбөгөн жомоктой,
Неге мынча кар лапылдайт дембе-дем?!

Тумчуккансып тунжурайт жон, талаалар,
Кар калынын метрге өлчөп санап ал.
Кай бир жерде кулагынан эшектин,
Кай бир жерде төө боюна барабар.

Кылыч миздүү кыш чилдеси кычырап,
Кулак каарып, бетти жалап кутурат.
Ичке ийненин көзүнөн тар кычыктан,
Илеби анын жылуу жерге жутунат.

Ушул кезде тоо тарапты карасам,
Ашууларда ала булут, ала чаң —
Уюлгуса бороон үнүн уккансып,
Үйдө олтуруп мен калтырап баратам.

Баатырлар көп баардык жерде айтылаар,
Алардан да ашып түшкөн даңкы бар.
Анда жүрөт багып тирүү байлыкты,
Алп жүрөктүү, алмаз кайрат малчылар.

Кышкы жайыт, күнгөй-тескей өзөнү,
Малдын эмес азыр кардын мекени.
Койчулардын кошо чуркап артынан,
Койдун көбү кол караган кезеги.

Жылкы буту кой бутунан узун да,
Калың карды тээп оттойт кышында.
Эмне болду эчки менен уй байкуш,
Тээп оттоор жөндөмү жок бутунда.

Камдап койгон жем, чөп керек аларга,
Жакшы жери анын баары даяр да.
Жардам берип, тоют жүктөп тынымсыз,
Машиналар барып жатат чабанга.

Бирок бул аз машинанын көмөгү,
Күрткү түрткөн грейдердин өнөрү.
Аларды биз байлай туруп үтүргө,
Малчы эмгегин баян кылып көрөлү.

Койчусу жок жашай алат дебегин,
Момун жан го Чолпон-Ата дегениң.
Өз жанына душман кылып алыптыр,
Багып-каккан бир кишиден бөлөгүн.

Карабаса карышкырга жалматат,
Араласа караганга карматат.
Ууру келсе уурдады деп маарабай,
Эси оогонсуп эки көзүн жайнатат.

Мунун баары бүт малчынын милдети,
Жардамчысы жайып чыгат күндө өзү.
Ай карангы алай-дүлөй күн жааса,
Сакманчысы кирпич какпайт түндөсү.

Койчулардын көргөм түйшүк тартканын,
Кышкы туутта кыйналганын айтпагын...
Суук түндө жаны туулган козуга,
Тонбосун деп тонун чечип жапканын.

Жазгы туутта жамгыр куят чыпкалап,
Анда кайда ак шейшепте уктамак...
Тумчугат деп тумшуктарын сыдырып,
Жанын үрөйт жаны төлдү бүт карап.

Батса дагы белчесинен чылага,
Бакытым, — дейт, — ошол тарткан убара.
Жалкы туубай эгиз тууп койлорум,
Жетсем ээ дейт жениш алып мураама.

Котур болуп кетпесин деп жанылап,
Кашынганын кармап алып дарылап,
Жайдыр-кыштыр жалан гана төл эмес,
Жаны калбай жүн үчүн да кам урат.

Чабан көзү биздикинен кыраараак,
Баккан малы жадыбалдай буга жат.
Кой жерисе козусуна шор сүйкөп,
Мин болсо да бүт өнүнөн чыгарат.

Жай койнунда жүргөн кезде жайытта,
Ак жаандуу күндөр болот зарыкма.
Эркеч качып корум ташка корголоп,
Кой бириндеп кирет түрлүү багытка.

Кээ бир ырда «чабан жанын ардактап,
Жатат, дейбиз, жашыл жондо жамбаштап»,
Пахта терүү, эгин жыйноо оор иш,
Андан оор төрт аяктуу мал бакмак.

Кыш койнунда, кызыл шыйрак аязда,
Көздөн учат көк өтөк, тоо каякта...
Өкүм сүрүп «токту тойбос» деген ай,
Күн кеч чыгып, кайра батат заматта.

Кээ бир кезде көз ачырбай бурганак,
Бийик бетте кар үйүлүп кырданат.
Койду басчу көчкү деген дал ошол,
Байкабаса малчы калат кур жалак.

Ал учурда бороон үнүн боздотот,
Күрткү бузуп жол салгандан жок тозок.
Чөптүү жердин карын күрөп чабандар,
Ач койлорду айдап барып откозот.

Кеч киргенде таноосунан буу чыгып,
Коюн улам «кош» деп коюп ышкырып.
Келет чабан короо жакка бет алып,
Кашы бубак мурутуна муз туруп.

Кай бирөөлөр жакшы билбей иш жайын,
Оной көрөт мал түйшүгүн, кыш каарын.
Эне сүтү татыыр белем оозуна,
Андайларга кой кайтартса түш жарым.

Эл билет го ар кесиптин жөн-жөнүн,
Элге арналган менин да бар эмгегим.
Оо койчу дос, музда туулуп, ташта өскөн,
Сендей эрди өмүрүмдө көрбөдүм.

Мен акынмын адыр, белде баскан аз,
Мен акынмын сенден түйшүк тарткан аз.
Ырларыма жамгыр жаабайт, кар түшпөйт,
Жайыты да, короосу да ак кагаз.

Бая күнү барып сага жолуктум,
Чилде корккон колдорунду бек кармап.
Бир айыбым, акындардын атынан,
Бере албадым бир чөмөлө чөптү арнап.

Оо койчу дос, жазган ырым окусан,
Жакшы болсо чымыратаар боюнду.
Бирок билем тойгузбастыр кубантып,
Суукта үшүп, ачка болгон коюнду.

Деми бороон, денеси кар, көзү муз.
Быйыл келди бир кыш эмес, эки кыш.
Эки кышты эрдик менен энип түш,
Кандай сонун элден алкыш сөз угуш!

Ак олпок кар жааса жаасын дембе-дем,
Кыйындык жок биздин кайрат жеңбеген.
Төрт түлүк мал токсон жутту тоотпойт,
Ток кылабыз тоют менен, жем менен.

Мына ушундай малчылардын түйшүгү,
Төрт мезгилде тыным албайт бир күнү.
Мин кой бакса, мин балалуу атадай,
Жүрөгүндө мин камкордук, мин сүйүү.

ЧАТКАЛ БАЯНЫ

Болбосон мурун Чаткалда
Алдына күлүк ат камда.
Ашыгып жеткин көрүүгө
Андай жер бизде аз санда.

Манастын жүргөн жайынан
Баштасан Талас жагынан

«Келгин» — деп аркы Керме-Тоо
Көз кыса берет дагы улам.

Өзөндөн көрүп кыйланы
Өрдөсөн Кара-Буураны
Түшөсүн Кара-Кысмакка
Дүйүм чөп, жыпар жылгалуу.

Ашууга бир аз аялда
Айдарым соккон шамалга,
Алган бейм эки өрөөндөн
Анкыган кош жыт бар анда...

Бул белден Талас жак калат
Бул белден Чаткал башталат.
Анан сен ылдый түшө бер
Ар төрүн карап акмалап.

Чаткалдын жазы — май айы
Жашыл көрк каптап талааны,
Канатын элеп боз торгой
Булбулдун жибийт тамагы.

Он жагын деле былдырайт,
Сол жагын деле былдырайт,
Баладай бал тил булактар
Баардыгы ырдап, үн курайт.

Тунугун тиктеп карап ал,
Түбүндө ташын санап ал...
Уурттасан жутсан даамы анын
Ууз кымыз менен барабар.

Кай бири көбүк сапырып,
Капталдан төмөн шашылып
Камала түшүп корумга
Кайрадан чыгат атылып.

Жаткырып бирөө койгондой,
Жай келген кезди ойлонбой,
Көпүрө болуп көп сууга,
Мөнгүсү уктайт ойгонбой.

Сайлары, түзү шашыр чөп
Сары гүл ачкан жашыл чөп.
Бөрүнүн көзүн кашайтат
Бөлөккө дары асыл чөп...

Токойлуу, черлүү тоолору
Барганга татаал жолдору.
Башына булут чүмкөнүп
Магдырап уктайт зоолору.

Көбүнөн бийик, өзү дөө
Көрүнөт бир зоо көзүнө
Кор кылып кеткен сур эчки
Кожожаш түшөт эсине...

Бир жетсе жетип жел тиет
Көгүлтүр тартып мелтиреп.
«Эликтеп» сени тургансыйт
«Эр болсон чыгып көрчү» — деп.

Куураган арча, дөнгөч көп
Кумайлуу терде, тектирде.
Курч көзүн кокус жаңылтып
Кулжалар жатат деп жүрбө...

Ансыз да аркар, кулжа арбын
Агарган танда бир баргын.
Сак келет качкан алыстан
Санаймын десен дүрбү алгын.

Текеси жүрөт топ болуп
Тостойгон көзү чок болуп.
Ээрчишип жүргөн жанында
Эчкиси гана жок болуп.

Будурдан чуркап баратса
Бугжундап не бир ириси.
«Чыйк» — этип токтой калганда
Чычанын жанат мүйүзү.

Аюусу жүрөт майпандап
Кожогат тандап, бал тандап.
Суурга кууп жетпесе
Ийинин казат шайтандап.

Түбүнө жетпей казгылап
Дүнкүйө карап акшыят.
Көлтөндөп алып бир кезде
Көтөрүп ташты ташка урат.

Торсойтуп торопойлорун
Донузу беттеп талааны,
Канжарын сынап, «корк» этип
Камышты чалат каманы.

Илбирси секин ийрилет
Илээси көбүн билдирет.
Байкабай улар, сак теке
Басканда гана бир билет.

Эт жегич кылбай мындайды
Чөп жегич эле кылбайбы...
Көзү өткүр чаар түгөнгүр
Көк зоонун көркү турбайбы...

Камандан кайра тартпаган
Карышкыр көзүн жаштаган
Кармаган жерин кой бербес
Бүркүтү шаншыйт аскадан.

Канатын күүлөп алат да
Каалгып көктө заматта,
Калтары кандай экен — деп
Кааласа жөнөйт Таласка.

Күрдөлдүү күздө, жаз, кайда
Кыдырсаң кызык Чаткалда.
Кумарын канбайт көрүүдөн
Кыйналып чарчап бассан да.

Желписе сылап чачынды
Жели жел эмес атырбы...
Селкинин колу тийгенсип
Сергитип турат башынды.

Аралап кирсең жол таппай
Арчасы ан-тан каратат.
Терендеп кирсең жол таппай,
Теректен башын адашат.

Ырдоого үнү жарактуу
Ырдашат куштар, салат чуу.
Унчукпай угуп сындап ал
Кайсысы кайсы канаттуу.

Өзүбү кыздын, саныбы...
Өзөндөп өскөн кайыны
Жаштыгын эске түшүрүп
Жалындап иет жаныны.

Долоно, четин дегени
Шурусун, саргыч седеби
Желп эткен желге ыргалса
Суктапбай чыдап көр эми!...

Көз жоосун алат жер жемиш
Кол менен бирөө сепкендей.
Мин киши барса сейилдеп
Минине кенен жеткендей.

Өрдөштө же бир кыранда
Эс алсан жашыл туланда,
Обонго мени салгын деп
Өзү эле келет ыр анда...

Жаш селки куюп кымызын
Жаркылдап сунса чынысын,
Жанында бирге тургансыйт
Жаштыгын, таалай, ырысын.

Жыргалдан бүткөн ушул жай,
Жыпардан бүткөн ушул жай.
Кыздары Чаткал жыттанса,
Чаткалы кыздын жытындай.

Көгүлтүр майда көлү көп
Көрүп ал байкап мени — деп
Сулуунун сурма көзүндөй
Суктанта берет сени көп.

Ким билсин канча жашы бар
Гранит — асыл ташы бар
Сындасын коншу-колунун,
Сындырып бир аз катып ал.

Мумия деген дарысы
Бул жерде анын нагызы.
Аскада турат боржоюп
А бирок кыйын барышы...

Чаткалдан бир чал салат кеп,
«Чыкчуулар чыгат, барат» — деп,
Ортодон бирөө обдулат
«Ок менен атып алат» — деп.

Үстү эле кооз жер десек
Түпкүрүн түрлүү кен дешет.
Кен Чаткалдын байлыгын
Келечек өзү көргөзөт...

Кайберен менен жайылган
Камырдай семиз багылган
Коомдун тирүү байлыгын
Көр эми туш-туш жагындан.

Күнгөй да койлор ыңкыган,
Тескей да койлор ыңкыган.
Кай бири жуушайт ныксырап
Калгансып түнкү уйкудан.

Эрке өскөн эгиз козулар
Ээрчишип, ээмп апасын,
Бул дүйнөдө бар, жокпу
Билишпейт кочкор атасын...

Кыр, жонго тарта жайылган
Кыргыз байдын койлору,
Өзөнгө тарта жайылган
Өзбек байдын койлору.

Серүүндөп сергип бойлору
Семирип берсе болгону.
Келишкен мында курортко
Кен Чаткал болуп борбору.

Кыргыз байдын чабаны,
Өзбек байдын чабаны
Кезигип калса кээ бирде
Кебинин бүтпөйт аягы.

Эки элдин тили жакын да...
Энеси бир го башында...
Садырмат айтса сармерден
Ашырмат баштайт ашулла.

Экөө тен баатыр чабандар
Экөө тен малсаак адамдар.
Кой бербес ууру, бөрүгө
Экөө тен элдик «Сарасдар»

Келгенде кежир убагы
Чаткалдын чатак кыялы.
Туп тунук көгү бүркөлүп
Дулдуя түшөт ыраны.

Адегенде жамгыры
Аз-аздап сээп электеп.
Атылса албуут чагылган
Ал, анан куят көнөктөп.

Асманы деле күркүрөп
Аскасы деле күркүрөп.
Ар сайдан, кокту-колоттон
Агылат суулар диркиреп.

Түнөрүп алса кай бирде
Түн бою жаап чыпкалап,
Аягын кардап жиберип
Ачылат асман, туш тарап.

Кезеги күткөн келдиби...
Кээ бирде түшөт мөндүрү.
Ак мончокко айланып
Адыр, түз тоонун өндүрү.

«Чертишмей» ойну бул анын
Кетирип малдын чыдамын.
Эркечтин эсин оодарып,
Койгулайт койдун кулагын.

Кай бирде каптайт туманы
Капшаптуу неме бу дагы.
Алдында минген атындын
Көрүнбөйт көзгө кулагы.

Чак түштө басып карангы
Кетирип айла-амалды,
Чон сынактан өткөрөт
Мал баккан баатыр чабанды.

Тумандуу мындай күндөрдө
Түнөргөн сокур түндөрдө
Малчынын качат мазасы
Байыр албай ою бир жерге.

Мылтыктын үнү тарсылдап
Огунун оту жаркылдап,
Жулунуп үрөт иттери
Жыт алган жакка арсылдап.

Асманы кайсы, жер кайсы...
Адыры кайсы, бел кайсы...
Коктусу кайсы, жол кайсы
Короосу кайсы, кой кайсы...

Көрүшкө кыйын көз менен
«Көз танмай» болгон кез белем...
«Барбыз» — деп койлор маарашса
Бакылдайт чабан сөз менен...

Көк кезде Чаткал чатырап
Көнүлү чайыттай ачылат.
Туманы житип туш-тушка
Жамгыры жаабайт шатырап.

Күмүш таң менен бир туруп
Күлүндөп тоодон Күн чыгып,
Кээде эрте, кээде жай туруп
Аскадан алтын Ай чыгып.

Колунду сунсаң жетчүдөй
Кол жетсе кармап өпчүдөй
Көз кысат көктөн Чолпону
Койнуна кирип кетчүдөй.

Абалтан сырдаш досу да
Асманга Чаткал кошуна.
Жылдыздар кээде чыйрыкса
Жылынат чабан отуна.

Туман жок көздү байлаган
Түп-түгөл, койдун баары аман.
Садырмат ондоп калпагын
Сармердеп баштайт кайрадан.

Жамгыр жок арты кардаган,
Мөндүрдөн кулак калды аман...
Ашырмат ондоп топусун
Ашулла баштайт кайрадан.

Эмгекти айтсак жердеги
Малчынын тоодой эмгеги.
Жайкысын жаны тынбаса,
Жаз, кышы нени көрбөдү...

Малчынын өсүп уул, кызы
Бактылуу болсун турмушу.
Аш болсун алган байгеси,
Кут болсун алтын жылдызы.

Бир кезде айтса Чаткалды
Бир гана малдын жери — деп,
Талаасын, оюн байкасан
Дандын да жери көрүнөт.

Буурусун тиши чийбеген,
Чийсе да терен кирбеген.
Мин жылдар бою бул Чаткал
Буудайдын атын билбеген.

Баштаса мал деп сүйлөгөн
Бабалар өтүп дүйнөдөн,
Арпаны аздап айдаган
Ал күндөр өтүп миндеген.

Конурук тартып мурдагы
Кол тийбей жаткан дындары
Сообума соко калды — деп
Күн көзүн көрүп жыргады.

Трактор түтүн булатып
Тиштери арттан чубашып,
Бактысын ачты дын жердин
Балык жон кылып сулатып.

Бир-бирин араак болчу — деп
Бийлешет буудай бой тиреп.
Тентуштай сырын желге айтат
Термелтип дагы койчу — деп.

Арпасы айдөөш жагында
Суйсалат сулу жанында.
Тоюткор болсок малга деп
Топтошуп көрөт камылга.

Ошентип Чаткал жайыгы
Өзгөрүп бүгүн калыбы,
Эчен мин гектар жер айдап
Эгинге эли марыды.

Борбору Жаны-Базарда
Болуптур укмуш жасалга.
Занкайган кооз көп үйлөр
Солдаттай турат катарда.

Көчөсү дайым көрктөнүп
Ал көркү түндө өзгөрүп.
Күлкүсүн коштоп жаштардын
Жымындайт жылдыз көздөнүп.

Сары аска окшош беттеги
Зангырайт сүйкүм мектеби.
Бул жерде билим булагы
Бул жерде билим көктөмү.

Мугалим болгон агайлар
Бул жердин учкан кептери.
Айылына келип балдарды
Окутуп жатат өздөрү.

Чаткалдын ар бир айылы
Артылып күндө арымы.
Мал менен эмес бир гана
Бак-дарак жактан байыды.

Чарбакка музоо аркандап
Чабылчу чөбүн откоргон,
Чалды-куйду илгерки
Чарбасыздык жок болгон.

Кайсы үйгө барсаң түр жемиш
Калышпай өзбек достордон,
Картөшкө тургай эли эми
Капуста менен дос болгон.

Огород жагын карасаң
Оймоктой жер жок бош койгон,
Алма өрүк тургай эли эми
Анделек менен дос болгон.

Негизги Чаткал тоого бай
Тоосунда жүргөн койго бай.
Жыбырап аккан жылгалай
Жүздөгөн тунук сууга бай.

Ак мөңгү жактан созулуп
Ал суулар агып отуруп,
Алп дайра болот өзүнчө
Аягы бирге кошулуп.

Күрпүлдөп кирген кезинде
Күч бийлик анын өзүндө.
Күн-түндө агат шашылып
Гүлстан жайга жетүүгө.

Дардайган буура кечсе да
Музоодой кылып агызган.
Буйлалуу болот акыры
Миндеген канал, арыктан.

Чаткалдын суусу чапчан суу
Өгүзчөн эмес атчан суу.
Өзбек досун сагынып
Өзөндү бойлоп чапкан суу.

Алкынган тентек дайраны
Алимжан акем байлады.
Туйлаган тентек дайраны
Тургунжан үкөм байлады.

Достуктун суусу бул дайра
Толтуруп жерин жыргалга,
Келтирип жатат пайданы
Кең пейил өзбек тууганга.

Кам көрүп өкмөт партия
Кайрат күч берип жалпыга:
Эл гана тургай ээн жаткан
Жердин да жетти баркына.

Чалараак айтып кабарлап
Чаткалды жаздым баяндап.
Бир дастан эмес кичине
Бир томго сыйбайт ал аймак.

Бабамдан калган кутман жер
Манастын үнүн уккан жер.
Кыргыздын кымбат Чаткалын
Кызыгып көрсүн уккан эл.

Чамынып аккан суусундай
Чаткалдын чапчан мүнөзү
Эки ирет болду район
Эркелеп жүрүп бир өзү...

АЧЫК КАТ

*Республиканын спорт комитетинин
председателине*

Урматтуу жолдош...
Өткүрбек Өнөрпосович!
Сизге айтаарым
Майда эмес, чон иш.
Күйөрмандардын «Күйгөнүн»
Менин милдетим
Башынан баяндап бериш.

Козголуп койсоңуз
Колуңуздан келет.
Демек:
Бизге-ышкындай солкулдаган
Спортсмендер керек.
Жазгын — деп
Биринен-бири демеп,
Бул катты сизге арноого
Бир топ күйөрмандар
Болушту себеп.

Кыргызстанды кыдырып жүрөм,
Элирсе,
Эликти кууп жеткен
Эчен «Куюн куйрук»
Маамыттарды билем.
Булчунду чоюндай куйган,
Бир койсо
Буканы нокаут кылган
Уландардын үйүнө кирем.
А бирок
Спортко катышпай жүргөнүнө
Күйөм да күйөм!

Атактуу Оштун шаарынан
Же болобу
Шаарга жакын айлынан,
Шырыктай
Бир жигитке жолуктум
Беш бакса коргондон каргыган.
Буюрса
Брумель болосун — дедим
Атаандаш чыкпас алдынан.
Бирок,
Ушундай азаматтардын өнөрү
Картайып кетеби — деп
Кайгырам да кайгырам.

Көгүлтүр Ысык-Көлдөн
«Тору-Айгыр» деген жерден
Бир кызды көрдүм
Балыктай сүзүп көнгөн.
Ал көлдүн аркы четинен
Берки четине
Чарчабай, чабак уруп берген.
Аты Русалка экен.
«Тору-Айгыр» деген легенда
Токтогон дешет
Сурасам элден.

Билбеймин кайсы айылдан...
Бир жигит көрдүм Нарындан.
Ал өзү өтпөйт экен көпүрөдөн,
Кечпейт экен кечүүдөн.

Керек болсо, дайранын
Бир өйүзүнөн
Экинчи өйүзүнө секирген.
Ушундай укмуш болобу — деп
Тана түштүм эсимден...
Элетте «жапан» таланттар көп
Өнөрүн
Пайдасыз жакка кетирген.

Сары-Өзөн Чүй, Таластан
Спорт — десе,
Уйку көрбөй таң ашкан
Балдарды көрдүм
Жума сайын топ алып бер — деп
Ата, энесин жадаткан.
Футболду күндө ойнойт экен,
Күн батса түндө ойнойт экен.
Эркелери эшиктен тээп бүтүп
Атасын судья,
Энесин дарбазачы кылып
Үйдө ойнойт экен.
Ушундай
Жаштарыбыз бар нечен.
Эми сизге эмне десем...
Арманым толук айталбай
Ичимден бук болуп кетем.

Армяндын футболисттери бар:
Абрамян, Айранетян, Азарян,
Матриросян, Минасян, Миросян,
Орапетян, Оганесян, Иштоян.
Байкап, окуп көрсөнүз
Бардыгы бүт эле «ЯН»
Аа, кыргыздан качан чыгат.
Абылов, Адылов, Садыров.
Кадыров, Кабылов, Жайылов,
Эшимов, Бекилов, Чекиров,
Осмонов, Ормонов, Чормонов.

Урматтуу жолдош
Өткүрбек Өнөрпосович!
Сизге айтып жатканым
Майда эмес, чон иш.

Ырас, спортто
Көп жылдар иштеп келдиниз.
Көрүнүп турат
Эмгектен алган белгиниз,
Кыргызстанды кыдырып,
Кыйла
Таланттарды көрдүнүз,
Эрдик иш...
Кыйласына жардам бердиниз.

Талант уялчаак,
Кежир келет,
Талантты издеп
Табышыбыз керек
Толубайдай сынчыларыбыз
Көрсөтүп көмөк,
Командировкага көп жолу
Барышыбыз керек.
Сынга толгон жаштарды
Чаар аттай,
Чалагыздын бүркүтүндөй таптап
Багышыбыз керек
Анан чон мелдешке
Салышыбыз керек.
Чон-чон байгелерди
Алышыбыз керек.

Эми, түшүнөөрсүз калганын...
Түгөнүп баратат
Сизге айткан арманым.
Көргүбүз келет ар дайым
«Көп чыкса экен» — деп,
Республиканын атактуу
Штангист, шахматист,
Балбан, боксер, футболист,
Талбаган суучул
Тайтору чапчу балдарын.
Ошентип,
Өстүрсөк экен кам көрүп
Спорттун түрлүү тармагын.

Атайылап сизге кайрылдым
Атактуу майрамдын алдында

Октябрь берген
Өлкөнүн байлык, бактысы
Өркүндөп өстү ар жылда.
Албетте,
Спортсмендердин үлүшү да
Бар мында.
Эмесе,
Ишинизге ийгилик каалайм,
Саламым менен,

Сарногоев Байдылда.

МИДИНГЕ КАТ

Билинбей кетти кабарың,
Мидике кандай абалын?
Бир топ жыл бирге татканбыз,
Бул жактын тамак-шарабын.
Бир жүргөн кезди эстесем,
Бүркөлөт ачык кабагым.

Башта бар дечи бир өлүм...
Бардыгын жакшы билемин.
Эргиген мөлтүр таланттан,
Эл үзбөйт тура күдөрүн...
Жалдырап карайм мүрзөндү,
Жайлуубу жаткан түнөгүн?

Капканы кармап өлүмдүн,
Калдайган калктан бөлүндүн.
Куюн, жел жетпес, курч туяк,
Кулуну элен элиндин.
Кадырын билет, кары жаш,
Кара мурч кошкон кебиндин.

Ишенсек молдо сөзүнө,
Имерип элди өзүнө,
«Чын дүйнө, жалган дүйнө» деп,
Эркинче бөлөт экиге.
Чын болсо бейкут бейиш жай,
Көрүнгөн чыгаар көзүнө?

Акыл-ой бирге, жай бирге,
Акындар элек жан бирге.

Аз-көппү көргөн-билгенин,
Айтпассын байке ар кимге...
Барган бар, келген киши жок,
Бар бекен деги ал дүйнө?

Тамчы суу болдун көр үчүн,
Таланттан бүткөн денизим.
Сопунун сөзү чын болсо,
Соо койгон жоктур сени тим.
Толуктап айтчы ал жактын,
«Тозогу» менен «Бейишин».

Кылдан да ичке немеби,
Кыл көпүрө дегени?
Болбосо цирктен биз көргөн,
Зым аркандай элеби.
Зыярат кылган пенделер,
Шыр өтүп кете береби?

Кураны түшкө кирбеген,
Кудайды барктап сүйбөгөн,
Көпүрө эмес, ипичке,
Чон жолдон баса билбеген.
Кантти экен кайран Мидикем,
Кайгыра берем күндө мен.

Азаптын жолу көп түрлүү.
Акылга салып чечтинби?...
«Бар, — дешет, — мастын жөлөгү»,
Бар болсо аман өттүңбү?
Бери жакка таштап тозогун,
Бейишке кирип кеттинби?

Болбосо бутун өрөлөп,
Боздотуп кыйнап, жемелеп,
Алланын атын билбеген,
Араккеч, динсиз неме, — деп,
Жалангыч анкүр-манкүрү,
Жанчышкан жокпу тебелеп?

Көргөнүн айт ошол жактагы,
Бар бекен гүлзар, бак-шагы?
Көөнүнө чындап жактыбы,

Конур күз, кышы, жаз, жайы?
Күнүнүн кандай чыкканы,
Айынын кандай батканы?

Жүрөөрсүн эстеп биз жакты,
Жүргөнүн шаарбы, кыштакпы,
Үй алдын кайсы көчөдөн,
Кышкысын жылуу, муздакпы?
Кыйладан чыйрак киши элен,
Кыласын кандай кызматты?

Кыштоосу кандай кыштаган,
Жайлоосу көпкү түрдөнгөн,
Кой семиртип, багууну
Көп жылдар байкап үйрөнгөн,
Белгилүү чабан бар бекен
Беш килодон жүн берген?

Уйлары кандай ал жактын,
Бул жакта уйда мөөрөйбү,
Сарайдан эле саадыртып,
Сарайдан силос-жем жейби,
Сүт, каймак берүү жагынан,
Биз жакта уйга чендейби?

Бээлери кандай ал жактын,
Кулунду бирден «төрөйбү»,
Биз жактагы кымыздай,
Ал жакта кымыз кененби.
Шашылып, жолдон «суу ичпей»...
Шаардык калкка жөнөйбү?

Ал жактын кандай тамагы,
Акчага сатып алабы?
Биздикинен күчтүүбү,
Виносу менен арагы,
Бар бекен буфет, кафеси,
Бар бекен рестораны?

Сөз сүйлөөр кезде ойлонуп,
Соо башын солго кыйшайткан,
Куйкумдуу кепти курч айткан,
Сөөгү жок эттей сулп айткан,

Күтпөгөн жерден күлдүрүп,
Күлбөстүн тишин ырсайткан.

Эл, жер — деп дайым тилеги,
Эл, жер — деп соккон жүрөгү,
Айран, сүт жакка көчтү эле,
Аракка коюп күнөөнү,
Жолдошун, досун Райкан
Жолугуп сага жүрөбү?

Метрге ченеп туугансып,
Тен эле арык боюнар,
Бир-бирин билип тургансып,
Бир чыкчу айткан оюнар.
Кокустан дагы ал жактан,
Кошулган жокпу «жолунар»?

Ал жактын кандай базары,
Базарда байкем басабы,
Көпчүлүк элди күлдүртүп,
Көнүлүн ачып жатабы,
Кадимкидей жай-кышы,
Казактар кымыз сатабы?

Партия берген багы тен,
Бөлүшүп жеген наны тен,
Оргуштап турган таланты,
Опол тоо эле баары тен.
Окшошуп бирге жүрөбү,
Осмонкул, Калык, Алыкем?

Үчөө тен ырдын кенчи эле.
Элинин эрмек, көркү эле.
Көнөктөп нөшөр куйгандай,
Көп жерде ырдап берчү эле.
Баарына менден салам айт,
Балдары сынар көрчү эле.

Байкасан өмүр жардыгы,
Бактылуу, кээде кайгылуу...
Дүйнөгө келип адамдар,
Дүйнөдөн өтөт ар жылы.
Жаман экен, өзүндөй,
Жакшы адамдан айрылуу.

Кыйлага кеткен атагы,
Кыргыздын Муса, Атайы,
Обон, күү менен өздөрүн,
Өмүрлүү кылып жасады.
Окшошкон шайыр кош булбул,
Ошолор эсен жатабы?

Уюткан уккан адамды,
Үн болбос Муса үнүндөй .
Күлдүрүп черткен ойнотуп,
Күү болбос Атай күүндөй.
Бирге экөө дале жүрөбү,
Бул жакта жүргөн тирүүндөй?

Эстесек кылым, жылдарды,
Эч качан өлбөй ким калды...
Жемишин берип Жер-Эне,
Көрсөтүп бир топ жыргалды,
Ойнотуп жүрүп үстүндө,
Оп тартып алат турбайбы...

Оп тартса мейли кезинде...
Жаралдык жанып, өчүүгө,
Эмгеги менен көп адам,
Эстелип элдин эсинде,
Өмүрлүк жашап жүрбөйбү,
Өчпөстөн жердин бетинде.

Сүйбөгөн жанды сүйдүргөн,
Күлбөгөн жанды күлдүргөн,
Куйругун толгоп музоонун,
Куйручук чалды «күйдүргөн»
Тамшантып улам укканды,
Тан атса кайра түн кирген.

Калемпир эле ар кеби,
Кайрылбай кетти, кантели...
Калтырган куудул сөздөрүн,
Кадырлап сүйгөн жалпы эли,
Саламат, эсен жүрөбү?
Сары-Өзөн Чүйдүн Шаршени?

Комузга элпек колдору,
Кол эмес эле жоргобу!

Көп күүсүн чертсе эл тургай,
Көшүгөн кыргыз тоолору,
Сакадай болгон залкар чал,
Сагындык Карамолдону.

Атамдай эле ал киши,
Ар сөзү кымбат сезилген.
Боздосо «Көкөй кестиси»
Мончок жаш агат көзүмдөн.
Жараткан жаны күүлөрүн,
Жаздыртып жибер эфирден.

Ыргактап черткен комузду,
Ыбрай залкар комузчу.
«Жаш тилек», «Жениш», «Боз салкын»,
Жагымдуу күүлөр болушту.
«Паровоз» күүсүн бакыртса,
«Бах!» дедиртчү орусту.

Санаалаш Мидин жан ага,
Салам айт ошол абама.
Белектеп эски комузун,
Берди эле менин балама.
Кайрыгын жүрөт үйрөнүп,
Калган жок сөзү талаада...

Сан күндөр айткан «Манасты»
Саякбай залкар манасчы,
Гомери дешип кыргыздын,
Көп элдер ага карашчу,
Казына, байлык, кен эле,
Кандай сөз айтса жарашчу.

Обдулуп «Манас» айтканда,
Океан эле, киши эмес,
Тайтору атты чапканда,
Тартылчу көзгө жүз элес.
Татар да ыйлап жиберчү,
Так ошол жерде биз эмес...

Сакеме менден салам де,
Саламат бекем абам де.
Жашы улуу, жаны курбу эле,
Жазбады бир ооз кабар де.

«Кефир, сүт ичип жүрөм» дейт,
Кекиртект жактан аман — де...

Атактуу артист Шекербек,
Мурутун жанып чепендеп,
Сайратчу эле комузду,
Буроосун бурап бекемдеп.
Айтышчу эле көргөн эл,
Атайдай чертет экен, — деп.

Комуздан алып бойго шык,
Колдорун тынбай ойнотуп,
«Көк тамакка» Таластын,
Көк токоюн бойлотуп,
«Ак тамакка» Аксынын,
Аркыт жагын ойлотуп...

Черткенин чебер чертчү эле,
Чертмектен мөндүр төкчү эле,
Байкалып кээде байкалбай,
Манчасы бийлеп кетчү эле.
Шекеме менден салам бер,
«Шеринебиз» бирге өтчү эле.

Чалагыз абам тын бекен,
Колунда комуз, кыл бекен.
Жазуучу жагы бар эле,
Жазганы жомок, ыр бекен.
Бүк түшкөн кезде сала албай,
Бүркүтүн эмне кылды экен?

Сакеме мүмкүн бергендир,
Сакемди ышкы женгендир.
Картайсам деле салам, — деп,
Капталга чыгып келгендир...
Мүнүшкөр болуп Мидике,
Бүркүттү эми сен көндүр...

Жазганын сүйгөн жаш, кары,
Жантөштүн уулу Касымалы,
Кара сөз жакка келгенде,
Карчыга эле таптагы.
Эртерээк кетип калды деп,
Эл-журту көзүн жаштады.

Өмүрү — суусу дагы көп,
Окулуп жүрөт «Каныбек».
Укмуш экен Касыкем,
Роман жазган жаны бек.
Ага да менден салам айт,
Айтчу эле «тентек сары» деп.

Касымалы — ата карыя,
Калыс сөз сүйлөп баарына,
Жетимиш жашты желкелеп,
Оогондо сексен жагына,
Онбогон опкок шум ажал,
Оп тартып алды аны да.

Арытып эчен ай, жылды.
Аз эмес эмгек ал кылды.
Аксакал, назик таланттан,
Аргасыз эли айрылды.
«Ажарды» жазган аганды,
Алдынан тосуп алдынбы?

Кукендин айтчы дайынын,
Курагы келип карынын,
Кулагым укпайт дечү эле,
Кудайга коюп айыбын...
Кыйкыртып тыншап жүргөндүр,
Сен айткан сөздүн жарымын.

Кеп-сөзгө чечен жан эле,
Көп кырлуу талант ал эле.
Көптөгөн көркөм жанрлар,
Колунан келчү баары эле...
Бир тынбай жазып жатабы,
Бул жакта кездей дагы эле?

Хрусталь үнү бар эле,
Күндө ырдаса айныбас.
Жылаажын үнү бар эле,
Жылда ырдаса айныбас.
Саламат, эсен жүрөбү,
Залкар талант Абдылас?

Тамшантып элин ал жактын,
Дагы эле ырдап жаткандыр.

Музыкасын уккандар,
Мууюшуп ойго баткандыр,
Калалык катуу кубанып,
Кааласа бизге кат салдыр.

Ойлонуп көрсөк турмушта,
Өмүр бул — учкан бир куш да...
Осмондун уулу Алыкул,
Омоктуу акын кыргызда.
Отуз төрт жашта жайрады,
Ободон учкан жылдызча.

Улантып калган өмүрүн,
Ырлары гүлүн ачкан кез.
Баласыз, жарсыз болсо да,
Бактысын элден тапкан кез.
Унутпай ысык саламды айт,
Устатым эле ачкан көз.

Жагымдуу симфониясын,
Жалпы калк уккан кызыга.
Бүт бою, жүргөн-турганы,
Музыка эле нукура.
Жемиштүү тилек, оюнун
Жете албай кетти учуна.

Арагын тартып жиберип,
Даракка, тамга сүйөнүп,
Тамтандай басып жүрсө да,
Таланты турчу бүлөнүп
Бөлүнбөй сенден жүрөбү?
Бөтөлкө досун Тулеев?

Чолпону кыргыз көгүнүн,
Гүлү эле кутман жеринин.
Аккусу эле ай тамак,
Айтылуу Ысык-Көлүнүн,
Бий жакка берген жан эле,
Бүт бойдон талант, өмүрүн.

Жоругу, мүчө, өн түсү,
Жомоктон уккан пери эле.
Бийчи экөө болсо дүйнөдө —

Бир анын Бүкөш эже эле,
Жаркырап турган Чолпонду,
Жашырып алды Жер-Эне.

Ал жакта болсо театр,
Ар түрлүү элден киргендир.
Тамшанып, таасын талантын,
Далайлар чанкап сүйгөндүр.
Айтып кой элдин сагынчын,
Айтаарым сага бирден-бир.

Калк сүйгөн актёр онойбу,
Кайгы-мун мындай болоорбу...
Океан соолсо кокустан,
Ордуна кайра толоорбу...
Өзүндөй талант Муратбек,
Ортодо турбай «жоголду».

Мукемдей залкар таланттар,
Мин киши болсо эл үчүн.
Билинбей кирип жок болгон,
Бир өлүк тура гөр үчүн.
Эсине салгын жолуксан,
Эл-журттун ыйлап, кейишин.

Бектендин уулу Касымалы,
Чалса да кара чачын ак,
Куйкумдуу куудул сөздөрдөн,
Курап айтып азыраак,
«Кургурум Мидин болсо...» деп,
Кулагын жүрчү кашылап...

Калкынан кетти бөлүнүп,
Кабылып ажал — капканга.
Ырыстуу өзүн сезчү эле,
Райкан менен басканда...
Ыйлаган жокпу шолоктоп,
Райкан экөөн тапканда?

Шименин уулу Смарды,
Чын, калпы... лирик дечү элен?
Ырларын окуп бергенде,
Ыйлайт деп кыздар көчөдөн.

«Ыйлайт» деп айткан сөзүнө,
Ишене бербейм жеке мен...

Ал жактын келин, кызына,
Ыр окуп Смар жүрөбү?
Бул жактын келин, кызындай,
Алар да ыйлап иеби?
Атайлап менден салам айт,
Ага эле таза жүрөгү.

Өзүңдүн кандай абалын,
Өзгөрдү бекен тамагын?
Ооз тийип дале жүрсүңбү
Ошол жактын арагын?
Балалуу болгон чыгаарсын,
Бар болсо алган аялын...

Жалкоолук кылып көп жазбай,
Жашадын жармач бу жайда.
Каргашалуу «жинди суу»,
Карабайт тура убалга...
Жай бөлөк болуп кеткени,
Жаздынбы жакшы чыгарма?

Кызыгын көрбөй турмуштун,
Кыйла жыл кычкыл суу жуттун.
Ободон жанган тан азан,
Өзү элең Чолпон жылдыздын.
Табигат берген белектин,
Талаага көбүн ыргыттын.

Көнүлдөш жакын жансын да,
Көп эле сөз бар айтууга...
Ак билек жене, «Ак чүчүн»
Айтылат дайым калкында.
Ийнедей ичке болсо да,
Издерин калды артында.

Карысы ичтен күдүндөп,
Жаштары жайнап күлүндөп,
Жатышат жаттап ырынды,
«Жашасын биздин Мидин» деп.
Халтурщик болсон кап курсак,
Капкачан сенден түнүлмөк...

Сен андай акын эмессин,
Ырлары ыкшып жөтөлгөн.
Кулкуну үчүн далбастап.
Куржундап акча көтөргөн.
Сен андай акын эмессин,
Өзү өлсө кошо сөзү өлгөн.

Тубаса тунук талантын,
Туулган бирге энеден.
Арагын үчүн сандалып,
Арылбай өттүн жемеден.
Кантейин сени Мидике,
Кайсы акындан кем элен?!

Эн жакын көргөн адамым,
Эмесе акын агайым,
Энекен төрөп, өскөн жер,
Эл-журттан кабар салайын.
Эчен жыл болду көрбөдүн,
Элестеп, уккун далайын.

Мен өлсөм эмне болду деп,
Биз жактан жаман ой кылба.
Асмандын болуп түркүгү,
Ала-Тоо турат ордунда.
Айтылуу Сон-Көл да жатат,
Ай, жылдыз түнөп койнунда.

Бактылуу кыргыз эл эсен,
Байлыгы тапкан жер эсен.
Төрт түлүк жүргөн төр эсен,
Көгүлтүр Ысык-Көл эсен.
Мекенин гүлдөп турган чак,
«Мен гана жокмун» дебесен.

Аптапты тоотуп койбогон,
Аяздуу кышта тоңбогон.
Өз камын мурун ойлобой,
Өлкөнүн камын ойлогон.
Баар тапкан мандай теринен,
Баатырлар чыкты ондогон.

Жылдыздуу биздин көгүбүз,
Жылдыздуу биздин элибиз.

Жылдызга бизди жеткирген,
Ак эмгек, алтын пейлибиз.
Манастай эле данкталдык,
Мактанбай айтсак эми биз.

Күн сайын толгон жаңылык,
Күрдөөлдүү эмгек шанын ук.
Тар кечүү, тайгак ашуулар,
Тайманбас элге багынып,
Ош — Фрунзе жол бүттү,
Ойдогудай салынып.

Токтотуп эчен дайраны,
Тоо койну көлгө жайнады.
Илбирстер жүргөн жайга да,
Ильичтин жанды шамдары.
Керемет ГЭСтер курулуп,
Келтирди сансыз пайданы.

Суу жетпес жерге суу барды,
Бой тиреп эгин ыргалды.
Короз да тандап чокуп жейт,
Корсунтуп конок, буудайды.
Эрменге кошуп арпа жеп,
Эчки да көрдү жыргалды.

Түштүгүн түмөн ак пахта,
Түйшүкчүл жетти максатка.
Алардын албан иштерин,
Акындар бүтпөс мактап да,
Калкына берген пайдасын,
Каттоочу бүтпөс каттап да.

Жибербей текке бир күнүн,
Жылмая карап бир-бирин,
Ынтымак менен эл иштеп,
Ырыска тунду Түндүгүн.
Кыйла өлкө билген, даа билди,
Кыргыздын бүгүн кимдигин...

Ынкыган байлык каякта,
Ысык-Көл, Нарын, Таласта.
Уюна чейин эгиз тууп,
Ийгилик арбын а жакта.

Мекенге кошкон салымын,
Бере албайм айтып, санап да.

Төрлөргө батпайт төрт түлүк,
Төлдөттүк баарын өстүрүп.
Булутту чапчып туягы,
Буулугуп чуркайт көп күлүк.
Мурутун жанып жылкычы,
«Буденный минсе, ээ» дейт күлүп.

Башынан байбыз тоолорго,
Тоолор бай аппак койлорго.
Ал койлор дагы көбөйүп,
Он беш миллион болгондо,
Ошондо дагы кат жазам,
Олтуруп алып чон жонго.

Керектүү кезде уялбай,
Кесипке кесип алмашып,
Келин, кыз тоодо мал бакса,
Жайыттан жайыт тандашып,
Уландар уй саайт жакада,
Уйларды туурап жай басып.

Сан жеткис тонна эсеби,
Сары-Өзөн Чүйдүн шекери.
Күнгөй-тескей Ала-Тоо,
Гүл анкып өрөөн, өзөнү,
Күйөөгө барчу кызга окшоп,
Кулпунуп турган кезеги.

Экскаватор, бульдозер,
Эмгекте күчү тенелип,
Жеппирейген тамдарды,
Желкеге коюп чөгөрүп,
Занкайган үйлөр салынып,
Шаарлар өстү кеңейип.

Фрунзе жашыл калаада,
Жок болгон эшек араба.
Уйлар жок азыр мөөрөгөн,
Райкан жазган талаада.
Достуктун паркы орноду,
Топтолуп ошол арага...

Отуз жыл мурун көз жумган,
Өлгөндөр кайра тирилсе,
Өз үйүн таппай ар бири,
Өйдө-төмөн жүгүрсө,
Кай бири шашып, сурашмак,
Кайда, — деп, — борбор Фрунзе?!

Чынында борбор өзгөрдү,
Өзгөргөнүн көз көрдү.
Бир топ жыл бою эңсетээр,
Бир мейман болуп кеткенди.
Укмуштай кооз шаар, — деген,
Угабыз мактоо сөздөрдү.

Илгерки түркөй элинде,
Илим да канат жайды бат.
Доктордон кемчил эмеспиз,
Тоолукта тоодой бар кубат.
Ээрчишип экөө баратса,
Экөөнүн бирөө кандидат.

Артынып алып атына,
Ар түрдүү аспап, күрөгүн,
Таякесиндей тааныган,
Таштардын көрсө иренин,
Геолог чыкты ондогон,
Тыңшаган жердин жүрөгүн.

Бир кезде акын Алыкул,
Бул жагын терен караган.
Илимпоз арбын чыкса деп,
Ыр жазып далай самаган.
Сүйүнчүлөп айтып кой,
Сүйүнүп калсын жан агам.

Арышын кенен таштады,
Азыркы кыргыз жаштары.
Орустун тилин бул кезде,
Өз эне тилдей жаттады.
Англис, немец тилинен,
Лекция окуй баштады.

Бакырган бакшы, бүбү жок,
Түнүбүз бейкут таң атат.

Өлүмгө кетчү адамдын,
Өмүрүн кайра да жасап,
Врачтын саны көбөйүп,
Молдолор калбай баратат.

Жумушчу саны дагы өсүп,
Жулунуп барскан урган чак.
Болотту бордой эритип,
Чоюнду чоктой кылган чак.
Мал баккан элдин колунан,
Баардыгы келип турган чак.

Ыргалып бассан күйүнгөн,
Ичпей шыр бассан сүйүнгөн,
Көнүлү жакын, пейли түз,
Көргөндө «кел» деп ийилген,
Кабар ал эми Мидике,
Калемдеш ага-ининден.

Ардактуу наамга ээ болгон,
Арбыды ЭЛДИК АКЫНДАР.
Бааланган чыгармасынан,
Бардыгы барктуу асылдар.
Менин да наамым жок эмес,
Мээнетке шайкеш атым бар.

Аксакал акын баарынан,
Аалыкен болсо карыган.
«Маза жок, балдар» деп коёт,
Тая элек бирок табынан.
Күлүндөп жүзгө чыксам деп,
Күчөнүп барат дагы улам.

Аккула аттай арымдуу,
Жазганы дале жалындуу.
Кемчилик болбой коёбу,
Кээ бирде жазат чарымдуу.
Карыны сыйлоо — салтыбыз,
Калкына дайым кадырлуу.

Аралаш жүрдүн жашындан,
Аалыкем өткүр акындан...
Тар кечүү тайгак жол басып,

Тайманбай ашып ашуудан,
Социалисттик Эмгектин
Баатыры болду бакыйган.

«Тентек» деп сени аяган,
Темикен болсо дагы аган.
Жазбайсыз деп жүрчү элен,
Жазылып бүткөн Араван...
Жангагын чагып ал эми,
Жаны-Жол жакка караган.

Баягы бала кыялы,
Бакылдап жүргөн убагы.
Көп жазат сүйүү ырларын,
Көз кысып кыздар турабы...
Кайраттуу басып, карт күлөт,
Картайбайт окшойт сыягы.

Түйшүкчүл киши ар дайым,
Түкөндүн уксан ал-жайын,
Ыраазы болбойт өзүнө,
Роман бүтүп салмайын.
Ыр жакка бөлөт көрүнөт,
Убактысынын калганын...

Кыргыздын өткөн баштагы,
Тарыхын жаза баштады.
Кай бирөөлөргө жакса да,
Кай бирөөлөргө жакпады.
Ондолоор деген ойдобуз.
Омоктуу чыкса арт жагы...

Китебин Түкөм жашынан,
Кичине жазып көнбөдү.
Өзүндөй чоң-чоң роман,
Элине арнап бергени.
Ошонун бирөөн Мидике,
Окудун беле сен деги?

Абыкен болсо табында,
Айтайын анын жайын да
«Алтын тоо» деген китебин,
Айтышат ар бир айылда.

Арымдуу иштеп баратат,
Алтымыш ашкан чагында.

Ден соолук жактан кеп салат,
Кээ бирде башым деп калат.
Кээ бирде «кайран жаштык» дейт,
Келин-кыз көрсө көп карап.
Алабы керек дарысын,
Аптека жакка көп барат.

Насирдин болсо курбалын,
Кыш, жайы басып кырманын,
«Оп майдасын» он айтып,
Олчойгон эмгек кылды анын.
Түгөнөөр эмес дүрмөтү,
Түшүнүп койгун бул жагын.

Кай бирде жазат «Кум казал»
Кай бирде жазат «Таш казал».
Бүтмөйүнчө эс албайт,
Бир чыгарма баштаса ал.
Жакында мага жолугуп,
Жазам, — дейт, — эми «Мас казал».

Сүйүнбөй инин ал да өстү,
Суктана карап ай, көктү.
Жылдызга кылып саякат,
Жылдыздан көрүп ал көптү,
Уйкашсыз ырдан баар таппай,
Уйкаштуу ырга кайра өттү.

Адегенде уйкашсыз —
«Ак ырды» Сукен баштады.
Кээ бирөө аны туурайм деп,
Келесоо боло жаздады...
Ачыгын айтсам Мидике,
«Ак ырын» элге жакпады.

Айтматтын уулу Чынгызчы...
Сакасын айкүр тургузду.
Гүлсары атын күүлөнтүп,
Күн, Айды көздөй зыргытты.
Дүйнөгө жайып атагын,
Дүн кылып жатат кыргызды.

Жазганы жаза кетпеди,
Жай-кышы бирдей көктөдү.
Лауреат, элдик жазуучу,
Өөрчүдү өткүр сөздөрү.
Көп өлкө, шаарды кыдырып,
Космоско гана жетпеди.

Кубаныч, Муса курдашын,
Куттуктап тосуп ыр жазып,
Ар жылдын арбын планын,
Аткарып жатат шыр, бачым.
Шыйракка чаап сынчылар,
Экөөн тең дурус кылды акын.

Өзгөрүп азыр Кубаныч,
Отоо чөптөн тазарды.
Жазып жаткан ырынын,
«Жашасыны» азайды.
Календарды карабай,
Кадимки акын атанды.

Муса да мурункусундай,
Жүүнү бош ырды жаза элек.
Анткени азыр китеби,
Складка жата элек.

Сооронбай бардыр эсинде,
«Дүрбүсү» дале көзүндө.
Акындык жагын билээрсин,
Аракет кылып жүрөт бейм,
Ай менен Күнгө жетүүгө.

Убада сөзгө так жүрөт,
Ушактын сөзүн аз билет.
Убактым текке кетирбей,
Ыр жазып алсам жакшы деп,
Көрүнбөй тааныш мастарга,
Көчөдө дайым сак жүрөт.

Шүкүрбек инин жаш бойдон,
А бирок чачы ак болгон.
Балдарга барктуу жазуучу,
Барганы сыйлуу жак болгон...

«Ак тайлагын» жетелеп,
Ал жүрөт көөнү шат бойдон.

Кай бирде калсам жолугуп,
«Кандай?» деп айтат чоюлуп.
Чоюлса мен да чоюлам,
Каламбы андан корунуп...
Катуу сөз айтпайм бирок да,
Кантсе да жашы, жолу улук.

Сатира жактан жакынын,
Кайымдын уулу Касымын.
Сүрдөнчөөк, уян кызга окшоп,
Сүйлөгөн менен акырын,
Куйкум сөз жагын арбытып,
Күчөтүп барат басыгын.

Улгайбай, өлбөй жашар деп,
Узаттым узак сапар деп,
Урматтап улуу агасын,
Роман бүттү «Атай» деп,
Дем алып жүрөт курортто,
Ден соолук жагым начар деп.

Билчү элен бир топ таскагын,
Мукамбеткалый, Акбарын,
Өзүндүн чырга сүйрөтүп,
Өстүрүп чыккан жаштарын.
Аз көрөм ичкен мас чагын,
Көп көрөм жазып жатканын.

Бакылдап кээде жүрөбүз,
Балдары окшоп бир үйдүн.
Кудасы болдум кыйышпас,
Мукамбеткалый ининдин.
Курч сөзүн менен Мидике,
Куттуктоо жазып сүйүнгүн...

Жапаркул, Жалил, Шатманын,
Жалындуу кылып жазганын,
Кенебей кечтин киргенин,
Байкабай тандын атканын,
Майкачан болуп эргулдар,
Байытты талант жактарын.

Үчөө тең татпайт аракты,
Үчөө тең мактайт тамакты.
Медициналык илимден,
Беришип мага сабакты,
Илдетин кетет көбөйүп,
Ичпе, — деп дайым жадатты.

Турчу эле сынды жактырбай,
Тууганын «туйгун» Качкынбай,
Өзүнүн мактап жазганын,
Өзгөгө бир сөз айттырбай,
Жобурап жүрөт дагы эле,
Жолдошун бура бастырбай.

«Азаптын тагын» баш кылып,
Ал дагы өстү алынча.
Балдарга кетет кошулуп,
Чондорго кээде таарынса.
Өпкүлөйт кыздын куурчагын,
Өткөнүн эстеп, сагынса...

Алганы Жоомарт агандын,
Айчүрөк — Тенти жеңекен,
Жол жорголуу таланты,
Жокемден жукту небесен...
Атактуу акын ал болду,
Аялдан чыккан эр экен.

Тунук бейм тунгуч махабат,
Турбаса деле бир болуп...
Тармал чач залкар жарына,
Дагы эле тийип күн болуп,
Кеп айтпас эстелигине,
Кез-кезде кетет гүл коюп.

Өзү эле акын чыктыбы,
Өзүндөн мүмкүн жуктубу...
Жыпариса жеңем да,
Ыр жазган жакка ышкылуу.
Керилип басат көчөдө,
Кете элек дале кыз сыны.

Көп кезде шайыр жүрсө да,
Кээ бирде көңүл чөгөрөт.

Өзүндү эстеп Мидике,
Ойлору кетет желээлеп...
Мас болсо дале жаңымда,
Басканы жакшы эле деп.

Ылымсып калат көргөндө,
Райкан байкем аялы.
Ыр менен комедияга,
Ышкылуу дешет а дагы.
Байкемди тартса ал жеңем,
Баатырдык ишке жарады.

Бирөөлөр айтат жакында,
Пьеса жазып жатат деп.
Бирөөлөр айтат жакында,
Ырларын «Чалкан» басат деп.
Айтып кой мактап досуна,
Ажарын сенден ашат деп.

Башына өзүн жетпеген,
Парнасты дайым көксөгөн.
Азыркы улан, кыздардан,
Акындар чыкты көптөгөн,
Белсемдүү ийги иштерин,
Бере албайм беш ооз сөз менен.

Катуулап учуп кай бири,
Канаты эфир тилүүдө.
Элине эрке аталып,
Ээ болуп алкыш, сүйүүгө,
Айтылып жүрөт макталып,
Ар кайсы калктын тилинде.

Ташыркап акын — жазуучу,
Таланты мокой калганда,
Кадимки калыс сынчылар,
Кашкайта кайрап салганда,
Ташкындап турат дечү эле,
Табына келип ал кайра.

Самаган уулу Жээнбай,
Сынчынын эле балбаны.
Баарыбызга маалым го,
Пайдасы менен жанжалы...

Ал өзү кетип сен жакка,
Артында калды кайрагы.

Жакиштин уулу Өмүркул,
Жазды эле бир топ сындарды,
Улгайган сайын аз иштеп,
Узатып сонку жылдарды,
Бул дагы кетип сен жакка,
Мунун да орду кур калды.

Беркисин бир аз мактасак,
Аркысы жаман көрөт деп,
Аркысын бир аз жактасак,
Беркиси муунуп өлөт деп,
Санаркап жүргөн кези бейм,
Шаршенбек менен Кенешбек.

Экөө тен өткүр, курч эле,
Экөө тен өжөр сынчы эле.
Халтура болсо мойсойм деп,
«Канжарын» камдап турчу эле,
Момпосуй соруп бул кезде,
Момоюп жүрөт тынч эле.

Өнтөлөп дайым көргөндө,
Өзүндү барктап, сыйлап көп.
Тилинде тикен, мурчу бар,
Түшүнгөн инин Кымбатбек,
Кубанып кээде калчу элен,
Куйкум сөз жакка кылдат деп.

Кубанып биз да окудук,
Көп сынын көңүл жыргатып.
Кийинки кезде унчукпайт,
Жыргаган жанды «кууратып»,
Журналист болуп кеткен дейт,
Жүдөгөн окшойт сын жазып.

Мидике, мында сен барда,
Муруту чыккан жаныдан,
Анча-мынча билишкен,
Адабий сындын жайынан,
Таланттуу жаштар жетилди,
Такшалып баардык жагынан.

Бул жаштар сындын сыймыгы,
Бир тобу чон иш аткарып,
Коркута бербей ыгы жок,
Колуна союл, балта алып.
Калыс сын жазып жүрүшөт,
Кара кылды как жарып.

Эмесе мындай деп туруп,
Бул жагын артка таштайын,
Өзүнө бирге өттү эле,
Октолуп турган жаш чагым,
Өзгөнү айтып бүткөнсүм,
Өзүмдөн сөздү баштайын.

Мен болсом жүрөм мен болуп,
Медерим — Мекен, эл болуп.
Бир акындан кем болуп.
Бир акынга тен болуп.
Кемидим арак-шараптан,
Келтекти бир топ жей коюп.

Энекем мени тууганда,
Оозантса сары май менен,
Сен болдун мени Мидике,
Оозанткан «арак-чай» менен.
Тез эле кеттим үйрөнүп,
Дээримде менин бар белем...

Көз кысса, мен да көз кысып,
Көнүккөн сайын көнүктүм.
Окуткан кишим сен элен,
Өзүндөн кээде көп ичтим.
Суйкайган тунук «жинди суу» —
«Суусу го, — дедим — бейиштин»

Тарткандай магнит темирди,
Тартат да турат өзүнө.
Дүкөндө түрлүү шишелер,
Түк кетпейт түшүп эсеме.
Ашыгым болуп баардыгы,
Көрүнөт дайым көзүмө.

Аны ичкен сайын жыргадым,
Аны ичкен сайын дууладым.

Аны ичкен сайын кай бирде,
Апамды жоктоп ыйладым.
Аны ичпей калган кездерде,
Анан мен минтип ырдадым:

«Эстесем, жаным — арак ай,
Элжирейт ичим аябай.
Эки күн сени ичпесем,
Эрте-кеч бугум тарабай,
Этимден азып кетемин,
Эмчектен чыккан баладай».

Ошентип жүрүп онбодум,
Тар болуп дангыр жолдорум,
Бир кезде жүргөн башымда,
Бириндеп таттуу ойлорум,
Өйдөдөн паска куланып,
Өзүмдү өзүм кордодум.

Жүрөгүм калып арактан,
Жүз жолу келип токтоткум,
Жүзүн курсун сенин деп,
Жүз жолу ага коштоштум.
Чырмооктон бетер чырмалып,
Жүз жолу кайра достоштум.

Толгонуп кай бир түндөрдө,
Торуна түшүп капанын,
Токсон мин ойду элестеп,
Томсоруп ойгоо жатамын.
Ой менен узак жол жүрүп,
Ой менен ашуу ашамын.

Тумандай самсып ал ойлор,
Тутанган сайын тутанып,
Бардыгы орун талашат,
Башыма батпай шыкалып.
Кыйнала берем уктабай,
Кышкы түн жылдай узарып.

Көшүтүп жанды бир кезде,
Көзүмдү илсем кичине,
Бир-бирден матап келишип,

Мүйүзүн такап ичиме,
Буржугуй моюн, кызыл көз,
Букалар кирет түшүмө.

Капыстан чочуп селт этип,
Кайрадан дагы ойгоном.
Калтырай түшүп эс алып,
Кайрадан дагы ойлоном.
Капаска түшкөн кушка окшоп,
Караңгы түнгө кор болом.

Өйдө-ылдый жүрүп баа бербей,
Өткөргөн күндү элестейм.
Ошондо дагы көбүрөөк,
Ойлонгон кишин келет бейм...
Өзү мас, тили мас эмес,
Өзүндү дайым көп эстейм.

Бузулуп каным кай бирде,
Бул жактын таштап очогун,
Сен менен бирге көрүүгө,
Ал жактын «бейиш», «тозогун»,
Жабышып барып жатсам дейм,
Жанында болсо бош орун.

Ашыгын күткөн жанга окшоп,
Ар мүнөт көзүм чачырап.
Азаптуу узак түн кетип,
Атса дейм танды батыраак.
Ансайын сааттын жебеси,
Арт жагын көздөй шашылат...

Акылым айтып өзүмө:
«Адам бол» деймин жалбарам...
Убада берип өзүмө
«Унутпа» деймин кайрадан...
Ичимден кайрып көп сөздү,
Ичпейм деп катуу карганам.

Бир кезде күткөн тан атат,
Билинбей чыгам көчөгө,
Бар болгон акыл, куулукту,
Баш билбейт экен жеке эле...

Кош бутум көнгөн жерине,
Көтөрүп жөнөйт өзү эле.

Түшүмө кирген сыяктуу,
Түндөгү каргыш, убадам.
Тумандай тарап туш-тушка,
Түндөгү тарткан убарам,
«Баатырдан» согуп алган сон,
Баардыгын эстен чыгарам.

Бактымды байлап, Мидике,
«Баатырын» кылды баарысын.
Жайлантип жүрөк калган кез
Жаш кезде каккан кагышын.
Азайып кетип баратат,
Акылым, арым, намысым.

Топтошуп кээде жармашкан,
«Достордун» көөнүн кыйбадым.
Бир сопу болуп, бир ичип,
«Тозокко түштү ыйманым».
«Бөтөлкөбайдан» чыга албай,
Бош кетти бир топ жылдарым.

Айлакер экен «Ак молдо»,
Азгырды мени ак жолдо.
Аракет кылып жүрөмүн,
Аз-аздап аны таштоого.
Араккеч акын атанып,
Арзыбай жүрөм мактоого.

Баш жазып күндө таң азан,
Махабат десем арашан,
Балакет экен «жинди суу»,
Бар жагын байкап карасам.
Басынып анын айынан,
«Баягы» болуп баратам.

Эки эсе менден көп ичкен,
«Эрлер» бар кейпи келишкен.
Бекитип үйүн ичинен,
Бөтөлкө менен өбүшкөн.
Дардайып сары текедей,
Талаадан ичем, мен ичсем.

Эл анан кантип көрбөсүн,
Эси жок мендей ининди.
Картөшкө мурун, шишик көз,
Карашып сырткы түрүмдү,
Тартайган кайран Байдылда,
Тартыптыр, — дешет, — Мидинди.

Кайрылбай кетти курч убак,
Карыптай башым шылкыят.
Өзүмдөн төмөн немелер,
Өөдөсүп кээде тынсынат.
Басандап кетип баратат,
Байдыке дешип турчу убак.

Качанкы сүйгөн убактай,
Кайрылып көңүл сурашпай,
Кадырым синген кара көз,
Каада күтүп, сыр ачпай,
Кашчу болду көргөндө,
Карышкыр кууган улактай.

Имере тартып өзүнө,
Ичкин деп турса арагым,
Итере түртүп колтукка,
Ичпе деп турат аялым.
Көңүлүн кыйбай алардын,
Көк мээ да болуп барамын.

Кыялкеч кыздай назданып,
Кылтындап турса арагым,
Тумшукка коюп ийчүдөй,
Тултундап турат аялым.
«А» тамга аттуу экөөнөн,
Аябаай байке жададым.

Балыктай дудук арагым,
Бакырчаак төөдөй аялым.
Кимисине жагамын,
Киминин тилин аламын,
Дүнгүрөп эки кулагым,
Дүлөй да болуп барамын.

Ар жактан сага Мидике,
Айтсам көп болгон жорукту,

Аялым менен арагым,
Айыгышкан «күндөш» болушту
Экөө тен жеткен эр экен,
Элдеше албай коюшту.

Аныктап салып текшерсем,
Акылга, ойго, сезимге,
Аларда кылдай күнөө жок,
Айыптын баары өзүмдө.
Ал-күчүм жетет, ишенем,
Аракты «чанып» кетүүгө.

Аялым болсо, аялым,
Апасы төрт-беш баламын.
Ак кирди кара чачыма
Ансыз мен кайда барамын...
Ажырап «жинди суу» менен,
Ачсам деп жүрөм кабагын.

Жумгалдык Мидин сен элен,
Таластык инин мен элем.
Керемет акын сен элен,
«Кешигиң» ичкен мен элем.
Адам болсок, болгону
Ардагым сенсин дээр элен.

Араккеч мендей инине,
«Атаа» деп ичтен күйгөн бар.
Ачылбай жаткан сырымды,
Айтпасам деле билген бар.
Ангекке кулап өлсө деп,
Артымдан тилеп жүргөн бар...

Кеп-сөздү кимдер укпаган,
Кемчилик кимге жукпаган...
Быкшыган кабак жыттанбай,
Буюрса атыр жыттанам.
Баш ийбей толгон тоскоолго,
Баардыгын жеңет мыкты адам.

Кеткенге келбейт жашыгым,
Кен кылсын анын акырын.
Кекиртектен жагым болбосо,
Кем эле кимден акылым...

Жоргомдон танып калсам да,
Жортокчо бардыр басыгым.

Заманам барат закымдап,
Ай эмес Күнгө жакындап.
Мезгилдин калбай артында,
Мен дагы жөнөйм такымдап.
«Оттуу суу» менен Мидике,
Ойнобойм эми «жашынмак».

Бир кезде жетим, жаш элем,
Кийимсиз элем, ач элем.
Душманым койду тумшукка,
Тууганга деле жат элем.
Бакытка мени жеткирди,
Партия болуп ата-энем.

Жанылбайм эми Мидике,
Жазуучу болгон жолумдан.
Карагөр тартып алгыча,
Калемим түшпөйт колумдан.
Кайрылсам кайра аракка,
Калганым адам болуудан...

Башына жетпей максаттын,
Көп ичтин сен да, аз жаздын.
Эрте өлбөй тирүү болгондо,
Эмгиче көзүн «ачмаксын».
Эл сүйүп башка жаздаган,
Эчен бир китеп жазмаксын.

Көп айткан менен пайда жок,
Көрүнмөк белең айтканда...
Кайрылмак белең элине,
Канчалык кел деп жазсам да.
Өмүр, бак каалайм таланттуу,
Өзүңдөй өткүр жаштарга.

Калтырбай арман, сырымды,
Кат менен сага жибердим.
Жол каратып акыйтпай,
Жообун тез салып жибергин.
Чындыгын «ошол дүйнөнүн»,
Чындык кат келсе билээрмин...

Бул жактын айтып кабарын,
Ал жактан кабар сурадым.
Бардыгын толук баянда,
Бар эле бир топ чыдамын
Ортодон жыйырма жыл өттү,
Өзгөргөн жокпу турагын?

Улгайган сайын кээ адам,
Унутчаак болот көрүнөт...
Жашаган үйүн номерсиз,
Жанылып жаздым көп ирет.
«Алыбаев Мидинге,
АЛА-АРЧА ГӨРҮСТӨНҮ» деп.

ЖАҢЫ ЫРЛАР

ДАРЕГИМ — ДАНЕГИМ

Кыргыз элим, кыйбас элим, жан элим,
Тоо жүрөктүү, тоо суусундай шар элим,
Ырчылары ырдан нөшөр жараткан
Сансыз жомок, санжырага бай элим.

Кыргыз элим, кымбат элим, жан элим,
Кылымдардан мурда туулган кары элим.
Октябрдын нуру менен оозанып,
Кайра көктөп, жигит болгон жаны элим.

Менин эгиз көзүмдөгү карегим
Меники эмес, сенин берген карегин.
Менин колдо койкондогон калемим
Меники эмес, сенин берген калемин.

Кыргыз элим кызыл гүлдүү жаз айым,
Бул карекке элесинди каттайын.
Өмүр бою өзүңдү ырдап келатам,
Өлсөм көрдө кыргызым деп жатайын.

Өлбөс-өчпөс, өмүргө бай жан элим,
Сен деп жазып, сенде калаар калемим...
Бул дүйнөгө келбедимби, келдимби,
Сенден гана табылмакчы дарегим,
Сенсин менин өнүп, өскөн данегим!

ТИЛДЕР ЖАНА ЭНЕЛЕР

Орус тили экинчи эне тилибиз,
Ошон үчүн мактап, жаттап жүрүбүз.
Көп элдердин ортосунда көпүрө,
Ушул тилдин улуулугун билиниз.

Орус эне дагы экинчи энебиз,
Ак эмгеги, ак сүтү бар ченегис.
Андан чыккан акылманы дүйнөнүн,
Анан кантип жат энедей көрөбүз?!

Биз кыргыздар, көлчүк элек, көл болдук,
Бул мезгилде деңиз менен тең болдук.
Жалгыз эне, жалгыз тилдүү жан элек,
Эки энелүү, эки тилдүү эл болдук...

Ким барктаса өз энесин, өз тилин,
Барктай билет дүйнө элинин көп тилин,
Ар улуттун энеси улуу, тили улуу
Өйдө, ылдый деп айта албайбыз эч бирин.

Уккун мени уул, кызым, жаштарым!
Ушул сөзүм жадыбалдай жаттагын.
Тилди тилге, эне менен энени
Чаташтырбай өз-өзүнчө барктагын,
Төртөөнүн тең тазалыгын сактагын!

БЕТИҢЕ АЙТАМ

Бергенге бек, алганга март тууганым,
Мейлиң таарын, бетине айтам бул жагын.
Көзүм барда көкөлөтүп көп мактап,
Көзүм жокто ушактайсын урганым.

Өйдөлөсөм өкүнөрсүн өстү деп,
Байып кетти, марып кетти, көптү деп,
Төмөндөсөм тобо кылып жүрөсүн,
Төбөндөн ур... орго түшүп чөктү деп.

Эскертесин эл макалын көпкө айтчу:
«Сыйлашка жат, ыйлашаарга өз жакшы».

Жаздым болсом, жакын тууган сен эмес,
Жатым деле аянбастыр көз жашты.

Ачууланып кетпейт элем анча көп,
Айтыптырсын мен жөнүндө канча кеп...
«Ую кысыр, котур болуп койлору
Тооктору короу жок калса» — деп.

Экөөбүз тең мезгил менен жарышып,
Өргө тарттык, бир өсүп бир карышып?
Тирүү кезде түшүнбөдүн дурустап,
Өлсөм деле өкүрбөссүн жарытып.

Катуу айттым, капа болсон каттаба,
Каныбыз бир, туугандыкты таштаба.
Адал ойлоп кирсен киргин үйүмө,
Арам ойлоп босогомду аттаба!

МЕНИН БҮТПӨС ЫРЫМ

Кыргызым бүтпөс ырымсын,
Кыярбас кызыл туумсун.
Сан жагын чакан болсо да
Сапатын менен улуусун.

Досуна тоодой бел болуп,
Тондурган кышта жылуусун.
Касына кайра эрибес
Кадимки түндүк уюлсун.

Кыргызым бүтпөс ырымсын,
Көрөөр күн, ичээр суумсун.
Улгайып кайра жашарган
Улуу да кичүү муунсун.

Энебиз ушул жердеги
Тенесем сага эмнени...
«Манастай» эпос жараткан
Бар бекен сендей эл деги?!

Түбөлүк бүтпөс ыр болуп,
Түбөлүк жолун шыр болуп,

Элестеп эски кылымдай
Жашай бер жаны жыл болуп!

КОМУЗУМ

Чебердин тийсе кол учу,
Чер жазган мукам добушу.
Чертилип келдин байыртан,
Чечен тил кыргыз комузу.

Үнүндө ыр да, ый да бар,
Үшкүрүк, арман, муң да бар.
Өзөктү өйүп ыргагын
Өткөндөн берет мин кабар...

Кылымдын козгоп ар жылын,
Кубулжуп чыккан кайрыгын.
Куралып бүткөн жери окшойт,
Кубаныч менен кайгынын.

Илгерки кезин жомоктоп,
Бйласан кээде шолоктоп.
Бйлагым келип менин да
Ичим ич эмес, болот чок...

Болду эми комуз, боздобо,
Боюна мунду топтобо.
Сайрасан шандуу күүлөр көп,
Боздоого сенде жок чоло!

Азыркы кезин аныктап,
Аткарсан күүгө салып так,
Асмандап учуп жүргөнсүйм,
Ак шумкар болуп чабыттап.

Удаалаш коштоп кыл кылды,
Уютат кулак кургурду...
Уксам да улам тамшанам...
Үч кылын кылбы... булбулбу?!

Терметип бойду козгойсун,
Дегдетип ойду коштойсун.

Жыгачтан бүттү деп жүрсөм,
Жүрөктөн бүткөн окшойсун!

Башка жер, башка айылда,
Сени эстей калган чагымда,
Түптүгөл бойдон тууган эл,
Тургансыйт келип жанымда.

Ала-Тоо кайсы, эл кайсы...
Ак калпак кайсы, сен кайсы...
Силер бар жерде мен эрке,
Силер жок кезде мен жарты.

Таалайлуу ушул замана,
Таптады, берди сага баа...
Женишин данктап өлкөнүн,
Жер тургай көктү арала.

Космоско жакын конушун,
Көп элге жетти добушун.
Токтобой дайым таншый бер,
Торгой тил тоолук комузум!

КАРАМОЛДО

Бөжүгөн бөксө, тоодо, кара жолдо,
Бөжүгөн өрдө, белде, талаа, жондо,
Суу куюп чыны койсо соорусуна
Чайпалып чачылбаган ара жолго...
Жоргого салыштырсак Молдокемди
Эмесе ошол жорго — Карамолдо!

Колдору колбу, же бир кереметпи...
Болбосо кайдан чыгат керемет күү?
Үч кылды үч булбулдай таншыттырып
Уюткан уккан элди, тегеректи...
Болбосо боз торгойбу ободого
Бою эрип, кош канатын элеп өтчү?

Болбосо бармагынын комуз черткен
Баштары жибек желби эркин эскөн?
Кайкыган карлыгачтын канатындай

Капкакты тиер тийбес желшип өткөн.
Не деген чеберчилик! Чеберлерди
Илгертен көркөм өнөр көркү дешкен.

Байыртан жылдар жылып, болуп кылым,
Баркталган комузчусу комузчунун.
Баа берип, баардыгын тең таразалап,
Айтсак биз акыйкаттап толук чынын,
Алп экен ар кимиси өз алынча,
А бирок Карамолдо болуш кыйын!

Ачуусун, таттуусун да ороп кошуп,
Ал черткен ар бир күүнү жомоктотуп.
Жыргатса кай бирөөнү жымындатып,
Бийлаткан кай бирөөнү шолоктотуп.
Көптөгөн көй күүчүнүн залкары эле
Көрсөткөн өзүн бизге тоо окшотуп.

Колуна комуз алып черткен кезде,
Күүлөнүп күү нөшөрүн төккөн кезде,
Куюлуп кулагына мукам кайрык
Жүрөктөн жүлүнүнө жеткен кезде,
Канча бир алп таланттар эске түшүп,
Кайталап кайрылчусун өткөн кезге.

Муюткан музыкасы эчен элди
Бах, Моцарт, Лист, Бетховен, Бизе, Верди,
Глинка, Паганини, Чайковский
Жана да Гендель, Шуберт, Шопен өндүү —
Генийлер өз доорунда Молдокемдей
Күү менен күйүп-бышып түтөгөнбү...

Түтөшүп, күчөшүп да заманында
Калышты кары тарых барагында.
Бир эмес миң жыл бойлоп жашай берет
Биз сүйгөн музыканын сабагында...
Алардан ашып түшмөк Карамолдо
Алардай билим алса баралында.

Алардай көптү көрүп, көптү окуса
Ашуусун Ала-Тоонун ашмак экен...
Дүйнө элин «Бах!» дедиртип алп күүлөрү
Дүйнөнү дүңгүрөтүп жатмак экен.
Ошондо көрүүчүлөр суроо берип
«Өзүң да Бахсын го» — деп айтмак экен.

Аа мүмкүн жаңылыштык менден чыгаар,
Апасы көп түйшүккө көнгөн чыгаар.
Кулуну курсагында жаткан кезде
Кубанып эчен сабак берген чыгаар.
Молдокем көркөм өнөр окуу жайын
Бүтүрүп ошол жактан келген чыгаар.

Бул менин азил сөзүм, окурманым,
Бүтүрсүн, бүтүрбөсүн окуу жайын.
Бүк түшүп карыса да кайран киши
Билчү көп бүтүргөндөн окуу жагын...
Дүйнөлүк классиктер тизмесине
Тилеймин түбөлүккө кошулганын!

Молдокем эки доорду көрүп өттү,
Көргөнүн комузуна берип өттү.
Жашаган өмүрүнүн азыраагы
Жардылык, зомбулукка кейип өттү.
Жашаган өмүрүнүн көбүрөөгү
Элине бүт өнөрүн төгүп өттү.

Ал черткен эски доорду эскисиндей,
Ал черткен жаны доорду жанысындай.
Эски доор эл-журтунун кайгы-муну,
Жаны доор — эл-журтунун намысындай...
Экөөнү эки бөлөк күүгө салган
Залкардын калыстыгы дал ушундай!

Тоолукта толгон төкмө акындар бар,
Токтогул тоодой залкар ыр атасы.
Тоолукта толгон данктуу комузчу бар,
Молдокем көлдөй чалкар күү атасы.
Экөө тең элин, жерин данктай билген,
Экөө тең таланттардын тубасасы.

Көп чыдап эски заман жапасына,
Кам көрүп ымыркайдын жашашына...
Кыргызга кымбат уулду төрөп берген
Чон алкыш Молдокемдин апасына!
Ээрчитип эл тааныткан, жер тааныткан
Чон алкыш Ороз ойчул атасына!

Молдокем эч нерсени сүйбөгөндөй,
Оозунан сөзү качып сүйлөгөндөй...

Бир топ күн сакайтуучу жайда жатып,
Ошондон кайтыш болду үйгө келбей.
Үйүндө комузу да ооруп жатты,
Үч кылы үшкүрө албай тилге келбей...

Кайгыртып күү атасы өткөн кезде
Кашында калың эли жоктоп турду.
Бороондо ботосу өлгөн ингенге окшоп
Башында «Көкөй кести» боздоп турду.
Ошондо өзү черткен өрүк комуз
Жетимдин жетимине окшоп турду.

Ошентип, толкуй албай чөктү чалкар,
Ошентип, келбес жайга кетти залкар.
Артында албан, албан күүсү калды
Аларды мезгил сындап, мезгил чайкаар.
Кылымдан кылымдарга жомоктотуп,
Аларды кыргыз чертип, кыргыз айтаар...

Туугандар, карт комузду сыйлагыла,
Тынчтанып Молдокемди, тындагыла!
Тимеле тирүүсүндөй кайрып жатат,
Көз сүзүп, көшүйлүкчү ыргагына.
Апама ыраазымын бир эмес мин,
Ал мени дүлөй кылбай тууганына!

Мен дайым көй күүчүгө жолукканда
Мемирейм кулак сүйгөн добуштарга.
Бул үч кыл булбул болуп, торгой болуп,
Миң жылдап сайрап берген тоолуктарга.
Эскирбей комуз жашайт тоолук барда
Эч өлбөйт Карамолдо комуз барда!

НЕБЕРЕМ ДИЛБАРАГА

Каным бирге Карлыгачым төрөгөн,
Караанындан кагылайын неберем.
Катар күнү көрбөй калсам сагына,
Кантип эле сен ысыксын эненен?!

Там-тун баскан таяталап-татап,
Таттуу тилиң табылбаган шоколад...

Эртели-кеч эркелетсем эзиллип,
Элүү жашым жыйырма бешке жашарат.

Ойно кызым оюнчугун ондон көп,
Үйүм кенен, басаарыңа жолдор көп.
Уктайм десен уктай койгун ырысым,
Кокус бирөө кол тийгизбейт ойгон деп.

Борс, борс күлгөн бөдөнөдөй бөйтөгүм,
Эне, атан бар, эркеси сен эркенин.
Кайдан билдин... билбесен да айтайын
Кайгы-мунун капиталдык өлкөнүн.

Ал өлкөдө ата, энесиз балдар көп,
Ал өлкөдө чындыктар аз жалган көп.
Өрттөп ийген оюнчугун сендейдин,
Ал өлкөдө эки буттуу айбан көп.

Жетимдердин азап шору дагы арбын,
Же подвалда же бурчунда сарайдын.
Үшүп, ыйлап тамак таппай жатышат,
Үйү турмак Мекени жок алардын.

Сенин болсо Мекениң бар Дилбарым,
Кайда жүрсөн даяр турат үй-жайың.
Караанындан кагылайын неберем,
Каткырып күл, ыйлабагың, ырдагың!

Түшүнбөсөн айтканымды баятан,
Түшүндүрүп чоңойгондо дагы айтам.
Бала менен бала болуп сүйлөшкөн,
Бала кыя кызык киши ээ таятан?!

АТАЙ

Кыргыздан чыккан булбулду,
Ким билбейт Атай кургурду?!
«Күйдүм чок», «Гүлдүн» авторун
Куу ажал алып жым кылды.

Таасыны эле таланттын,
Талбасы эле канаттын.

Келген эл кетпей укчу эле
Кеч кирсин, мейли таң атсын.

Аксакал деле жаш деле
Ардактап сыйлап жатчу эле.
Баардыгын маркум өзүнө
Магнит болуп тартчу эле.

Күү десен күүгө бай эле,
Үн десен үнгө шай эле.
Боюнан кыргыз эненин
Бөтөнчө туулган жан эле.

Эски доор күүсүн чалчу эле,
Эченди мунга салчу эле...
Жаны доор күүсүн чалчу эле
Жашартып кайра алчу эле.

Чебердик менен эн өтө
Черткенде колун элесе...
Көпчүлүк турчу таңгалып,
Көзбоочу көргөн немече.

Бүт адам сырын билбеген
Бул кандай укмуш... дүрбөлөн?!
Бычактап чертсе, мизи анын
Бир жолу кылга тийбеген.

Качанкы мунду козготуп,
Кайгылуу инген окшотуп,
Кай бирде чертсе сыздатып,
Кай бирде чертчү боздотуп.

Боздогон мындай күүлөргө
Болкулдап, бошоп бүт дене...
Каректин жашы кылгырып,
Канырык түтөй түшчү эле.

Комузга Атай бап келип,
Атайга комуз бап келип.
Ырдашса бирге ырдашчу
Ыйлашса бирге жаш төгүп.

Устатын издеп тапкандай,
Үч ичек болуп ак тандай,
Угулчу эле капкакта
Үч булбул сайрап жаткандай.

Атайда өткүр көз болгон,
Айтканы ширин сөз болгон.
Алганым болсо менин деп
Ансаган келин көп болгон.

Сый жерде Атай көп болгон,
Сырдашкан сөзгө бек болгон.
Сүйгөнүм болсо менин деп,
Суктанып кыздар нес болгон...

Олтуруп сыйда көп жерде,
«Ой булбулду» черткенде.
Жагымдуу обон, жаштык ыр
Жан дүйнөсүнө жеткенде.

Кеткенин эстеп кейишип,
Кемпирлер жүрөк өйүтүп...
Мукамдуу үнгө кыз, келин
Бүт бойдон кетчү эришип.

Кай бири ойлоп тымызын...
Унутуп колдо чынысын
Делөөрүй түшүп, байкабай
Төкчү эле ичкен кымызын.

Дал кылган мындай учурда
Таланттын күчү ушул да!
Керемет ойго чөмүлткөн,
Келинин дагы, кызын да.

Чалдар да жыргап ал кезде,
Чакчадан насын чекчү эле.
Өмүрдү кайра жашарттын,
Өлбөгүн, Атай! — дешчү эле.

Өлбөгөн ким бар дүйнөдө
Ойлонсок ичте арман мол...
Карангы гөрдө жатат ээ
«Кара өзгөй» черткен кайран кол!

Бар болуп эсен жүрөлүк
Баарынан өлүп калган кор...
Басылып гөрдө жатат ээ
«Маш ботой» күүсүн чалган кол!

Күүнүн да күүдөй күүсү бар,
Күүлөрдү тапкан күүчү бар.
Талыкпас таасын таланттын
Күү, ырдан жыйган мүлкү бар.

Атайды эске көп салат
«Ак тамак менен көк тамак».
Аларды эстейм көк карап,
Атайды эстейм көп самап.

Ыр, күүнүн укмуш чеберин
Унутпайт кыргыз эгерим.
Картайбас, өлбөс сүйүүдөй
Кастарлап сактайт өнөрүн.

Бул кезде элдик талант көп,
Бири ылдам, бири кашандай...
«Болдум мен мыкты» — дегени
Болсо эле болоор Атайдай!

Тирүүдөй аны барктайлы,
Өлгөн деп бекер айтпайлы.
Кулактын курчун кандырып,
Күн сайын сайрап жатпайбы!

Атактуу обон, күүлөрү
Арыбай, солбой гүлдөдү.
Артисттер менен кошулуп
Аралап жүрөт дүйнөнү.

Кыргыздан чыккан булбулду
Ким билбейт Атай кургурду?!
Элүүгө чыкпай кетсе да
Өнөрү жашайт мин жылды!

КЫРКМАЧЫ ЖИГИТТИН ЫРЫНАТА

Чанкасам булак — сайда бар,
Чанкасам кымыз — ал да бар.
Чанкадым сен деп бир гана
Чабандын кызы Айжамал.

Көп жолу көрүп сыртындан
Кезиктим келип кыркындан.
Жатсам да, уктап төшөктө
Жамал — деп чочуым уйкумдан.

Жүзүндү көрсөм суктанып,
Жүдөймүн бирок кысталып...
Жүрөгүм сен деп шыбырайт
Жүрсөн да чыбаш жыттанып.

Кой баксан кошо багайын,
Окусан кошо барайын.
Кааласан чабан атанды
Кайната кылып алайын.

Тилегим ушул Айжамал
Тике айтуу менде кайдагы ал...
Кокустан сөздөн айнысам,
Кой менен кошо айдап ал.

Сүйбөгөн кызды сүйөт, — деп
Сумсайсан кантип күн өтмөк...
Жүрөгүм анда салып ий,
Жүн менен кошо пресстеп.

Башка эми сага не деймин,
Махабат билээр себебин...
Көп кыйнай бербей жообунду айт,
Көзүңдөн тегеренейин...

Чанкасам булак сайда бар,
Чанкасам кымыз — ал даяр.
Чанкадым сен деп бир гана,
Чабандын кызы Айжамал.

САГЫНЫЧЫМ ТОО БОЛДУ

Алыс кетсе аялым,
Үйүм жетим, мен жетим.
Чон, кичине балдарым
Чогуусу менен тен жетим.
Идиш-аяк, шыпыргым
Ыйлап эле тургансыйт
Улам тартып өнгөчүн.

Алыс жүрсөм мен өзүм,
Билбейм кандай экенин...
Бар, жогумду сөз кылып,
Балдар эмне дешээрин,
Жалгыз жатып аялым,
Өйдө, төмөн ойлонуп,
Өзүн кандай сезээрин.

Мен жок кезде менчилеп,
Жетиммин деп ойлойбу.
Же болбосо жер карап,
Жесирмин деп ойлойбу...
Кой, эртерээк кетейин,
Кемпирчеме жетейин.
Самай берип үй-жайды
Сагынычым тоо болду.

СААНЧЫ КЕЛИНГЕ

Ак халат кийген жаш келин,
Аткарган иши так келин.
Ажары сүйкүм жаз келин,
Ар айткан сөзү наз келин.
Урмат-сый, данка ээ болуп,
Үй сааган жакка маш келин.
Жайы-кышы тыным албастан,
Жараткан сүттүн ак көлүн.
Жанында бирге жүрсөм дейм
Жаш кезим болсо ээ кантейин!

Өз орду менен коюлган,
Өөнү жок келбет, боюндан.

Өлкөсүн сүткө карк кылган
Өрнөктүү эмгек жолундан.
Ойлобойм сага жетсем деп,
Өткөмүн жигит болуудан,
Ооз менен орок орсом да
Өткүр чак тамам болунган...
Өптүрсөң эле жетишет
«ӨШ-ӨШ» — тү сааган колундан.

КОЧКОР, БУКАНЫН ТИЛЕГИ

Жасалмалуу жол менен
Төлдөп жатат кой деген.
Кочкор кээде бук болот,
Кошо жүрбөй кой менен.

Жасалмалуу сыр менен
Тууп жатат уй деген.
Бука кээде мунканат,
Бир жүрсөм деп уй менен.

Бетегени оттошуп,
Бээлер жүрсө айдында,
Сугун артат экөө тен
Суктанышып айгырга.

Кээде минтип ак кочкор
Келечегин ойлонот:
Былтыркыдан төл арбын,
Быйылкы жүн мол болот.

Түрлүү түскө боёлуп,
Аппак уян жүндөрүм...
Сатылса дейт данкталып,
Дүкөнүндө дүйнөнүн.

Мурдун чүйрүп бука да
Музоо, уюн ойлонот:
Былтыркыдан сүт арбын,
Быйылкы май мол болот.

Узун эмчек уйларым,
Байыбасын деп тилейт

Каймак жеп, сүт ичкендер
Карыбасын деп тилейт.

Бүт тилеги ишке ашсын
Бука менен кочкордун.
Быйыл жайда сырдашып,
Бул экөөнө дос болдум.

АЖАЛ АЛААРДА

Кайгырсан кай бир убакта
Кайрат кыл, оттой жанып ал.
Кайгыны ичтен чыгарчу
Каткырык деген дары бар.

Күйүттүү болсон көп эле
Күйпөйтүп коймой жагы бар.
Күйүттү ичтен чыгарчу
Күлкү-шат деген дары бар.

Алаарда ажал туткундап,
Аны мен абдан мыскылдап.
Денеси колго урунса
Тээп, сүзүп, муштумдап.

Кара нээт шумпай шүмшүккө
Кайталап шылдын сөздү мен...
Кайратым жыйнап акыркы
Каткырып өлсөм деп жүрөм.

Ким деле болсо кутулбайт
Куу тырмак ажал кескиден.
Күчүмдү жыйнап акыркы
Күлүп өлсөм деп жүрөм.

«СОПУ» БОЛДУМ КАРГАНДА

Кой кайтарып көп жүрүп,
Кой жыттандым бир кезде.
Уй кайтарып көп жүрүп,
Уй жыттандым бир кезде.
Арак ичип акшындап
Уу жыттандым бир кезде.

Уй да, кой да жыттанган
Урмат экен, барк экен.
Арак, вино жыттанган
Адамдардын арты экен.
Бир күнү оору, бир күн соо
Бүтүн эмес жарты экен.

«Ак молдонун» айынан
Ангек, жарга такалдым.
Көрбөй жарык дүйнөнү
Көздүү туруп кашайдым.
Элдик акын атанбай
«Элдик алкаш» атандым.

Көп ырымды гүлдөтчү
Көп жылдарым куру кетти.
Түз жолумдан адашып,
Тумшугума суу жетти.
Эсине кел Баке — деп
Эми турмуш үйрөттү.

Өмүр өтүп арманда...
Окшоп жүрүп айбанга,
«Соолуктурчу жайым» жок
Сопу болдум карганда.
Таазим кылып жүрөмүн
Таттуу тамак, айранга.

КУРОРТТО

Күйөөсү жокпу, билбедим,
Күчөтүп күндө күлгөнүн,
Кубакай жүздүү, алтын тиш,
Курортто жүрдү бир келин.

Таанышыпы мурун, билбедим,
Тапты бейм мүмкүн сүйгөнүн...
Карагай билди, чер билди,
Кай жерде дуулап жүргөнүн.

Бар, жокпу оору жерлери...
Ванна да алып көрбөдү.

Бүткөнчө кетээр мезгили,
Бир «жапан врач» эмдеди.

Курортто мында келгени,
Гүл болду тоодон тергени.
Жыйырма төрт күнү эс алды,
Жыйырма төрт экен көйнөгү.

Аяшты бойдок экен деп,
Айтыпмын билбейм бекер кеп.
Күйөөсү келди бир күнү,
Күмүшүм алып кетем деп.

Көрүшкөн кезде бир-бирин
Көөдөндөн жалын күч алып.
Мин тонна болуп кеткенсип,
Бир айда жыйган кусалык,

Кайрадан-кайра жытташып,
Калышпай жатты жан-алы.
«Күмүшүм» десе күйөөсү,
«Айкөлүм» деди аялы.

Эске албай жүргөн демейде,
Кол булгап турган көп элге,
Айнектен башын чыгарып,
Аз калган кезде жөнөөргө.

Күлүндөп «жапан врачка»,
Күмүшү какты оң кашын.
Анысын кайдан байкады,
Айдады айкөл «Волгасын».

Курортто аял көп жүрдү,
Баары эле токтоо, эстүүбү?...
Күмүштөй күндө дуулаган,
Көрө алган жокмун эч кимди.

Аты да Айкөл, өзү айкөл,
Ак «Волгасын» зуулатып.
Айым, — деп сойку аялын
Бараткан чыгаар жыргатып...

МАС ЖАНА КАНЧЫК

Балдырап мас баратты көзү чакмак,
Баягы өзү тааныш жолду таптап:
Бирөөлөр сүйлөп өтсө аягансып,
Бирөөлөр тилдеп өтөт: алкаш, акмак!

Бир кезде буйга жерге барды дагы,
Сулады, сулаган сон магдырады.
Оозунан окшуп чыккан кусундуга,
Көк канчык көзүн артып жалдырады.

Жалдырап турмак эле кимди карап,
Жаткандын мас экенин билди баалап.
Ачыккан чычкысына чыдай албай,
Аймалап оозу, мурдун кирди жалап.

Мас чочуп кирпичтерин кирбиндетти,
Аздан сон айтып кирди «ширин» кепти:
Оой катын тилим сууруп ала көрбө,
Ооздон өбүшкөндү ким үйрөттү.

Кайдагы сөздөрдү айтып тантип эчен,
Караса катыны эмес, канчык экен.
Ордунан туруп жатып балдырады,
Өлгөнүм мындан көрө артык экен!

АРАККЕЧТИН АЯЛЫНЫН КОШОГУ

Бүркүтүм, өлбөйт деп сени жүргөмүн,
Бүркүтүм, өлөөрүндү билбедим.
Арак ичип сен келсен,
Мен бейбак адырандап тилдедим.

Бүркүтүм, мас деле болсон жакшы элен,
Бапестеп мени бакчу элен...
Козголуп койбой жанымда,
Бүркүтүм, коңурук тартып жатчу элен.

Бүркүтүм, жетиштүү ичте арманым
Жесир калды алганын.

Мөлт этип жашым, сени эстейм,
Мен бейбак бөтөлкө көрсөм ар дайым.

Бүркүтүм, жалгыз жан жапа чегет бейм,
Бир түндү мин жол элестейм.
Бүркүтүм, өзүн менен бир жүргөн,
Мен бейбак мастарды көрсөм сени эстейм.

Бүркүтүм, эрдүүгө өзүм тенесем,
Эри жок аял кем экен.
Кайгыртып кара жердин койнунда,
Кантейин, калдыңбы уктап берекем.

Бүркүтүм, кайратын кимден кем эле,
Мен үчүн караанын тоодой бел эле.
Бүркүтүм, мас болсоң дагы жанымда,
Балдырап басканын канча дем эле.

Бүркүтүм, ажырап сенден калдымбы...
Бул жактан жаткан жерин жайлуубу?
Тирүүндө кулаалым деп айтчу элем,
Мен бейбак күйкөгө жетпей калдымбы...

АЛТЫМЫШ ДЕГЕН БЕЛДЕМИН

Атаны арман карылык,
Алтымыш жашап карыдык.
Какшансам кайра жашарбайм,
Капалуу көңүл тарыгып.

(Токтогулдан)

Аныктап айтсам жөн-жөнүн,
Ар жашка чыгып көргөмүн.
Аяктай ташка жашынып,
Ак баран атып көнгөмүн.
Андагы кырчын кез кетип,
Ал-күчтөн бир топ мөгдөдүм.
Азыр мен бороон чапкындуу,
Алтымыш деген белдемим.
Көгөргөн айдын көлдү эстеп,
Көк конуш, гүлдүү төрдү эстеп.
Көгүчкөн моюн жаштык кез,
Көксөгөн менен келбес деп.
Көнүмүш адат жоголуп,
Көчөдө жүрбөй делбектеп.

Келин, кыз менен коштошуп,
Кемпирчем калдым эрмектеп.
Көздөрүм бирок кыргыйдай,
Көнүлүм дале жылгындай.
Көк, кызыл көйнөк кыздарды,
Көпсөк—деп турат тындырбай...
Көпкүлөн арсыз үчөөнөн,
Көнүлүм калды мин курдай.
Көгөндөп эле коймокмун,
Козу, улак болсо жылдырбай.
Эстүү жан эстүү карыйт—деп,
Эл айткан экен рагыз кеп.
Келинден, кыздан тил угуп,
Келжиреп жүргөн маңыз көп,
Чамасын билбей алжыган
Чалдан да анги чалыш көп.
Күн сайын үч маал жалынам,
Кудайым токтоо карыт деп.

Ойлорум менен сырдашмын,
Өмүрдө далай ыр жаздым.
Калемим менен бир жатып,
Калемим менен бир бастым.
Каргача кээде каркылдап,
Булбулча кээде үн каттым.
Эл билээр жакшы, жаманын,
Эсимин бир топ жыйнактын.

Өзгөчө баалап өз элин,
Өзгөчө баалап мекенин.
Оргуган кайнар булактай,
Ойлордун ойлоп неченин.
Керемет ырга айлантап,
Кен мейкин, токой, өзөнүн.
Орусмун, Орусиям деп
Өтүптүр Сергей Есенин.

Сергейден Бакен кем бекен,
Сестенип калчу мен бекем!
Аралаш өскөн элденбиз,
Акыл-эс жагы тенме-тен.
Акындык жактан өйдөдүр

Ага эми кайдан тендешем...
Ал окшоп мен да эргиймин.
Ата-журт тууган эл десем.
Кез-кезде туруп, тан азан,
Көк челген тоону карасам,
Кош канат болуп кош колум,
Космоско барып жанашам.
Кыялым учкул болсо да,
Кырчын чак келбес самасам...
Кыргыз—деп ырдап жаш кезден,
Кыргыз—деп карып баратам.

Болгондо жайкы саратан,
Бой сергийт тоону карасам.
Кол булгап, кел—деп жаткансыйт,
Койнунан аккан арашан.
Тойпондоп өскөн бала чак,
Толгонуп келбес самасам...
Тоолор—деп толкуп жаш кезден,
Тоолор—деп карып баратам.

Кадырлуу дешсе карыны,
Кадырга Бакен байыды.
А бирок, түштү үч тишим,
Алар да мендей карыбы...
Булдурттап сүйлөйт экен — деп,
Бир чалдын эрке зайыбы,
Күйбөгөн жерим күл кылып,
Күйгүзүп жүрөт жанымы.

Бабай—дейт мени жаш балдар,
Байке—дейт кырдан ашкандар.
Байдыке—дешип кол берет,
Элдүүнүн даамын таткандар.
Келинден дагы кездешип,
Жүгүнүп мага жаткан бар.
Курдаш—деп айтат бир гана
«Көк жалдан» соккон арстандар.

Анчалык бийик дебедим,
Алтымыш ашуу дегенин.
Жетимиш деген ашууга,
Жетээрмин...шашпай жөнөйүн.

Ары жакта сексен, токсон бар,
Аны да байкап көрөйүн.
Кудайым берген өмүрдү,
Кубанып жашай берейин.
Февраль айы, 1992-жыл

ЫЙЫК ЖАЙ

Фрунзеде окуу жайы ар кандай,
Бир окуу жай, биздин ыйык багбан жай.
Көгүчкөндөй көп кыздарды окутуп,
Көп жигиттин сообуна калган жай.
Көрсөм дайым кубанамын кудундап,
Кайнатамдын үйүн көрө калгандай.

Ушул жайдан мугалимдер кезигет,
Уян тартып сүйлөй албайм чечиреп.
«Күйөө бала жээн болот карыса» —
Бул макалды жаттасам да нече ирет,
Агайлары кайнагамдай көрүнүп,
Эжейлери кайнежемдей сезилет.

А кыздарчы, окуп жүргөн бул жайда,
Алар гүлдөй жыт анкытып турганда.
Канырыгым түтөп кетет капыстан,
Кайран жаштык бир келсе—деп мындайда!
Бири эле эмес, баары менин балдызым,
«Кулак чойсо» батаар элем жыргалга.

Бул окуу жай, мындан бүткөн кыз-келин,
Эмгектенип, эл милдетин аткарды.
Кай бирлери катуу чыгып атагы,
Ала-Тоодон ашаарына аз калды.
Кай бирлери буйрук берип жарына,
Командирче үй-бүлөсүн башкарды.

Эй бажалар, эзилишип жар күткөн,
Ушул жайдын ыйыктыгын сезгиле.
Көргөн кезде улуу, кичүү баарынар,
Урмат менен таазим кылып өткүлө.
Ошондогу тааныш терек дале бар...
Өткөндү эстеп, бир кучактап өпкүлө!

ЖЕНИЖОК

(Туулганына 130 жыл)

Таластан чыккан Жеңижок,
Таймашаарга теңи жок.
Аксыдан чыккан Жеңижок,
Айтышаарга теңи жок.

ЭЛДИК ЫРДАН

1

Таластан чыккан Жеңижок,
Таймаша турган теңи жок.
Таланттан бүткөн дайра экен,
Ташкындап аккан чени жок.
Таңшыган тоонун булбулу,
Табылбай калды эми жок!

Туулуп-өсүп Таластан,
Тууганы жок карашкан,
Ата-энесиз көк жетим,
Аргасыз кетип а жактан,
Атактуу акын болуптур
Айтылуу Аксы тараптан.

Эл койгон аты Жеңижок,
Энчилүү аты Өтө экен.
Жүз ырчы болсо кыргызда
Жүзүнө өзү жеке тең,
Аркайып турган бийикте,
Ак чоку менен тете экен.

Жамгырдай ырды төкчү экен,
Жамгыр да болуп кетчү экен.
Нөшөрдөй ырды төкчү экен,
Нөшөр да болуп кетчү экен.
Апталап жаап бүткөн сон,
Акын деп өзүн сезчү экен.

Букара калкка жарчы экен,
Мун-зарын ырга салчу экен.
Мунканган үнүн жел коштоп,
Бут барар жерге барчу экен.
Бул менден мукам сайрайт деп,
Булбул да тыншай калчу экен.

Калкагар тоону карап көп,
Кайдасың Аксы тарап деп.
Өтөнүн алсак өрнөгүн,
Өмүрлүк бизге сабак деп,
Ырчылар издеп барчу экен,
Угабыз дешип санат көп.

Торгойдун экен торгою,
Тоо элине бир келген.
Тогуз күн тынбай ырдаса,
Толкуган көлдөй күүлөнгөн.
Токомдон башка ырчылар,
Тогонок бербей сүрдөнгөн.

Бир бирин баалап баатырлар,
Билишкен өндүү алыстан.
Алп талантка алп талант,
Алыстан барып таанышкан.
Дал ошол акын Токтогул,
Тандайдан балын тамызган.

Ат арытып, ай-жылдап,
Аксыга Током келчү экен.
Урматтап улуу агасын
Устатындай көрчү экен.
Кошулуп экөө ырдаса,
Көпчүлүк элдин көркү экен.

Жеңижок — Өтө абамдын
Жерине барбай ким калган...
Эшмамбет, Барпы, Коргоолдор
Өтөдөн үлгү, сынды алган.
Каяша берип көрсөм деп,
Калык да барган Жумгалдан.

Сай-сайдан аккан суу болуп,
Сан жылдар өттү дуу коюп.
Кымырып алып аларды
Кылымдар өттү кыр болуп.
Убакыт деген учкул куш
Узатты баарын сын коюп.
Ошондой Өтө абам да

Өтүптүр алтын күзгө окшоп.
Жакшы эле болмок жашаса
Жаны доордо бизге окшоп,
А бирок туулуу, олүү бар
Ажалдын жолун ким тосмок?!

Ойчулдук, сезгич жагынан
Өтө абам экен көп сырдуу...
Оргуган талант жагынан
Өтө абам экен көп кырдуу.
Оф, чиркин! Ошол адамды
Ойлосом болом көп мундуу!

Былдырап сайрап тынбаган
Булактын ырын ырдаган.
Ташкындап сайга сыйбаган,
Дайранын ырын ырдаган.
Көбүрүп күн-түн туйлаган
Көлдүн да ырын ырдаган.

Былдырап жаткан жагында
Булактар дале агууда.
Аркырап албуут дайралар
Агымы ГЭСке баюуда.
«Аккан суу» ырын ырдаган
Акын жок бирок жанында!

Табыйгат калыс, март болсо
Талантты ыйык көрбөйбү...
Тапа-так берчү белегин
Тараза менен бөлбөйбү.
Алп дайра сүргөн өмүрдү,
Акынга деле бербейби?!..

Айтканын айткан жазганбай,
Абакем Өтө ак тандай.
Ак калпак элге мурас деп,
Ар дайым жүргөн кастарлай,
Ак куржун толо ырларын
Адам бар бекен тапкандай?!

Жоголуп жынысиз калдыбы,
Жок болсун кантип бардыгы...
Түркөйдүн тийсе колуна

Түшүнбөй тытып салдыбы?
Бапестеп барктап алмакпыс
Бар болсо деле айрыгы.

Атаны арман ак куржун!
Архиви окшоп жакшы ырдын,
Томпоюп кайда жатасын
Тоолукка келбей таптыргын?
А мүмкүн алтын болдун бейм
Астында жатып таш, кумдун...

Ар түрлүү калктан чыгыптыр
Атактуу акын, ар чебер.
Байыртан кыргыз элинин
Басмасы болуп калса эгер,
Бизден да чыкмак капкачан
Фирдоуси, Пушкин, Дантелер!

II

Айтылуу Аксы жакшы жер!
Ар түркүн жемиш, шакты көр!
Ай нурун төккөн түндөрдө
Асылкеч менен басчу жер.
Ак алма жыттуу алкымын
Аймалап жыттап жатчу жер.

Шааниге бөлөп асканы,
Шанкайып атса ак таны.
Көгүлтүр көйнөк сулуудай
Көркүнө чыгып асманы,
Көк кашка суунун түбүнөн
Көрүнөт акак таштары.

Пейли кен элдин сыймыгы
Бейиш жер Аксы чындыгы.
Туш-тушун түмөн ырахат
Тийгенде жаны күн нуру.
Назданып сайрайт токойдон
«Насыйкат» үндүү булбулу.

Карагай, черин өрдөсөн
Карагат, алча тенме-тен.
Жапайы жүзүм, жангагын

Жапайы жүзүм, жангагын
Жакшылап көргүн, көрбөсөн!
Буруксуйт өскөн түркүн гүл
Бул бейиш эмей эмне экен?!

Көп көргөн жанга сайран жер,
Көрбөгөн жанга арман жер...
Аксакал Ныяз карыя
«Арсар» күүсүн чалган жер.
«Кер толгоо», «Кербез» күүнү эңсеп,
Келген эл кулак салган жер.

Токтогул эчен барган жер,
Тоо суусун жутуп канган жер.
Айтамактуу Алымкан
Акынга кучак жайган жер.
Махабат, күйүт, сүйүүнүн
Баардыгын байкап калган жер.

Ушундай жерде өскөн ким,
Узун түн ырды төккөн ким?!
Ак тандай акын аталып,
Ардакка, сыйга жеткен ким?
Ал биздин аба Женижок
Айтыштан, сындан өткөн мин!

Эскерип калган мурасын
Эл оозунан жыйнадык.
Кайсы бир ыры керемет
Кай бири аксайт кыйналып.
Кудайга шүгүр буга да
Кубанып окуп жыргадык.

«Эл ичи өнөр кенчи» деп
Эзелтен калган кеп нечен...
Окуйм да учкул саптарын
Оргутан талант деп сезем.
Эл билген ыры бул болсо
Өтө өзү кандай төктү экен?!

«Ар айткан сөзүм уланып,
Аксымды ырдайм кубанып.
Ак мөнгү жатат төрүндө

Ак тайлак болуп суналып.
Адырдан чууруйт кой, эчки
Ала аркан болуп чубалып.
Ак булак чертет комузун
Асемдүү үнүн чыгарып.
Күлкүсү күмүш кыз, келин
Күн сайын кайтат суу алып.

Карачы толгон карагай...
Кашка суу агат аралай,
Камышы желге ыргалат
Катарлаш өскөн салаадай.
Кайгыны билбей булагы
Каткырып, күлөт баладай.
Күкүгү сайрап тан менен
Күн чыгып келсе чарадай.
Көк саят зоонун учтары
Көк болот тиштүү арадай».

Укмуштай ырдын канчасын...
Ушинтип төккө алп акын!
Канаттуу ырдын канчасын
Каржалбай төккөн алп акын.
Эргиген элпек саптардан
Эл анан кантип чарчасын?!

Акындын арбын эсеби,
Ала-Тоо талант мекени.
Таш, кумга синген сууга окшоп,
Дайынсыз өттү нечени.
Аз жерден калдык жоготпой,
Ак тандай акын Өтөнү.

Тоо элинде бул кезде,
Топ ырчы жүрөт сайраган.
Төкмөлүк жагы аз, көпү
Толуктап билбей тангалам...
Токтогул менен Женижок
Төрөлөр бекен кайрадан?!

КАЛАЙЫК КАЛКА КАЙРЫЛУУ

Кыргыз, кыргыз болгону,
Кыргыз атка конгону.
Бийик жерде бир өскөн,
Бүркүт менен тоодогу.
Боз үйлөрдө төрөлүп
Боз үй болгон борбору.
Кылымдардан белгилүү
Кыйын кезен жолдору.
«Кырамын» деп кырылган,
«Кум» чайнашкан жоолору.

Кыргыз, кыргыз болгону,
Кыргыз атка конгону,
Кыраандыгын көп көргөн
Кытай, калмак, монголу.
Кыз алышып, кыз берип,
Куда түшкөн чондору.
Чынбы, калпы... Чынгызхан
Жээн окшойт болжолу...
Эр Манастын тушунда
Эл экенбиз ордолуу.

Кыргыз, кыргыз болгону,
Кыргыз атка конгону,
Канча жерди жай кылып,
Кайда гана болбоду...
Эне сүтү жыттанат
Эне-Сайдын бойлору.
Ата жыты жыттанат
Алтай, Саян тоолору.
Алтын бешик Ала-Тоо
Ал бактыбыз колдогу!

Феодализм доорунда,
Бий, болушу бир болуп,
Бай, манаптан запкы жеп
Баш ийкедик тим болуп.
Жаатташып уруулар
Жасашты го мин жорук...
Эркиндикке жете албай
Эркегиз кул болуп.

Улуп-уншуп жаш төктү
Ургаачыбыз күн болуп.

Капитализм дооруна
Калаар чакта капталып,
Көзгө сайса көрүнгүс
Көөдөй түндү, как жарып.
Калын элге жар салды
Кайкып учкан ак жарык:
Кан соргучту кууратам,
Карыптарды жыргатам,
Капиталисттин үстүнүн
Атта — деди, аттадык.

Шоокумдуу ал ак жарык
Социализм доору экен.
Оюн бирге ойлоштук,
Ойсуз эмес, ойлуу экен.
Жаш, карыбыз көп окуп,
Жанылыктар болду эчен.
Жолун бирге басыштык
Жолсуз эмес, жолдуу экен.
Кол жаратып көп жерге
Көсөп салдык тоону эчен...

«Шермин» — деген ал доорду
Сел деле каптап кетпеди.
Жылан деле чакпады,
Жылкы деле теппеди.
Жетимишти желкелеп,
Сексен жашка жетпеди.
Андай-мындай дегиче
Ажал жакка беттеди.
Коммунисттер кылды бейм
Өздөрүнө өздөрү...

Эсил кайран доорум деп
Өкүрдүк да, эскердик.
Жакшы, жаман жактарын
Көп түшүнүп, көп көрдүк.
Коммунизмди бат эле
Көрсөтөт го деп келдик.
Айта берсек айла жок,
Айткан менен пайда жок.

Аттап өткөн доорго,
Азыр кайра кез келдик.

Биз жашаган бул доордо
Кимдер кандай күүлөндү...
Капиталист болууну
Кай бир кыргыз үйрөндү.
«Быржыбайды там басты»
Кимдер билди, ким көрдү!..
Бачым эле өзгөрүп
Бай, кедейи иргелди.
Кайраттанып кайран эл
Өз алдынча күн көрдү.

Мандай терден, эмгектен,
Бай, кедейи иргелсе ээ.
Калк байлыгын соргондор
Каргыш тийип сүйрөлсө ээ.
Жалкоо кай бир кыкемдер
Жатып алып күүлөнсө ээ...
Жерди кандай бакканды,
Жерди кандай тапканды.
Жок дегенде, коңшубуз
Дунгандардан үйрөнсө ээ.

Жаны өлкөбүз—жаш бала,
Жашы жетип толсо экен.
Бир жыгылып, бир турбай
Ыйлаганын койсо экен.
Эстүү чыгып, эл сүйгөн
Эр-азамат болсо экен.
Калктан безип жокчулук
Калкты аралап токчулук,
Бардык жагы жетиштүү
Бай өлкө атка консо экен!

Үч доордун тең керектүү
Үлгү болчу жагы бар.
Ыйман, достук, биримдик,
Тынчтык, теңдик дагылар...
Иргеп чыксак табылар.
Орундалса оюбуз,
Максат, намыс, ары бар
Жаш өлкөбүз жанырар.

Бал-бал жанып түбөлүк
Бак-таалайга малынар.

Акын болбойт талантсыз,
Молдо болбойт сабатсыз.
Соода болбойт санаксыз,
Солдат болбойт жараксыз.
Калем болбойт кагазсыз,
Кайык болбойт калаксыз.
Тулпар болбойт туяксыз,
Шумкар болбойт канатсыз.
Дал ошондой кыргыз да
Данктуу болбойт Манассыз!
Кулаалыны куш кылып
Таптаган ким болду экен?
Кураманы журт кылып
Барктаган ким болду экен?
Башка элсин деп бөлөктү
Какпаган ким болду экен?
Эл достугун эң ыйык
Сактаган ким болду экен?
Айкөл, баатыр атагын
Актаган ким болду экен?
Ал бабан Манас, калайык,
Манас деп ураан салалык!
Арбагы колдоп, кыргыздар
Ак шумкардай таранып,
Туу кармап, түндүк көтөрдүк
Дүйнөгө кайра жаралып.
Баатырдын элдик эрдигин,
Акылман, айкөл кеңдигин,
Ишибиз кетсин илгери
Идея кылып алалык!

Жашасын марксизм деп
Жай калды шандуу олтурчу.
Жашасын Ленинизм деп
Кеп калды ооз толтурчу.
Айкели барат, жок болуп
Ар шаарда бизге кол сунчу.
Экөө тен кетти, эл калды,
Эл менен Манас шер калды.
Маркстин эми ордуна
Манасизм болсунчу!

Өскөн эл дайым салмактап
 Өткөнүн барктап эстешет.
 Өспөс эл жүз жыл мурдагы
 Өчтөрүн ойлоп кектешет.
 Алты дубан кыргыздын
 Абийрин сактап, төкпөсөк...
 Бириксек бир түп чынарбыз
 Мин жылдап дагы көктөсөк...
 Бөлүнсөк көкжал бөрү эмес
 Бөлтүрүк, чөө да жеп кетет.

Түндүкмүн деп элирбей,
 Түштүкмүн деп көбүрбөй,
 Ортосунан он, солдун
 Мен чыккам деп сөгүнбөй,
 Адигине, Тагайдын
 Алардан аркы бабамдын
 Балдары башсыз дедирбей,
 Уруум да кыргыз деп,
 Улутум да кыргыз деп,
 Жүрөлүкчү бөлүнбөй.
 Ачуу, таттуу мезгилдер
 Артта калды, мейличи...
 Арча бүрүн түтөтүп
 Алас, алас дейличи.
 Ар балээден, кырсыктан
 Калас, калас дейличи.
 Кудай ишти ондосун,
 Манас атам колдосун,
 Манас, Манас дейличи.
 Урпактарынын ураанын
 Уга берсин жер жүзү!

МУХТАР ШАХАНОВГО

Атабыз бир, үйү бирге эгизим
 Акыл, максат, дили бирге эгизим.
 Ачуу, таттуу күнү бирге эгизим
 Ажырашпас тили бирге эгизим.
 Алматыдан ансап келсең мен үчүн,
 Атым даяр, ашым даяр сен үчүн.

Досум дебей боорум дедим оболу,
 Досум келсе төрүмө өтсүн жогору...
 Кыргыз үйү өз үй, өлөң төшөгүн,
 Кен олтуруп, кеп учугун чоёлу.
 Казак акын Таир ага айткандай
 Өз үйүнө киши мейман болобу?

Казак, кыргыз бирибизге бирибиз
 Кам көрүшкөн агабыз да инибиз.
 Эзелтеден эриш-аркак жашаган
 Элибиздин салтын сактап жүрүбүз.
 Ошол салттай оболосун жаныртып
 Боорум деген, баурым деген үнүбүз.

Казак, кыргыз өнүп-өскөн чагыбыз,
 Каны бирге окшош бардык жагыбыз.
 Эчен кылым тоо, талаада жүрсөк да
 Энекебиз кетирбептир жанылыш...
 Деги биздин окшош эмес жер барбы
 Сен да акын, мен да акын—сарыбыз?!

Кен талаандай кен пейилдүү тууганым
 Келчи бери, моюндашып жыргайын!
 Сөз менен сөз, төш менен төш ширешкен,
 Сөзүм менен, төшүм менен сыйлайын.
 Сен Көкчөдөй... кучагыма сыйбагын
 Мен Манастай... кучагына сыбайын!

САГА АЙТКАН СӨЗ

Жыргалдын арт жагында кууралы бар,
 Кууралдын арт жагында жыргалы бар.
 Карды ачса кай бирөөлөр ток болбойм деп,
 Жашоодон үмүт үзгөн урганы бар.
 Ток болсо, токмун дайым, жок болбойм деп,
 Керсейип кесир сүйлөп турганы бар.

Күлкүнүн арт жагында күйүтү бар,
 Күйүттүн арт жагында күлүшү бар.
 Ээрчишип жүрө берет кезектешип,
 Мезгилдин күнү менен түнү сымал.
 Барда бай, жокто бардай жашай билип,
 Заманга салып кошуп, үлүшүн ал.

Турмушка туткун болсон чабалдыгын,
Көрө бил жакшылыгын, жамандыгын.
Адамга кылча болбой арамдыгын,
Заманга тоодой болсун адалдыгын.
Дүйнөдө тири өлүктөй жүрө берсен,
Сөз эмес адамдыгын, амандыгын.

САНААЛАШ АГА, ЖҮЗГӨ ЧЫК

Сүйүнбай агам зор акын,
Таланты ташкын мол акын.
Жер тургай жеткен космоско
Боюнан ою чон акын.

Кан күйгөн кезди көп көрдү,
Канчаны баштан өткөрдү...
Фашистке Манас тукуму —
Женилбейт, женет деп жениди.

Жардамын берип оруска,
Жарадар болду согушта.
«Камбаркан» черткен кайран кол
Кайрылбай калды комузга.

Алп талант токтоп калмакпы
Абайлап карап жан-жакты,
Күн сайын таптап калемин
Күүлөрүн ырга алмашты.

Ыр жандуу келет кыргыздар
Ырына болбойт ким куштар...
Суктанткан тунук көгүндө
Сүйүнбай аттуу жылдыз бар!

Абышка болгон чек бекен...
Агамды жигит деп сезем.
Жеринен чымыр акынга
Жетимиш беш жаш кеп бекен!

Агарган сакал, чачтары
Ал тоонун мөнгү, ак кары.
Табийгат өзү тартуулап,
Белекке берип жатканы.

Элине берип иште шык,
Ыр менен берип бизге шык,
Сакадай бою сары алтын
Санаалаш ага жүзгө чык!

БИР ЖАКАДАН БАШ ЧЫГАР

Кыргыз элин өз элим деп айтчулар,
Кыргыз жерин өз жерим деп басчулар,
Бытыранды урууларга бөлүнбөй
Бир жеңден кол, бир жакадан баш чыгар!

Узак мезгил синип келген сезимге
Урук, уруу керек чыгар кезинде...
Башында ой майдаланып баратса
Манас деген бабан турсун эсинде.

Эл баалаган, эл шайлаган жакшылар
Элдин мүлкүн оп тартпасын алкынар...
Так жүрсөнөр, ак жүрсөнөр ар иште
Дал ошончо көтөрүлөт баркынар.

Эл байлыгын не кылсам да өзүмдө...
Алам деген, жулам деген кезинде,
Жаны гана бешке чыккан өлкөбүз
Жаш баландай дайым турсун эсинде.

Эмгекчи эл. Эл ичинде башчылар
Кай бирин карт, кай биринер жашсынар.
Ыйман менен, ызат менен, иш менен
Бир жеңден кол, бир жакадан баш чыгар!

БУК БОЛУП ЖАЗГАН АРМАНЫМ

Жаштык кез өтүп жат болду,
Карылык мага мат койду.
Кайран бут сынып, башыма —
Карыптык түшкөн чак болду.
Жашымда жаткан кемпирчем
Жантакбай деген ат койду.

Жигит кез өтүп жылт койду,
 Жыргал жай өтүп, кыш болду.
 Тандабай баскан таманым,
 Тайгалак музга туш болду.
 Самаган жакка бара албай,
 Сары акын байкуш бук болду.

Үйүмдө илкип көп ирет,
 Үшкүрсөм боюм жеңилет.
 Үч мүнөт баскан жолдорум,
 Үч айлык жолдой көрүнөт.
 Энтиксем эстүү кемпирчем,
 Эс алгын чалым — деп ийет.

Калтылдай бассам кас-кас деп,
 Кайратын берет бас-бас деп.
 Кадырын билбес чалынын,
 Кемпирден деле акмак көп...
 Өлүмүн тилеп жүргөн бар,
 Өлөсүн качан какбаш деп.

Адептүү, эстүү балдарым,
 Аталап турат ар дайым.
 Барктабай алар коймокпу...
 Бапестеп бакса алганым.
 Бир гана үйдөн чыга албай,
 Бук болуп жазган арманым.

ноябрь, 1996-жыл.

МАЗМУНУ

К. ДАУТОВ — АКЫНДЫН АКЫНДЫГЫ.....	5
«ШУМКАР» ЫРЛАР ЖЫЙНАГЫНАН.....	26
«ДОСТОРУМА» ЫРЛАР ЖЫЙНАГЫНАН.....	29
«БАЯС» ЫРЛАР ЖЫЙНАГЫНАН.....	40
«АК КАЛПАК» ЫРЛАР ЖЫЙНАГЫНАН.....	46
«ТООЛОР ЖАНА ТООЛУКТАР» ЫРЛАР ЖЫЙНАГЫНАН.....	81
«ҮЗҮЛБӨГӨН ҮМҮТТӨР» ЫРЛАР ЖЫЙНАГЫНАН.....	121
«СҮЙЛӨШҮҮ» ЫРЛАР ЖЫЙНАГЫНАН.....	127
«ТАНДАЛГАН ЧЫГАРМАЛАР» ЫРЛАР ЖЫЙНАГЫНАН.....	188
«АШУУДАН БЕРГЕН ОТЧЕТУМ» ЫРЛАР ЖЫЙНАГЫНАН.....	217
ЖАНЫ ЖАЗЫЛГАН ЫРЛАР.....	321

Көркөм адабий басылма

Сарногоев Байдылда

ТАНДАЛГАН ЫРЛАР, ПОЭМАЛАР, ТЕРМЕЛЕР

Түзгөн А. Өмүрканов

Бишкек, «Кыргызстан» басма үйү

Редактор А. Өмүрканов

Сүрөтчүсү З. Мидинова, Көркөм ред. Б. Жайчыбеков

Техн. ред. С. Нурлисса, Корректор Д. Ороскожоева

ИБ № 5221

Терүүгө 05.10.96. берилди. Басууга 10.12.96. кол коюлду.
№1 офсет кагазы. Кагаздын форматы 84x108¹/₃₂. «Мектеп»
ариби. Офсет ыкма менен басылды. 11,25 физ. басма
табак, +0,125 ф-ц. 18,90 шарттуу басма табак, +0,21 ф-ц
17,89учёттук басма табак, +0,25 ф-ц. Нускасы 5000.

Заказ №1201. Келишим баада.

«Кыргызстан» басма үйү

720361, ГСП, Бишкек, Совет көчөсү. 170

Кыргызполиграфкомбинаты.

720461, ГСП, Бишкек 5, Т. Суванбердиев көчөсү. 102

300²

